

SRMKA

SERAMİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ THE JOURNAL OF CERAMIC RESEARCH

SAYI/ ISSUE 4
2022

e-ISSN: 2687-5683

www.srmka.com

**SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Editörler / Editors

Doç. Dr. H. Ertuğ ERGÜRER
Doç. Dr. Mehmet Ali YILMAZ

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt ÖZ
Hüseyin DÜLGER
Natalia ASTASHOVA
Hüseyin Burak ÇÜMEN

Yazım ve Dil Editörü

Spelling and Language Editor
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin AKSOY

Yabancı Dil Editörü / Foreign Language Editor

Melony Erin FRANCHINI

Redaktör / Redactor

Ayşe TATAR YILDIZ
Dr. Murat KARAKOÇ

Dizgi / Layout

Hüseyin DÜLGER

Bilişim / IT

Aytekin KARABEKTAŞ

Dergimize gelen tüm makaleler, bilimsel etiğe uygunluk yönünden ön kontrol aşamasında İntihal programı ile denetlenmektedir.

**Yayın Kurulu/
Editorial Board**

Prof. Dr. Ayşe Tuba ÖKSE, Kocaeli Ü.
Prof. Dr. Aynur ÖZFIRAT, Artuklu Ü.
Prof. Dr. Bahadır DUMAN, Pamukkale Ü.
Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ, Başkent Ü.
Prof. Dr. Janoscha KREPPNER, Münster U.
Prof. Dr. Jeroen POBLOME, Ku Leuven U.
Prof. Dr. Ilia PALAGUTA, Stieglitz
State Academy of Art and Design
Prof. Dr. Kaan İREN, Muğla Sıtkı Koçman Ü.
Prof. Dr. Paul REYNOLDS, Barcelona U.
Prof. Dr. Şevket DÖNMEZ, İstanbul Ü.
Doç. Dr. Dirk Paul MIELKE, Freie U.
Dr. Pavol HNILA, Freie U.

Bilimsel Danışma Kurulu / Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Atilla BATMAZ, Ege Ü.
Prof. Dr. Ayşegül AYKURT, Hacettepe Ü.
Prof. Dr. Beate BÖHLENDORF-ARSLAN, Philipps U.
Prof. Dr. Bilge HÜR MÜZLÜ, Süleyman Demirel Ü.
Prof. Dr. Çiler ÇİLİNGİROĞLU, Ege Ü.
Prof. Dr. Dirk WICKE, Goethe U.
Prof. Dr. Ertekin M. DOKSANALTI, Selçuk Ü.
Prof. Dr. Gül İŞİN, Akdeniz Ü.
Prof. Dr. G. Gürtekin DEMİR, Ege Ü.
Prof. Dr. Mehmet İŞIKLI, Atatürk Ü.
Prof. Dr. Mehmet KAŞKA, Süleyman Demirel Ü.
Prof. Dr. Mehmet TEKOC AK, Selçuk Ü.
Prof. Dr. Murat FIRAT, Süleyman Demirel Ü.
Prof. Dr. Mustafa BULBA, Akdeniz Ü.
Prof. Dr. Rainer M. CZICHON, Uşak Ü.
Prof. Dr. Y. Selçuk ŞENER, Ank. Hacı Bayram Veli Ü.
Doç. Dr. Ali Akın AKYOL, Ankara Hacı Bayram Veli Ü.
Doç. Dr. Atakan AKÇAY, Ankara Hacı Bayram Veli Ü.
Doç. Dr. Atila TÜRKER, Ondokuz Mayıs Ü.
Doç. Dr. Cenker ATILA, Ahi Evran Ü.
Doç. Dr. Deniz SARI, Bilecik Şeyh Edebalı Ü.
Doç. Dr. Eda GÜNGÖR ALPER, Dokuz Eylül Ü.
Doç. Dr. Erkan KONYAR, İstanbul Ü.
Doç. Dr. Erkan ALKAÇ, Mersin Ü.
Doç. Dr. Erkan DÜNDAR, Akdeniz Ü.
Doç. Dr. Fatma ŞAHİN, Çukurova Ü.
Doç. Dr. Gerwulf SCHNEIDER, Freie U.
Doç. Dr. Hasan UÇAR, Ege Ü.
Doç. Dr. Hatice KÖRSULU, Karamanoğlu Mehmetbey Ü.
Doç. Dr. İlkan HASDAĞLI, Trakya Ü.
Doç. Dr. Lale DOĞER, Ege Ü.
Doç. Dr. Mahmut AYDIN, Batman Ü.
Doç. Dr. Mehmet Nezih AYTAÇLAR, Ege Ü.
Doç. Dr. Murat BAYAZİT, Batman Ü.
Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU, Ege Ü.
Doç. Dr. Yasemin POLAT, Ege Ü.
Dr. Öğr. Üyesi B. S. Alptekin ORANSAY, Anadolu Ü.
Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYAZ, Van Yüzüncü Yıl Ü.
Dr. Öğr. Üyesi H. Asena KIZILARSLANOĞLU, Kastamonu Ü.
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ERGÜRER, Karamanoğlu Mehmetbey Ü.
Dr. Öğr. Üyesi Onur ZUNAL, Ege Ü.
Dr. Öğr. Üyesi Volkan YILDIZ, Manisa Celal Bayar Ü.
Dr. Berthold EINWAG, Ludwig-Maximilians-U.
Dr. Claudia GLATZ, Glasgow U.
Dr. Mehmet AYAZ, Çanakkale Onsekiz Mart Ü.
Dr. G. Mustafa KİBAROĞLU, Tübingen U.
Dr. Kudret SEZGİN, Hitit Ü.
Dr. Kristina WINTER-JACOBSEN, Copenhagen U.
Dr. Krzysztof DOMŻALSKI, Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences
Dr. Malgorzata DASZKIEWICZ, Freie U.
Dr. Philip BES, Leuven Ü.

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Dergi Hakkında

Seramik Araştırmaları Dergisi [SRMKA], Neolitik Çağ'dan, Osmanlı Dönemi sonuna kadar ithal ya da yerel üretim seramikleri ve bu seramikler ile ilişkili analogik, arkeometrik, etnoarkeolojik ve benzeri çalışmaların yayınlandığı bir dergidir. Her Aralık ayında, yılda bir sayı olarak yayımlanan dergimiz Açık Erişim Sistemi'nde uluslararası hakemli bir dergidir. Okuyucular dergideki makaleleri tam metin olarak okuyup indirebilme ve kaynak olarak gösterebilme hakkına sahip olacaktırlar. Dergiye gönderilen makalelerdeki tüm seramikler www.srmka.com sitesinde de yayınlanacaktır. Dergimize gönderilen makalelerin değerlendirilmesinde ya da yayım sürecinde bir ücret talep edilmemektedir. Dergide yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazara aittir.

Amaç

Seramik Araştırmaları Dergisi [SRMKA], yüzyıllardır insanoğlunun ihtiyaçlarına ve beğenilerine göre şekillenen ve arkeolojik çalışmalarda yoğun olarak bulunan seramik malzemenin değerlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Arkeoloji, Tarih, Arkeometri ya da Sanat Tarihi branşlarında sadece seramik üzerine bir derginin Türkiye'de bulunmaması ve bu dergiyle bu boşluğun doldurulması derginin temel amaçları arasındadır. Günümüzde seramik çalışmalarının teknolojik, analitik ve arkeolojik açıdan birlikte ilerlemesi arkeologlara fayda sağlamıştır. 'Eski' seramikler, Sosyal Bilimlerin, Fen Bilimleriyle buluşması açısından bir kavşak görevi görmektedir. Yapılan çalışmaları ve edinilen tecrübeleri bir arada tutabilmek arzusu Seramik Araştırmaları Dergisi'ni yayımlama kararında etkili olmuştur. DergiPark'ta açık erişim imkânı sunulan makalelerin dergi resmi internet sitesi olan www.srmka.com sitesinde de yayınlanması ve daha geniş kesime ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Kapsam

Seramik Araştırmaları Dergisi [SRMKA] Neolitik Çağ'dan Osmanlı Dönemi sonuna kadarki dönemin seramiklerini kapsayan bir yayın anlayışına sahiptir. Bu süreç içindeki seramiklerin üretim aşamaları, üretim teknolojisi ve üretim yerleri, kullanım amaçları ve bölgeler arası etkileşimlerinin arkeolojik, arkeometrik, etnoarkeolojik veya sanat tarihsel açıdan incelenmesi ise derginin konu kapsamındadır.

İletişim

E-posta: srmkarsder@gmail.com

Telefon: 0505 411 49 08

Adres 1: Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü,
Karaman/TÜRKİYE

Adres 2: Uşak Üniversitesi, Fen
Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
Uşak/TÜRKİYE

www.srmka.com

E - Dizin

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

About to Journal

The Journal of Ceramic Research, a collection of studies on local and imported ceramics from the Neolithic Age to the end of the Ottoman period in combination with comparative archaeology, archaeometry and ethnoarchaeology, etc., was published first in 2019. The Journal of Ceramic Research, is an open access and internationally peer-reviewed journal which appears once a year, in December. The journal provides permanent access to its content, free of charge to read, download and cite for everybody. The submitted pottery is also available to everyone through www.srmka.com. There are no publication fees. All responsibilities for the published articles belong to the author.

Aim

The objective of the Journal of Ceramic Research is to contribute to the evaluation of pottery which is found in huge numbers during archaeological investigations and which met the humans' need and taste for millennia. The second aim is to fill a gap in the archaeological literature by an interdisciplinary discourse on ceramics in archaeology, history, archaeometry and art history in Turkey. Today, the simultaneous progress in ceramic studies has benefited archaeologists technologically, analytically, and archaeologically.. 'Old' ceramics are a junction point between social and physical sciences. The desire to keep the ceramic studies and experiences together affected our decision to publish the Journal of Ceramic Research. Last not least, the Journal of Ceramic Research aims to reach a wider audience with the help of DergiPark and the journal's official website, www.srmka.com, both of which offer open access opportunities..

Scope

The Journal of Ceramic Research deals with ceramics from its beginnings in the Neolithic Age until the end of the Ottoman period. Within that timespan developments in the production of pottery, different technologies, production centers, foreign influences as well as different possibilities of usage seen from archaeological, archaeometrical, ethnoarchaeological or art historical perspectives will be in the main focus of this journal.

Contact

E-mail: srmkarsder@gmail.com

Phone: 0505 411 49 08

Address 1: Karamanoğlu Mehmetbey
University, Faculty of Literature,
Department of Archaeology,
Karaman/TURKEY

Address 2: Uşak University, Faculty of
Art and Sciences, Department of
Archaeology, Uşak/TURKEY
www.srmka.com

E - Index

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Aynur ÖZFIRAT

Pre-Urartian (Early Iron Age) Grooved Pottery of the Local Communities of Eastern and Southeastern Anatolia (Nairi-Uruatri Lands) And Its Influence in the Urartian Pottery Pre-Urartu (Erken Demir Çağ) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Yerel Toplulukları (Nairi-Uruatri Ülkeleri) Yivli Çanak Çömleği ve Urartu'daki Etkisi
ss/pp: 1-35

Mehmet AYAZ

Tenedos Buluntusu Miken Tipi Arkaik G 2-3 Alabastronları
Mycenaean Type Archaic G 2-3 Alabastra From Tenedos
ss/pp: 36-50

Elif ÖZ

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium
A Group of Terracotta Unguentaria From Diyarbakır Museum
ss/pp: 51-75

Deniz TAMER

Pontic Red Slip Ware From Cıngırt Kayası Excavations
Cıngırt Kayası Kazılarında Ele Geçen Pontik Kırmızı Astarlı Seramikleri
ss/pp: 76-99

Ebru KIRKANLI

Erythrai Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Amphoraları (1977-1988 Kazıları)
Erythrai Roman Imperial and Early Byzantine Amphorae (1977-1988 Excavations)
ss/pp: 100-167

Ayşe ŞENGÜL

2020 Yılı Syedra Kazı Çalışmalarında Bulunan Bir Grup Geç Roma D Seramiği
A Group of Late Roman D Ceramics Found in Syedra Excavations in 2020
ss/pp: 168-191

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Geliş Tarihi / Received : 30.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2022
Yayın Tarihi/ Published: 31.12.2022
Araştırma Makalesi / Research Article
DOI: 10.55061/srmka.1212059

Makale Künyesi / Citation: A. Özfirat, “Pre-Urartian (Early Iron Age) Grooved Pottery of the Local Communities of Eastern and Southeastern Anatolia (Nairi-Uruatri Lands) And Its Influence in the Urartian Pottery”. SRMKA 4, 2022, 1-35.

PRE-URARTIAN (EARLY IRON AGE) GROOVED POTTERY OF THE LOCAL COMMUNITIES OF EASTERN AND SOUTHEASTERN ANATOLIA (NAIRI-URUATRI LANDS) AND ITS INFLUENCE IN THE URARTIAN POTTERY

PRE-URARTU (ERKEN DEMİR ÇAĞ) DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU YEREL TOPLULUKLARI (NAİRİ-URUATRİ ÜLKELERİ) YİVLİ ÇANAK ÇÖMLEĞİ VE URARTU'DAKİ ETKİSİ

Aynur ÖZFIRAT*

Abstract

The highland of eastern Anatolia, southern Caucasia, and north-western Iran were the main territory of pre-Urartians, in other words, small local independent polities of the land of Nairi and Uruatri communities. Grooved ware related to the local communities of Nairi-Uruatri lands is spread for centuries over this vast area associated with other distinct pottery groups in peripheries during the EIA, from the c. 13th-12th centuries to the 9th century BC. It decreasingly continued with new forms during the MIA until the 7th century BC. The distribution and chronology of the grooved pottery well matched the borders and dates of the Nairi and Uruatri lands mentioned in Middle Assyrian sources starting from the 13th century BC. The fortified site area, the settlement system of the Nairi and Uruatri territory, which is the formation of a mobile-sedentary lifestyle of local communities, also contains these borders. The existence of grooved ware beyond eastern Anatolia in the south indicates to spread of these agropastoral groups in the Middle Euphrates and Upper Tigris valleys during the temporary void of the Assyrian Empire. The east side of the Lake Van basin within the vast pre-Urartian land shows a particular situation with its different pottery subgroups and fine wares. It seems that Urartian red polished ware (Biainili ware) was derived from the pinkish-buff red slipped ware of the pre-Urartian period on the northern and eastern shores of Lake Van, where major pre-Urartian and Urartian settlements were located and most probably the core area of grooved ware. The northern and eastern sides of Lake Van, which is the heartland of the Urartian Kingdom, are also well matched to Uruatri land. The characteristics of the foundation of the Urartian Kingdom seem mainly developed based on the local traditions of the pre-Urartians who lived in the eastern part of Lake Van. Later, establishing the Urartian capital in the same area reinforces this suggestion.

Keywords: Pre-Urartu, Nairi, Uruatri, Grooved Ware, Early Iron Age, Urartu, Eastern-Southeastern Anatolia

* Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, Archaeology Department, Campus, Mardin, TÜRKİYE, E-Mail: aynurozfirat@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-9693-3379

Özet

Doğu Anadolu yüksek yaylası, güney Kafkasya ve kuzeybatı İran pre-Urartu merkezi bölgesidir, bir başka tanımlamayla küçük yerel bağımsız yönetimler olan Nairi ve Uruatri topluluklarının ülkesidir. Nairi-Uruatri ülkelerinin yerel topluluklarını temsil eden yivli çanak çömlek kenar bölgelerdeki ilişkili diğer çanak çömlek gruplarıyla birlikte, bu geniş alanda oldukça uzun bir süre, Erken Demir Çağ boyunca, yaklaşık. MÖ 13.-12. yüzyıllardan MÖ 9. yüzyıla kadar var olmuştur. Orta Demir Çağ'ında ise azalarak ve yeni formlarla MÖ 7. yüzyıla kadar devam eder. Yivli çanak çömleklerin dağılımı ve kronolojisi, MÖ 13. yüzyıldan itibaren Orta Asur kaynaklarında bahsedilen Nairi ve Uruatri ülkelerinin sınırları ve tarihleriyle uyumludur. Yerleşik-mobil bir yaşam tarzına sahip olan Nairi ve Uruatri ülkelerinin yerel gruplarının yerleşim sistemi olan kale kent bölgesi de bu sınırları kapsar. Güneyde, Doğu Anadolu'nun ötesinde yivli malın varlığı ise Asur İmparatorluğu'nun geçici boşluğu sırasında bu agro-pastoral grupların Orta Fırat ve Yukarı Dicle vadilerine yayıldığını gösterir. Geniş pre-Urartu toprakları içinde Van Gölü havzasının doğu kısmı, farklı çanak çömlek alt grupları ve kaliteli çanak çömleği ile özel bir durum gösterir. Urartu kırmızı cilalı çanak çömleği (Bianili malı), pre-Urartu ve Urartu dönemlerine ait büyük yerleşimlerin bulunduğu ve büyük bir olasılıkla yivli çanak çömleğin çekirdek alanı olan Van Gölü'nün kuzey ve doğu kıyılarındaki pre-Urartu Dönemi pembemsi-devetüyü kırmızı astarlı maldan türemiş görünür. Urartu Krallığı'nın merkezi bölgesi olan Van Gölü'nün kuzey ve doğu kısmı aynı zamanda Uruatri ülkesiyle aynı sınırları kapsar. Urartu Krallığı'nın kuruluş özellikleri, daha sonra Urartu Krallığı'nın başkenti olan Van Gölü'nün doğu kesiminde yaşayan pre-Urartuların yerel gelenekleri temelinde gelişmiş görünür. Daha sonra aynı bölgede Urartu başkentinin kurulması bu öneriye destek sağlar.

Anahtar Kelimeler: Pre-Urartu, Nairi, Uruatri, Yivli Mal, Erken Demir Çağ, Urartu, Doğu-Güneydoğu Anadolu

Introduction

The paper aims to present the pottery tradition of the pre-Urartians, the evidence from studies in eastern and southeastern Anatolia. The work is mainly based on the material of the excavation and survey projects in which I have worked as a team member and director; these are excavations at Üçtepe (Diyarbakır), İmikuşağı (Elazığ), Karagündüz (Van) and Van Fortress mounds; Van Fortress-Altıntepe, Karagündüz, Bozkurt (Mt Ağrı) cemeteries, and Hakkari stelae and graves; surveys at Diyarbakır, Elazığ-Malatya-Bingöl, Muş-Bitlis, Van-Ağrı-Iğdır and Yüksekova (Hakkari). The evidence from previous and as well as current research is discussed together.

Investigations of the pre-Urartians or Late Bronze-Early Iron Age (LBA-EIA) are scarce in eastern Anatolia. In the highland of eastern Anatolia east of the Upper Euphrates valley, the central area of this culture, the evidence mostly came from excavations at some cemeteries and surveys. No fortress city, which is the characteristic of the settlement system of this period, is excavated; fortresses and related cemeteries have been investigated only in surveys. The mounds at the Upper-Middle Euphrates (Fırat) and Upper Tigris River (Dicle) valleys on the western end and beyond the southern side of the highland within the artificial settlement

mounds horizon of the Near East have been more systematically investigated due to Rescue Projects.

The highland of eastern Anatolia, southern Caucasia, and north-western Iran, which have shared a common culture throughout the archaeological periods, were the main territory of pre-Urartians (Nairi-Uruatri lands). The most favourable living spaces of this mountainous and volcanic terrain bordering the north of the Near East are primarily concentrated in the valleys of the Murat and Karasu (main tributaries of the Upper Euphrates), Aras and Kura rivers, and in the basins of Sevan, Urmia and Van lakes, where vast pastures surrounding foothills and highlands, high plateau river valleys-plains, the volcanic lakes, the lakeside and the river valleys-plains in lowlands, and significant natural routes are located. The entire region is covered with vast grasslands on the foothills and highlands, which is suitable for animal husbandry, except for limited agricultural lands in the coastal plains and river valleys-plains of the lowlands.

The culture changed in the last centuries of the second millennium BC in the highland of eastern Anatolia, southern Caucasia, and north-western Iran (LBA-EIA c. 1500/1400-850 BC). The long mobile pastoral life of the Middle Bronze Age (MBA, c. 2500/2400-1500/1400 BC) turned into a more settled life but, again, mainly based on a pastoral lifestyle. EIA (c. 1300/1200-850 BC) begins with the widespread use of iron and ends with the establishment of the Bianili Kingdom. A hierarchical and more complex social structure and a sedentary life started to emerge around the major socio-economic centers, as indicated by a large number of fortress cities. The political frame of these small LBA-EIA highland communities was defined by the many local independent polities, which could be named fortress-states, city-states, or small kingdoms, the tribal structure around a central fortress-city (capital or royal city) dominating small geographical units. This cultural change is compatible with Middle Assyrian records starting from King Shalmaneser I (1274-1244 BC) over the centuries by the name of the Nairi and Uruatri lands, ruled by kings or chiefs. Later, Urartian written sources give information about these highland polities of the pre-Urartian land. The stelae of Hakkari are the most remarkable finds of the pre-Urartian elites or rulers of one of the Uruatri and Nairi lands.

Nairi or grooved ware showing the same morphological and technological features represent the cultural unity of the pre-Urartians spreading in a vast area from the Eastern Black Sea Mountains in the northwest, the Kura River valley to the northeast, the Lake Urmia basin to the southeast, the Upper Tigris Valley to the south and Upper-Middle Euphrates River valley in the west with regional variations (Southern Georgia, Armenia, Nakhichevan, Azerbaijan,

Eastern-Southeastern Anatolia, and North-western Iran), (Fig. 1)¹. Nairi and Uruatri lands mentioned in the Middle Assyrian texts from the 13th to the 9th centuries BC overlap the spread of grooved ware as indicated by scholars². Although the Uruatri is recorded earlier than the Nairi, the name Uruatri is not mention for a long time. The general suggestion for Uruatri is a polity around the northern and eastern sides of the Lake Van basin, and the development of this group is the Urartian Kingdom comprising the nearby local polities³.

The area of the pre-Urartian landscape had a common culture, as seen mainly in pottery, settlement system, and architecture. The primary markers of the pre-Urartian land are the fortified settlements-cemeteries, sedentary lifestyle and agropastoralism, grooved ware, and associated pottery groups (Fig. 1). Turning to Anatolia, the pre-Urartian identity is quite strong in the highland of eastern Anatolia east of the Upper Euphrates Valley, which has the same geographical and cultural features as the southern Caucasus and north-western Iran. The characteristics of settlement pattern and material of this mountainous region of Caucasian communities were defined as the ‘Caucasian Model’ that surrounds the Near East to the north demonstrates a different, contrasting model to that of the mounds (höyüks, tepes, tells) in the central area of the Near East⁴. The vast area of the Nairi-Uruatri lands is the fortified settlement zone from the LBA to the end of the MIA, even from the EBA. However, the EIA culture of eastern Anatolia spread beyond the Mt Southeastern Taurus for a while between Middle and Neo Assyrian hegemony, to the Middle Euphrates and Upper Tigris valleys in the south into the northern Mesopotamia cultural zone. Evidence of these valleys, outside the geographical and cultural boundaries of eastern Anatolia, appears to be a slightly later extension of the Nairi communities. The territory of fortress cities-cemeteries associated with Nairi ware which is the same boundaries of the kingdom of Urartu, is the precursor of the Urartian socio-political system. Therefore, the Kingdom of Urartu is considered the final development of the Caucasian Model and Uruatri-Nairi polities.

Subregions and Pottery

The characteristic of pre-Urartian pottery of eastern Anatolia is the disappearance of the LBA wares and the appearance of new monochrome pottery named Nairi or grooved ware, which indicates an important distinctive feature. The pre-Urartian pottery comprises grooved ware and associated groups of the same ceramic horizon. Grooved pottery is one of the most

¹ Guardicci 2019.

² Schachner 2002, 26; Roaf- Schachner 2005: 120; Guardicci 2019: 127.

³ Salvini 1967; Salvini 2006: 28-35; Guardicci 2012; Guardicci 2019: 114-115, 149; Brancato 2017, 66-67.

⁴ Masson 1997: 127-132; Biscione 2002: 365; Biscione 2003: 183; Hammer 2014: 758-759.

significant markers to identify the context and cultural zone of the EIA in eastern and southeastern Anatolia. This monochrome pottery probably starts in the final stage of LBA and belongs specifically to the EIA between the LBA and the MIA.

The main characteristic of this pottery is applying horizontal grooves around the rim. The forms and fabrics change depending on the region. The grooved ware and its ungrooved samples have local subgroups, such as grey-black ware in north-eastern Anatolia, pinkish-buff, red slipped and red-brown-buff wares in the basin of Lake Van, pinkish red-brown ware in Hakkari, red-brown-buff ware in Upper-Middle Euphrates and red-brown-buff-pink ware Upper Tigris valleys (Figs. 1-2). Some minor differences are seen in the chronology due to different cultural and political developments of the sub-regions, such as the hegemony of the Hittite Empire in the Upper-Middle Euphrates Valley or the Middle Assyrian Empire in the Upper Tigris Valley in the LBA. Nairi-grooved ware and related cultures dominated these regions until the Urartian and Neo-Assyrian Kingdoms. Grooved ware continues within MIA contexts in eastern and southeastern Anatolia; it slowly disappears, changing to a new version of MIA types and fabrics together with dominant pottery groups of the kingdoms of Urartu and Neo Assur.

Eastern Anatolia is divided into two main geographical and cultural sub-regions: the Upper Euphrates River valley and the Highland. The valley of the Upper Euphrates River, situated at the western end of eastern Anatolia, is separated from the Highland with its local cultures and strong relations to central Anatolia and northern Mesopotamia in the late Chalcolithic, Middle, and Late Bronze Ages. But, they are the same cultural zone in the EIA and the border Urartian Kingdom. The highland of eastern Anatolia also has three sub-regions: the Lake Van basin, north-eastern Anatolia, and Hakkari (Southern Taurus Mountains). Although the pottery in these areas has the same characteristics, the architecture and settlement patterns are somewhat different. Sites in the Upper-Middle Euphrates Valley are small villages; there are no architectural traces in the Upper Tigris Valley; the highland of eastern Anatolia lies in the fortresses-cemeteries zone, which constantly dominates the landscape. The pastoral socio-economic structure in these areas, as in southern Caucasia and north-western Iran, indicates among sedentary and mobile transhumance lifestyle of the Nairi-Uruatri polities. The pre-Urartian period in the highland of eastern Anatolia was defined by the fortress cities and contemporary cemeteries on the foothills and highlands, showing the intensity of the population. Mounds in the river valleys and likeside plains in the lowlands were not densely settled during the MBA-EIA in contrast to the thick layers of the Kura-Araxes and Urartian

periods. The EIA fortresses-cemeteries have been only investigated in surveys; some cemeteries and the flimsy architectural levels in the mounds were excavated in the highland of eastern Anatolia. Even in the Upper-Middle Euphrates and Upper Tigris valleys, where settlements are concentrated in the artificial mounds on the river valleys-plains, the levels found in the mounds are also weak or flimsy. They do not show traces of a robust and substantial settlement.

Nairi ware has been found more or less in almost all sites during the excavations, and the surveys (Fig. 1). Excavations with relatively, straightforward strata evidence are listed here. Selected bibliography was used in the bibliography. Excavation and survey reports and pottery theses of excavations are based. Due to a large number of excavation reports, the last publication was used because references were made to the previous ones, except for those containing detail pottery and architectural information.

North-eastern Anatolia contains the Erzurum-Kars Plateau at the Karasu, Aras, and Kura rivers headwaters (The Upper Aras and Kura rivers basins) and Mt Ağrı located in the Middle Aras River valley. The material comes from limited excavations in some mounds and some cemeteries (Fig. 1). The rather weak architectural levels were excavated at the settlements and mounds of Bulamaç II⁵ and Sos III-IIA⁶ in the Pasinler Plain, Karaz, Güzelova, Pulur⁷, Alaybeyi⁸ and Büyükdardıç⁹ in the Erzurum Plain, and some kurgans at the cemetery of Ani¹⁰ in the Kars Plateau. On the other hand, only some kurgans have been excavated in the cemeteries of Gökçekaynak¹¹ and Bozkurt¹² on the southern side of Mt Ağrı.

Nairi-grooved ware of these sites is grey-black ware which is the main local ware of the area, a smaller amount of red-brown ware, and painted ware. The evidence of the Erzurum-Kars Plateau closely relates to the northern part of southern Caucasia. Likewise, the pottery tradition shows continuity during LBA and EIA. In contrast to the rest of eastern Anatolia, grooved pottery is exceptionally scarce in this region and is found in the EIA levels. Radiocarbon dates come from Sos IIA (EIA, 1000-800 BC), (EIA C-14 dates: 1200-855, 1220-800 BC) and Alaybeyi (EIA, C-14 dates: 1001-844 BC). The significant number of grooved pottery sherds we have found from the Mt Ağrı survey and excavations at cemeteries shows the

⁵ Güneri 2008, 148-153

⁶ Sagona-Sagona 2000, 66-67; Sagona 2012: 255-258.

⁷ Işıklı-Can 2007; Işıklı 2008; Işıklı-Erdem 2009; Işıklı 2013

⁸ Altunkaynak-Özdemir 2019, 183-274

⁹ Şenyurt 2006

¹⁰ Balkan-Sümer 1965; Özfırat 2019, 93; Özfırat 2021a

¹¹ Bozkurtlar 1976; Konyar 2004; Özfırat 2019, 95

¹² Özfırat In press

same features as those of the northern part of the Middle Aras Valley. Burnished and unburnished examples of sherds are seen; the latter probably belongs to the late phase. No painted sherds were found.

Lake Van Basin is the most investigated area for the EIA burial tradition in the highland of eastern Anatolia. Excavations were carried out at the cemeteries and mounds in the east part of the lake, except for Ernis, which is located on the northern shore (Fig. 1). The cemeteries at Ernis-Ünseli are directly connected with contemporary fortresses at Evditepe, and Alacahan (no excavation was carried out in fortresses)¹³; the Karagündüz mound 5 and cemetery¹⁴; the Dilkaya mound IIB and cemetery¹⁵; the cemetery at Yoncatepe is adjacent to an Urartian structure complex¹⁶; Van Fortress mound III¹⁷, Tilkitepe O¹⁸, Çelebibağ¹⁹ and Tepeköy²⁰. The EIA level 5 at the Karagündüz mound is represented only by some earthen pits showing characteristics of a temporary settlement. A radiocarbon dating from this level gives a C-14 date of calibrated 1092-956 BC. This pre-Urartian level 5, even though it was either flimsy architectural, remains separate from Urartian level 4a-4b by its pottery. The pottery of level 5 is the same as those in the cemetery; pinkish-buff and red slipped wares are the most common groups. A C-14 date (with 1 sigma confidence) yielded a calibrated date range of 1250-1120 BC of grave K6 in the cemetery.

The chronological sequence of the EIA is based mainly on these cemeteries since the mounds have thin and flimsy architectural layers and excavation in limited areas during the MBA, LBA, and EIA in the basin. However, due to a lack of sufficient stratigraphical context, only the evidence from cemeteries can provide data for both the chronology and material of the EIA in the basin. Nairi-grooved ware, the main ceramic group of this period in the basin, can be divided into three groups of the Ernis and Karagündüz cemeteries: pinkish-buff ware, red slipped ware and red-brown-buff ware (Figs. 3-7)²¹. The main feature of the northern and eastern parts of the Van Lake basin is that they are fine wares compared to those found in the Nairi-Uruatri lands. The vessels are wheel-made, sand-tempered, and well or medium fired; chaff and grit tempered are

¹³ Erzen *et al.* 1963 (1965): 34; Korfmann 1982, 188-189; Sevin 1996; Sevin 2005, 358-362; Sevin 2014; Özfirat 2018a, 151-160; Özfirat 2021b

¹⁴ Sevin-Kavaklı 1996; Sevin 2005, 362-373; Sevin-Özfirat 2001, Özfirat 2018a, 160-168

¹⁵ Çilingiroğlu 1991; Sağlamtimur 1984; Özfirat 2018a, 169

¹⁶ Belli 2009; Özfirat 2018a, 169-172

¹⁷ Sevin 1994, 222; Konyar *et al.* 2018, 148

¹⁸ Korfmann 1982, 179-184

¹⁹ Çavuşoğlu 2011, 6.

²⁰ Erdoğan *et al.* 2021, 65.

²¹ Özfirat 2018a, 152-160, 160-168; Özfirat 2018b; Özfirat 2021b.

not seen. Surfaces are mottled because of the firing process and range from pink, buff, red, and grey hues, and also grey-black tones can be seen due to soot. Hues are seen mainly in pinkish-buff ware. Pinkish-buff ware is self-slipped surfaces or lightly burnished. In the second phase, burnished vessels are more common, especially in the red-slipped ware, but not shiny. The forms are not diverse due to they were found in the graves. Carinated and globular-bodied bowls with closed mouths, carinated with open mouths and simple, everted rims bowls, small hemispherical and round-bodied jars, and vases are the main forms. Spouted and hole mouth vessels and handles are not seen in Karagündüz, although common in the Upper-Middle Euphrates and Upper Tigris valleys, there are some spouted cups in Ernis material. Another distinguishing feature between the two cemeteries shows itself in the decoration. While the decoration is few in Karagündüz, it is widespread in Ernis; mainly, the rows of notches, dots, and triangles with incised and applique knobbs are seen on the upper part of the external surface of the vessels. The string-hole lugs and triangular-ledge handles are seen very often. The string-hole lugs and triangular-ledge handles are rich repertoires in Ernis; Karagündüz has only simples ones. This distinctness may be chronological or regional variations. Unfortunately, there is no clear evidence in the records of the old excavation of Ernis. A few painted pieces were found in the pinkish-buff ware at Karagündüz and Yoncatepe cemeteries. They are decorated with simple red painted geometric motifs like those in the other areas (Fig. 3: a).

The most remarkable characteristic of the EIA pottery in the Lake Van basin is the distribution of groups of grooved ware which is the dominant group. Whereas red-brown-buff ware existed in the whole basin, pinkish-buff ware and red slipped ware are found almost only in the northern (Erciş-Ernis-Muradiye plains and lesser amount in Patnos Plain) and eastern parts of the basin (Van Plain, Özalp, Karasu and Güzelsu valleys), indicating strong local character in the area (Figs. 1-2). They were found in a small amount in other parts of the basin. Pinkish-buff ware (Figs. 3: a-4; 5; 7: 1-17) and red-brown-buff ware (Figs. 3: d-4) are the main groups seen throughout the EIA (I-II). Red slipped ware belongs to the last phase and is much fewer in number (EIA II), (Figs. 3: b-4; 6; 7: 18-21). It is divided into two subgroups. The earlier group is thin and patchily red slipped ware, which is derived from the pinkish-buff ware; it can also be called pinkish-buff red slipped ware (Figs. 3: b; 4), and the latter group is thick and bright burnished red slipped ware (Figs. 3: c; 4). The distinctive feature of thick and bright burnished red slipped ware is the representation of the transitional phase to Urartian red polished ware. Thick and bright burnished red slipped ware does not demonstrate the same features as the classical red polished ware of the kingdom of Urartu because of its different technique and shape. But some of the features are comparable with the characteristics of

Urartian red polished ware, such as thick red slip and burnished surface. Red slipped ware also has some closer forms to Urartian pottery, such as round bodies with thick rims or carinated bowls with simple or everted rims, jugs with trefoil rims, and ribbed on the shoulders in the late phase (EIA II). The characteristics of the Urartian Kingdom began to emerge with these new forms, decreasing grooves, disappearing string-hole lugs and triangular-ledge handles, and bronze pins. No classical Urartian pottery was found in the cemeteries of the Lake Van basin, such as red polished ware and fine brown ware, as also other materials (beads, pins, belts, weapons, etc.)²². Along with these new forms, earlier (EIA I) pinkish-buff and red-brown-buff ware forms are prevalent in the red slipped ware.

Hakkari (Southern Taurus Mountains) is on the high mountains at the convergence of the Southern Taurus Mountains and Mt Zagros, on the basin of the Great Zap River. Thirteen stelae and two chamber graves (M1-M2) were excavated in the city center of Hakkari (**Fig. 1**)²³. No related settlement traces around the graves and stelae were discovered. The stelae of Hakkari, foreign to the Near East, bear the traces of pastoralist steppe cultures of the north rather than urban agricultural cultures of the south. The stelae with descriptions of some ruling elites and graves of Hakkari seem to belong to a local dynasty of the pre-Urartian kingdom. The grave M1 appears to have been used for around 300 years, from the end of the first quarter of the second millennium BC to the third quarter of the same millennium showing the connection with a wide-ranging region. Pinkish red-brown ware constitutes the largest group, while earlier groups of Khabur and Van-Urmia wares are fewer. This latest group of pinkish red-brown ware in grave M1 is similar to the LBA-EIA I (Nairi-grooved ware) pottery of the highland of eastern Anatolia. Pinkish red-brown ware represents the main and longest time span group in graves M1-M2 with its strong local character. Only the late phase of pinkish red-brown ware (EIA II, Nairi-grooved ware) was found in grave M2, which was used for a

²² Konyar and Köroğlu suggested that cemeteries at Yoncatepe, Karagündüz and Dilkaya must belong to the Urartian Period based on two bronze fibulae found in Yoncatepe grave M3 and an arrowhead from grave M6 (Köroğlu-Konyar 2005). Published material from Yoncatepe contains a large number of pinkish buff ware and the fewer numbers of red slipped ware found just like in Karagündüz and Dilkaya, which is typical EIA pottery of the region as pointed out by Sevin (2014: 359-360). The well-known EIA elements of the Lake Van basin, such as grooved ware, iron artefacts, beads and limited using of bronze, burial tradition and architecture of the graves, makes the EIA dating of Yoncatepe graves undisputable. The explanation for this confusion may be the long-term usage of the Yoncatepe graves M3, M5 and M6 in MIA-Urartu. The large Urartian structural complex adjacent to the cemetery is evidence for continuity of the EIA-MIA in Yoncatepe. During EIA or in earlier periods such as Hakkari Grave M1, the long-term usage of the chamber graves with multiple burials was common in the Lake Van basin, as seen in some of the chamber graves at Karagündüz and Dilkaya.

²³ Sevin 2015; Özfirat 2018a, 172-177

short time. (Fig. 2) It is more of a continuation than an interruption in both graves regarding architectural characteristics, burial traditions, pottery, and other finds.

Upper Euphrates Valley at the western end of eastern Anatolia is closely related to the Near East, where the artificial mounds zone. The where local cultures, central Anatolia, and Upper Mesopotamian cultures were mixed is within the eastern Anatolian cultural area. The valley was under the hegemony and culture of the Hittite Empire during the LBA. Between the full control of the Hittite Empire and the Urartian Kingdom, the Nairi-grooved ware without a precursor, a new foreign culture, appears in the EIA levels of the excavations in the valley (Fig. 1). Norşuntepe II²⁴, Tepecik 2a²⁵, Korucutepe K²⁶, Elazığ-Değirmentepe²⁷, İmikuşağı 6²⁸, Malatya-Değirmentepe²⁹, Köşkerbaba IV³⁰ and Murat Höyük III³¹ have the most remarkable layers in the basin. However, these are rather weak levels compared to other periods. Nairi-grooved ware of these sites is red-brown-buff ware, the main ceramic group of this period, and a small percentage of painted ware. Grooved pottery occurs without a precursor in the basin. The painted pottery shows a link to the former LBA-Hittite Period. In the early phase, Hittite pottery and grooved ware were together. The Hittite types disappear in the late phase. Korucutepe K (EIA, c. 1200-800 BC), (C-14 dates: 1217 ± 17, 1050 ± 35 BC) and Murat Höyük III (EIA, c. 1200--800 BC), (C-14 dates: 1131-976) gives radiocarbon dates.

Middle Euphrates Valley at the western end of southeastern Anatolia lies in the northern Mesopotamia cultural influence. The basin is outside the geographic and cultural zone of eastern Anatolia. The local, central Anatolia, and northern Mesopotamia cultures were together in this southeastern Anatolian cultural area. The valley was under the hegemony of the Hittite Empire and Neo Hittites, and their culture was dominant from the LBA to the MIA. Nairi-grooved ware, which is foreign to the region, is not standard in the valley. According to the evidence, they are seen in some sites in the northern part of the valley towards the Upper Euphrates. The small villages at Lidar 6d, 6e1-2, and Tille I-III are significant sites where grooved ware is seen

²⁴ Hauptmann 1969/70, 32; Hauptmann 1982, 54-64; Bartl 1988; Bartl 1994; Bartl 2001; Müller 2005, 107-112

²⁵ Esin 1971, 108-110; Esin 1970, 154; Esin 1974, 112-113

²⁶ Van Loon 1978: 40-42; Winn 1980

²⁷ Esin 1987, 91-101

²⁸ Sevin 1995, 19-31

²⁹ Duru 1979, 39-44

³⁰ Bilgi 1987, 224-225; Bilgi 1991, 12

³¹ Özdemir *et al.* 2021, 37-38.

between the Hittite Empire and Neo-Hittite levels (Fig. 1)³². However, there was no cultural change in pottery and architecture parallel to the political situation due to the full control of the Neo Hittites. Pottery shows continuity with the LBA-Hittite characteristics; painted ware is also seen. Nairi-grooved ware of the basin is red-brown-buff ware; it is in a small number and later than the Upper Euphrates evidence. Lidar C-14 dates give a later period for grooved ware (EIA, c. 1100-900 BC)³³, and Tille dendrochronological dates (EIA, c. 1150-1090 BC) are close to Lidar³⁴.

Upper Tigris Valley in southeastern Anatolia, which creates the northern border of Mesopotamia, stays out of the eastern Anatolian geographical and cultural zone. The local traditions and the cultures of northern Mesopotamia have coexisted in this basin. The valley was under Middle Assyrian political and cultural hegemony in the second phase of LBA. Shortly after the end of full control of the Middle Assyrians, the Nairi-grooved ware emerges in the basin until the Neo Assyrian levels during the EIA (1150/1050-882 BC). This new culture foreign to the region shows itself in weak strata and grooved ware, without a precursor in the basin. Another change is the decrease in the number of settlements. The small and seasonal settlements in flimsy architecture were excavated in the EIA levels of Gre Dimse³⁵, Gricano³⁶, Kavuşan VI³⁷, Salatetepe IIIA³⁸, Ziyarettepe³⁹, Kenantepe⁴⁰, Gre Amer 3⁴¹, Hakemi Use⁴², Müslümantepe⁴³ and Hirbemerdon IVA⁴⁴(Fig. 1). No EIA level was excavated at Üçtepe; only a few grooved wares were found in Neo Assyrian context at Üçtepe. Nairi-grooved ware of these sites is red-brown-buff-pink ware, the main ceramic group of this period, and a small percentage of painted ware. No radiocarbon dating exists in the basin. The grave of Gre Dimse dated to 1150-1000/950. Gricano tablets give the end of the Middle Assyrian

³² Müller 1999a; Müller 1999b; Müller 2005, 112-113

³³ Görzdorf *et al.* 2002.

³⁴ Summers 1993, XVIII; Blaylock 2016, xviii-xix

³⁵ Karg 2001: 648-653; 657-658; Karg 2002: 705, 709

³⁶ Schachner 2002, 24-26; Roaf-Schachner 2005, 117-118.

³⁷ Kozbe 2006, 497-498; Kozbe 2008, 295-296.

³⁸ Ökse 2015, 263-264; Ökse-Görmüş 2014, 235-236, 238-239

³⁹ Matney *et al.* 2004, 387-398; Matney 2011: 447-450; Matney *et al.* 2017, 29-30; Matney *et al.* 2020, 88-89, 96-97; Roaf-Schachner, 2005, 116

⁴⁰ Parker *et al.* 2004, 590-591; Parker-Dodd 2005, 81

⁴¹ Pulhan-Blaylock 2018, 119-121

⁴² Tekin 2006

⁴³ Guarducci 2019, 80

⁴⁴ Guarducci-Laneri 2010: 21, 27, 33, 51; Guarducci 2011, 29-100; Guarducci 2012; Guarducci 2016; Guarducci 2019, 81-82.

period around 1069 BC.

Conclusion

Nairi-grooved ware related to the pre-Urartians, in other words, local communities of Nairi-Uruatri lands have been spread for centuries over a vast extensive area covering southern Caucasia, eastern Anatolia and north-western Iran associated with other distinct pottery groups in peripheries during the EIA, from the c. 13th-12th centuries to the 9th century BC and decreasingly continued until the 7th century BC during the MIA. It is necessary to consider the pottery groups of Nairi-Uruatri lands as a whole horizon and as a cultural unity of the local communities of its vast area (Fig. 1). The distribution and chronology of the grooved pottery well matched the borders and dates of the Nairi and Uruatri lands mentioned in Assyrian sources. The fortified site area, the settlement system of the Nairi and Uruatri territory, which is the formation of a sedentary-mobile lifestyle of local communities, also contains these borders; the existence of grooved ware beyond eastern Anatolia in the south indicates to spread of these agro-pastoral groups in the Middle Euphrates and Upper Tigris valleys during the temporary void of the Assyrian Empire (Fig. 1).

Grooved ware has shown strong common morphological and technological characteristics throughout the southern Caucasus, Lake Urmia basin, highland of eastern Anatolia, Upper-Middle Euphrates and Upper Tigris basins (Fig. 1). Guardicci, who has done a very detailed study on this subject, indicates that some grooved pottery is found in the Upper Khabur Valley, the south part of the Middle Euphrates Valley, Eastern Mediterranean and Central Anatolia sites, even Troya VIIb, which is out of the grooved pottery zone, showing connections the southern Caucasia and eastern Anatolia. He describes evidence of these and north-western Iran sites as the related context in the outer periphery and other secondary connections. Grooved ware in these regions is in small amounts groups along with the main pottery groups of these regions, while the situation in north-western Iran is different. Although the main pottery is grey ware in the Urmiye basin, grooved ware is not scarce and is within the borders of Nairi-Uruatri lands and fort area.

Turning to Nairi-Uruatri lands, the core area of the grooved pottery seems to contain the basin of Lake Van, specifically the northern and the eastern parts of the basin, due to the pottery being only grooved ware and its ungrooved samples. This wheel-made pottery also shows fine ware characteristics in the horizon of grooved ware. Guardicci defines eastern and southeastern Anatolia (Highland, Upper-Middle Euphrates, and Upper Tigris valleys) as the core area, southern Caucasia (Georgia, Armenia, Nakhichevan, Azerbaijan) as the periphery, and north-

western Iran as the outer periphery⁴⁵. The EIA pottery of these regions has distinct pottery groups besides grooved ware but is related by some common characteristics. There is a small percentage of typical grooved ware in the northern and eastern peripheries, although they are in the fortified site zone. Southern Georgia and Armenia show the continuity of local cultures. The final phase of the LBA has strong evidence of continuity in the EIA of these regions. In the south, Hocalı-Gedebe Culture was dominant in Nakhichevan and Azerbaijan. North-western Iran is separated by its grey ware (Iron I-II), including some sites in the Lake Urmia basin of grooved pottery. Guardicci also indicates that southern Caucasia and north-western Iran, located in the periphery, have the earliest evidence of grooved ware (Proto Nairi ware)⁴⁶; it appears in a small percentage in the LBA II and starts to increase during LBA III (1300-1150 BC, Lchashen-Metsamor 3), and spread on a large scale throughout the EIA Ia-Ib (1150-800 BC, Lchashen-Metsamor 4-5). However, the relative and absolute chronology of the eastern Anatolian high plateau covers almost the same dates. The scarcity of stratified excavations can explain it.

Although the pottery of the eastern and southeastern Anatolia subregions shows the same common characteristics, the architecture and settlement pattern seems rather different. The situation is coherent except in southeastern Anatolia. All the subregions of eastern Anatolia (Upper Euphrates-Highland) are within the fortified settlement horizon, ruled by independent small local polities with central authority and organization in Nairi-Uruatri lands (Fig. 2). Small villages and temporary settlements in the Middle Euphrates and Upper Tigris basins indicate no central planning and authority of any administration, in contrast to the occupation of urban-like Middle Assyrians.

Fortress cities-cemeteries constantly dominate the landscape of the highland of eastern Anatolia. Although settlements have been excavated in the mounds of plains in the Upper Euphrates Valley, the western end of the highland of east Anatolia, it must be considered that systematic research has yet to be done outside the plains in the valley. The settlements of the plains in the Upper Euphrates Valley are small villages, unlike the urban-like sites of the Hittite Empire. Most probably, fortress cities are situated on the foothills and high plateaus in the valley's surrounding mountains. Settlements in the mounds, all in the river valleys-plains, are also the rural settlements in the highland of eastern Anatolia, such as villages, hamlets, and temporary sites. But, the most striking feature of this mountainous area, except for the Upper

⁴⁵ Guardicci 2019: 53-120.

⁴⁶ Guardicci 2019: 148.

Euphrates Valley plains, is that the mounds in the lowland are limited and small in size, and the MBA-EIA layers are almost nonexistent or rather weak architectural levels. Therefore, the LBA-EIA settlements in the artificial mounds of this region must be related to the fortress cities on the foothills connected to the plains. Central fortress cities directly overlook the plains and could have been administrative and military centers that controlled both the plains and the main roads in a system connected to some permanent and seasonal settlements or fortresses in the surrounding area that had varying sizes and functions, supplying highland and lowland resources and routes. The same settlement system must have existed in the Upper Euphrates Valley.

In eastern Anatolia, the limited stratified evidence and the weakness of the architecture in the artificial mounds, the absence of fortress city excavations, and the minority of a reliable chronology based on calibrated radiocarbon dates create difficulties in chronology and cultural characteristics. In north-eastern Anatolia, evidence of Sos, Pular, and Alaybeyi mounds indicate that the grooved ware appeared during the EIA in the Erzurum-Kars Plateau. Sagona dated to the Sos EIA (IIA) 1000 to 800 BC, but the C-14 dates earlier for EIA (around 1200 BC). This region is related culturally to the northern part of the southern Caucasus. The grooved ware is less in number, and the local characteristics are strongly seen in this region. However, Mt Ağrı in the south part of north-eastern Anatolia is characterized by grooved pottery in the EIA, probably starting in the last phase of the LBA. Only Bozkurt kurgan cemetery is excavated in Mt Ağrı, which shows standard subregion features with the northern part of the Middle Aras Valley (Lchaschen Metsamor 3-5) with some minor differences. The grooved ware may have reached later north-eastern Anatolia from the Lake Van basin via Mt Ağrı and Patnos Plain in the west.

The Lake Van basin is separated by its distinctive subcategories of pottery. Unfortunately, we need more evidence about the LBA of the basin. However, when all the data are considered, the MBA painted pottery (Araxes painted pottery) seems to have continued with simplified decoration during the LBA and some in the EIA in the basin as in the western Azerbaijan-Nakhichevan, which is the painted pottery and Hocalı-Gedebey cultures existed together in the LBA-EIA. On the contrary, grooved ware is dominant in the Lake Van basin throughout the EIA starting around the c. 1300 BC. The lack of archaeological investigations and the mountainous and isolated geographical characteristics of the Hakkari (Southern Taurus Mountains) region make it harder to describe its culture. But the existence of grooved ware in the EIA is evident, probably coming from the Lake Van basin.

Nairi-grooved ware seems to have spread slightly later to the west and south, according to the political situation that ended the LBA. After the full control of the Hittite Empire in the Upper-Middle Euphrates valleys and the Middle Assyrian Kingdom in the Upper Tigris Valley, the entrance of a foreign new culture shows itself with Nairi-grooved ware and weak or temporary settlements without a precursor. The grooved ware is distinctive from those industrial-like productions of the Hittites and Middle Assyrians. This new pottery tradition and settlement system, indicating a radical change (c. 1200 BC), stand until the Urartian Kingdom in the Upper Euphrates Valley on the western end and the Neo-Assyrian Kingdom in the Upper Tigris Valley in the south (starting around c. 1150/1050 BC). But, the strong cultural continuity and pottery tradition of Hittites is seen in the Middle Euphrates Valley due to the hegemony of Neo-Hittite kingdoms. The grooved ware is found only northern part of the Middle Euphrates Valley next to the Upper Euphrates and the less in number in the EIA (starting c. 1100 BC).

In the Upper Tigris Valley, the withdrawal of the Assyrians from the basin clearly shows itself in material culture at the end of LBA. In these centuries, the Arameans spread to the basin from the south and the Nairi peoples from the north. Archaeological materials related to Arameans didn't identify in the basin. The grooved pottery defines the EIA in the valley on the border of Nairi land. This pottery represents the EIA groups of eastern Anatolia descending from the north of the Southeastern Taurus Mountains throughout the EIA in the valley. Nairi peoples seem to have spread the valley in the void formed due to the withdrawal of the Assyrians. The grooved pottery is also the archaeological equivalent of the Assyrian description on the border of the Nairi land north of Tur Abdin mountain in the Upper Tigris Valley. It started to be seen in the Late Middle Assyrian levels until the LIA (Achaemenid) for a long time. But, MIA-LIA variations of grooved ware in small numbers together with other main pottery groups of the Neo Assyrians and Achamaneids in the basin. In the Neo Assyrian period (MIA), this pottery was concentrated in rural settlements as you moved away from the Dicle (Tigris) River line, where large cities are located.

No sufficient evidence has been found yet in eastern Anatolia of this cultural change and its origin; more detailed investigations are needed. But, after the long pastoral lifestyle of the MBA, the cultural continuity between the pre-Urartians and Urartians is very distinctive in the highland part of the region. Furthermore, the strong relationship between Anatolia, southern Caucasia and north-western Iran also appears in the Urartian Kingdom, such as its fortified settlements and the socio-political frame of the predecessor pre-Urartians. The pottery shows Urartian characteristics and local MIA properties, which continue from the EIA, especially in

the peripheries of the kingdom. Grooved ware has also continued decreasingly into the Urartian period with some distinctions. However, their form and fabric, which has the MIA features, differ entirely from those in the EIA. Only the grooves on the rims are similar but have fewer rows. The pottery of the Urartian Kingdoms is quite distinctive and dominant within the borders of the kingdom.

In sum, in the grooved pottery tradition of eastern Anatolia (Figs. 1-2), red-brown-buff ware is more or less found in the whole region. However, the two groups only exist in two regions: pinkish-buff ware and red slipped ware in the northern and eastern parts of the basin of Lake Van and grey-black ware in north-eastern Anatolia; red-brown ware is rarely found in these areas. The distribution of these pottery groups is also fit in with grave types. North-eastern Anatolia was the territory of grey-black ware and kurgans. In the basin of lake Van, chamber graves are concentrated in the northern and eastern parts of Lake Van, with the same area of pinkish-buff ware and red slipped ware.

The northern and eastern sides of the Lake Van basin within the vast pre-Urartian land show a particular situation with its different pottery subgroups and fine wares. The grooved ware of the basin is quite remarkable with its intensity, variety and quality. The pottery is wheel made, and especially those in the east of the basin are different from the rest of the basin with their elaborate and much more quality samples. The material from the late phase of EIA Ernis and Karagündüz cemeteries on the northern shore and eastern part of the Lake Van basin also indicates that some of the characteristics of Urartu started to appear strongly, such as bronze objects and chamber graves and red slipped ware. Red slipped ware, derived from the pinkish-buff ware; (this early group can be classified as pinkish-buff red slipped ware), is found only on the northern and eastern sides of Lake Van. The late group of red slipped ware represents a prototype of the Urartian red polished ware (Biainili ware). With them, typical forms of earlier pinkish-buff and red-brown-buff ware are in large quantities in the red slipped ware.

No evidence of classical Urartian features is found in the EIA cemeteries of the Lake Van basin. It seems that Urartian red polished ware was derived from the pinkish-buff red slipped ware of the pre-Urartian period on the northern and eastern parts of Lake Van, where major pre-Urartian and Urartian settlements were located and most probably the core area of grooved ware. The east side of Lake Van, which is the heartland of the Urartian Kingdom, is also well matched to Uruatri land. The characteristics of the foundation of the Urartian Kingdom seem mainly developed based on the local traditions of the pre-Urartians who lived in the eastern part of Lake Van, which later became the heartland of the Urartian Kingdom. A

very different variation and fine ware of grooved pottery on the east side of the basin, which is the predecessor of Urartian pottery, separates the east shore of the lake from the rest of the region. Later, establishing the Urartian capital in the same area reinforces this suggestion.

Acknowledgments

The author would like to thank the Turkish Ministry of Culture and Tourism, General Directorate for Monuments and Museums, for supporting our fieldwork in the region: Lake Van Basin-Mt Ağrı Surveys and Bozkurt Excavation. Our special thanks also go to the Van Museum and Prof. Dr. Veli Sevin for the material from excavations at the cemeteries of Ernis, Karagündüz, and Hakkari, of which I was a team member. Projects also were supported by İstanbul University (624/150794, T-229/260696, 1092/010598), TÜBİTAK (The Scientific and Technical Research Council of Turkey, (SBB-CNRS-2011; SBB-107K153; SBB-105K063), Turkish Historical Society, Van University (2002-FED-093) and Mustafa Kemal University (10240; 1003M0113/45; 1101M0115/158). Thanks also to the governors of Van, Hakkari and Ağrı provinces. I would like to thank all these institutions and the team members.

BIBLIOGRAPHY

Altunkaynak-Özdemir 2019

G. Altunkaynak - M. A. Özdemir, "Alaybeyi Höyük Demir Çağ Tabakaları ve Bulguları", Karaz'dan Büyük İskender'e Erzurum Ovasında Yeni Bir Kesif: Alaybeyi Höyük, (Ed. G. Altunkaynak), TANAP-Erzurum Müze Müdürlüğü, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2019, 183-274.

Balkan-Sümer 1965

K. Balkan-O. Sümer, "1965 Yılı Ani Kazıları Hakkında Kısa Rapor", Türk Arkeoloji Dergisi XIV/1-2, 1965, 103-118.

Bartl 1988

K. Bartl, Norşun-Tepe. Die frühe Eisenzeit, Ph.D. Dissertation, Freie Universität Berlin 1988.

Bartl 1994

K. Bartl, "Die frühe Eisenzeit in Ostanatolien und ihre Verbindungen zu den benachbarten Regionen", Baghdader Mitteilungen 25, 1994, 473-518.

Bartl 2001

K. Bartl, "Eastern Anatolia in the Early Iron Age", Migration und Kulturtransfer: Der Wandel vorder - und zentralasiatischer Kulturen im Umbruch vom 2. zum 1. vorchristlichen Jahrtausend, Akten des Internationalen Kolloquiums (23.-26. November 1999 Berlin), (Eds. R. Eichmann, H. Parzinger), Eurasien-Abteilung, Orient-Abteilung des Deutschen Archäologischen Instituts, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 2001, 383-410.

Brancato 2017

R. Brancato, Settlement Patterns and Political Landscapes in the Upper Tigris River Valley, Studies on the Ancient Near East and the Mediterranean (SANEM 2), Arbor Sapientiae Editore, Roma 2017.

Belli 2009

O. Belli, "2007 Yılı Van-Yoncatepe Sarayı, Nekropolü ve Kenti Kazıları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 1 (Ankara 26-30 Mayıs 2008), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, 423-448.

Bilgi 1987

Ö. Bilgi, "Köşkerbaba Höyük Kazısı, 1979 – Köşkerbaba Höyük Excavations, 1979", Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları – Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Aşağı Fırat Projesi Yayınları - Middle East Technical University Lower Euphrates Project Publications Seri I, No 3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, 233-256.

Bilgi 1991

Ö. Bilgi, "Iron Age Pottery from Köşkerbaba Höyük", Anatolian Iron Ages 2: The Proceeding of the Second Iron Ages Colloquium Held at İzmir, 4-8 May 1987 (Eds A. Çilingiroğlu, D. French), British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 13, Oxbow Monograph 13, Oxford 1991, 11-28.

Biscione, R. 2002

R. Biscione, "The Iron Age settlement pattern: pre-Urartian and Urartian periods", *The North-Eastern Frontier: Urartians and Non-Urartians in the Sevan Lake Basin: I. The Southern Shores*, (Eds. R. Biscione, S. Hmayakyan, N. Parmegiani), CNR Istituto di Studi sulle civiltà dell'Egeo e del Vicino Oriente, Documante Asiana VII, Rome, 2002, 351-370.

Biscione, R. 2003

R. Biscione, "Pre-Urartian and Urartian settlement patterns in the Caucasus, two case studies: The Urmia Plain, Iran, and the Sevan Basin, Armenia", *Archaeology in the Borderlands: Investigations in Caucasia and Beyond*, (Eds. A. T. Smith, K. S. Rubinson), University of California, Cotsen Institute of Archaeology 47, Los Angeles, 2003, 167-184.

Blaylock 2016

S. Blaylock, *Tille Höyük 3.2. The Iron Age: Pottery, Objects and Conclusions*, The British Institute at Ankara Monograph 50, London 2016.

Bozkurtlar 1979

C. Bozkurtlar, "Kertenkele Kayalığı Fortress and Necropolis 1974-75", *Anatolian Studies* 26, 1979, 45-47.

Çavuşoğlu 2011

R. Çavuşoğlu, "Eski-Erciş Çelebibağ Höyüğü Tunç ve Demir Çağ Tabakaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Höyük*, 3, 2011, 1-14.

Çilingiroğlu 1991

A. Çilingiroğlu, "The Early Iron age at Dilkaya", *Anatolian Iron Ages 2: The Proceedings of the Second Anatolian Iron Ages Colloquium held at İzmir, 4-8 May 1987*, (Eds. A. Çilingiroğlu, D. H. French), British Institute at Ankara 13, Oxford 1991, 29-38.

Çilingiroğlu 1993

A. Çilingiroğlu, "Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları Kapanış", XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I (Ankara, 25-29 Mayıs 1992), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1993, 469-491.

Duru 1979

R. Duru, *Keban Projesi Değirmentepe Kazısı 1973 - Keban Project Değirmentepe Excavations 1973*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları - Middle East Technical University Keban Project Publications Seri III, No 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979.

Erdem 2009

A. Ü. Erdem, "Van Gölü Havzası'nda Bulunan Demir Çağ Yivli Çanak Çömleğinin Urartu Kalelerindeki Varlığı", Altan Çilingiroğlu'na Armağan: Yukarı Deniz'in Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat, (Eds. H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin et al.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009, 299-307.

Erdoğan et al. 2021

S. Erdoğan, M. Erçek, Y. Çiftçi, H. Biber, H. Yılmaz, G. Ayaz, "Muş/Varto Tepeköy

Höyüğü Tunç Çağları", *Anadolu Araştırmaları* 25, 2021, 61-86.

Erzen et al. 1963 (1965)

A. Erzen-E. Bilgiç-Y. Boysal-B. Öğün, "Van Çevresi 1963 Çalışmaları", *Türk Arkeoloji Dergisi* XII-2, 1963 (1965), 34-36.

Esin 1970

U. Esin, "Tepecik Kazısı, 1968 Yılı Ön Raporu - Tepecik Excavation 1968 Campaign, Preliminary Report", *Keban Projesi 1968 Yaz Çalışmaları - Keban Project 1968 Summer Work*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları – Middle East Technical University Keban Project Publications Seri I, No I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1970, 146-178.

Esin 1971

U. Esin, "Tepecik Kazısı, 1969 - Tepecik Excavation 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları - Keban Project 1969 Activities*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları - Middle East Technical University Keban Project Publications Seri I, No 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1971, 107-129.

Esin 1974

U. Esin, "Tepecik Kazısı, 1971 - Tepecik Excavation 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları - Keban Project 1971 Activities*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları - Middle East Technical University Keban Project Publications Seri I, No 4, Ankara 1974, 123-135.

Esin 1987

U. Esin, "Değirmentepe Kazısı, 1979 - Değirmentepe Excavations, 1979", *Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları - Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Aşağı Fırat Projesi Yayınları - Middle East Technical University Lower Euphrates Project Publications, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, 89-130.

Görsdorf et al. 2002

J. Görsdorf-H. Hauptmann-G. Kashau, "¹⁴C-Datierungen zur Schichtabfolge des Lidar Höyük, Südost Türkei", *Berliner Beiträge zur Archäometrie* 19, 2002, 63-70.

Guarducci 2011

G. Guarducci, *Facing an Empire: Hirbemerdon Tepe and the Upper Tigris Region During the Early Iron Age and Neo-assyrian Period*, (Gorgias Dissertations in Near Eastern Studies 56), Gorgias Press, Piscataway, 2011.

Guardicci, 2012

G. Guardicci, "Nairi Ware: La produzione ceramica in Anatolia sud-orientale fra l'Eta del Bronzo Tardo e l'Eta del Ferro Medio", *Studi di Archeologia del Vicino Oriente: Scritti degli allievi fiorentini per Paolo Emilio Pecorella*, (Ed. S. Mazzoni), Firenze University Press, Firenze, 245-274.

Guardicci, 2016

G. Guardicci, "Phase IVA and IVB: The Early and Middle Iron Age", *Hirbemerdon Tepe Archaeological Project 2003-2013 Final Report: Chronology and Material Culture*, (Ed. N. Laneri), BraDypUS, Bologna 2016, 95-98.

Guardicci, 2019

G. Guardicci, *Nairi Lands: The Identity of the Local Communities of Eastern Anatolia, South Caucasus and Periphery During the Late Bronze and Early Iron Age. A Reassessment of the Material Culture and the Socio-Economic Landscape*, Oxbow Books, Oxford & Philadelphia 2019.

Guarducci-Laneri 2010

G. Guarducci-N. Laneri, "Hirbemerdon Tepe during the Iron Age Period: A Case Study in the Upper Tigris River Region" , *Anatolica* 36, 2010, 17-65.

Güneri 2008

A. S. Güneri, *Erzurum-I Son Tunç Erken Demir Çağı Yerleşmeleri*, Anadolu & Avrasya Enstitüsü, Arkeoloji, Anadolu & Avrasya 7-8, İzmir 2008.

Hammer 2014

E. Hammer, "Highland fortress-polities and their settlement systems in the South Caucasus", *Antiquity* 88 (341), 2014, 757-774.

Hauptmann 1969/70

H. Hauptmann, "Norşun Tepe. Historische Geographie und Ergebnisse der Grabungen 1968-69", *Istanbulur Mitteilungen* 19/20, 1969/70, 21-78.

Hauptmann 1982

H. Hauptmann, "Norşuntepe Kazıları 1974 - Die Grabungen auf dem Norşuntepe, 1974", *Keban Projesi 1974-75 Çalışmaları - Keban Project 1974-1975 Activities*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Projesi Yayınları - Middle East Technical University Keban Project Publications Seri I, No 7, Ankara 1982, 1-94

Işıklı 2008

M. Işıklı, "Recent Investigations at Pulur (Erzurum): Observations on Northeast Anatolian Ceramics", *Ceramics in Transitions: Chalcolithic Through Iron Age in the Highlands*, Proceedings of the Workshop on Ancient Ceramics from the Southern Caucasus and Adjacent Areas (New York, 1-5 December 2003), (Eds. K. S. Rubinson, A. Sagona), *Ancient Near East Studies Supplement 27*, Peeters Press, Leuven-Paris-Dudley MA., 2008, 267-289.

Işıklı 2013

M. Işıklı, "The Late Bronze Age of Erzurum Region", *Proceedings of the Symposium on Austausch und Kulturkontakt im Südkaukasus und Seinen Angrenzenden Regionen Spätbronze-Früheisenzeit* (Wittenberg, 21-24 October 2010), (Eds. A. Mehnert, G. Mehnert, S. Reinhold), Martin-Luther Universität Halle-Wittenberg, Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes 22, Beier & Beran Verlag, Langenweißbach 2013, 223-235.

Işıklı-Can 2007

M. Işıklı-B. Can, "Erzurum Region in the Early Iron Age: New Observations", *Anatolian Iron Ages 6: The Proceedings of the Sixth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Eskişehir, 16-20 August 2004*, (Eds. A. Sagona and A. Çilingiroğlu), *Ancient Near Eastern Studies Supplement 20*, Peeters, Leuven 2007, 153-166.

Işıklı-Erdem 2009

M. Işıklı-A. Ü. Erdem, "A group of early Iron Age pottery from the Erzurum region", *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan* 41, 2009, 249-268.

Karg 2001

N. Karg, "Gre Dimse 1999, İlk Sonuçlar - First Sounding at Gre Dimse 1999", *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları - Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs Activities in 1999*, (Eds. N. Tuna, J. Öztürk, J. Velibeyoğlu), ODTÜ-METU, TAÇDAM, Ankara, 2001, 643-693.

Karg 2002

N. Karg, "Gre Dimse (Ilisu) Research in 2000 - Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları", *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları - Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs Activities in 2000*, (Eds. N. Tuna, J. Velibeyoğlu), ODTÜ-METU, TAÇDAM, Ankara, 2002, 699-722.

Konyar 2004

E. Konyar, "Demir Çağı'nda Doğubayazıt ve Yakın Çevresi Ağrı Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu (Doğubayazıt 13-14 Eylül 2003)*, (Ed. O. Belli), Çekül Vakfı, İstanbul, 2004, 51-72.

Konyar et al. 2018

E. Konyar-B. Genç-B. Konyar-A. Tan-C. Avcı, "Excavations at the Old City, Fortress, and Mound of Van: Work in 2017", *Anatolia Antiqua* XXVI, 2018, 143-153.

Korfmann 1982

M. Korfmann, *Tilkitepe: Die ersten Ansätze prähistorischer Forschung in der ostlichen Türkei*, *Istanbul Mitteilungen Beiheft* 26, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen 1982.

Kozbe 2006

G. Kozbe, "Çanak Çömlek Gelenekleri Işığında Geç Tunç Çağ Sonundan Geç Demir Çağ Sonuna dek Yukarı Dicle Bölgesinde Assur Varlığı", *Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması - Studies in Honor of Hayat Erkanal: Cultural Reflections*, (Eds. A. Erkanal-Öktü, E. Özgen, S. Günel et al.), Homer Yayınları, İstanbul 2006, 496-509.

Kozbe 2008

G. Kozbe, "The Transition From Late Bronze Age To Early Iron Age In The Upper Tigris Region, Southeastern Anatolia: Identifying Changes In Pottery", *Ceramics in Transitions: Chalcolithic Through Iron Age in the Highlands, Proceedings of the Workshop on Ancient Ceramics from the Southern Caucasus and Adjacent Areas (New York, 1-5 December 2003)*, (Eds. K. S. Rubinson, A. Sagona), Leuven-Paris-Dudley MA, *Ancient Near East Studies Supplement* 27, Peeters Press, 2008, 291-322.

Koroğlu-Konyar 2005

K. Koroğlu-K. Konyar, "Van Gölü Havzası'nda Erken Demir Çağ Problemi", *Arkeoloji ve Sanat* 119, 2005:25-38.

Masson 1997

V. M. Masson, "Kavkazskiy put' k tsivilizatsii: voprosy sotsiokul'turnoy interpretatsii", *Drevnie Obshchestva Kavkaza v Epokhu Paleometalla (Rannie Kompleksnyye Obshchestva I Voprosy Kul'turnoy Transformatsii)*, Saint Petersburg, 1997, 124-33.

Matney 2011

T. Matney, "The Iron Age of Southeastern Anatolia", *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia, 10,000-323 B.C.E.*, (Eds. S. R. Steadman, G. McMahon), Oxford University Press, New York, 2011, 464-499.

Matney et al. 2004

T. Matney-M. Roaf-J. MacGinnis-H. McDonald, "Ziyaret Tepe Kazıları, 2001. Excavations at Ziyaret Tepe, 2001", *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2001 Yılı Çalışmaları - Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs Activities in 2001*, (Eds. N. Tuna, J. Greenhalgh, J. Velibeyoğlu), ODTÜ-METU, TAÇDAM, Ankara, 2004, 387-407.

Matney et al. 2017

T. Matney-J. MacGinnis-D. Wirck-K. Köroğlu, *Ziyaret Tepe: Asur İmparatorluğu'nun Anadolu Sınırlarını Keşfederken, Tekfen Kültür Sanat, İstanbul*

Matney et al. 2020

T. Matney-J. MacGinnis-D. Wirck-K. Köroğlu, "Eighteen years on the frontiers of Assyria: the Ziyaret Tepe Archaeological Project", *Proceedings of the 5th 'Broadening Horizons 5 Civilisations in Contact' Conference (Udine, 5-8 June 2017) 2: Imperial Connections. Interactions and Expansion from Assyria to the Roman*, (Eds. K. Gavagnin, R. Palermo), West & East, Monografie 3, Trieste, 2020, 85-118.

Müller 1999a

U. Müller, "Die Eisenzeitliche Keramik des Lidar Höyük", *Iron Age Pottery in Northern Mesopotamia, Northern Syria and Southeastern Anatolia: Papers Presented at the Meetings of the International Table Ronde' at Heidelberg (1995) and Nieborow (1997) and Other Contributions*, (Eds. A. Hausleiter, A. Reiche), *Altertumskunde des vorderen Orients 10* Ugarit-Verlag, Münster 1999, 403-434.

Müller 1999b

U. Müller, "Die eisenzeitliche Stratigraphie von Lidar Höyük", *Anatolian Iron Ages 4: Proceedings of the Fourth Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Mersin, 19-23 May 1997*, *Anatolian Studies 49*, (Eds A. Çilingiroğlu, R. Matthews), British Institute of Archaeology at Ankara, London 1999, 123-131.

Müller 2005

U. Müller, "Norşun Tepe and Lidar Höyük. Two Examples for Cultural Change During the Early Iron Age", *Anatolian Iron Ages 5: Proceedings of the Fifth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Van, 6-12 August 2001* (Eds A. Çilingiroğlu, G. Darbyshire), British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 31, London 2005, 107-114.

Ökse 2015

A. T. Ökse, "Doğu Anadolu Demir Çağı Kültürünün Güneye Yayılımı Yukarı Dicle Havzasından Yeni Bulgular", *International Symposium on East Anatolia - South*

Caucasus Cultures Proceedings II - Uluslararası Doğu Anadolu - Güney Kafkasya Kültürleri Sempozyumu Bildiriler II (Erzurum, 10-13 October 2012), (Eds. M. Işıklı, B. Can), Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2015, 262-270.

Ökse-Görmüş 2014

A. T. Ökse-A. Görmüş, "Demir Çağında Salat Tepe", SCRIPTA: Veli Sevin'e Armağan, Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar - Essays in Honour of Veli Sevin, A Life Immersed in Archaeology, (Ed. A. Özfirat), Ege Yayınları, İstanbul, 2014, 233-255.

Özdemir et al. 2021

A.Özdemir-Z. Kılınç-E. Demir, Erken Tunç Çağı'nda Murat Höyük, Ege Yayınları İstanbul 2021.

Özfirat 2018a

A. Özfirat, "The Early Iron Age Cemeteries of the Lake Van Basin: An Overview of Burial Tradition of pre-Urartian", Changes and Developments in Burial Customs in Eastern Anatolia-Southern Caucasus and its Vicinity from the Late Chalcolithic Period to the Late Iron Age, Proceedings of the Session organized at European Association of Archaeologists (EAA) 20th Annual Meeting (İstanbul, 10-14 September 2014), (Eds. A. Özfirat, M. Işıklı, B. Genç), Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi (TÜBA-AR) Özel Sayı, Ankara 2018,149-185.

Özfirat 2018b

A. Özfirat, "Nairi Ware: Late Bronze-Early Iron Age Pottery Tradition in the Lake Van Basin", Context and Connection: Studies on the Archaeology of the Ancient Near East in Honour of Antonio Sagona, (Eds. A. Batmaz, G. Bedianashvili, A. Michalewicz, A. Robinson), Orientalia Lovaniensia Analecta 268, Leuven-Paris-Bristol, CT. Peeters 2018, 161-174.

Özfirat 2019

A. Özfirat, "Kurgans in the Highlands of Eastern Anatolia: From the Kura-Araxes Period to the Urartian Kingdom", Constructing Kurgans: Burial Mounds and Funerary Customs in the Caucasus and Eastern Anatolia During the Bronze and Iron Age, Proceedings of the International Workshop Held in Florence, Italy, on March 29-30, 2018, (Eds. N. Laneri, G. Palumbi, S. M. Celka), Center For Ancient Mediterranean and Near Eastern Studies (CAMNES), Studies on the Ancient Near East and the Mediterranean (SANEM 4), Arbor Sapientiae Editore, Roma 2019, 91-104.

Özfirat 2021a

A. Özfirat, "Bronze and Iron Age Cemetery of Ani-Kars", Ancient West & East 20, 2021, 239-255.

Özfirat 2021b

A. Özfirat, "Ernis (Ünseli) Settlement Complex on the northern shore of Lake Van: From the Early Bronze Age (Kura-Araxes) to the Late Iron Age (Achaemenid)", Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 6 (1), 2021, 85-119.

Özfirat In Press

A. Özfirat, Ağrı Dağında Arkeoloji I: Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, Mezarlık, Höyük, Kaleler ve Geç Kalkolitik Dönemden Urartu Krallığına Doğubayazıt Ovası - Archeology of Mount Ağrı I: Bozkurt Kurgan Cemetery Excavations, Cemetery,

Mound, Fortresses and the Doğubayazıt Plain from the Late Chalcolithic Period to the Urartian Kingdom, Ege Yayınları.

Parker-Dodd 2005

B. J. Parker-L. S. Dodd, "The Upper Tigris Archaeological Research Project. A Preliminary Report from the 2002 Field Season", *Anatolica*, 31, 2005, 69-110.

Parker et al. 2004

B. Parker-J., A. Creekmore-L. S. Dodd, "Yukarı Dicle Arkeolojik Araştırma Projesi (UTARP): Kenan Tepe'nin Kültürel Tarihinin Ön Sentezi - The Upper Tigris Archaeological Research Project (UTARP): A Preliminary Synthesis of the Cultural History of Kenan Tepe", *Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2001 Yılı Çalışmaları - Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilısu and Carchemish Dam Reservoirs Activities in 2001*, (Eds. N. Tuna, J. Greenhalgh, J. Velibeyoğlu), ODTÜ-METU, TAÇDAM, Ankara, 2004, 547-80.

Pulhan-Blaylock 2018

G. Pulhan-S., Blaylock, "Garzan Vadisi'nde Üçbinyıl: Batman, Gre Amer Höyük Kurtarma Kazıları / Three Thousand Years in the Garzan Valley: Batman, The Gre Amer Höyük Salvage Excavations", *Batman Müzesi Ilısu Barajı Kurtarma Kazıları / Batman Museum Ilısu Dam Excavations*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü - Batman Müze Müdürlüğü / Turkish Ministry of Culture and Tourism, General Directorate for Monuments and Museums - Batman Museum Directorate, Batman, 111-162.

Roaf-Schachner 2005

M. Roaf - A. Schachner, "The Bronze Age Transition in the Upper Tigris Region: New Information from Ziyaret Tepe and Giricano", *Anatolian Iron Ages 5: Proceedings of the Fifth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Van, 6-10 August 2001*, (Eds. A. Çilingiroğlu, G. Darbyshire), British Institute at Ankara Monograph 31, Ankara, 2005, 115-123.

Sağlamtemir 1984

H. Sağlamtemir, *Van-Dilkaya Kazılarında Çıkan Demir Çağ Çanak Çömleği*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1984.

Sagona-Sagona 2000

A. Sagona-C. Sagona "Excavations at Sos Höyük, 1998-2000: Fifth Preliminary Report". *Ancient Near Eastern Studies*, 37, 2000, 56-127

Sagona 2012

A. Sagona, "Remarks of East Anatolian Iron Age", *Anatolian Iron Ages 7: The Proceedings of the Seventh Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Edirne, 19-24 April 2010*, 113-130, (Eds. A. Çilingiroğlu, A. Sagona), *Ancient Near Eastern Studies Supplement 39*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, MA. 2012, 253-267.

Salvini 1967

M. Salvini, *Nairi e Ur(u)atri: Contribulo alla storia della formazione del regno di Urartu*, Edizioni dell'Ateneo, Roma 1967.

Salvini 2006

M. Salvini, *Urartu Tarihi ve Kültürü* (İtalyanca'dan çev. B. Aksoy), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.

Schachner 2002

A. Schachner, "Ausgrabungen in Giricano (2000-2001) Neue Forschungen an der Nordgrenze des Mesopotamischen Kulturraums", *Istanbuler Mitteilungen* 52, 2002, 9-57.

Sevin 1986

V. Sevin, "Malatya-Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması, 1985", IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı (Ankara 26-30 Mayıs 1986), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1986, 279-300.

Sevin 1996

V. Sevin, "Van/Ernis (Ünseli) Nekropolü Erken Demir Çağ Çanak Çömlekleri", *Anadolu Araştırmaları: Prof. Dr. Afif Erzen'e Armağan XIV*, 1996, 439-467.

Sevin 2005

V. Sevin, "Son Tunç/Erken Demir Çağ Van Bölgesi Kronolojisi: Kökeni Aranan Bir Devlet-Urartu", *Bulleten LXVIII-252*, 2005, 355-400.

Sevin 2014

V. Sevin, "Van/Ernis-Evditepe ve Alacahan Mezarlık ve Yerleşimleri Işığında Kimi Düşünceler: Demir Çağlar Sorunu", *Armağan Erkanal'a Armağan: Anadolu Kültürlerine Bir Bakış - Compiled in Honor of Armağan Erkanal: Some Observations on Anatolia Cultures*, (Eds. N. Çınardalı Karaarslan et al.), Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi: Ankara 2014, 355-367.

Sevin 2015

V. Sevin, *Hakkari Taşları II: Gizemin Peşinde*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015.

Sevin-Kavaklı 1996

V. Sevin-E. Kavaklı, *Bir Erken Demir Çağı Nekropolü Van - Karagündüz. An Early Iron Age Necropolis*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1996.

Sevin-Özfirat 2001

V. Sevin-A. Özfirat, "Van-Karagündüz Excavations", *İstanbul University's Contributions to Archaeology in Turkey (1932-2000)*, (Ed. O. Belli), İstanbul University Rectorate Publication No. 4285, İstanbul 2001, 140-144.

Summers 1993

G. D. Summers, *Tille Höyük 4. The Late Bronze Age and the Iron Age Transition*, British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 15, London 1993.

Şenyurt 2005

Y. Şenyurt, *Büyükardıç: Doğu Anadolu'da Bir Erken Demir Çağ Tepe Yerleşmesi*, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi Arkeolojik Kurtarma Kazıları Yayınları 2, Ankara 2005.

Tekin 2006

H. Tekin, "Yatay Oluk Bezekli Bir Seramik Grubunun Ele Geçti i Yeni Bir Merkez: Hakemi Use", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 23/1, 2006, 151-172.

Van Loon 1978

M. Van Loon, "Architecture and Stratigraphy", Korocutepe 2. Final Report on the Excavations of the Universities of Chicago, California (Los Angeles) and Amsterdam in the Keban Reservoir, Eastern Anatolia 1968-1970 (Ed. M.N. van Loon), Studies in Ancient Civilisations, North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1978, 3-45.

Winn 1980

M. M. Winn, "The Early Iron Age pottery", Korocutepe 3: Final Report on the Excavation of the Universities of Chicago, California (LA) and Amsterdam in the Keban Reservoir, Eastern Anatolia 1968–1970 (Ed. M.N. van Loon), Studies in Ancient Civilisations, North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1980, 155-176.

FIGURES

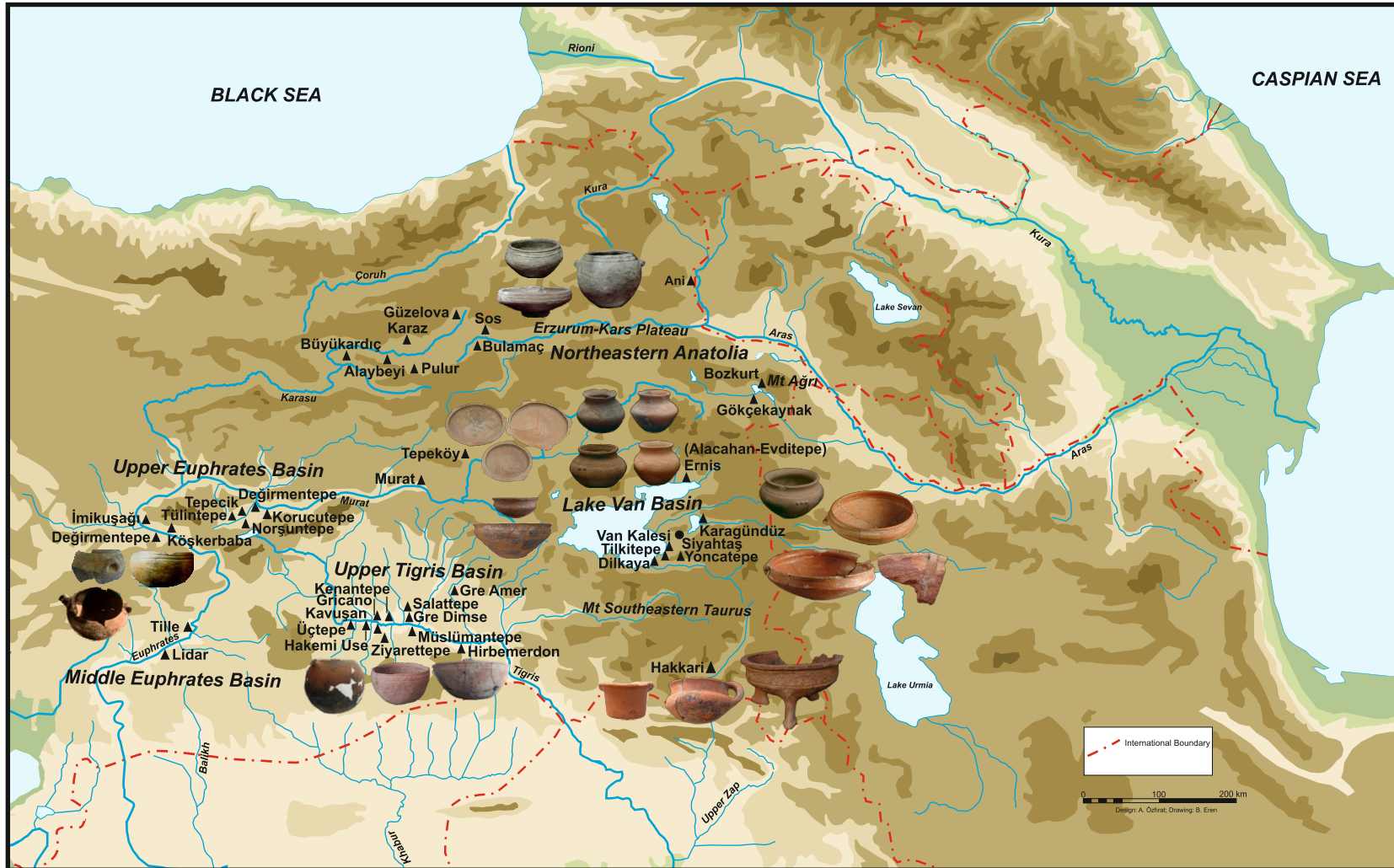

Fig. 1: EIA excavation sites in eastern and southeastern Anatolia (Siyahtaş survey)

Fig. 4: Pottery of Karagündüz Cemetery

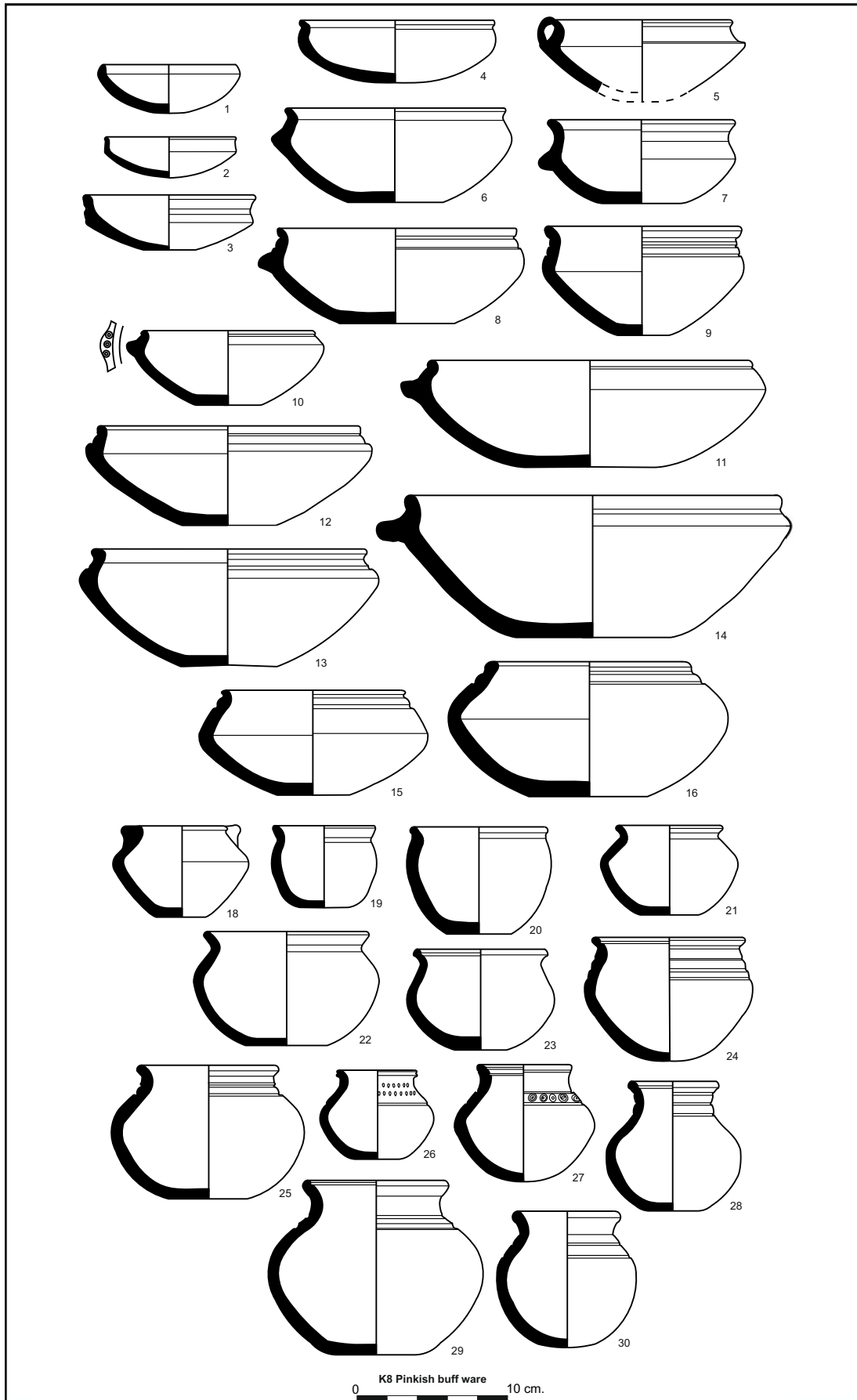

Fig. 5: Karagündüz Cemetery Pinkish-buff ware

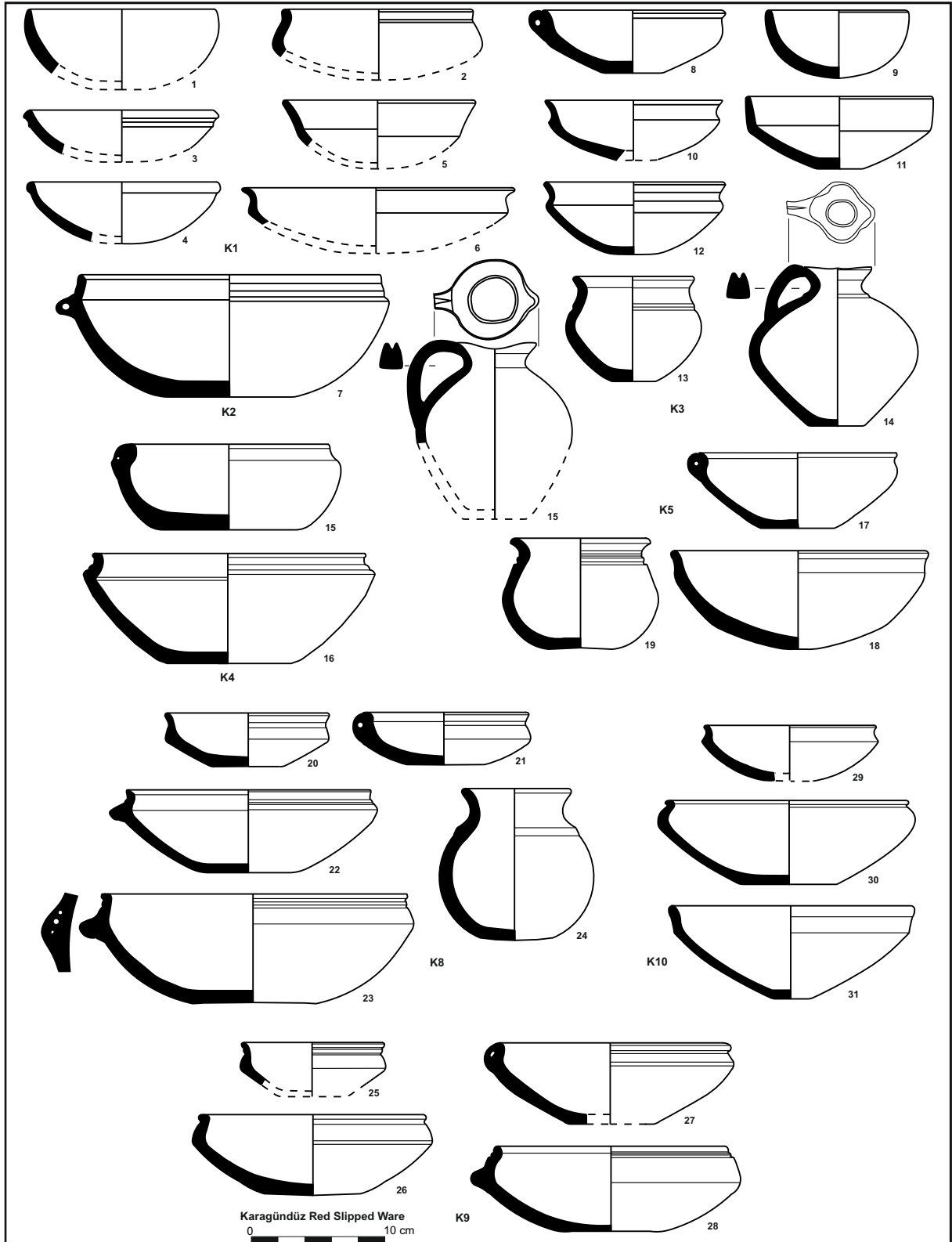

Fig. 6: Karagündüz Cemetery Red slipped ware (K1: 1-6, K2: 7; K3: 8-14; K4: 15-16; K5: 17-19; K8: 20-24; K9: 25-28; K10: 29-31)

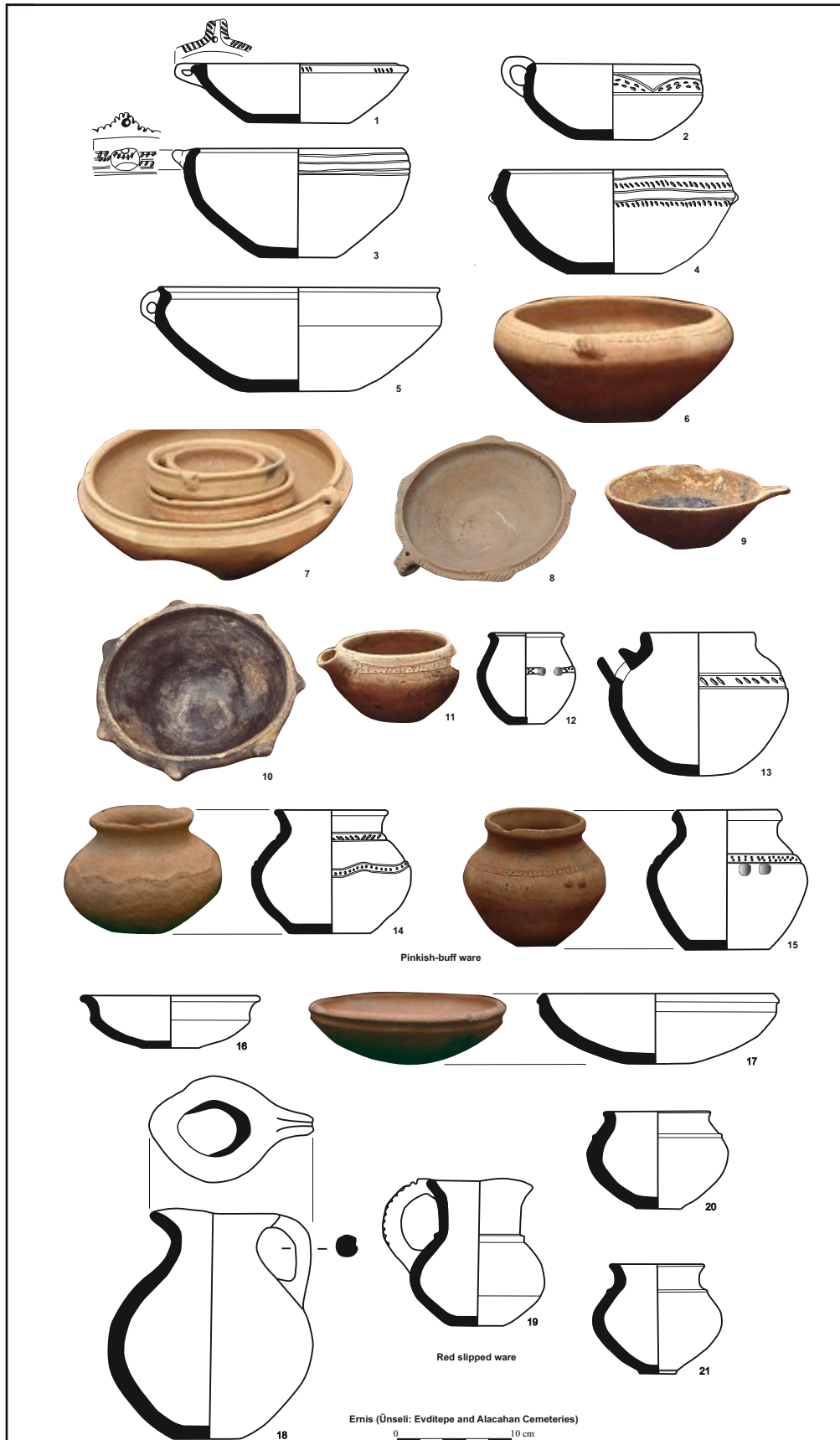

Fig. 7: Ernis-Ünseli (Alacahan and Eviditepe cemeteries) Pinkish-buff ware (1-15) and Red slipped ware (16-21)

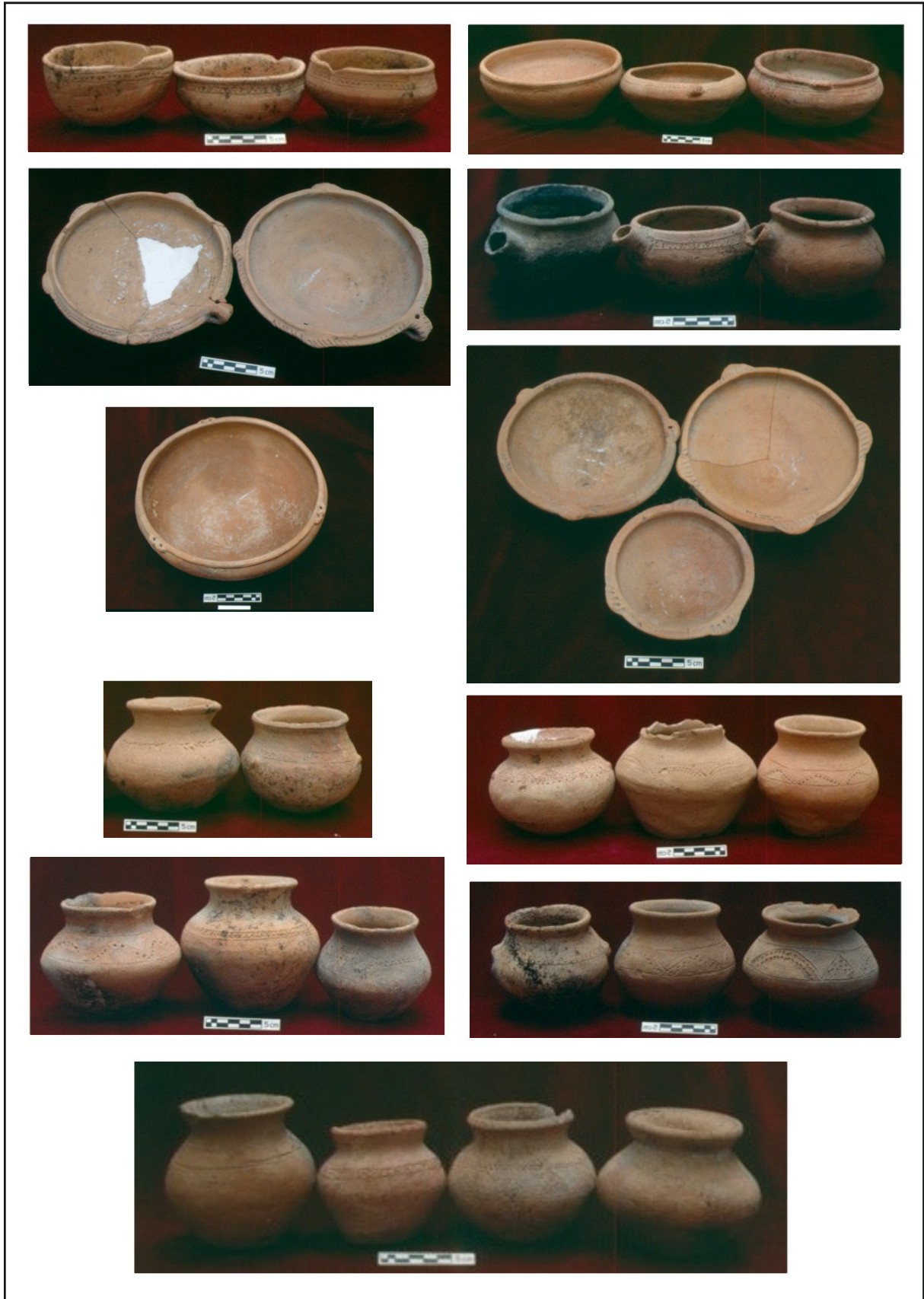

Fig. 8: Ernis-Ünseli (Alacahan and Evditepe cemeteries) Pinkish-buff ware

Makale Künyesi / Citation: M. Ayaz, “Tenedos Buluntusu Miken Tipi Arkaik G 2-3 Alabastronları”. SRMKA 4, 2022, 36-50.

TENEDOS BULUNTUSU MİKEN TİPİ ARKAİK G 2-3 ALABASTRONLARI

MYCENAEAN TYPE ARCHAIC G 2-3 ALABAstra FROM TENEDOS

Mehmet AYAZ*

Özet

Bu çalışma, Çanakkale ilinin Bozcaada ilçesinde yer alan Tenedos nekropolisinde ele geçen iki alabastronu konu alır. Bu alabastronlar, morfolojileri bakımından Geç Tunç Çağı Miken alabastronlarına benzerken, üzerlerindeki yatay bant süslemeleri MÖ 7. yüzyıl G 2-3 seramiklerindeki kompozisyonlar ile uyumludur. Tenedos'ta buldukları mezarların kontekstleriyle tarihlenmeyen bu kaplar, daha önce Lemnos'taki Hephaestia nekropolisinde bulunan benzerleriyle karşılaştırılarak MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ve MÖ 6. yüzyılın başlarına yerleştirilebilir. Makaleye konu alabastronlar MÖ 7. ve 6. yüzyılda revaçta olan Korinth ürünleri yanında bölgesel G 2-3 üslubunda süslenmiş fakat morfolojik açıdan eski modalardan devamlılığını yansıtan “melez” kapların da Tenedos ölü gömme ritüellerine dahil edildiğini gösterir. Bu bağlamda, Tenedos'taki iki alabastron yakınındaki Lemnos adasında da gözlemlendiği gibi Kuzey Ege Arkaik çanak çömleğinde eski modalardan devamlılığının arkeolojik bir tezahürü olarak görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Tenedos, Arkaik Dönem, Nekropolis, G 2-3 Seramiği, Miken Alabastronu

*Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Çanakkale, TÜRKİYE, E-Posta: mehmetayaz@comu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-0823-2108.

Tenedos kazıları 2021 yılından itibaren Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Turan Takaoğlu başkanlığında yürütülmektedir. Yazar, makaleye konu malzemenin çalışılması için verdikleri izinden dolayı Tenedos Kazı Başkanı Turan Takaoğlu'na teşekkürlerini sunar. Bugün Troya Müzesi depolarında korunan makale malzemesinin çalışılması için gerekli izinleri veren başta Troya Müze Müdürü Rıdvan Gölcük olmak üzere ihtiyaç duyulan çalışma ortamını sağlayan müze personelleri Uzman Arkeologlar Musa Tombul ve Osman Çapalov'a ayrıca teşekkür eder. İlk kez 1959 yılındaki Ortaokul temel kazısı sonrası başlayan müze kurtarma kazılarında bugüne kadar Tenedos'taki mezarlar ve buluntuların her türlü tahribattan korunması için çaba harcayan ve bu çabalarıyla bugün onları bizlere bilim dünyasına tanıtmaya fırsatı sunan tüm araştırmacılara minnettarız.

Abstract

This study discusses two alabastra recovered from the necropolis of Tenedos, located in the modern Bozcaada district of Çanakkale province. While these two alabastra are morphologically reminiscent of Mycenaean predecessors, the decorations practiced on their surfaces are similar to those of G 2-3 Ware defining the 7th century BC in the region. These alabastra from Tenedos, whose grave contexts are not useful for absolute dating, could be dated into the second half of the 7th to the beginning of the 6th century BC, thanks to comparisons with those found at the necropolis of Hephaestia on Lemnos. The alabastra indicate that “hybrid” pottery containing both older forms going back to the Mycenaean times and new decoration styles representing regional G 2-3 Ware were used in burial customs alongside the imported Corinthian wares in the 7th and 6th centuries BC. As a result, these two alabastra from Tenedos might be viewed as archaeological manifestations of the continuation of old trends in North Aegean Archaic pottery on Tenedos as observed on the nearby island of Lemnos.

Keywords: Tenedos, Archaic Period, Necropolis, G 2-3 Ware, Mycenaean Alabastra

Giriş

Antik Çağ'da Ege'den Hellenes'entosa'a geen deniz trafiğini kontrol altında tutan Tenedos, Çanakkale iline bağlı Bozcaada ilçesinde yer almaktadır (Fig. 1). Tenedos'ta yapılan kazı çalışmaları, adanın doğusundaki modern yerleşimin altında kalan nekropolisi ile sınırlıdır. 1959 yılında bir ortaokul inşaati sırasında keşfedilip 2000'li yılların başına kadar İstanbul ve Çanakkale Arkeoloji Müzesi (Troya Müzesi) tarafından aralıklarla kazılan¹ nekropoliste Erken Tunç Çağı ve sonrasındaki bir boşluğun ardından Geç Geometrik Dönem'den başlayarak Roma Dönemi'ne kadar giden çok sayıda mezar gün yüzüne çıkarılmıřtır². Literatüre bakıldığında, Tenedos ile ilgili, kurtarma kazılarına ait sonuç raporlarının yanı sıra mezarların ve buluntuların bir bölümünü ele alan bir doktora tezi³, birkaç makale⁴ ve adanın genel tarihini anlatan bir kitap⁵ kaleme alınmıştır. Ayrıca, 2002 yılında adada bir yüzey araştırması yapılmıřtır⁶. Müze kurtarma kazılarının ardından Tenedos'taki ilk bilimsel kazılar 2021 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Turan Takaoğlu başkanlığında başlatılmıştır. Geçmişte yapılan müze kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan buluntuların büyük bir bölümü bilim dünyasına tanıtılmayı beklemektedir.

Müze kurtarma kazılarında Tenedos mezarlarında yerel ve ithal çok sayıda seramik kap ele geçmiştir. Arkaik Dönem örneklerinin önemli bir bölümünü kozmetik kapları

¹ Nekropoliste yapılan kazıların sonuçları için bkz. Ataçeri-Argavan 1962; Özkan 1992; Özkan 1993; Sevinç 1994; Sevinç 1995. 1969 yılında İlhan Akşit tarafından Tekel İdaresi'nin bahçesinde yürütölen kazıya ait raporlar yayınlanmamıştır.

² Erken Tunç Çağı bulguları için bkz. Sevinç 1995, 113-115; Sevinç-Takaoğlu 2004.

³ Özkan 1993.

⁴ Arslan 2003; Arslan-Sevinç 2003; Arslan 2005; Takaoğlu 2017; Ayaz 2017; Takaoğlu-Yaman 2019; Yıldırım-Yavşan 2022; Yaman 2022.

⁵ Takaoğlu-Atabay 2021.

⁶ Tavukçu vd. 2004.

oluşturmaktadır. Bunlar arasında MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda revaçta olan Korinth ve Rhodos merkezli aryballos ve alabastron gibi kap türleri yanında yerel-bölgesel gri seramik ve Troia'da buldukları sektörden ismini alan G 2-3 seramikleri⁷ yer alır⁸.

1. Nekropolis

Erken Tunç I evresine ait kerpiç duvarlı bir yapı ve bu yapının terk edilmesi sonrası bu alana yapılmış gömüler nekropolisteki en erken bulgulardır⁹. Orta-Geç Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı'ndaki bir boşluğun ardından Geç Geometrik Dönem'den başlayarak Roma Dönemi'ne kadar giden mezarlar, söz konusu zaman diliminde adada gelişmiş bir kültürün varlığının kanıtlarıdır. Nekropoliste Geç Geometrik ve makaleye konu alabastronların ait oldukları Arkaik Dönem'de ağırlıklı olarak inhumasyon olmak üzere kremasyon geleneğinde gömüler yapılmıştır¹⁰. Bu zaman dilimine ait mezar tipleri arasında oda, örme taş, pithos ve urneler belirlenmiştir¹¹.

Mezarlarda ortaya çıkarılan buluntular, Tenedos'ta Geç Geometrik Dönem'den MÖ 6. yüzyılın içine kadar olan süreçte belirli zaman dilimlerinde maddi kültür gelişim/değişimlerinin meydana geldiğine işaret etmektedir¹². MÖ 8. yüzyıldan MÖ 7. yüzyılın ortaları ile son çeyreğine tarihlenen mezarlara yerel/ bölgesel gelenekte üretilmiş gri seramikler ağırlıklı olmak üzere G 2-3 seramikleri, kırmızı tek renkli seramikler ve çeşitli metal nesnelere (fibula, bilezik, yüzük, bıçak, vb.) gibi eşyalar bırakılmıştır. MÖ 7. yüzyılın ortalarından itibaren bu eşyaların yanı sıra mezarlara bırakılmış Korinth kökenli aryballos, alabastron ve kotyle ile İonia kökenli bantlı ve kuşlu kâse gibi buluntular, bölgedeki kolonizasyon ya da ticari faaliyetler ile ilişkilendirilmektedir¹³. MÖ 6. yüzyılın ortalarından itibaren ise Atina kökenli seramik kapların mezarlarda görülmeye başladığı belirlenmiştir¹⁴.

2. Alabastron Kontekstleri

Tenedos mezarlarında iki adet "Miken tipi" alabastron belirlenmiştir. İlki (Fig. 3, Kat. No. 1) 1962 yılında müze kayıtlarına geçmiş olup bulunduğu yıla dair kazı raporlarına Troya Müzesi kayıtlarında ulaşılamamıştır. Diğer alabastron (fig. 3, Kat. No. 2) müze envanterine 1990 yılı 2 nolu mezara kayıtlıdır (Fig. 2). Bu mezar ile ilgili bilgilere T. Özkan'ın 1992 yılında

⁷ Troia G 2-3 seramiği için bkz. Blegen vd. 1958, 253-255.

⁸ Özkan 1993; Arslan-Sevinç 2003; Takaoğlu-Yaman 2019.

⁹ Sevinç-Takaoğlu 2004.

¹⁰ Özkan 1993, 217; Arslan-Sevinç 2003, 247; Takaoğlu-Yaman 2019.

¹¹ Özkan 1993, 195.

¹² Takaoğlu-Yaman 2019.

¹³ Takaoğlu-Yaman 2019, 335.

¹⁴ Özkan 1993, 216

yayınlanan Müze Kurtarma Kazıları Semineri raporu ve yine aynı araştırmacı tarafından 1993 yılında bitirilen doktora tezinde rastlanmaktadır¹⁵. 1990 yılı müze kurtarma kazılarında “Askerlik Şubesi Tepesi”nde yaklaşık 40 cm derinlikte tespit edilen 2 nolu mezar, “oda mezar” tipinde sınıflandırılmış olup zeminden kapağa doğru kemerli biçimde daralan itinalı bir duvar örgüsüne sahiptir¹⁶. Mezarda farklı zamanlarda gömülerin yapıldığına işaret eden dört iskelet ve bunu destekleyen Arkaik ve Klasik Dönem’e ait on eser ortaya çıkarılmıştır¹⁷. Mezarda bulunmuş bu makaleye konu alabastron (Kat. No. 2) dışındaki eserler arasında, MÖ 550 civarından MÖ 400 civarına kadar olan sürecin çeşitli dilimlerine tarihlenen Attik kylikler, bolsal, yonca ağızlı üç kulplu vazo, bodur lekythos, kandil ve bunların dışında ayakta duran erkek figürini yer almaktadır¹⁸.

3. Tipoloji ve Tarihleme

Kat. No. 1, şişkin küresel gövdeli, dışa dönük ağızlı ve halka kaidelidir. Omzunda yalnızca ince bir ipin geçebileceği genişlikte (3 mm) delikli iki kulp yer alır. İkinci alabastron (Kat. No. 2) morfolojik açıdan birinci ile benzer olmakla birlikte daha bodur ve şişkin bir gövdeye sahiptir. Alabastronların killeri iyi arındırılmış ve sert dokulu olup birinci örneğinki pembe, ikincisinininki soluk kahverengidir. Yüzeyleri kil rengine yakın tonlarda ince bir astar ile kaplıdır. Astar üzerinde kapların çeşitli bölgelerinde birinci örnekte açık gri (7.5 YR 7/1), ikincisinde koyu gri (10 YR 4/1) renklerde boya bant süslemeleri işlenmiştir. 1 nolu alabastronun kaide ve alt gövdesi siyah bir bant ile kaplıdır. Kulpu aynı renkte boyalıdır. Gövdesinde, kulpun alt ve üst bitişiğine denk gelecek şekilde altta tek üstte ikili yatay ince bant dizileri yer alır. Kulpun alt ucu hizasında işlenmiş tekli bantta boya fırçasının bant alanının dışına taşıdığı görülür. Bundan boyama fırçasının çok ince uçlu olduğu (0,5 mm) anlaşılmaktadır. 2 nolu alabastronda kulpların alt bitişiğinde ikili, gövdenin boyunla birleştiği seviyede tekli bir ince bandın yanı sıra boyun ve dudak kenarındaki alanı kapsayan geniş bir

¹⁵ Troya Müzesi envanterinde 1990 – M2’ye kayıtlı eserler söz konusu yayınlarda 3 nolu mezar buluntuları arasında gösterilmiştir. Diğer taraftan alabastron (Kat. No. 2) ve bir pişmiş toprak kandil, müze kayıtlarına göre bu mezara ait olmasına rağmen 1992 yılındaki raporda ve 1993 yılındaki doktora tezinde mezarın konteksti içinde görülmemektedir. Bkz. Özkan 1992, 4; Özkan 1993, 20, lev. 151 (Mezar No: 90-3).

¹⁶ Özkan 1993, 20. Bkz. bu sayfadaki 3 nolu mezar.

¹⁷ Özkan 1993, 20.

¹⁸ Siyah figür kyliks, mü. env. no: 6408 (Özkan 1993, 65, kat. no. 82, lev. 32, 75 [MÖ erken 5. yüzyıl]); “Droop” kyliksi, mü. env. no: 6409 (Özkan 1993, 68-69, kat. no. 94, lev. 33, 83 [MÖ 550-525]); “C” tipi kyliks, mü. env. no: 6411 (Özkan 1993, 76, kat. no. 125, lev. 36, 93 [MÖ 500-480]); “Vi” tipi kyliks, mü. env. no: 6412 (Özkan 1993, 77-78, kat. no. 130, lev. 36, 95 [MÖ 460]); Bolsal, mü. env. no: 6410 (Özkan 1993, 84, kat. no. 161, lev. 46, 104 [MÖ 420-400]); Üç kulplu yonca ağızlı vazo, mü. env. no: 6414 (Özkan 1993, 100, kat. no. 249, lev. 120); Bodur lekythos, mü. env. no: 6416 (Özkan 1993, 75, kat. no. 119, lev. 92 [MÖ 450-425]); Ayakta duran erkek figürini, mü. env. no: 6417 (Özkan 1993, 114, kat. no. 307, lev. 133); Seramik kandil, mü. env. no: 6413.

bant görülür. Ayrıca kulpların yanları yine aynı renkte boyalıdır. Her iki alabastronun ağız tablası dörder adet üçlü dikey çizgi grubuyla dekore edilmiştir.

Tenedos alabastronlarının benzerlerine şimdilik yalnızca Hephaestia (Lemnos) mezarlarında rastlanmış olup bunlar Mustilli tarafından kendisinin 24.-27. formlarında sınıflandırmıştır¹⁹. Yatay bant bezemeleriyle dekore edilmiş olan makaleye konu Tenedos alabastronları, morfolojik açıdan Mustilli'nin 25. formuna daha yakınken gri seramik grubunda üretilmiş Tenedos'taki bir örnek Mustilli'nin 27. formuna benzemektedir²⁰. Hephaestia'daki yatay bant bezemeli Miken tipi alabastronları inceleyen P. Ilieva, bunları G 2-3 grubu içinde değerlendirir²¹. Her ne kadar yatay bantların kaplara yerleştiriliş kompozisyonları birebir aynı olmasa da Lemnos'takiler ile benzer olan Tenedos alabastronları da G 2-3 grubunda sınıflandırılmalıdır. Bant kalınlıkları, sayıları, kaba yerleştirildikleri konumlar gibi bezeme kompozisyon detaylarındaki farklılıkların kronolojik bir gelişim ya da atölye/ usta farklılıklarının belirteci olup olmadığını belirlemek bu aşamada mümkün değildir.

Kat. No. 1, bulunduğu mezar kontekstinin bilinmemesi nedeniyle bu çerçevede tarihlenememektedir. Dört iskelet ve MÖ 550 civarından MÖ 400 civarına kadar tarihlenen buluntulardan dolayı birden fazla kez gömünün yapıldığı anlaşılan oda mezarda bulunmuş Kat. No. 2'nin mezar konteksti yardımıyla tarihlenmesi risklidir. Çünkü dört gömünün tamamı MÖ 550-MÖ 400 aralığında yapılmış olabileceği gibi gömülerden biri mezardaki diğer üç gömüden daha erken bir tarihte yapılmış ve alabastron bu erken gömünün hediyesi olabilir. Bu durumda, Tenedos'taki oda mezarların ortaya çıkışı için önerilen tarih²², Lemnos-Hephaestia'daki benzer alabastronların tarihleri²³ nedeniyle MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ve MÖ 6. yüzyılın başlarına kadar geriye gidebilir.

4. Tenedos'ta G 2-3 Seramiği

Geç Geometrik ve Arkaik Dönem'e tarihlenen Tenedos mezarlarında yerel-bölgesel gelenekte üretilmiş seramik gruplarının yanı sıra İonia, Korinth ve Atina merkezli ithal seramikler de bulunmuştur. Yerel-bölgesel seramikler arasında ilk göze çarpan gruplar gri ve kırmızı tek renkli seramikler ve G 2-3 seramikleridir. Bilindiği gibi adını Troia'da bulunduğu sektörden alan G 2-3 seramikleri, MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda Kuzey Ege'de yayılım gösteren

¹⁹ Mustilli 1942, Tav. VII.

²⁰ Benzer morfolojiye sahip gri seramik grubunda üretilmiş alabastron için bkz. Özkan 1993, lev. 49, kat. no. 228; Ayaz 2021, 833, lev. 66, Te 81.

²¹ Ilieva 2015, 148; Ilieva 2018a, 150, fig. 7: 6, 8. G 2-3 seramiklerinde yatay bant ve çizgi süslemesi için ayrıca bkz. Beschi 2000, 80-84; Aslan-Sazcı 2016, 128; Aslan vd. 2019, 216-218.

²² Özkan 1993, 195-196.

²³ Ilieva 2015, 153.

kendine özgü zikzak, üçgen, nokta, X, daire, svastika ve spiral gibi boya süsleme öğelerine sahip kaliteli seramik grubudur²⁴.

G 2-3 seramikleri, MÖ 8. yüzyılın sonları – MÖ 7. yüzyılın başlarından MÖ 6. yüzyılın içlerine kadar tarihlenen Tenedos mezarlarında yerel-bölgesel seramik grubu olan gri seramiklere kıyasla çok az sayıda görülür²⁵. Takaoğlu ve Yaman Tenedos'ta gri seramik ve G 2-3 seramiklerinin biçimsel açıdan birbirleriyle bağlantılı gruplar oldukları ve Tenedos dışında Lemnos, Lesbos ve Thasos gibi adaların yanı sıra Kuzeybatı Anadolu'da da bu bağlantıların izlendiğine vurgu yapmıştır²⁶. Tenedos'ta MÖ 8. yüzyılın ortaları ve sonlarından MÖ 6. yüzyılın içlerine kadar olan süreçteki farklı zaman dilimlerine ait olan ve morfolojik açıdan G 2-3 grubundaki benzerlerine Kuzey Ege yerleşimlerinde rastlanabilen gri seramik grubunda üretilmiş sessile kantharos, krater (omuzdan kulplu amphora), alabastron ve pyksis gibi tipler iki grup arasındaki biçimsel ilişkiyi gözler önüne sermektedir²⁷. Çark yapımı olan iki seramik grubu arasında her ne kadar biçimsel bağlantılar olsa da üretim teknolojileri bakımından farklıdırlar. Genellikle sade bırakılan, nadiren kazıma yiv ve dalga gibi mütevazı motiflerle dekore edilmiş olabilen gri seramiklerin aksine G 2-3 seramikleri pembemsi-kahverengimsi hamurlu ve boya bezemelidir.

Ilieva, Thasos ve Samothrake'deki G 2-3 seramiklerini Lemnoslu ya da Lemnos'ta eğitilmiş seramik ustalarının ürettiği olabileceği ve hatta Samothrake örneklerinin yapısal farklılıkları nedeniyle burada Troialı ustaların da çalışmış olabileceğini ileri sürmüştür²⁸. Özellikle MÖ 8.-6. yüzyılda Tenedos'ta gri seramik grubu ve bu grup içindeki karkhesion ve oinokhoe-guttus gibi bazı tiplerin niceliğinin gezici seramik ustalarıyla açıklanamayacak kadar güçlü olması nedeniyle gri seramiklerin çoğunluğu ağ içinde gezerek çalışan ustalar tarafından değil, yerli atölye veya atölyelerde üretilmiş olabilir. Diğer taraftan Ilieva'nın önerisi, -mevcut buluntulara göre- gri seramiğe oranla çok nadir olan ve pişirme-bezeme tekniği bakımından farklı bir uzmanlık gerektiren Tenedos G 2-3 seramikleri için kabul edilebilir. İki grubun üretim teknolojilerindeki farklılıklar ve Tenedos mezarlarında bulunan örneklerin nicelikleri göz önünde bulundurulduğunda G 2-3 seramiklerinin ithal oldukları ya da söz konusu seramikleri bezeme

²⁴ Troia için bkz. Blegen vd. 1958, 253-255. Bu seramik grubunun genel bir değerlendirmesi için bkz. Ilieva 2009; Aslan vd. 2019, 216-218.

²⁵ Yayınlanmış örnekler için bkz. Arslan-Sevinç 2003, 229, abb. 6.1.2, 4; Takaoğlu-Yaman 2019, 333-335, fig. 12.

²⁶ Takaoğlu-Yaman 2019, 334-335.

²⁷ Sessile kantharos: Arslan-Sevinç 2003, 242, abb. 16.6.2, 17; Bu kap türü hakkında bilgi için ayrıca bkz. Polat 2004; Ilieva 2011; Krater: Arslan-Sevinç 2003, 242, abb. 16.6.1; Gri alabastron: Özkan 1993, lev. 49, kat. no. 228; Ayaz 2021, 833, lev. 66, Te 81. Gri pyksis: Özkan 1993, kat. no. 226, lev. 49; Ayaz 2021, 830, lev. 63, Te 69-70.

²⁸ Ilieva 2018a, 154; Ilieva 2018b, 240.

ve pişirmede uzmanlaşmış Kuzey ve Doğu Ege Kültürel Etkileşim Ağı'nda (koinesi)²⁹ gezici çalışan seramik ustaları tarafından adada üretildikleri düşünülebilir³⁰.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada ele alınan seramik kaplar, Miken alabastronlarına benzeyen morfolojik özellikleri nedeniyle alabastron olarak tanımlanmalıdır. Yatay boya bant dizileriyle dekore edilmiş olan bu alabastronlar, Lemnos-Hephaestia'da bulunup G 2-3 grubunda sınıflandırılan örnekler ile uyumludur.

Morfolojik açıdan Miken, dekoratif özellikleriyle G 2-3 seramiklerine benzemeleri nedeniyle melez³¹ olarak nitelenebilecek Tenedos alabastronlarını buldukları mezar kontekstlerini referans alarak tarihlemek mümkün değildir. Kat. No. 1'in bulunduğu yılın kazı raporlarına ulaşılamamakta, Kat. No. 2'nin bulunduğu 1990-M2'deki dört iskelet ve alabastron dışında MÖ 550 civarından MÖ 400 civarına kadar tarihlenen eserler, mezara farklı zamanlarda gömülerin yapıldığını göstermektedir. 1990-M2'de bulunan söz konusu alabastron, mezardaki diğer eserlerin tarihlendiği MÖ 550-400 yıllarına ait olabileceği gibi bu tarihlerin dışında yapılmış bir gömünün hediyesi de olabilir. Mezar kontekstindeki bu belirsizlik nedeniyle Tenedos'ta daha fazla örnek bulununcaya kadar şu aşamada Hephaestia'da bulunan benzer alabastronlar için önerilen MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 6. yüzyıl başları tarihlerini kabul etmek daha doğru olabilir.

Anlaşılan o ki, Geç Tunç Çağı'nda Güney Ege'de revaçta olan ve Troia'nın VI. tabakasının geç evresinde de görülen³² bazı eski seramik biçimleri Arkaik Dönem Tenedos'una aktarılmıştır. Lemnos'taki Geç Tunç Çağı yerleşimlerinde öncülüne rastlanmayan³³ benzer Arkaik Dönem alabastronları bilinmeseydi bu aktarımın Tenedos'ta Protogeometrik ve Geometrik dönemler boyunca yaşamlarını sürdüren fakat henüz arkeolojik kalıntıları teşhis edilemeyen Mikenler ya da Tunç Çağı'nı sonlandıran güçlükler nedeniyle adaya sığınan halklar³⁴ tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği üzerinde durulabilirdi. Tenedos nekropolisinde şimdiye kadar Geç Tunç Çağı'na tarihlenebilecek bulgulara rastlanmamıştır. Böylece, Arkaik Dönem "Miken" G 2-3 alabastronlarının adada Tunç Çağı'ndan kalan bilginin

²⁹ Danile 2011, 175; Aslan-Sazcı 2016, 148-150; Ilieva 2018a; Takaoğlu-Yaman 2019.

³⁰ P. Ilieva *koiné* içinde çalışan "gezici seramik ustaları" olabileceği ve bazen de uyarlamaların yerel seramik işliklerinde yapılmış olabileceğini ileri sürer. Bkz. Ilieva 2018a.

³¹ Benzer bir tanımlama Lemnos alabastronları için de yapılmıştır. Bkz. Ilieva 2015, 153.

³² Blegen vd. 1953, 64, fig. 324: 34.281.

³³ Ilieva 2015, 153, dn. 42.

³⁴ Aslan ve Sazcı Troia, Lemnos ve Lesbos'un büyük merkezler oldukları ve Antandros, Maydos, Samothrake ve Tenedos gibi küçük yerleşimlerin bu büyük yerleşimlerden göçen halklar tarafından kurulmuş olabileceğini zayıf bir olasılık olarak ileri sürer. Bkz. Aslan-Sazcı 2016, 148-149.

devamı olduğunu söylemek bu aşamada mümkün değildir. Nekropoliste alabastronların boyalı (G 2-3) ve gri seramik grubunda üretilmiş örneklerine rastlanması, MÖ 8.-6. yüzyıllarda Kuzey ve Doğu Ege kültürel etkileşim ağı içinde gezici çalışan seramik ustalarının Tenedos'ta da üretim yapmış olabileceğini düşündürse de en geç MÖ 8. yüzyılın sonlarından itibaren adada gri seramik ürettikleri varsayılan yerli ustalar tarafından yapılmış ya da Lemnos'tan ithâl edilmiş olma olasılıkları da göz ardı edilmemelidir. Bu konuda güçlü temellere oturan kuramlar için adada yapılacak kazılarda daha geniş bir resim ortaya çıkarılıncaya kadar beklememiz gereklidir.

Üzerinde durulması gereken başka bir konu, alabastronların mezar sahibinin toplumsal statüsünü yansıtır yansıtmayacağıdır. Hephaestia'daki alabastronların nekropolisteki belirli bir alanda yoğunlaştığı belirlenerek bunların yerleşimde özel statüye sahip bireylerin mezarları olabileceği ve alabastronların mezar ritüellerine özel üretilmiş olabilecekleri değerlendirilmiştir³⁵. Tenedos'ta şimdilik yalnızca iki örnekle temsil edilen bu alabastronlar mezar sahibinin statüsünü açıklayacak nicelikte değildir. Ne var ki, mezarı bilinen Kat. No. 2'nin Tenedos nekropolisinin en gösterişlilerinden olan “oda tipi” bir mezarda bulunması en azından Hesphaestia'dakiler için ileri sürülen öneriye zayıf bir destek olabilir.

Tenedos mezarlarındaki kozmetik kapları arasında en yaygın grubu yaklaşık MÖ 650 – 550 yıllarında Korinth kökenliler oluşturur. Korinth merkezli kozmetik kapları bilindiği gibi MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda Akdeniz havzasında yayılım gösteren dönemin “modern” ürünleridir. Eski form geleneğinin “modern” G 2-3 süsleme geleneğiyle harmanlandığı bu makalede ele alınan alabastronlar, Tenedos'ta Korinth ürünleriyle kıyaslanamayacak derecede azdır. Bu alabastronlar, tıpkı Lemnos'ta olduğu gibi MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısı ve MÖ 6. yüzyılın başlarında yerleşimin kozmetik pazarına damga vuran Korinth ürünlerinin yanında eski biçimlerin çağdaş süsleme modalarıyla harmanlandığı melez ürünlerin de tercih edildiğini gösterir. Bu tercihin Lemnos'ta ileri sürüldüğü gibi yalnız mezar ritüellerine özgü olup olmadığını yanıtlamak, Tenedos'taki yaşam alanlarının henüz kazılmaması nedeniyle mümkün değildir.

Anadolu yarımadasının kuzeybatı kıyısındaki Bozcaada'da yer alan ve konumu itibarıyla çağlar boyunca Ege kıyıları ve Ege'den Karadeniz'e geçişte uğrak bir merkez olması gereken Tenedos, mezarlarındaki zengin buluntularının gösterdiği kadarıyla Geç Geometrik ve Arkaik Dönem'de Ege kültürlerinin iletişimini aydınlatmak için önemli merkezlerden biridir.

³⁵ Ilieva 2015, 153-154.

Bu önemine rağmen, nekropolisteki sınırlı bir alanda gerçekleştirilen müze kurtarma kazıları ve bu kazılarda bulunan eserlerin birçoğunun henüz yayınlanmaması nedeniyle iletişim zincirinin eksik bir halkası olarak kalan Tenedos'ta Turan Takaoğlu başkanlığında 2021 yılında başlatılan sistematik kazılarda elde edilecek bulgular birçok arkeolojik problemin çözümüne katkı sağlayacak potansiyele sahiptir.

KATALOG

Kat. No. 1. Alabastron, Tenedos Nekropolis 1962 yılı kazısı, Troya Mü. Env. No.: 1893, Yük.: 7,1 cm; A..: 5 cm; K..: 5 cm; Kil: iyi arındırılmış 7.5 YR 7/3 (pembe), Yüzey: dış 7.5 YR 7/1 (açık gri) astarlı, zerine 7.5 YR 4/1 yatay bant bezeme.

Kat. No. 2. Alabastron, Tenedos Nekropolis 1990 yılı Askerlik Şubesi bölgesi kazısı, Mezar 2 ("Oda" mezar), Troya M. Env. No.: 6415, Yük.: 7 cm; A..: 7 cm; K..: 6,2 cm; Kil: iyi arındırılmış kil rengine 10 YR 7/3 (ok soluk kahverengi) astar zerine 10 YR 4/1 (koyu gri) yatay bant bezeme.

KAYNAKÇA

Arslan 2003

N. Arslan, “Goldbleche aus Tenedos”, *Istanbuler Mitteilungen* 53, 251-263.

Arslan 2005

N. Arslan, “Ein Hellenistisches Grab von Tenedos”, *Otium: Festschrift für Volker Michael Strocka*, (Eds. Volker Michael Strocka, Matthias Steinhart, Thomas Ganschow), Remshalden 2005, 15–19.

Arslan-Sevinç 2003

N. Arslan - N. Sevinç, “Die eisenzeitlichen Gräber von Tenedos”, *Istanbuler Mitteilungen* 53, 223-250.

Aslan-Sazcı 2016

C.C. Aslan - G. Sazcı, “Across the Hellespont: Maydos (Ancient Madytos), Troy and the North-Eastern Aegean in the Late Eight to Early Sixth Century BC”, *The Annual of the British School at Athens* 111, 2016, 121–162.

Aslan vd. 2019

C. Aslan- M. Lawall- K. Lynch, *Troy Excavation Project Final Reports, I.1, The West Sanctuary I: Iron Age – Classical*. (Eds. Charles Brian Rose, Kathleen Lynch, Getzel Cohen), *Studia Troica Monograph* 10, Bonn 2019.

Ataçeri-Argavan 1962

E. Ataçeri- S. Argavan, “Bozcaada Ortaokul sahasında yapılan kazı hakkında ön rapor (1961)”, *Türk Arkeoloji Dergisi* XI-2, 1961, 19–20, Lev. 6-8.

Ayaz 2017

M. Ayaz, “Tenedos Nekropolünde Bulunan Gri Amphoriskos ve Oinokhoe Üzerindeki Aplike Yılan İkonografisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Arkeoloji ve Sanat* 156, 2017, 111–118.

Ayaz 2021

M. Ayaz, *Troas Bölgesi Arkaik Dönem Gri Seramikleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çanakkale 2021.*

Beschi 2000

L. Beschi, “Cabirio di Lemno. Testimonianze letterarie ed epigrafiche”, *ASAtene* 74–75 (1996-97), 7–192.

Blegen vd. 1953

C. W. Blegen – J. L. Caskey – M. Rawson, *Troy. The Sixth Settlement. Vol. III, Part 1: Text. Part 2: Plates*. Princeton, New Jersey 1953.

Blegen vd. 1958

C. W. Blegen – J. L. Caskey – M. Rawson, *Troy. Settlements VIIa, VIIb and VIII. Vol. IV, Part 1: Text. Part 2: Plates*, Princeton, New Jersey 1958.

Danile 2011

L. Danile, “La ceramica grigia di Efestia, Lemno, dagli inizi dell'Età del Ferro all'Alto-

Arcaismo”, Monografie della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente XX, 2/1, Atene 2011.

Ilieva 2009

P. Ilieva, ““G 2-3 Ware” and the Non-Greek Populations on the North Aegean Coast (Some Preliminary Notes on Its Distribution Pattern and Contextual Characteristics)”, Greeks and Thracians in coastal and inland Thrace during the years before and after the Great Colonisation, (Eds. Z. E. Bonias, J. Y. Perreault), Thasos 2009, 109-123.

Ilieva 2011

P. Ilieva, “The Sessile Kantharos of the Archaic Northeast Aegean Ceramic Assemblage: the Anatolian Connection”, *Studia Troica* 19, 2011, 179-204.

Ilieva 2015

P. Ilieva, “G 2-3 Ware Cosmetic Vases Reconsidered: between Mycenaean and Archaic Greece in the Necropolis of Hephaestia on Lemnos”, *Keramos. Ceramics: A Cultural Approach. Proceedings of the First International Conference at Ege University May 9-13, 2011 İzmir*, (Eds. Rafet Gül Gürtekin-Demir- Hüseyin Cevizoğlu- Yasemin Polat-Gürcan Polat), Ankara 2015, 146–157.

Ilieva 2018a

P. Ilieva, “Grey or Painted, It is the Shape that Matters (Mobile Potters and Fashion Trends in Ceramics: a Case Study of the Pottery Koine of of the North-Eastern Aegean in the Late 8th and 7th centuries BC)”, *Archaic and Classical Western Anatolia: New Perspectives in Ceramic Studies, In Memoriam Prof. Crawford H. Greenewalt Jr. Proceedings of the Second KERAMOS International Conference at Ege University, İzmir, 3-5 June, 2015*, (Eds. Rafet Gül Gürtekin-Demir- Hüseyin Cevizoğlu- Yasemin Polat- Gürcan Polat- Gocha R. Tsetskhladze), Peeters 2018, 131–160.

Ilieva 2018b

P. Ilieva, “Thracians of Odonis, the First Parians on Thasos and the North Aegean Neighbours: The Case-study of a Group of Pre/para-colonial Ceramics”, *Paros IV, Paros and Its Colonies: Proceedings of the Fourth International Conference on the Archaeology of Paros and the Cyclades, Paroikia, Paros, 11-14 June 2015* (Ed. Dora Katsonopoulou), Athens 2018, 231-250.

Mustilli 1942

D. Mustilli, *La necropoli tirrenica di Efestia. Annuario Della R. Scuola Archeologica Di Atene E Delle Missioni Italiane in Oriente, Vol. XV-XVI (1932-33)*, Bergamo-Milano-Roma 1942.

Özkan 1992

T. Özkan, “1990 Yılı Tenedos Nekropol Çalışmaları”, *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara, 29-30 Nisan 1991, Ankara 1992, 1-10.

Özkan 1993

T. Özkan, *Tenedos Arkaik ve Klasik Nekropolü (2 Cilt)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1993.

Polat 2004

Y. Polat, “Daskyleion’da Ele Geçen Tek Renkli Gri Bir Karkhesion”, TÜBA-AR VII, 2004, 215-224.

Sevinç 1994

N. Sevinç, “Bozcaada (Tenedos) Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı”, IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Marmaris, 26-29 Nisan 1993, Ankara 1994, 311-320.

Sevinç 1995

N. Sevinç, “Tenedos Kurtarma Kazısı”, V. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Didim, 25-28 Nisan 1994, Ankara 1995, 113-128.

Sevinç-Takaoğlu 2004

N. Sevinç- T. Takaoğlu, “The Early Bronze Age on Tenedos/Bozcaada”, Studia Troica 14, 2004, 135-140.

Takaoğlu 2017

T. Takaoğlu, “The Daedalic Style on Tenedos: New Light from old Digs”, Arkeoloji ve Sanat 156, 2017, 103-110.

Takaoğlu-Atabay 2021

T. Takaoğlu- M. Atabay, Tenedos Bozcaada: Tunç Çağı’ndan Günümüze Bir Ada Tarihi, İstanbul 2021.

Takaoğlu-Yaman 2019

T. Takaoğlu- H. Yaman, “Arkaik Dönem Kuzeydoğu Ege Kültürel Etkileşim Ağı İçinde Tenedos Adası”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi, Ek Dizi I, 2019, 321-338.

Tavukçu vd. 2004

A.Y. Tavukçu, C. Başaran, Z. Aydın Tavukçu, E. Küçükefe, “Bozcaada-Tenedos Araştırmaları 2002”, 21. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, 67-76.

Yaman 2022

H. Yaman, “Tenedos Nekropolis Buluntusu Fenike Kökenli Cam Pendant”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, C 21 S 33, 2022, 59-73.

Yıldırım-Yavşan 2022

Ö. C. Yıldırım- Ç. Yavşan, “Tenedos Nekropolis’inden Seramik Askos’lar”, Phaselis VIII, 2022, 73-82.

FİGÜRLER

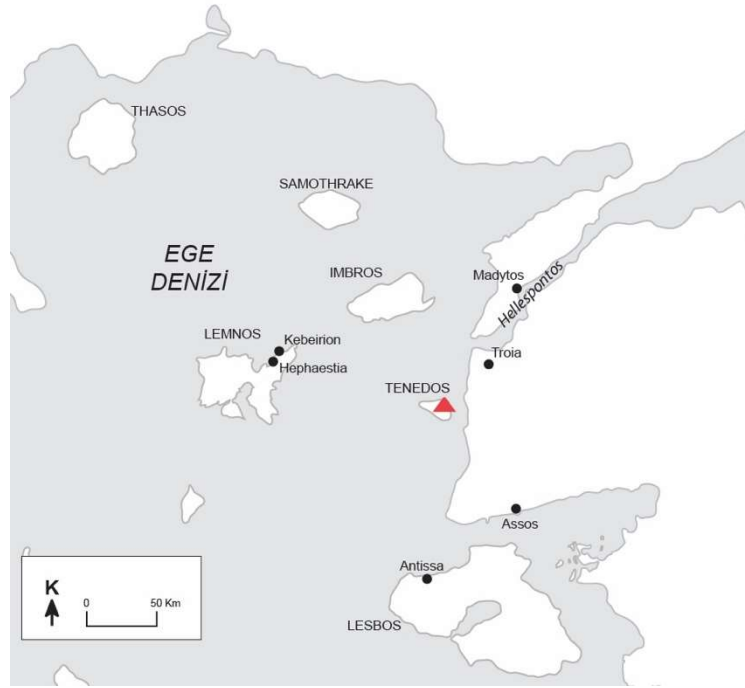

Fig. 1: Tenedos'un Konumu

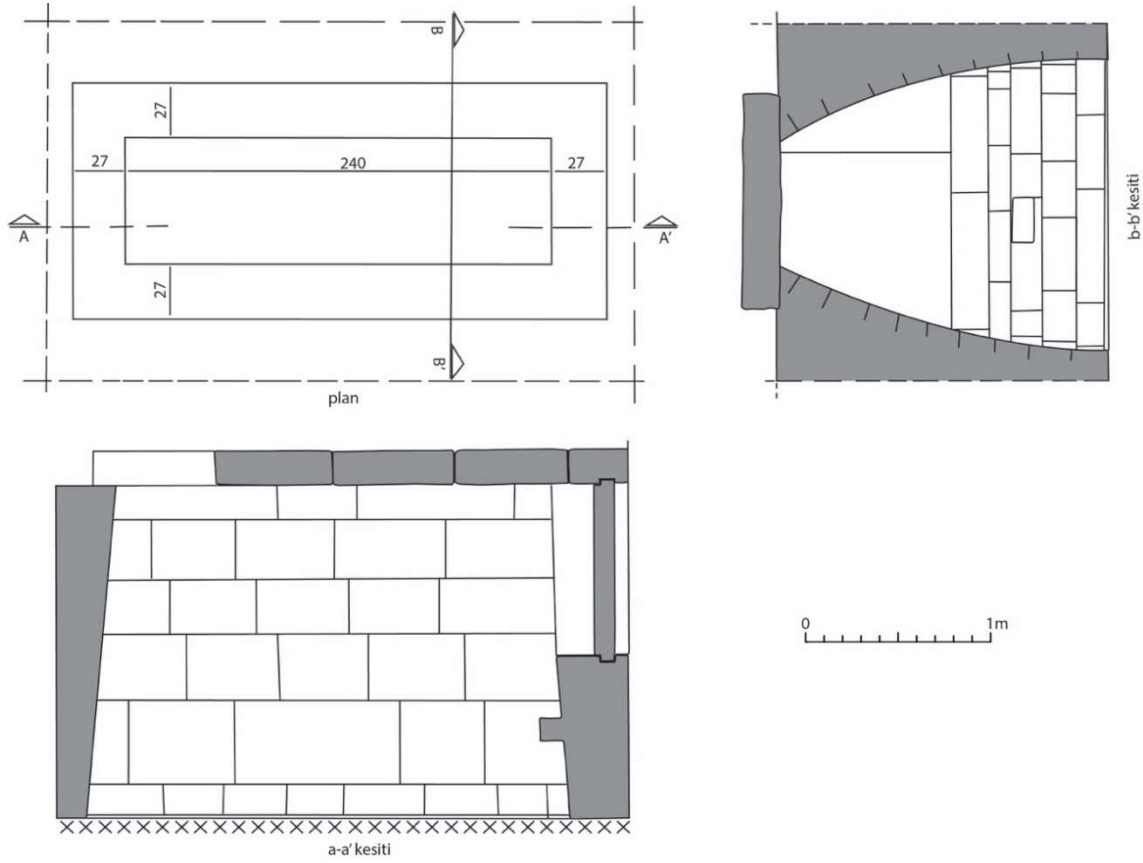

Fig. 2: 1990 – M2 Plan ve Kesitleri (Troya Müzesi çizimlerinden yeniden düzenlenmiştir.)

Fig. 3: Tenedos Nekropolisinde Bulunmuş Miken Tipi G 2-3 Alabastronlar (Fotoğraflar: Osman Çapalov)

Makale Künyesi / Citation: E. Öz, “Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium”. SRMKA 4, 2022, 51-75.

DİYARBAKIR ARKEOLOJİ MÜZESİ’NDEN BİR GRUP PİŞMİŞ TOPRAK UNGUENTARIUM

A GROUP OF TERRACOTTA UNGUENTARIA FROM DİYARBAKIR MUSEUM

Elif ÖZ*

Özet

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nde bulunan pişmiş toprak unguentariumların incelendiği bu çalışmada, 25 adet eser iki farklı tipte değerlendirilmiştir. Unguentariumların çoğunun satın alma yoluyla müzeye kazandırılması, bunların ele geçtiği yerlerin belirlenmesini imkânsız hale getirmektedir. Fusiform olarak adlandırılan ilk tipe ait 19 adet unguentarium bulunmaktadır. Bunlar genel olarak MÖ 4. yüzyılın sonu ile MS 2. yüzyılın son çeyreği arasında tarihlenmektedir. Oldukça geniş tarih yelpazesine sahip fusiform unguentariumların killeri gri, kırmızımsı sarı, kırmızı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve pembe renkte iken, astarları kırmızımsı kahverengi, kırmızı, gri, kırmızımsı sarı ve kahverengi tonlarındadır. Bu tipe ait 4 örnekte ağızdan boyna doğru inen kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve kırmızı renkte akıtma vardır. Fusiforma ait örneklerin killeri kireç, gümüş ve altın mika ve siyah kum katkılıdır. Ağız çapları 0.9-2.9 cm, yükseklikleri 9.5-28 cm, kaideleri ise 2-2.6 cm arasında değişmektedir. Müzede ikinci tip olan bulbous forma ait 6 adet unguentarium bulunmaktadır. Kil renkleri kahverengi ve kırmızımsı sarı tonlarındadır. Astarları ise kırmızımsı sarı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve sarımsı kahverengindedir. Yükseklikleri 8.8-14 cm, ağız çapları 1.5-3 cm, kaide çapları ise 1.8-3 cm’dir. Bahsedilen unguentariumlar MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS 1. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir. Bazı unguentariumların müzeye aynı tarihlerde ve aynı kişiler tarafından sağlam olarak getirilmiş olması, bunların aynı yapı kompleksinde bulunmuş olabileceklerini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Unguentarium, Fusiform, Bulbous Form, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi

Abstract

In this study, the terracotta unguentaria in the Diyarbakır Archaeology Museum were examined, 25 artifacts were evaluated in two different types. It makes impossible to find where these unguentaria are discovered from, since most of them are brought by the museum through purchase. There are 19 unguentaria of first type which are called fusiform. These generally are from between end of the 4th

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji ABD. Karabük, TÜRKİYE. E-posta: eterziec@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-9034-5544
Müzedeki çalışmalarım esnasında gerekli kolaylığı sağlayan müze müdürü Müjdat Gizligöl, müdür yardımcısı Canan Okal ve müze uzmanları Murat Aktay, Yakup Narin ile Yasemin Beyaz Dündar’a teşekkürü bir borç bilirim.

century BC and last quarter of the 2nd century AD. While the clays of fusiform unguentarias are gray, reddish yellow, red, brown, reddish brown and pink colors; linings of fusiform unguentarias are reddish brown, red, gray, reddish yellow and shades of brown colors. 4 of them which belong to this type, there is pouring which from lip to neck in brown, reddish brown and red. Clays of samples of the fusiform are lime, silver and golden mica and black sand. Rim diameters are between 0.9-2.9 cm, heights are around 9.5-28 cm, pedestals are around 2-2.6 cm. In the museum, there are 6 unguentarias which belong to second type bulbous form. The color tones of clay are brown and reddish yellow. Slips are reddish yellow, brown, reddish brown and yellowish brown. Heights are between 8.8-14 cm rim diameters are 1.5-3 cm, base diameters are 1.8-3 cm. These unguentaria are belong to dates between first half of the 1st century BC and in the middle of the 1st century AD. Some of unguentarias are brought by the museum at the same time and and by same people as durable makes think that they are found in the same structure complex.

Keywords: Unguentaria, Fusiform, Bulbous Form, Diyarbakır Archaeology Museum

Giriş

Unguentarium kelimesi kökeni Latince olan “*unguent*” sözcüğünden türemiştir¹. Bu kelime ilk olarak 20. yüzyıl başında Carthage’de (Kartaca) araştırma yapan Fransız bilim insanları tarafından kullanılmıştır². Bu tanımlama, şişelerin formu ya da yapıldığı malzemeden değil içerisinde taşıdıkları materyallerden kaynaklı günümüzde de kabul görmektedir³. İşlevi tam olarak bilinmese de bu konuda farklı görüşler mevcuttur. Hellenistik ve Roma döneminde içerisinde kozmetik amaçlı kullanılan hoş kokulu yağların veya parfümlerin taşındığı düşünülmektedir⁴. Yapılan araştırmalar sonucunda pişmiş topraktan elde edilen unguentariumların oldukça geçirgen bir yapıya sahip oldukları görülmüştür⁵. Dolayısıyla pahalı ve değerli olan yağ veya parfüm gibi malzemenin şişelerin içerisinde uzun süreli tutulması mümkün değildir⁶. Unguentariumlar daha çok mezarlarda ele geçtiği için, onların sadece kozmetik amaçlı değil ölü kültürüyle de ilişkili oldukları düşünülmektedir⁷. Bu şişeler, MÖ 4. yüzyıl ile MS 7. yüzyılın başlarına kadar Akdeniz havzasında kullanımda kalmıştır⁸.

Unguentariumların iki ana tipi bulunmaktadır. Bu tipler Fusiform (İğ) ve Bulbous (Torba) form olarak adlandırılmıştır⁹. Bahsedilen tiplerden fusiform, MÖ 4. yüzyıl ortasından

¹ Bilgin 2018, 115.

² Hellström 1965, 24. Bu formun isimlendirilmesi konusunda farklı görüşler de mevcuttur. Uzun süre kiralık ağlayıcıların gözyaşlarının içine konularak mezar hediyesi olarak bırakılmalarından dolayı “*gözyaşı şişeleri*” denmiştir (Dündar 2008, 6). Bu terim dışında *alabastrum*, *lacrimaria*, *balsamaria* ve *olfactariolum* kelimeleri de kullanılmıştır (Hellström 1965, 24; Anderson-Stojanović 1987, 105-106, dn.7).

³ Anderson-Stojanović 1987, 105; Hellström 1965, 23.

⁴ Dündar 2008, 6-8; Bilgin 2018, 115.

⁵ Hellström 1965, 24; Dündar 2008, 6.

⁶ Hellström 1965, 24. Unguentariumlar içerisinde sirke, garum, bal, çeşitli baharatlar, silphion ve ilaç gibi malzemeler taşınarak, bunların daha küçük kaplara aktarıldığını savunan görüşlerde mevcuttur (Hellström 1965, 24).

⁷ Anderson-Stojanović 1987, 105; Kaya – Temür 2021, 144.

⁸ Anderson-Stojanović 1987, 107.

⁹ Anderson-Stojanović 1987, 106-107; Hellström 1965, 24.

1. yüzyılın sonlarına kadar Akdeniz bölgesinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰. Bu formun erken dönem özellikleri olarak, dışa çekik ağız kenarı, daha ince ve kısa boyun, geniş omuz, ortası şişkin gövde ile alçak kaide sayılabilir¹¹. Erken örneklerde yer almayan ayak bölümü, formun uzamasıyla oluşmaya başlamış, MÖ 2. yüzyıl içerisinde ayakla boyun kısmı eşitlenmiştir¹². En uzun süre kullanılan fusiform, diğer formlara göre daha çok değişim geçirmiştir¹³. Fusiform genellikle kulpsuz olup nadiren de olsa kulplu örnekleri mevcuttur¹⁴. İkinci tip olan Bulbous form, MÖ 1. yüzyılın ortası ile MS 6. yüzyılın sonlarına kadar kullanılmıştır¹⁵. Bu form, dışa çekik ağız kenarı, silindirik boyun, torba veya soğan biçimli gövdesi ile düz veya yuvarlık kaideye sahiptir¹⁶. Geç Hellenistik-Erken Roma dönemleri arasında yoğun kullanılan bulbous formlu unguentariumlar, fusiformlu örneklerle göre daha az kullanım süresine sahiptir¹⁷.

Çalışmanın konusunu Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ne satın alma yoluyla kazandırılmış 25 adet pişmiş toprak unguentarium oluşturmaktadır (Fig. 1-6).

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Unguentariumlar

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi, koleksiyonunda bulunan geniş eser kataloğuyla Güneydoğu Anadolu'nun en köklü müzelerinden birisidir. Çalışmaya konu unguentariumlar, 1977, 1979, 1981-82, 1984-85, 1993, 1998, 2007, 2009, 2015 ve 2013 yıllarında satın alma, müsadere (zor alım) ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden devir ile Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ne kazandırılmıştır. Makalede incelenen unguentariumların 19 tanesi fusiform, 6 tanesi ise bulbous forma aittir (Grafik 1).

¹⁰ Rotroff 2006, 15.

¹¹ Civelek 2006, 49.

¹² Yıldız 2016, 6.

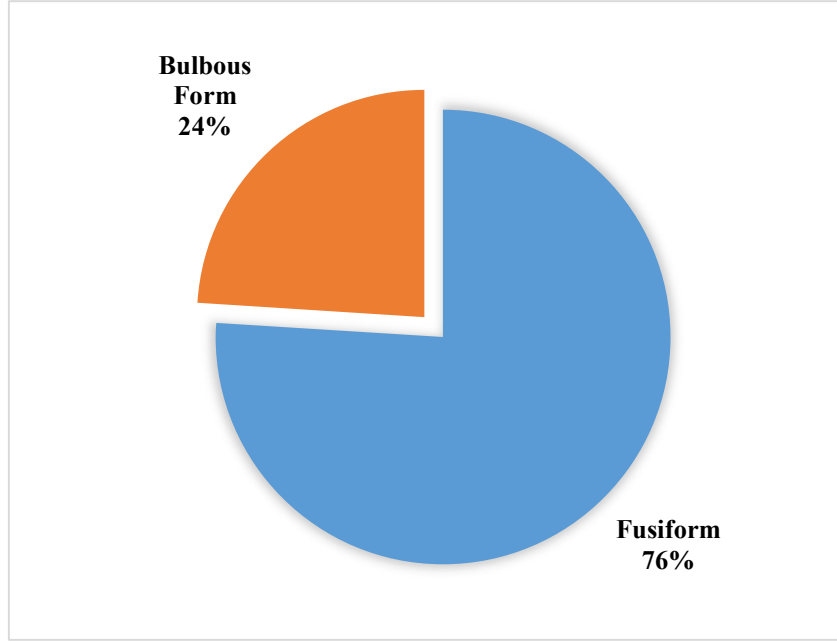
¹³ Rotroff 2006, 153-154; Yıldız 2016, 6; Geç Roma örnekleri için ayrıca bk. Öz 2022, 59 vd.

¹⁴ Camilli 1999, 18; Dündar 2008, 72.

¹⁵ Kaya 2019, 25.

¹⁶ Anderson-Stojanović 1987, 106-108.

¹⁷ Dündar 2008, 3-4.

Grafik 1: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Unguentariumlarının Form Dağılımı

Fusiformlu (İğ) Unguentariumlar

Klasik dönemde bilinen bodur lekythosların devamı olduğu düşünülen fusiformlu unguentariumlar Akdeniz coğrafyasında, MÖ 4. yüzyıl ortalarından 1. yüzyılın sonlarına kadar yoğun olarak kullanılmıştır¹⁸. Erken örnekler, dışa çekik ağız, kısa-ince boyun, geniş omuz, şişkin gövde ve henüz oluşmaya başlayan kısa ve kalın ayak kısmına sahipken; geç örneklerde ise boyun ve ayak kısmı uzayarak, Geç Hellenistik'te bu uzunluk eşitlenmiştir¹⁹.

Müzedeki unguentariumlar içerisinde en yoğun grubu fusiforma ait örnekler oluşturmaktadır (Kat. No. 1-19; Fig. 1-5). Bu tipe ait ilk örnek (Kat. No. 1), dışta ağız kenarı hafif aşağıya sarkık, uzun ve dar silindirik boyun, üstü küresel kaideye doğru daralan gövdeye sahiptir. Kısa ayak iç bükey bir kaide ile son bulmaktadır (Fig. 1: U1). Kırmızımsı sarı renkte, sık dokulu ve gözeneksiz kil iyi fırınlanmış olup, yoğun miktarda kireç, az miktarda siyah kum ve gümüş mika katkılıdır. Astar aşınmadan dolayı görülememektedir. Kat. No. 1 benzerleri²⁰ aracılığıyla MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir.

Kat. No. 2'nin dik ağız kenarı dışarı çıkmıştır. Silindirik boyunlu, küresel gövdeli, kısa alt gövde, kaidesi hafif iç bükeydir (Fig. 1: U2) Unguentariumun ayağı ilk örneğe göre uzamaya başlamıştır. İyi fırınlanmış sık dokulu, gözeneksiz kil gri renktedir. Kil içeriğinde yoğun miktarda, küçük ve orta boyutta kireç katkılıdır. Astar koyu gri olup, hafif sabunumsu yüzeye

¹⁸ Rotroff 2006, 15.

¹⁹ Kaya – Temür 2021, 144.

²⁰ Lafli 2003, Taf. 48: a; Nasıfoğlu 2021, 135, U3.

sahiptir. Eser benzerleriyle²¹ yapılan analogi neticesinde 4. yüzyıl sonu ile 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir.

Kat. No. 3'ün dik ağız kenarı dışta aşağıya sarkıktır. İnce, dar ve uzun silindirik boyun, küresel gövde, kalın ayak dışa çıkık hafif iç bükey kaide ile sonlanır. Kaide altında çarktan alınırken oluşan ip izleri görülür. (Fig. 1: U3) Koyu gri renkte, sık dokulu, gözeneksiz ve iyi fırınlan kil, az miktarda küçük boyutta gümüş mika, yoğun miktarda çok küçük boyutta kireç katkıdır. Kat. No. 2'de olduğu gibi yüzey hafif sabunumsu bir dokuya sahiptir. Yapılan analogik karşılaştırma²² neticesinde, değerlendirilen örnek için MÖ 4. yüzyılın sonu ile 3. yüzyılın başları tarihi önerilmektedir.

Kat. No. 4 tümdür, ancak kaidenin kenarında ufak bir kırık mevcuttur (Fig. 1: U4). Dik ağızın dıştaki kenarı hafif dışa çıkıktır. Uzun ve dar silindirik boyunlu, küresel gövdeli, uzun ayak dışa açılan iç bükey bir kaide ile sonlanır. Kaidenin altında çarktan çıkarılırken oluşan ip izleri vardır. Soluk kırmızı renkte, sık dokulu, gözeneksiz, iyi fırınlanan kil, içeriğinde çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkıdır. Benzerleri²³ yardımıyla, MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

Kat. No. 5'e ait örnek dik ağızlı olup dışta aşağıya sarkık bir görünüme sahiptir. İnce uzun silindirik boyunlu, konik gövdeli, uzun alt gövde hafif iç bükey kaideyle sonlanır (Fig. 2: U5). Sık dokulu, gözeneksiz kili açık kahverengi renkte olup, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika ve kireç katkıdır. Astar rengi sarımsı kahverengi olup, yüzeyde yer yer toprak patinası mevcuttur. Eser, MÖ 3. yüzyıl ortalarına ait olmalıdır²⁴.

Kat. No. 6'nın boynunun büyük bir kısmı ile ağız kırık ve eksiktir. Konik gövdeli, uzun ayak dışa çıkık kenarlı düz bir kaide ile son bulmuştur (Fig. 2: U6). Sık dokulu, gözeneksiz kili soluk kırmızı renkte, az miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda küçük boyutta siyah kum ve gümüş mika katkıdır. Astar sarımsı kırmızı renktedir. 6 katalog numaralı unquentarium için MÖ 3. yüzyıl ortaları tarihi önerilmektedir²⁵.

Bir başka örnek olan Kat. No. 7'nin kaidesinin bir kısmı kırık ve eksiktir. Dik ağızın dışa dönük kenarı aşağı sarkıktır. İnce uzun silindirik boyun, küresel gövde ve düz kaideye sahiptir (Fig. 2: U7). Sık dokulu, gözeneksiz kili kırmızımsı sarı renkte olup, yoğun miktarda

²¹ Jones 1950, Pl. 135: 248; Gassner 1997, Taf. 28: 349; Foça 2019, 264, Kat. No. 269; Nasıfoğlu 2021, 135, U10.

²² Nasıfoğlu 2021, 135, U12.

²³ Dündar 2006, Lev. 7: U42.

²⁴ Yaşar 2010 Res. 2: U6.

²⁵ Yaşar 2010 Res. 2: U6.

küçük boyutta gümüş mika ve az miktarda küçük boyutta kireç katkıdır. Astar ise sarımsı kırmızı renktedir. Yukarıda bahsedilen örneklere nazaran boyutu ve iç haznesi daha geniştir. Analojik olarak yapılan karşılaştırmalar neticesinde, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir²⁶.

Kat. No. 8'in hafif ve içe dönük ağız kenarı mantar şeklinde dışa çıkık ve hafif aşağı sarkık yapılmıştır. Uzun ve dar silindirik boyun, konik-dairesel gövde, kısa alt gövdede ayağın bitimi dışa açılan düz bir kaide ile sonlanır (Fig. 2: U8). Sık dokulu, gözeneksiz kili kırmızımsı sarı renkte olup, çok az miktarda kireç ve gümüş mika katkıdır. Astar rengi soluk kahverengidir. Yüzeyde yer yer kireç patinası görülmektedir. Benzerleri²⁷ aracılığıyla incelenen eser MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına ait olmalıdır.

Kat. No. 9'un boynunun bir kısmı ile ağız kırık ve eksiktir. Sık dokulu ve gözeneksiz olan kili kırmızımsı kahverengi renktedir. İçerisinde yoğun miktarda orta ve küçük boyutta kireç, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika bulunmaktadır. Astar ise kil ile aynı renkte olup örnek üzerinde siyah akıtmalar görülmektedir (Fig. 3: U9). Yapılan karşılaştırmalara göre, unguentarium için, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı tarihi önerilmektedir²⁸.

Kat. No. 10'un kaidesinin bir kısmı hafif kırıktır. Dik ağız, dıştan aşağıya doğru sarkık ağız kenarı, uzun silindirik boyun, küresel gövde ve düz bir kaideye sahiptir (Fig. 3: U10). Alt gövdesi uzundur. Sık dokulu, gözeneksiz kili kırmızı renkte olup, çok az miktarda küçük boyutta kireç katkıdır. Unguentarium, MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir²⁹.

Farklı ağız yapısına sahip 4 adet unguentariumda fusiform başlığı altında değerlendirilmiştir (Fig. 3: U11-12, 4: U13-14). Bunlar, fusiform olarak sınıflandırılan unguentariumlar içerisinde değerlendirilmekte, fakat kubbe ağızlı olmalarıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Kubbe ağızlı olmalarının yanı sıra, ince ve uzun boyun ile hafif yükseltilmiş geniş düz kaideye sahiptir. Diğer örneklere göre cidarları daha kalındır. Omuzları ise keskin bir profille gövdeye geçiş yapmaktadır. Unguentariumun ağzından başlayıp boyun kısmına kadar inen genellikle daldırma tekniğiyle yapılan kırmızı renkli astara sahiptir. Bahsi geçen tipin şüphesiz en belirgin özelliği kendine özgü ağız yapısı olduğu için “kubbe ağızlı” olarak

²⁶ Nasıfoğlu 2021, 136, U23.

²⁷ Foça 2019, 275, Kat. No. 280.

²⁸ Rotroff 2006, Pl. 55: 504.

²⁹ Rotroff 2006, Pl. 55: 504; Yaşar 2010, Res. 2: U6; Kaya – Temür 2021, 148, Foto. 4, Şek. 4.

tanımlanmıştır. Bu şişeler genellikle Doğu Akdeniz ve Akdeniz'in kıyı kesimlerindeki kentlerde görülmektedir³⁰.

Müzedeki örnekler kubbe ağızlı unguentariumların genel özelliklerini taşımaktadır (Kat. No. 11-14; Fig. 3: U11-12, 4: U13-14). Ancak Kat. No. 14'ün boynu diğerlerine göre daha kısadır (Fig. 4: U14). Sık dokulu, gözeneksiz olan killeri pembe, soluk kahverengi ve soluk kırmızı renktedir. Killeri çok az ve az miktarda küçük boyutta gümüş mika, kireç ve siyah ince kum tanecikleri katkılıdır. Astarları ise kırmızımsı sarı, kırmızımsı kahverengi ve kırmızı tonlarındadır. Kat. No. 11, 12 ve 13'ün boynunda ayrıca kırmızımsı kahverengi ve kırmızı tonlarında akıtma vardır (Fig. 3: U11-12, 4: U13). Yapılan analogik karşılaştırmalar neticesinde, kubbe ağızlı unguentariumlardan Kat. No. 11³¹ ve 12³² MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına, Kat. No. 13³³ ve 14³⁴ ise MÖ 2. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenmektedir.

Kat. No. 15'in içe dönük ağız kenarı aşağıya sarkıtılmıştır. Uzun silindirik boyun, dar hazneli küresel gövde düz bir kaideyle sonlanmaktadır (Fig. 4: U15). Sık dokulu ve gözeneksiz kili kırmızımsı kahverengindedir. Az miktarda küçük boyutta gümüş mika, yoğun miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda orta boyutta kireç katkılıdır. Astarında kırmızımsı kahverengi ve kırmızı arası renk değişimi görülmektedir. Eser, MÖ 2. yüzyıla ait olmalıdır³⁵.

Kat. No. 16'nın ağız kenarının bir kısmı kırık ve eksiktir. Dik ağızlı, uzun silindirik boyunlu, dar küresel gövdeli ve düz kaidelidir (Fig. 4: U16). Sık dokulu ve gözeneksiz olan kili soluk kırmızı renkte olup, çok az miktarda küçük boyutta kireç katkılıdır. Yüzeyde yoğun kireç patinası görülen astarı sarımsı kırmızı renktedir. Benzerleri³⁶ yardımıyla, incelenen örnek için MÖ 2. yüzyılın sonu ile 1. yüzyılın başı tarihi önerilebilir.

Kat. No. 17'nin kırık olan boyun, ayak ve kaidesi restore edilerek birleştirilmiştir. Yuvarlatılmış dik ağız, uzun silindirik boyun, küresel gövde ve kenarları dışa çıkık düz kaideye sahiptir. Tıpkı U16 gibi gövde haznesi dardır (Fig. 5: U17). Sık dokulu ve gözeneksiz kili kırmızımsı kahverenginde olup, çok az miktarda küçük boyutta kireç katkılıdır. Yüzeyde yoğun kireç patinasından dolayı astar görülememektedir. İncelenen unguentarium, benzerlerine göre MÖ 2. yüzyılın sonu ile 1. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir³⁷.

³⁰ Dündar 2008, 3.

³¹ Rotroff 2006, Pl. 54: 492.

³² Laflı 2003, Taf. 62: a; Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U64.

³³ Laflı 2003, Taf. 57: c; Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U63.

³⁴ Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U63.

³⁵ Jones 1950, Pl. 135: 237; Yaşar 2010, Res. 3: U16.

³⁶ Nasıfoğlu 2021, s138, U59.

³⁷ Kaya-Temür 2021, 150, Foto. 18, Şek. 18.

Kat. No. 18 tümdür. Dik ağız kenarı keskin bir şekilde hafif aşağıya sarkıktır. İnce uzun silindirik boyun, konik gövde, uzun ayaklı ve düz kaidelidir (Fig. 5: U18). İncelenen fusiform örnekleri içerisinde en uzun ayak kısmına sahip eserdir. Sarımsı kahverengi kili çok az miktarda küçük boyutta kireç katkılı olup sık dokulu ve gözeneksizdir. Eser, MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyılın ilk yarısına ait olmalıdır³⁸.

Bu tipe ait en geç tarihli ve son örnek Kat. No. 19 olarak kodlanmıştır. Kaidesinin bir kısmı kırık olan unguentariumun içe dönük ağız kenarı dışa çıkıntı yapmaktadır. Uzun silindirik boyun, dar hazneli konik gövde, uzun ve kalın ayak ile hafif içbükey kaideye sahiptir. Alt gövde, ayak ve kaidede yivler mevcuttur (Fig. 5: U19). Sık dokulu ve gözeneksiz kil, soluk kahverengindedir. Ayrıca çok yoğun miktarda küçük boyutta gümüş mika, az miktarda küçük boyutta kireç katkılıdır. Kil renginde astarlı olup boyunda koyu kırmızımsı kahverengi akıtma görülmektedir. Analogik olarak yapılan karşılaştırmalar sonucu, unguentarium için, MS 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın son çeyreği tarihi önerilebilir³⁹.

Müzedeki fusiform unguentariumlar MÖ 4. yüzyıl sonları – MS 2. yüzyılın son çeyreği arası gibi geniş bir tarih aralığına aittirler.

Bulbous (Torba) Formlu Unguentariumlar

Bulbous formlu unguentariumlar, “İtalyan Tipi⁴⁰”, “sarkık gövdeli⁴¹”, “çan biçimli”, “torba biçimli” ve “soğan biçimli” olmak üzere farklı isimlendirmelerle anılmıştır⁴². Bu tip unguentariumlar, fusiformdan farklı olarak ayaksız ve düz tabanlıdır. Fusiformun çok uzayarak ayakta duramayacak şekilde işlev kaybına uğraması sonucu ortaya çıkan bir form olarak düşünülebilir⁴³. MÖ 1. yüzyılda birden ortaya çıkan bulbous formlu unguentariumlar MS 1. yüzyıla kadar popüler olarak kullanılmıştır⁴⁴. MS 1. yüzyılda cam unguentariumların kullanımı yaygınlaşınca pişmiş toprak bulbous formlu unguentariumların popülaritesi azalmış, ancak MS 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde az da olsa kullanımları devam etmiştir⁴⁵.

Müzedeki bu tipe ait 5 adet unguentarium bulunmaktadır (Kat. No. 20-25; Fig. 6: U20-25). İlk örnek U20 olarak kataloglanmıştır. Dik ağızlı, dar ve uzun silindirik boyun, torba şeklinde gövde, ortası hafif içbükey diplidir. Boyundan ağıza geçiş huni gibi dışa açılarak

³⁸ Rotroff – Oliver 2003, Pl. 44: 264.

³⁹ Nasıfoğlu 2021, 146, U172.

⁴⁰ Hayes 1997, 86, Pl. 34.

⁴¹ Hayes 1976, 62, no. 341.

⁴² Civelek 2001, 114.

⁴³ Yıldız 2016, 6.

⁴⁴ Anderson-Stojanović 1987, 81.

⁴⁵ Dündar 2008, 24.

sonlanır (Fig. 6: U20). Seyrek dokulu, az gözenekli kil soluk kahverenginde olup, az miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika katkılıdır. Astar kırmızımsı sarı renktedir. Yüzeyde yer yer kireç patinası görülür. Eser üzerinde spatula benzeri bir aletle yapılmış düzeltme izleri yer almaktadır. Benzerleri yardımıyla⁴⁶, örnek için MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı tarihi önerilmektedir.

Kat. No. 21 dik ağızlı, uzun ve dar silindirik boyunlu, torba gövdeli, ortasında düğme şeklinde çıkıntı olan hafif iç bükey diplidir (Fig. 6: U21). Kırmızımsı sarı renkteki kili sık dokulu ve gözeneksizdir. Yoğun miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika katkılısı içermektedir. Astar rengi ise soluk kahverengidir. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde örneği MÖ 1.yüzyıl ortalarına tarihleyebiliriz⁴⁷.

Kat. No. 22'nin içe dönük ağız üzeri düz olup kenarı dışarı çıkıktır. Uzun, dar silindirik boyun, torba gövde, ortası hafif iç bükey diplidir (Fig. 6: U22). Sık dokulu, gözeneksiz olan kili kahverengindedir. İçeriğinde az miktarda küçük boyutta gümüş mika ve kireç bulunmaktadır. Yüzeyde yoğun olarak kireç patinası görülmektedir. U22 için, MÖ 1. yüzyıl ortaları tarihi önerilebilir⁴⁸.

Kat. No. 23'ün gövdesi U20-22 nolu örneklerle göre daha dar ve topludur. Kenarı dışa çıkık ağız dik olup üzeri düzdür. Kısa, dar silindirik boyun ve düz dibe sahiptir (Fig. 6: U23). Sık dokulu, gözeneksiz kili kırmızımsı sarı renkte olup, çok az miktarda orta boyutta kireç, az miktarda küçük boyutta gümüş mika katkılıdır. Astarı kil rengiyle aynıdır. Yüzeyde yer yer kireç patinası görülmektedir. Analogik karşılaştırma neticesinde eser için MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın ilk yarısı tarihi uygun gözükmetedir⁴⁹.

Kat. No. 24 dik ağız, uzun silindirik boyun, torba şekilli gövde ve hafif içbükey dibe sahiptir. Dibin ortasında düğme şeklinde çıkıntı yer almaktadır. İçte ağız kenarı içbükey bir profil yapmaktadır (Fig. 6: U24). Sık dokulu ve gözeneksiz olan kili soluk kahverenginde olup, çok az miktarda küçük boyutta siyah kum, az miktarda küçük boyutta kireç ve gümüş mika katkılıdır. Astar sarımsı kahverengindedir ve yüzeyde yer yer kireç patinası görülmektedir. Eser için MÖ 1. yüzyıl sonu – MS 1. yüzyıl başı tarihi önerilmektedir⁵⁰.

⁴⁶ Robinson 1959, Pl. 5: G97.

⁴⁷ Nasıfoğlu 2021, 142, U177.

⁴⁸ Robinson 1959, Pl. 18: M8; Yaşar 2010, Res. 12: U75; Demir 2020, 144, U17.

⁴⁹ Robinson 1959, Pl. 18: M8; Meriç 2002, Taf. 97: K496.

⁵⁰ Yaşar 2010, Res. 13: U97; Doğan 2022, 172, Fig. 5: 1.

Bulbous tipe ait müzedeki son örnek Kat. No. 25 olarak değerlendirilmiştir. Bu unguentariumun ağız ve boynunun büyük bir kısmı kırık ve eksiktir (Fig. 6: U25). Torba gövdeli, ortası hafif içbükey dipli olup boyundan gövdeye geçişte yivler görülmektedir. Sık dokulu, gözeneksiz kil soluk kahverenginde olup az miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika katkılıdır. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde, incelenen örnek için MS 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁵¹.

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki bulbous unguentariumlar MÖ 1. yüzyıl – MS 1. yüzyıl arasına tarihlenmektedir.

Sonuç

Çalışmada Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ne 1977-2013 yılları arasında çoğu satın almayla kazandırılmış 25 adet pişmiş toprak unguentarium incelenmiştir (Kat. No. 1-25; Fig. 1-6).

İncelenen unguentariumların büyük çoğunluğu fusiformludur (Grafik 1). Bu unguentariumların kil renkleri kırmızı, gri, kırmızımsı sarı, kırmızımsı kahverengi, kahverengi ve pembe; astarları ise kırmızı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi, kırmızımsı sarı ve gri tonlarındadır. Unguentariumlardan dördünde ağızdan boyuna inen kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve kırmızı tonlarda akıtma görülmektedir. Killeri büyük, orta ve küçük boyutta yoğun, az ve çok az miktarda kireç, gümüş mika, siyah kum ve altın mika katkısı içermektedir. Ağız çapları 0.9-2.9 cm, kaide çapları 2-2.6 cm, yükseklikleri ise 9.5-28 cm arasında değişiklik göstermektedir. Müzede bulunan fusiform unguentariumların, yapılan analogik karşılaştırmalar neticesinde, MÖ 4. yüzyılın sonu ile MS 2. yüzyılın son çeyreği gibi oldukça geniş tarih aralığına ait olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen unguentariumlar arasında Hayes tarafından “*kubbe ağızlı*”⁵² olarak ayrılan 4 adet örnek bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar tarafından bu tipin fusiformdan türetilen alt tip olduğunu düşünmektedir⁵³. Bu sebeple Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki sözü edilen unguentariumlar fusiform içerisinde ele alınmıştır (Fig. 3: U11-12, 4: U13-14). Müzedeki bu tip örnekler incelendiğinde aynı kişi ve aynı tarihlerde müzeye getirilmiş olması, eserlerin aynı yerde bulunmuş olabileceklerini düşündürmektedir. İncelenen örnekler arasında müzede, yine aynı kişiler tarafından aynı tarihlerde getirilen örnekler bulunmaktadır (Kat. No. 16-17).

⁵¹ Jones 1950, Pl. 159: 734; Saraçoğlu 2011, 42, Fig. 4: U40.

⁵² Hayes 1991, 68.

⁵³ Nasıfoğlu 2021, 12-13.

İkinci tip olarak ele alınan bulbous forma ait 6 adet örnek yer almaktadır (Kat. No. 20-25; Fig. 6). Bu unguentariumların kil renkleri kahverengi ve kırmızımsı sarı tonlarında olup kil içeriğinde ise büyük, orta ve küçük boyutta yoğun, az ve çok az miktarda kireç, gümüş mika ve siyah kum katkıdır. Astar renkleri kırmızımsı sarı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi, sarımsı kahverengi olarak belirlenmiştir. Ağız çapları 1.5-3.3 cm, kaide çapları 1.8-3 cm, yükseklikleri ise 8.8-14 cm aralıklarında değişmektedir. Bulbous formlu unguentariumlar, benzerleri aracılığıyla, MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı ile MS 1. yüzyılın ortaları aralığına tarihlendirilmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi çoğu satın alma yolu ile müzeye geldiği için unguentariumların bulunduğu ve/veya geldikleri yer bilinmemektedir. Bu durum eserlerin nerede üretildiklerini veya hangi yapıda nasıl kullanıldıklarına dair yorum yapmayı imkânsız hale getirmektedir. Ancak değerlendirilen örneklerden bazılarının aynı tarih ve kişiler tarafından müzeye getirilmiş olması bunların aynı yapı kompleksinde ele geçtiğini düşündürür (Fig. 3: U9, 11-12, 4: U13-14, 16, 5: U17, 6: U20-21).

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde yer alan pişmiş toprak unguentariumların değerlendirildiği bu çalışmada görüyoruz ki, sayısal olarak az da olsa, müzenin oldukça geniş tarih aralığına ait unguentarium repertuarına sahip olduğu görülmektedir.

KATALOG

Katalogda kullanılan kısaltmalar: Kat. No: Katalog Numarası, Müz. Env. No: Müze Envanter No, Fig. No: Figür Numarası, Müz. Bulunduğu Yer: Müzede Bulunduğu Yer, Y: Yükseklik, K.Ç: Kaide çapı, A.Ç: Ağız çapı. Kil ve astar renginin belirlenmesinde Munsell Soil Color Chart (2015) renk kataloğu kullanılmıştır.

Kat. No/ Fig. No: 1/ 1: U1

Form: Fusiform

Müze Env. No: 6/1/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 18.09.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 2.5 cm, Y.:15.7 cm, K.Ç.:2.5 cm

Kil: 7.5 YR 5/3 (brown), sık dokulu, gözeneksiz, yoğun miktarda, küçük boyutta kireç, az miktarda, siyah kum ve gümüş mika katkılı kil. **Astar:** -

Karşılaştırma: Lafli 2003, Taf. 48: a; Nasıfoğlu 2021, 135, U3.

Tarih: MÖ 4. yüzyılın sonu

Kat. No/ Fig. No: 2/ 1: U2

Form: Fusiform

Müze Env. No: 5/1/80

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 20.01.1981 tarihinde satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 2.9 cm, K.Ç.: 2.3 cm, Y.:11.9 cm

Kil: 2.5 Y 6/1 (gray), sık dokulu ve gözeneksiz, yoğun miktarda küçük ve orta boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 2.5 Y 4/1 (dark gray)

Karşılaştırma: Jones 1950, Pl. 135: 248; Gassner 1997, Taf. 28: 349; Foça 2019, 264, Kat. No. 269; Nasıfoğlu 2021, 135, U10.

Tarih: MÖ 4. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl ilk yarısı

Kat. No/ Fig. No: 3/ 1: U3

Form: Fusiform

Müze Env. No: 6/3/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 2 cm, Y.: 15.4 cm

Kil: 10 YR 4/1 (dark gray), sık dokulu, gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika, yoğun miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 2.5 Y 3/2 (very dark gray), yüzey hafif sabunumsu.

Karşılaştırma: Nasıfoğlu 2021, 135, U12.

Tarih: MÖ 4. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başları

Kat. No/ Fig. No: 4/ 1: U4

Form: Fusiform

Müze Env. No: 6/4/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 1.2 cm, K.Ç.: 2.6 cm, Y.: 15.9 cm

Kil: 10 R 6/8 (light red), sık dokulu, gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 7.5 YR 6/6 (reddish yellow)

Karşılaştırma: DüNDAR 2006, Lev. 7: U42.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ilk yarısı

Kat. No/ Fig. No: 5/ 2: U5

Form: Fusiform

Müze Env. No: 7/7/81

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 03.02.1982 tarihinde Süleyman Cacina'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 1.9 cm, K.Ç.: 2 cm, Y.: 13.5 cm

Kil: 7.5 YR 6/4 (light brown), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika ve kireç katkılı kil. **Astar:** 10 YR 5/4 (yellowish brown)

Karşılaştırma: Yaşar 2010, Res. 2: U6.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ortaları

Kat. No/ Fig. No: 6/ 2: U6

Form: Fusiform

Müze Env. No: 5/80/79

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 08.10.1979 tarihinde M.Tevfik Oruçlu'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 1.7 cm, Y.:9.5 cm

Kil: 2.5 YR 6/8 (light red), sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta kireç, çok az miktarda, küçük boyutta siyah kum, az miktarda, küçük boyutta gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 5 YR 5/6 (yellowish red)

Karşılaştırma: Yaşar 2010, Res. 2: U6.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ortaları

Kat. No/ Fig. No: 7/ 2: U7

Form: Fusiform

Müze Env. No: 33/17/7

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.12.2007 tarihinde satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 2.2 cm, K.Ç.: 3.1 cm, Y.: 21.6 cm

Kil: 5 YR 6/6 (reddish yellow), sık dokulu ve gözeneksiz, yoğun miktarda, küçük boyutta gümüş mika, az miktarda küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 5 YR 5/6 (yellowish red)

Karşılaştırma: Nasıfoğlu 2021, 136, U23.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı

Kat. No/ Fig. No: 8/ 2: U8

Form: Fusiform

Müze Env. No: 1/1/16

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 29.07.2015 tarihinde Cihat Koyuncu'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 1.6 cm, K.Ç.: 2.2 cm, Y.: 14.2 cm

Kil: 5 YR 6/6 (reddish yellow), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda, çok küçük boyutta kireç ve gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 7.5 YR 6/4 (light brown)

Karşılaştırma: Foça 2019, 275, Kat. No. 280.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı

Kat. No/ Fig. No: 9/ 3: U9

Form: Fusiform

Müze Env. No: 6/9/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: K.Ç.: 2.2 cm, Y.: 10.9 cm

Kil: 5 YR 5/4 (reddish brown), sık dokulu, gözeneksiz, çok yoğun miktarda, orta ve küçük boyutta kireç, çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 7/5 YR 5.5/1 (black) – 5 YR 4/4 (reddish brown) arası renk değişimi mevcut.

Karşılaştırma: Rotroff 2006, Pl. 55: 504.

Tarih: MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı

Kat. No/ Fig. No: 10/ 3: U10

Form: Fusiform

Müze Env. No: 7/6/81

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 03.02.1982 tarihinde Süleyman Cacina'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 2.2 cm, K.Ç.: 2.1 cm, Y.: 14 cm

Kil: 2.5 YR 4/6 (red), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 7.5YR 4/3 (brown)

Karşılaştırma: Rotroff 2006, Pl. 55: 504; Yaşar 2010, Res. 2: U6; Kaya – Temür 2021, 148, Foto. 4, Şek. 4.

Tarih: MÖ 3. yüzyıl ortaları

Kat. No/ Fig. No: 11/ 3: U11

Form: Fusiform/ Kubbe Ağızlı

Müze Env. No: 6/7/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.:1.7 cm, K.Ç.: 2.5 cm, Y.:14.7 cm

Kil: 7.5 YR 7/4 (pink), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda küçük boyutta gümüş mika ve kireç katkılı kil. **Astar:** 7.5 YR 6/6 (pink), **Akıtma:** 10 R 4/4 (weak red)

Karşılaştırma: Rotroff 2006, Pl. 54: 492.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı

Kat. No/ Fig. No: 12/ 3: U12

Form: Fusiform/ Kubbe Ağızlı

Müze Env. No: 6/6/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2
Ölçüler: A.Ç.: 0.9 cm, K.Ç.: 2.9 cm, Y.: 15.6 cm

Kil: 7.5 YR 7/4 (pink), sık dokulu ve gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta kireç ve mika katkılı kil. **Astar:** 7.5 YR 6/6 (reddish yellow), **Akıtma:** 2.5 YR 4/6 (red)
Karşılaştırma: Lafli 2003, Taf. 62: a; Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U64.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı

Kat. No/ Fig. No: 13/ 4: U13

Form: Fusiform/ Kubbe Ağzılı

Müze Env. No: 6/8/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 1.5 cm, K.Ç.: 2.5 cm, Y.: 14.8 cm

Kil: 2.5 YR 7/8 (light red), sık dokulu, az gözenekli, çok az miktarda küçük boyutta altın mika, az miktarda küçük boyutta şamot ve siyah kum katkılı kil. **Astar:** 5 YR 6/4 (light reddish brown), **Akıtma:** 5 YR 6/4 (light reddish brown)

Karşılaştırma: Lafli 2003, Taf. 57: c; Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U63.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın üçüncü çeyreği

Kat. No/ Fig. No: 14/ 4: U14

Form: Fusiform/ Kubbe Ağzılı

Müze Env. No: 6/2/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 1.6 cm, K.Ç.: 2.8 cm

Kil: 2.5 YR 6/6 (light red), sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta taşçık, çok az miktarda küçük boyutta siyah kum ve kireç katkılı kil. **Astar:** 10 R 5/6 (red)

Karşılaştırma: Rotroff 2006, Pl. 54: 492; Nasıfoğlu 2021, 138, U63.

Tarih: MÖ 2. yüzyılın üçüncü çeyreği

Kat. No/ Fig. No: 15/ 4: U15

Form: Fusiform

Müze Env. No: 13/93/77

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 1977 tarihinde İsmail Binici'den satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 3.2 cm, K.Ç.: 2.4 cm, Y.: 18.8 cm

Kil: 2.5 YR 4/4 (reddish brown), sık dokulu ve gözeneksiz, az miktarda küçük boyutta gümüş mika ve taşçık, yoğun miktarda küçük boyutta kireç, çok az miktarda, orta boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 2.5 YR 4/6 (red) – 5 YR 4/3 (reddish brown) arası renk değişimi mevcut.

Karşılaştırma: Jones 1950, Pl. 135: 237; Yaşar 2010, Res. 3: U16.

Tarih: MÖ 2. yüzyıl

Kat. No/ Fig. No: 16/ 4: U16

Form: Fusiform

Müze Env. No: 17/3/84

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 27.07.1984 tarihinde Mustafa Gündoğan'dan satın alınma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2

Ölçüler: A.Ç.: 1.9 cm, K.Ç.: 1.8 cm, Y.: 14.5 cm

Kil: 2.5 YR 6/6 (light red), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 5 YR 5/6 (yellowish red)

Karşılaştırma: Nasıfoğlu 2021, 138, U59.

Tarih: MÖ 2. yüzyıl sonu – 1. yüzyılın başı

Kat. No/ Fig. No: 17/ 5: U17

Form: Fusiform

Müze Env. No: 17/2/84

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 27.07.1984 tarihinde Mustafa Gündoğan'dan satın alma

Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 2.2 cm, K.Ç.: 2. cm, Y.: 16 cm

Kil: 5 YR 6/4 (light reddish brown), sık dokulu, gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** -

Karşılaştırma: Kaya – Temür 2021, 150, Foto. 18, Şek. 18.

Tarih: MÖ 2. yüzyıl sonu – 1. yüzyıl başları

Kat. No/ Fig. No: 18/ 5: U18

Form: Fusiform

Müze Env. No: 5/2/93
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 27.12.1993 tarihinde Ahmet Tekince'den müsadere
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2
Ölçüler: A.Ç.: 3 cm, K.Ç.: 2.3 cm, Y.: 18.8 cm
Kil: 2.5 YR 6/3 (light yellowish Brown), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda küçük boyutta boyutta kireç katkılı kil.
Astar: 10 YR 6/4 (light reddish brown)
Karşılaştırma: Rotroff – Oliver 2003, Pl. 44: 264; Yaşar 2010, Res. 4: U24.
Tarih: MÖ 2. yüzyıl – 1. yüzyılın ilk yarısı
Kat. No/ Fig. No: 19/ 5: U19
Form: Fusiform
Müze Env. No: 10/2/98
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 22.09.1998 tarihinde Hüseyin Çiftçi'den satın alınma
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 2
Ölçüler: A.Ç.: 3.2 cm, K.Ç.: 4.2 cm, Y.: 25 cm
Kil: 2.5 YR 6/6 (light red), sık dokulu ve gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 5 YR 5/6 (yellowish red), **Akıtma:** 10 YR 7/3 (very pale brown)
Karşılaştırma: Nasıfoğlu 2021, 146, U172.
Tarih: MS 1. yüzyıl – 2. yüzyılın son çeyreği
Kat. No/ Fig. No: 20/ 6: U20
Form: Bulbous
Müze Env. No: 6/19/13
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alınma
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3
Ölçüler: A.Ç.: 3.3 cm, K.Ç.: 3 cm, Y.: 14.2 cm
Kil: 10 YR 7/4 (very pale brown), ince taneli, az gözenekli, az miktarda, küçük boyutta kireç, çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 5 YR 6/6 (reddish yellow)
Karşılaştırma: Robinson 1959, Pl. 5: G97.
Tarih: MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı
Kat. No/ Fig. No: 21/ 6: U21
Form: Bulbous

Müze Env. No: 6/21/13
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alınma
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3
Ölçüler: A.Ç.: 2.4 cm, K.Ç.: 2.9 cm, Y.: 12 cm
Kil: 7.5 YR 6/6 (reddish yellow), ince taneli, gözeneksiz, yoğun miktarda, küçük boyutta kireç, çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 10 YR 7/4 (very pale brown)
Karşılaştırma: Nasıfoğlu 2021, 142, U177.
Tarih: MÖ 1. yüzyıl ortaları
Kat. No/ Fig. No: 22/ 6: U22
Form: Bulbous
Müze Env. No: 26/4/86
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 26.07.1985 tarihinde Anadolu Medeniyetler Müzesi'nden devir
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3
Ölçüler: A.Ç.: 1.5 cm, K.Ç.: 2 cm, Y.: 10.5 cm
Kil: 7.5 YR 5/3 (brown), sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta kireç ve gümüş mika katkılı kil. **Astar:** 5 YR 5/4 (reddish brown)
Karşılaştırma: Robinson 1959, Pl. 18: M8; Yaşar 2010, Res. 12: U75; Demir 2020, 144, U17.
Tarih: MÖ 1. yüzyıl ortaları
Kat. No/ Fig. No: 23/ 6: U23
Form: Bulbous
Müze Env. No: 26/5/86
Bulunduğu Yer: -
Müze Geliş Şekli: 26.07.1985 tarihinde Anadolu Medeniyetler Müzesi'nden devir
Müzedede Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3
Ölçüler: A.Ç.: 2.6 cm, K.Ç.: 1.8 cm, Y.: 9.5 cm
Kil: 5 YR 6/6 (reddish yellow), sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta gümüş mika, çok az miktarda, orta boyutta kireç katkılı kil. **Astar:** 5 YR 6/6 (reddish yellow)
Karşılaştırma: Robinson 1959, Pl. 18: M8; Meriç 2002, Taf. 97: K496.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl – MS 1 yüzyılın ilk yarısı

Kat. No/ Fig. No: 24/ 6: U24

Form: Bulbous

Müze Env. No: 16/36/09

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 07.12.2009 tarihinde Ahmet Erçin'den müsadere yoluyla alınma

Müzedeki Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: A.Ç.: 2.8 cm, K.Ç.: 2.6 cm, Y.: 8.8 cm

Kil: 10 YR 8/4 (very pale brown), ince taneli, sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda, küçük boyutta kireç ve çok az miktarda, küçük boyutta gümüş mika katkılı kil.

Astar: 7/5 YR 5/4 (brown)

Karşılaştırma: Yaşar 2010, Res. 13: U97; Doğan 2022, 172, Fig. 5: 1.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl sonu – MS 1. yüzyıl

Kat. No/ Fig. No: 25/ 6: U25

Form: Bulbous

Müze Env. No: 6/20/13

Bulunduğu Yer: -

Müze Geliş Şekli: 15.03.2013 tarihinde Ali Arslan'dan satın alma

Müzedeki Bul. Yer: Depo Dolap 52 Raf 3

Ölçüler: K.Ç.: 2.9 cm, Y.: 12.3 cm

Kil: Kil: 2.5 Y 7/4 (pale brown), sık dokulu, gözeneksiz, çok az miktarda, küçük boyutta siyah kum, az miktarda, küçük boyutta gümüş mika ve kireç katkılı kil. **Astar:** 10 YR 5/4 (yellowish brown)

Karşılaştırma: Jones 1950, Pl. 159: 734; Saraçoğlu 2011, 42, Fig. 4: U40.

Tarih: MS 1. yüzyıl ortası

KAYNAKÇA

Anderson-Stojanović 1987

V. R. Anderson-Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", *American Journal of Archaeology* 91, 1987, 105-122.

Bilgin 2018

S. Bilgin, "Perge'de Bulunmuş Geç Roma Dönemi Damgalı Unguentariumları", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2015- Sempozyum Bildirileri* (Ed. T. Kâhya, A. Özdizbay, N. Tüner Önen ve M. Wilson), Antalya 2018, 115-130.

Camilli 1999

A. Camilli, *Ampullea, Balsamari Ceramiche Di Eta Ellenistica e Romana*, Roma 1999.

Civelek 2001

A. Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2001.

Civelek 2006

A. Civelek, "Stratonikeia-Akdağ Nekropolisi'nden Bir Mezar", *Anadolu* 30, 2006, 47-64.

Demir 2020

A. Demir, "Giresun Müzesi'nde Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium", *Arkeoloji Dergisi* XXV, 2020, 131-147.

Doğan 2022

T. Doğan, "Unguentaria in the Edirne Archaeology and Ethnography Museum", *Arkeoloji Dergisi* XXVIII, 2022, 149-174.

Dündar 2006

E. Dündar, *Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2006.

Dündar 2008

E. Dündar, *Patara IV.1. Patara Unguentariumları*, İstanbul 2008.

Foça 2019

S. Foça, *Teos Batı Nekropolisi: Mezar Tipolojisi ve Buluntular*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2019.

Gassner 1997

V. Gassner, *Südtor der Tetragonos-Agora. Keramik und Kleinfunde*, FiF XIII/1/1, Wien 1997.

Hellström 1965

P. Hellström, *Labraunda II. I. Pottery of Classical and Later Date Terracotta Abteilung*, Lund 1965.

Hayes 1976

J. W. Hayes, Roman Pottery in the Royal Ontario Museum A Catalogue, Toronto 1976.

Hayes 1991

J. W. Hayes, Paphos: The Hellenistic and Roman Pottery III, Nicosia 1991.

Hayes 1997

J. W. Hayes, Handbook of Mediterranean Roman Pottery, London 1997.

Jones 1950

F. F. Jones, "The Pottery", Excavations at Gözlü Kule, Tarsus: The Hellenistic and Roman Periods (Ed. H. Goldman), London 1950.

Kaya 2019

D. Kaya, Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları Unguentariumları, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019.

Kaya – Temür 2021

B. Kaya – A. Temür, "Amisos'tan Bir Grup Mezar Buluntusu: Unguentarium", Tüba-
ked 23, 2021, 141-160.

Lafli 2003

E. Lafli, Studien zu Hellenistischen, Kaiserzeitlichen und Spätantikfrühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Pisidien (Süd-Türkei): Der Forschungsstand und Eine Auswahl von Fundobjekten aus den Örtlichen Museen, Universität zu Köln (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Köln 2003.

Meriç 2002

R. Meriç, Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos, Wien 2002.

Nasıfoğlu 2021

A. Nasıfoğlu, Adana Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2021.

Öz 2022

C. Öz, "Myra'nın Liman Yerleşimi Andriake'de Ele Geçen Geç Roma Dönemi Unguentariumları", Tarih Araştırmaları Dergisi XLI/71, 2022, 59-89.

Robinson 1959

H. S. Robinson, The Athenian Agora V: Pottery of the Roman Period. Chronology, Princeton 1959.

Rotroff 2006

S. I. Rotroff, The Athenian Agora XXIX: Hellenistic Pottery. The Plain Wares, Princeton 2006.

Rotroff – Oliver 2003

S. I. Rotroff – A. Oliver, *The Hellenistic Pottery from Sardis: The Finds Through 1994*, London 2003.

Saraçoğlu 2011

A. Saraçoğlu, “Hellenistic and Roman Unguentaria from the Necropolis of Tralleis”, *Anadolu* 37, 2011, 1-42.

Yaşar 2010

A. Yaşar, *Milet Müzesi'nde Bulunan Hellenistik ve Roma Dönemi Unguentariumları*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2010.

Yıldız 2016

V. Yıldız, “Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Unguentariumlar”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1, 2016, 1-24.

FIGÜRLER

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Geliş Tarihi / Received : 30.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2022
Yayın Tarihi / Published: 31.12.2022
Araştırma Makalesi / Research Article
DOI: 10.55061/srmka.1199926

Makale Künyesi / Citation: D. TAMER, "Pontic Red Slip Ware Form Cıngirt Kayası Excavations". SRMKA 4, 2022, 76-99.

PONTIC RED SLIP WARE FROM CINGIRT KAYASI EXCAVATIONS

CINGIRT KAYASI KAZILARINDAN ELE GEÇEN PONTİK KIRMIZI ASTARLI SERAMİKLERİ

Deniz TAMER*

Abstract

This study aims to present Pontic Red Slip Ware samples obtained during excavations conducted in Cıngirt Kayası Fatsa/Ordu. Examples of Pontic Red Slip Ware dating from the Late Roman Empire – Early Byzantine Period have been recovered from Cıngirt Kayası, mainly open forms consisting of Arsenieva – Domzalski Form 4 bowls and Form 1, Form 3 plates, dating to the late 4th century – mid-5th century AD. The samples recovered from the Cıngirt Kayası in the Southern Black Sea Region, other than Pompeiopolis, have proven that this group is more widespread in the Southern Black Sea trade than is known and that they have a much larger share in the north-south Black Sea trade. These forms were widely used, particularly in the 5th century AD, and spread all over the Black Sea Basin. Therefore, the fact that these vessels were found in Cıngirt Kayası, albeit in small numbers, together with the other ceramic forms recovered from the site, have indicated that the settlement is part of the Black Sea trade network in Late Antiquity and that regional trade was important in the late 4th and 5th centuries AD.

Keyword: Black Sea, Cıngirt Kayası, Late Roman - Early Byzantine Period, Pontic Red Slip Ware, PRS

Özet

Bu çalışmada Cıngirt Kayası'nda 2012-2014 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarından ele geçen Karadeniz üretimi Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri ele alınmaktadır. Cıngirt Kayası'nda Roma Geç İmparatorluk - Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen Pontik Kırmızı Astarlı Seramiklerine ait örnekler Arsenieva – Domzalski Form 4 kaseleri ile Form 1 ve Form 3 tabaklarından oluşan ve MS geç 4. yüzyıl - MS 5. yüzyıl ortasına tarihlenen açık formlardır. Güney Karadeniz Bölgesi'nde Pompeiopolis haricinde Cıngirt Kayası'ndan ele geçen örnekler üzerinden Güney Karadeniz ticaretinde bu grubun bilinenden daha yaygın oldukları ve kuzey-güney Karadeniz ticaretinde çok daha büyük bir paya sahip oldukları kanıt bulunmaktadır. Özellikle MS 5. yüzyılda çok yaygın kullanılan bu formlar, Karadeniz havzasının tamamına yayılmıştır. Dolayısıyla az sayıda da olsa bu kaplara Cıngirt Kayası'nda rastlanması söz konusu yerleşimin ele geçen diğer seramik formlarıyla birlikte değerlendirildiğinde Geç Antik dönemde Karadeniz ticaret ağının içerisinde yer aldığını ve MS 4. yüzyıl sonu ve MS 5. yüzyıllarda bölgesel ticaretin önemli olduğunu göstermektedir.

*Dr., Rebuclie of Türkiye Ministry of Culture and Tourism, Ankara, TÜRKİYE; E-Mail: deniztamerr09@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-4962-264X

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Cıngırt Kayası, Geç Roma – Erken Bizans Dönemi, Pontik Kırmızı Astarlı Seramikleri, PRS

Introduction

Cıngırt Kayası was within the geographical boundaries of the Pontos Region in ancient times and is located in the Eastern Black Sea Region today, 5 km from the center Ordu/Fatsa District, in the village of Yapraklı. It is located on a natural hill, 200 meters above sea level, strategically overlooking the valley and the sea¹ (Fig. 1, 2). The excavations at Cıngırt Kayası, which started in 2012, were carried out mainly on the summit of the settlement (Fig. 3) and also on the northern slope during the 2012-2014 excavation seasons². For these sections, starting from the early Hellenistic Period³, archaeological data have shed light on the continuity of settlement in the Roman and Early Byzantine Periods⁴.

The settlement at Cıngırt Kayası became smaller during the Byzantine Period, and it is understood from the ceramic finds that the settlement was mainly integrated with the Black Sea Region in terms of trade, except for the amphora finds of Aegean and Mediterranean origin⁵.

While evaluating the Pontic red slip wares⁶, which constitute the fine ceramics of the settlement from the Late Roman – Early Byzantine Period, a general information about these vessels will be given first, and under the title of bowl and plate form of each sample, the typology and the chronology created by scientists who have studied on the subject will be used⁷. In the catalog section, an analogy will be created over similar samples in the Black Sea Basin (Fig. 4, 5).

¹ Erol 2013, 183-196.

² The excavations at Cıngırt Kayası were carried out by a team under the direction of the Ordu Museum Directorate and under the scientific supervision of Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol. I would like to thank Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol for allowing me to work on Cıngırt Kayası ceramics, including the subject of this article, all of this material were studied as the subject of my Ph.D dissertation.

³ During the 2014 excavations in Trench J 15, a depth of 3.19 metres was reached and the ceramics recovered from stratigraphy of the trench provided evidence for the Early Hellenistic Period occupation phase of the settlement. For detailed information, see Tamer 2022, 45-49, Şekil 2.1, Res. 2.4.

⁴ Erol 2015, 451-460; Erol-Ünal 2012, 117-122; Erol-Tamer 2013, 159-181; Erol-Tamer 2014a, 115-138; Erol-Tamer 2014b, 73-98; Erol-Tamer 2016, 199-239; Erol-Yıldırım 2016, 133-148; Erol-Tamer 2017, 111-145; Erol-Tamer 2018a, 541-558; Erol-Tamer 2018b, 267-292; Erol-Tamer 2019, 99-128; Erol et al. 2019, 217-232; Erol-Tamer 2020, 527-541; Erol 2020,23-94; Erol-Tamer 2021a, 561-570; Erol-Tamer 2021b, 99-120; Erol-Aydın 2021, 11-111.

⁵ For detailed information, see Tamer 2022, 440- 457, 509, Çizelge 9.4.

⁶ Pontic red slip wares are defined with the abbreviation PRS by scholars working in the Black Sea Region. The examples of the group in this article will henceforth be written using the abbreviation PRS in accordance with the international literature.

⁷ I would like to thank Prof. Dr. Billur Tekkök Karaöz and Prof. Dr. Denis Zhuravlev for their contributions to this article.

Pontic red slip wares

Pontic red slip wares were first published by Knipovitch among the finds from Tanais⁸ and Opait have emphasized that vessels belonging to this group were produced in the Black Sea⁹. The term PRS was first suggested by Domzalski,¹⁰ and also typology, basic chronology was created by determining 7 forms of open vessels and 4 forms of jugs on the basis of the typological features of the ware¹¹. Smokotina added to Domzalski's typology the earliest example of this group, the Form 0/4 bowls, and published eight types of plates and bowls (Forms 0/4-7), sherds of different forms and jug fragments from the excavations in the Kerch Strait¹². A very important publication showing a different approach to the subject belongs to Ivanova, who examined the red slip wares found in the Almaluk-Dere (Mangup) necropolis. All of the ceramics are grave finds from the Almaluk-Dere (Mangup) necropolis and are important for establishing analogies with examples from closed contexts of the Northern Black Sea region. A typo-chronological classification of open and closed forms of PRS was also created by Ivanova. Ceramics of the necropolis were evaluated by dividing into 14 open and 6 closed vessel forms¹³.

Although it has been suggested that the PRS ware was produced in the South-West Crimea, no workshop has been found so far, and a specific region where the production is carried out has not been determined¹⁴. However, in the following study, the idea that production was carried out in the Northern Black Sea was given up and it was suggested that production might have been carried out in the north of Anatolia¹⁵. From the end of the 4th century AD, PRS wares began to be seen in large quantities in the Eastern and Northern Black Sea markets, extended market share and dominance,¹⁶ and continued throughout the 6th century¹⁷. Although

⁸ Knipovitch 1949, 69-71, Рис. 26. 5-7, 9.

⁹ Three forms of PRS group from Topraichioi have been published Opait 1985, 154, 155, 158-161, 163.

¹⁰ Domzalski 1996, 106, 107.

¹¹ Domzalski 2000, 163-166, Fig. 2; Arsenieva-Domzalski 2002, 425-428, 437-445, Fig. 5-13; Domzalski 2007, 76, 77, 162, Pl. 61. 1-7; 163, Pl. 62. a-d.

¹² Smokotina 2014a, 44.

¹³ Ivanova 2009, 28.

¹⁴ Tanais or Crimean region cannot be clearly suggested as a production centre, although Pontic Red Slip wares are much more abundant than Phocaeen Red Slip Wares (PhRS – LRC) and African Red Slip Wares (ARS). For a graph showing the density of finds, see Arsenieva-Domzalski 2002, 422, 424, Fig. 3; it is suggested that it may have been produced in several places in the Black Sea Basin Ushakov 2015, 61.

¹⁵ Domzalski-Zhuravlev 2013, 109, 110; Domzalski 2011, 165.

¹⁶ Smokotina 2015, 312; Pontic vessels appear during the stabilization of the economic situation of the Roman Empire under Constantinus. The earliest finds can be dated to the 2nd quarter of the 4th century. The heyday of PRS wares falls on the end of the 4th – the first half of the 5th century. From the 2nd half of this century a gradual decline in production begins and ends after the second half of the 6th century Krapivina-Domzalski 2008, 78.

¹⁷ Ushakov 2015, 61, Form 1-6 dated mainly in the second half of the 4th century AD and the first half of the 5th century AD, Form 7 dated between the second half of the 5th century AD and the third quarter of the 6th century AD. For the chronology of the forms, see. Ushakov 2015, 66, Табл. 1.

the chronology of the forms has been established, studies are continuing to determine the exact dates for this group¹⁸.

The distribution pattern shows clearly that PRS wares were traded by the sea in the Late Antiquity¹⁹. These wares, which could not exceed the Black Sea basin, spread to the coastal regions on all four sides of the Basin²⁰. It was widely traded in the Danube River Delta in the West, the Sea of Azov, the Crimean Peninsula, and the Don Delta in the North, Southern Colchis in the East²¹, Constantinopolis²², and Pompeiopolis²³ in the South.

Khersonesos²⁴, Pantikapaeum²⁵, Tanais²⁶, Olbia,²⁷ and the necropolises of Khersonesos²⁸ in the Northern Black Sea region are the centers where PRS were found in large numbers, allowing detailed studies to be carried out and accordingly typology was established, the chronology was determined and the results were published.

The strongly standardized PRS forms are very limited in number. Among these forms, the most widely used and produced large plates with diameters ranging from approximately 28 to 40 cm²⁹, as also found at Cıngirt Kayası. Form 1 and Form 3 continued beginning from the early phase of production until the end of the 5th century AD and became the dominant form³⁰. Form 4 bowls, another PRS form recovered from Cıngirt Kayası, were produced simultaneously with Form 1 plates³¹.

The situation has changed with the increasing of mass production and exportation of African Red Slip Wares (ARS) and Phocaean Red Slip Wares (PhRS – LRC), shortly before the 5th century AD. Black Sea productions began to decline slowly in the mid-5th and early 6th centuries³².

¹⁸ Arsenieva-Domzalski 2002, 422, 423.

¹⁹ For the settlements that PRS wares recovered in the Cimmerian Region, see Domzalski 2000, 161, Fig. 1; For the spread of PRS wares in the Black Sea Region, see Domzalski 2000, 165, Fig. 3.

²⁰ No evidence has been found that PRS wares exceed the Black Sea basin and took part in the Mediterranean and Aegean trade Domzalski 2011, 165; Krapivina – Domzalski 2008, 78.

²¹ Kazanski-Mastykova 2009, 153, Рис. 1. 15.

²² Harrison-Fıratlı 1968, 212.

²³ Domzalski 2011, 165.

²⁴ Ushakov 2011, 217-234; Ushakov 2015, 59-62.

²⁵ Smokotina 2014a, 200-202.

²⁶ Arsenieva – Domzalski 2002, 422-428.

²⁷ Krapivina – Domzalski 2008, 73–81.

²⁸ Aibabin – Khairedinova 2001, 75, 79; Vysotskaya 1998, 263, 264.

²⁹ PRS plates are classified Form 1 and Form 3 by Arsenieva-Domzalski. Arsenieva-Domzalski 2002, 425-427, 437-443, Fig. 5-11. 1-38, 270-299.

³⁰ Arsenieva-Domzalski 2002, 424.

³¹ Arsenieva-Domzalski 2002, 427.

³² Along with increasing of ARS and PhRS - LRC wares market share in the Mediterranean and Black Sea, it seems that PRS producers tried to adjust their ware to the trends imposed by two main centers (African/ARS and

In comparison to other Late Roman red slip wares, PRS is the most similar to Cypriot Red Slip (LRD)³³. The clay is fine-grained, almost always containing small lime grains. Sometimes also contains very small white mica³⁴. The slip, applied with a brush and completely covers the inside of the vessel, is darker, matte and thicker on the inside surface of the vessels than outside. On the exterior the slip is lighter in colour and glossy. Upper parts of the walls are covered completely with a thin layer of slip, The ring foot and the bottom are usually not covered with slip³⁵.

Depending on the temperature of firing, two different fabric colours are observed. The softer fired fabric of vessels are orange-brown (2.5 YR 6/8-5/8) or orange-buff (5 YR 7/8-6/8-6/6). Slip colour is darker than fabric colour (2.5 YR 5/8-4/8). The hard-fired fabric of vessels are pinkish-brown (2.5 YR 5/6-6/6) or pinkish-red (5 YR 6/6-7/6). The slip colour is generally darker brownish pinkish (2.5 YR 5/4-5/6, 10 R 5/6-4/8)³⁶. The rims of vessels are sometimes discoloured as a result of partial reduction which takes place when vessels are fired in stacks³⁷.

Pontic vessels recovered from Cıngirt Kayası have light red, red-brown fine-grained fabric with small lime inclusions and also small amounts of mica particles. All samples are similar in terms of fabric and slip, indicating the production of a single workshop. The slip, ranging from orange-red to brown, is thicker on the inner surface and thinner on the outer surface.

PLATES

Arsenieva – Domzalski Form 1

Plate with plain rounded, sometimes slightly incurved rim, the high straight wall rising at an angle to a plain rim, flat bottom rising slightly towards the center, A well distinguished low ring foot is under the edge of the bottom. The thin groove at the transition from the body to the

Aegean/PhRS - LRC) of red slip pottery production in Late Antiquity. This interaction is particularly evident in the late forms that appear after the second half of the 5th century AD Arsenieva-Domzalski 2002, 424.

³³ Hayes 1972, 371.

³⁴ Smokotina 2014a, 31; Ivanova 2009, 28.

³⁵ Arsenieva-Domzalski 2002, 425.

³⁶ Domzalski's division of the Tanais specimens into two main clay groups based on the difference in kiln temperature is objected to by Smokotina on the grounds of the visual similarity between the two groups and the presence of intermediate samples, and it is stated that this may be due to production in different workshops or in nearby centers, but this can only be proven by analysis Smokotina 2014a, 31, 32. Ivanova also states that there are two groups with differences in production techniques. The samples, which are thinner-walled, of 1st group, have a very dense beige fabric with limes and unevenly coated with a light orange slip. The vessels of the other group have red-brown fabric without visible impurities. Dark red slip with a thin layer covers all surfaces of products, including the bottom. This differentiation can be explained either by their production in different centers of the Northern Black Sea region or by the earlier chronology of the latter Ivanova 2009, 28.

³⁷ Arsenieva-Domzalski 2002, 425.

flat bottom, which is a characteristic feature of all PRS plates, is also seen in this form. The slip, ranging between orange to brown, is applied to the entire inner surface and the upper part of the outer surface. Slip thicker and evenly applied to the inner surface. Thin application on the outer surface creates a stained appearance. There is no slip on the bottom³⁸.

In Tanais, this form is divided into two sizes according to the rim diameter: Small, with rim diameter 20-22 cm, and large with rim diameter of 28-32 cm. Large-size plates are more common. None of the samples of the form has decoration on the inner side, and on the outside, bands of rouletting are sporadically applied. The form generally is dated from the mid-4th (earlier ?) to mid-5th century (later ?)³⁹.

Typological and chronological study of PRS (Domzalski) has made it possible to distinguish two main versions: Form 1A is typical of the 4th century, more massive, with thick walls, pointed rim, on a ring foot relatively high⁴⁰; Form 1B corresponds to the late 4th - 5th century AD, with thinner walls, rounded rim, and low ring foot⁴¹. The evolution of form 1A to form 1B has been progressive, which has given rise to intermediate versions 1A/B, dated from the end of the 4th – the beginning (first half?) of the 5th century AD⁴². Smokotina, on the other hand, divided the Form 1 group into early and late versions through the finds from Bosphorus (Kerch), where PRS wares are very common. Form 1A, early type, is dated to the second half and end of the 4th century AD; Form 1B, later type, is dated to the beginning and first half of the 5th century AD. Form 1A/B1 and 1A/B2 are transitional forms⁴³.

This form is probably inspired by Hayes Form 50 of ARS. In the PRS group, Form 1 plates are the most common⁴⁴.

³⁸ Ivanova 2009, 29.

³⁹ Arsenieva-Domzalski 2002, 425, 426.

⁴⁰ Arsenieva-Domzalski 2002, 437-439, Fig. 5. 2, 8-10; Fig. 6. 12; Fig. 7. 38.

⁴¹ Arsenieva-Domzalski 2002, 438, 439, Fig. 6. 17; Fig. 7. 21, 37.

⁴² Domzalski 2007, 77.

⁴³ Smokotina 2015, 316, 324, Рис. 3. 3-8.

⁴⁴ Smokotina 2014a, 46; Domzalski 2007, 77.

Examples of Form 1A⁴⁵ have been found in Kilen-Balka Necropolis⁴⁶, Nymphaeum⁴⁷, Chersonesos⁴⁸, Karshi Bair II⁴⁹, Olbia⁵⁰, Tanais⁵¹, Phanagoria⁵², Tsebelda/Tsibilia⁵³, Topraichioi⁵⁴, Droozhnoye⁵⁵, Pompeiopolis⁵⁶, Lugove⁵⁷ in the Chernyakhov Cultural District, Sukhumi⁵⁸, Pitsunda/Pityus⁵⁹, Tsikhisdziri⁶⁰, Almaluk-Dere (Mangup)⁶¹, Djurg-Oba⁶², Krasny Mak⁶³, Neyzats⁶⁴, Panticapaeum⁶⁵.

The fragment recovered from Cingirt Kayası (Fig. 6.1 - Cat. No. 1) has almost a complete profile. Only the base is missing. It has a slightly tapered rim and conical body. The lower part of the body makes a smooth transition merging with the ring foot. The sherd, which is in the 1A subgroup with its form features, belongs to the group of small-sized plates with a rim diameter of 22.4 cm.

Arsenieva – Domzalski Form 3

Form 3 is wide and shallow plates with a rising broad flaring outward rim, a curved body, flat bottom rising slightly towards the center, and a well-distinguished low ring foot. The rim

⁴⁵ Domzalski states that this form was misinterpreted by Sazanov, who studied on wares from Bosphorus, as Hayes Form 62B of African red slip wares (ARS) Domzalski 2000, 163, 164; Arsenieva – Domzalski, 2002, 423. For samples of African red slip Hayes Form 62B, which should be PRS Form 1, see Sazanov 2000a, 250, Рис. 11. 1-5; Romanchuk – Sazanov 1991, Рис. 12-17. 154-190; Sazanov 1994, 424, Рис. 1. 5.

⁴⁶ Nessel 2001, 176, Fig. 2. 1; Nessel 2003, 109, Рис. 2. 1-8, 10.

⁴⁷ Domzalski 1996, 106, 107, Fig. 4. 85.

⁴⁸ Ushakov 2011, 230, Рис. 9. 1; Ushakov 2017, 185, Рис. 4. 19; 190, Рис. 6. 14; 191, Рис. 7. 32; 192, Рис. 8. 13, 14; 194, Рис. 10. 8; Ushakov 2018, 259, Рис. 3. 1; Yashaeva et al. 2018, 362, Рис. 28. 1; Sedikova 1996, 179, 176, Рис. 2. 18; Ushakov et al. 2006, 195, 213, Рис. 8. 5, 6, 9.

⁴⁹ Ushakov 2010b, 117, Рис. 75. 35.

⁵⁰ Krapivina 2010, 266, Pl. 164. E-55.

⁵¹ Arsenieva-Domzalski 2002, 437, Fig. 5. 2, 8-10; 438, Fig. 6. 12; 439, Fig. 7. 38; Arsenieva 1981, 43, 44, Рис. 1. 3; Arsenieva-Naumenko 2001, 123, Рис. 47. 1.

⁵² Golofast-Ol'khovskiy 2016, 67, 64, Рис. 12. 1-3.

⁵³ Voronov 2003, 136, Рис. 27. 2; 148, Рис. 39. 3.

⁵⁴ Orait 2004, 75, 173, Pl. 54. 4.

⁵⁵ Khrapunov-Khrapunov 1999, 252, 249, Рис. 8. 1; Khrapunov 2002, 169, Рис. 69. 8; 186, Рис. 86. 5; 220, Рис. 120. 1; 240, Рис. 140. 17; 247, Рис. 147. 3; 251, Рис. 151. 1, 2; 258, Рис. 158. 1; 279, Рис. 179. 1; 311, Рис. 211. 1.

⁵⁶ Domzalski 2011, 171, Pl. 2. 3.

⁵⁷ Magomedov-Didenko 2009, 323, Рис. 2. 13-17.

⁵⁸ Gabeliya 2014, 440, 494, Табл. XXIX. 10.

⁵⁹ Lordkipanidze 1991, 187, ცხდ. XII. 1.

⁶⁰ Inaishvili 1993, 59, ცხდ. 26. 1, 2.

⁶¹ Ivanova 2009, 74, Рис. 2. 1, 4-10; 75, Рис. 3. 11, 12, 15-18; 76, Рис. 4. 19-24.

⁶² Yermolin 2003, 10, 24, Рис. 9.18; Yermolin 2004, 16, 18, 21, 28, Рис. 3. 14; 30, Рис. 5. 23; 32, Рис. 7. 45-48; Yermolin 2005, 129, 130, 142, Рис. 8. 23; 143, Рис. 9. 13; 146, Рис. 13. 18-20.

⁶³ Loboda 2005, 194, 198, 229, Рис. 3. 7; 234, Рис. 8. 3.

⁶⁴ Vlasov et al. 2011, 195, 205, 239, Рис. 28. 1-16; Khrapunov 2019, 37, 36, Рис. 3. 12; Vlasov et al. 2013, 209, 259, Fig. 28. 1-16.

⁶⁵ Smokotina 2014a, 200, Рис. 4. 1.9-1.16; 201, Рис. 5. 1.17-1.23; 202, Рис. 6. 1.24-1.26.

diameters of the plates, which are divided into several groups from small to large, varies between 22 and 42 cm. The width of the rims are between 2.1 - 4.1 cm⁶⁶.

The medallion on the tondo, bordered by incised or slightly relief circles, is decorated with ornamental elements in the form of concentric circles or wavy bands radiating from the center using a comb-like tool. The combed decoration with grooves on the outer or both edge of the rims can be seen also on the large-sized vessels. The form dates from the late 4th century AD / early 5th century AD to the middle of the 5th century AD and stands out among the PRS with its ornaments⁶⁷. Slip is applied evenly on the inner surface, thin and irregular application on the outer surface creates a stained appearance. There is no slip on the bottom⁶⁸.

Examples of Form 3⁶⁹ have been found in Tanais⁷⁰, Ilurat⁷¹, Pitsunda/Pityus⁷², Droozhnoye⁷³, Almaluk-Dere (Mangup)⁷⁴, Luchyste Necropolis⁷⁵, Chernaya Necropolis⁷⁶, Sovkhoz 10 Necropolis⁷⁷, Karshi Bair II⁷⁸, Sukhumi⁷⁹, Krasny Mak⁸⁰, Djurg-Oba⁸¹, Abkhazia/Shapka-Tserkovny Kholm-4⁸², Tsikhisdziri⁸³, Phanagoria⁸⁴, Alonia Necropolis⁸⁵, Neyzats⁸⁶, Topraichioi and Murighiol⁸⁷, Chersonesos⁸⁸, and Panticapaeum⁸⁹.

⁶⁶ Arsenieva-Domzalski 2002, 426; Smokotina 2014a, 52.

⁶⁷ Arsenieva-Domzalski 2002, 427; Ivanova 2009, 35, 36.

⁶⁸ Ivanova 2009, 36.

⁶⁹ It has been pointed out by Domzalski that Sazanov, who studied on wares from Bosphorus, incorrectly assessed these plates as Form 2 of Phocaean red slip wares (PhRS - LRC) Domzalski 2000, 163, 164; Arsenieva-Domzalski 2002, 422. For examples of Phocaean red slip (PhRS - LRC) Form 2, which should be PRS Form 3, see Fig. Sazanov 2000, 251, Рис. 12. 1-12; Romanchuk-Sazanov 1991, Рис. 2-4. 6-26; Sazanov 1994, 426, Рис. 4. 11.

⁷⁰ Arsenieva-Domzalski 2002, 426, 427, 440-443, Fig. 8-11; Arsenieva-Naumenko 2001, 121, Рис. 45. 7; 122, Рис. 46. 6.

⁷¹ Silantjeva 1958, 301, 302, Рис. 15. 4.

⁷² Asatiani 1977, 197, Рис. 50-52.

⁷³ Khrapunov 2002, 60, 186, Рис. 86. 6.

⁷⁴ Ivanova 2009, 77-81, Рис. 5-9. 27-36.

⁷⁵ Aibabin-Khairedinova 2001, 75, 79, 85, Рис. 5. 1; Aibabin-Khairedinova 2017, 122, Рис. 65. 4; 131, Рис. 74. 12-14.

⁷⁶ Aibabin 1996, 293, 557, Рис. 9. 2.

⁷⁷ Vysotskaya 1998, 263, 264, 261, Рис. 2. 3, 4, 6.

⁷⁸ Ushakov 2010b, 121, Рис. 79. 8; 124, Рис. 82. 20.

⁷⁹ Gabeliya 2014, 441, 494, Табл. XXIX. 11-14, 16-20.

⁸⁰ Loboda 2005, 195, 199, 210, 211, 229, Рис. 3. 9, 10; 235, Рис. 9. 5, 6; Табл. II. 16, 17, 20, 21.

⁸¹ Yermolin 2004, 15, 28, Рис. 3. 7-9; Yermolin 2005, 130, 143, Рис. 9. 8; 146, Рис. 13. 3-5, 9.

⁸² Kazanski – Mastykova 2009, 153, Рис. 1. 15.

⁸³ Inaishvili 1993, 59, 60, ცხდ. 26. 4, 5.

⁸⁴ Voroshilova 2013, 3, Рис. 2. 5; 6, Рис. 5. 2, 3; Golofast – Ol'khovskiy 2016, 67, 66, Рис. 14. 1, 2.

⁸⁵ Aibabin – Khairedinova 2017, 121, Рис. 64. 5.

⁸⁶ Vlasov et al. 2011, 195, 239, Рис. 28. 18-21; Vlasov et al. 2013, 209, 259, Fig. 28. 18-21.

⁸⁷ Opait 2004, 75, 173, Pl. 54. 1, 2.

⁸⁸ Golofast 2007, 81, 80, Рис. 8. 7; Ushakov 2010a, 292, 293, 306, 296, Рис. 7. 31; 299, Рис. 10. 11, 12; 303, Рис. 16. 1; Ushakov 2011, 227, Рис. 6; Ushakov 2017, 185, Рис. 4. 17; 192, Рис. 8. 20; 193, Рис. 9. 18, 19, 30, 31; 194, Рис. 10. 9, 10; Ushakov 2018, 259, Рис. 3. 2, 3; Yashaeva et al. 2018, 362, Рис. 28. 7; Sedikova 1996, 179, 176, Рис. 2. 19; Ushakov et al. 2006, 195, 213, Рис. 8. 23-29.

⁸⁹ Smokotina 2014a, 207, Рис. 11. 1.61-1.71; 208, Рис. 12. 1.72, 1.73.

The fragment recovered from Cingirt Kayası (Fig. 6.2 - Cat. No. 2) is a plate with preserved ring foot and lower part of the body. The sherd has a low ring foot and the transition from the body to the foot has a thin groove, typical for these vessels. Wall thickness decreases from the base to the body. The ornamental motifs, which are very common on the surface of the form, are not seen in the example of Cingirt Kayası. From the diameter of the ring foot, it becomes clear that it is an example of a small-size form.

The fragment recovered from Cingirt Kayası (Fig. 6.3 - Cat. No. 3) is a sherd of a plate with preserved rim and edge-to-body transition. With a width of 3.3 cm, the edge of the rim is a long-kept example. Ornamental motifs on the edge of some dishes are not seen on the examples of Cingirt Kayası. From the diameter of the rim it becomes clear that it is an large sized example of the form.

BOWLS

Arsenieva – Domzalski Form 4

Bowl with plain rim, curved walls, slightly concave bottom, and well-distinguished ring foot. Not decorated. They were produced between the late 4th century AD and mid-5th century AD⁹⁰. Fabric with small lime particles has rare mica. Slip, from orange to brown, is applied evenly on the inner surface, and the outer part of the bowls is covered with stains. There is no slip on the lower part of the body⁹¹. The body thickness of bowls with rounded or slightly thickened rims varies between approximately 0.4-0.5 cm⁹².

According to the shape and diameter of the mouth, Form 4 bowls were examined in detail by Ivanova and divided into three subgroups. Subgroup I: Bowls with the largest rim diameter (18-19 cm) has a sharp edge at the transition from the vertical edge to truncated-conical walls and are decorated along the rim with one or two incised lines on the outside. Subgroup II: Bowls with a rim diameter (11-17 cm) with a curved and rounded edge, smoothly turning into rounded walls. Subgroup III: Bowls with a rim diameter of 11 to 17 cm, having a vertical or slightly outwardly inclined rounded rim, smoothly turning into rounded walls⁹³.

The fragment recovered from Cingirt Kayası (Fig. 6.4 - Cat. No. 4) is a bowl with preserved rim and upper part of the body. It has a slightly incurved rim and conical body form

⁹⁰ Arsenieva – Domzalski 2002, 427.

⁹¹ Ivanova 2009, 39.

⁹² Smokotina 2014a, 54.

⁹³ Ivanova 2009, 39, 40.

with a distinct edge-to-body transition. With its form characteristics, it belongs to the 2nd subgroup by Ivanova. Examples of the form were recovered from Almaluk-Dere (Mangup)⁹⁴.

The fragments recovered from Cingirt Kayası (Fig. 6.5 - Cat. No. 5 and Fig. 6.6 - Cat. No. 6) are bowls with preserved rim and the upper part of the body. **Fig. 6.5 - Cat. no 5** has an upright, rounded rim and a curved body. **Fig. 6.6 - Cat. No 6** has a rounded, thickened, upright rim and a curved body. Both pieces of Form 4, which have a straight rim and a curved body, are in the 3rd subgroup of Ivanova with form features. Examples of form have been recovered from Tanais⁹⁵, Phanagoria⁹⁶, Panticapaeum⁹⁷, Chersonesos⁹⁸ and Almaluk-Dere (Mangup)⁹⁹.

Conclusion

Examples of PRS forms obtained from Cingirt Kayası are open forms consisting of 3 bowl sherds (Form 4) and 3 plate sherds (Form 1 and Form 3), dated to the late 4th - mid-5th century AD. The sherds were recovered from three adjacent trenches of the summit (L16 trench NE sector, L17 trench SW, NE, SE sectors, and L18 trench NE sector) and were not distributed throughout the summit (Fig. 3). When sherds are evaluated in terms of their fabric and slip properties as well as their form characteristics, it is observed that they form a single homogeneous group.

Forms 1, 3 and 4 were widely used, especially in the 5th century AD, and spread throughout the Black Sea Basin. Therefore, the fact that these vessels were found at Cingirt Kayası, albeit in small numbers, together with the other ceramic forms recovered from the site, indicates that the settlement was part of the Black Sea trade network in Late Antiquity and that regional trade was important in the late 4th and 5th centuries AD.

The data obtained from Bosphorus (Kerch), one of the places where PRS are most common, is instructive for Cingirt Kayası. In Bosphorus, the proportion of PRS among the red slip wares at the end of the 4th century AD and the beginning of the 5th century AD is around 90%, and some forms of ARS and PhRS - LRC were recovered. These high proportions indicate that regional trade played a dominant role in the Black Sea region at that time. In the middle of the 5th century AD, the rate of PRS decreased to 70%. When the region came under the control of the Byzantine Empire in the second quarter of the 6th century AD, there was a sharp increase

⁹⁴ Ivanova 2009, 82, Рис. 10. 42-46.

⁹⁵ Arsenieva – Domzalski 2002, 445, Fig. 13. 568, 570-572, 574.

⁹⁶ Medvedev 2013, 384, 385, Рис. 40. 2.

⁹⁷ Smokotina 2014a, 208, Рис. 12. 1.74-1.77.

⁹⁸ Ushakov 2017, 185, Рис. 4. 8-10; 190, Рис. 6. 20-22; 194, Рис. 10. 11; Ushakov 2018, 259, Рис. 3. 5.

⁹⁹ Ivanova 2009, 82, Рис. 10. 47-50; 83, Рис. 11. 51-62.

in the number of goods imported from the Mediterranean centers, and the proportion of PhRS - LRC vessels increased to 70%. In the second quarter of the 6th century AD, amphora production ceased in the Kerch Strait region, and imports from Sinop and Heracleia Pontica declined sharply and disappeared completely. In contrast, amphorae were imported from South Pontic centers (this situation is also observed at Cingirt Kayası) and also from the eastern Mediterranean, especially from Crete, Cilicia, and Cyprus¹⁰⁰.

Production of PRS decreased at the end of the 6th century AD. However, a limited number of ARS wares have continued with certain forms through existing traditional commercial connections and economic relations¹⁰¹. The fact that only PRS forms were found at Cingirt Kayası is a result of the intimate and inward-looking trade relations between the centers in the Black Sea region. The fact that no PhRS - LRC or ARS wares were recovered from the excavation site leads us to conclude that Cingirt Kayası was not an important commercial station on a secondary route within the main maritime trade route for the merchants/mediators who were active in the Black Sea trade of the Byzantine Empire in the 6th century and that perhaps it does not attract the attention of merchants in terms of population density or purchasing power. This is also seen in Pompeiopolis, a Paphlagonia settlement that remains inland but is a center in the Northern Black Sea Region that has been published by examining the ceramics of antiquity in detail. Of the ceramics recovered, 238 are PRS, 16 are ARS, and 16 are PhRS - LRC¹⁰². Numerical majority indicates that the Black Sea production red slip wares dominate the trade in the region. This shows that the situation in question is not only valid for the northern Black Sea but also for the south of the Black Sea. From the middle of the 5th century AD, the proportion of PRS wares decreased in the region, and they were not seen from the middle of the 6th century AD. By the 7th century AD, brown, green and yellow glazed wares and white glazed wares from Constantinopolis enter the market¹⁰³.

The importance of PRS forms obtained from the Cingirt Kayası in terms of Black Sea ceramic studies is that these containers were also exported to settlements located on the southern shores of the Eastern Black Sea, and the distribution area is wider than known.

¹⁰⁰ Smokotina 2015, 316-320; Smokotina 2014b, 71, 72.

¹⁰¹ Smokotina 2015, 338, 339.

¹⁰² Domzalski 2011, 164.

¹⁰³ Domzalski 2011, 167.

CATALOG

Fig. 6.1 – Cat. no 1**Inventory No:** FCK12.L17.02.70**Trench:** L17 Trench/SE Sector/f-h 9-10 Plansquare/Layer/216.00-215.31**Dimensions: Rim Diameter:** 22,4 cm **Height:** 6,3 cm **Thickness:** 0,4-0,6 cm**Fabric Colour:** 2.5 YR 6/6 (Light Red) **Slip Colour:** 10 R 4/8 - 5/6 (Red)**Fabric Definition:** Thin fabric, with little lime and a few mica inclusions.**Form Definition:** Sherd of a plate showing in full cross-section, slip preserved in small pieces only in a few places on the outside. Since the slip is thicker towards the bottom, it is partially preserved on the inside and continued as a thin and very worn on rim.**Analogy:** Nessel 2001, 176, Fig. 2. 1; Domzalski 1996, 105, Fig. 4. 85; Ushakov 2011, 230, Рис. 9. 1; Ushakov 2017, 185, Рис. 4. 19; 190, Рис. 6. 14; 191, Рис. 7. 32; 192, Рис. 8. 13, 14; 194, Рис. 10. 8; Krapivina 2010, 266, Pl. 164. E-55; Arsenieva – Domzalski 2002, 437, Fig. 5. 9; Golofast – Ol'khovskiy 2016, 67, 64, Рис. 12. 2; Voronov 2003, 136, Рис. 27. 2; Khrapunov 2002, 169, Рис. 69. 8; 251, Рис. 151. 2; 311, Рис. 211. 1; Lordkipanidze 1991, 187, ცხდ. XII. 1; Magomedov – Didenko 2009, 323, Рис. 2. 17; Gabeliya 2014, 440, 494, Табл. XXIX. 10; Ivanova 2009, 75, Рис. 3. 12; Yermolin 2005, 146, Рис. 13. 20; Smokotina 2014a, 201, Рис. 5. 1. 17.**Date:** Mid-4th century AD – Mid-5th century AD.**Fig. 6.2 – Cat. no 2****Inventory No:** FCK12.L17.02.3**Trench:** L17 Trench/SW sector/e 10 Plansquare/Fill/216.00-215.46**Dimensions: Foot Diameter:** 8,6 cm **Height:** 1,4 cm **Thickness:** 0,4-1 cm**Fabric Colour:** 2.5 YR 5/6 (Red) - 2.5 YR 6/6 (Light Red) **Slip Colour:** 2.5 YR 5/8 (Red)**Fabric Definition:** Thin fabric with some lime and a few mica inclusions.**Form Definition:** Lower body and ring foot fragment of a plate. Tonal differences are seen on the outer surface due to the application of the slip-by brush. The lowest part of the body and ring foot is not slipped. The slip is thin and very worn on the inside.**Analogy:** Domzalski 2000, 163, Рис. 2. 5; Arsenieva – Domzalski 2002, 441, Fig. 9. 283; Ivanova 2009, 77, Рис. 5. 34; Aibabin – Khairedinova 2001, 75, 79, 85, Рис. 5. 1.**Date:** Late 4th century AD - Mid-5th century AD.**Fig. 6.3 – Cat. no 3****Inventory No:** FCK12.L17.02.14**Trench:** L17 Trench/NE sector/f-i 3-5 Plansquare/Fill/216.35-215.99**Dimensions: Rim Diameter:** 26,4 cm **Height:** 2,7 cm **Thickness:** 0,6-0,8 cm**Fabric Colour:** 5 YR 6/8 (Reddish Yellow) **Slip Colour:** -**Fabric Definition:** Thin fabric, with little lime and a few mica inclusions.**Form Definition:** Rim and upper body fragment of a plate. Slip mostly missing on inside and outside. No decoration.**Analogy:** Yermolin 2004, 15, 28, Рис. 3. 9; Yermolin 2005, 130, 143, Рис. 9. 8; 146, Рис. 13. 3; Golofast – Ol'khovski 2016, 67, 66, Рис. 14. 1; Arsenieva – Domzalski 2002, 426, 440, Fig. 8. 270; Arsenieva – Naumenko 2001, 121, Рис. 45. 7; Ivanova 2009, 77, Рис. 5. 28; Aibabin – Khairedinova 2017, 121, Рис. 64. 5; Loboda 2005, 195, 229, Рис. 3. 10; Kazanski – Mastykova 2009, 153, Рис. 1. 15; Ushakov 2017, 193, Рис. 9. 19; 194, Рис. 10. 10; Ushakov et al. 2006, 195, 213, Рис. 8. 27; Sazanov 2000, 251, Рис. 12. 10; Ushakov 2011, 227, Рис. 6.**Date:** Late 4th century AD – Mid-5th century AD.**Fig. 6.4 – Cat. no 4**

Inventory No: FCK13.L16.01.216

Trench: L16 Trench/NE sector/f-g 1-5 Plansquare/Surface/216.73-216.16

Dimensions: Rim Diameter: 16,2 cm **Height:** 2,6 cm **Thickness:** 0,5-0,7 cm

Fabric Colour: 5 YR 6/6 (Reddish Yellow) **Slip Colour:** 10 R 4/8 (Red)

Fabric Definition: Thin fabric, with little lime and a few mica inclusions.

Form Definition: Rim and upper body fragment of a bowl. Slightly incurved rim, conical body, and distinct edge-to-body transition. Slip mostly missing on inside and outside.

Analogy: Ivanova 2009, 82, Рис. 10. 43, 45.

Date: Late 4th century AD – Mid-5th century AD.

Fig. 6.5 – Cat. no 5

Inventory No: FCK12.L17.02.55

Trench: L17 Trench/SE sector/f-j 6-10 Plansquare/Fill/215.57-215.29

Dimensions: Rim Diameter: 12,2 cm **Height:** 3,4 cm **Thickness:** 0,4-0,6 cm

Fabric Colour: 2.5 YR 5/8 - 2.5 YR 5/6 (Red) **Slip Colour:** 10 R 4/8 - 5/6 (Red)

Fabric Definition: Thin fabric, with little lime and a few mica inclusions.

Form Definition: Rim and upper body fragment of a bowl. Rounded upright rim and curved body. Slip preserved only on the lower parts of the outside, mostly missing on the inside.

Analogy: Arsenieva – Domzalski 2002, 445, Fig. 13. 568; Ivanova 2009, 83, Рис. 11. 55.

Date: Late 4th century AD – Mid-5th century AD.

Fig. 6.6 – Cat. no 6

Inventory No: FCK 2012 L18.02. 122

Trench: L18 Trench/NE sector/ f-j 1-5 Plansquare/Fill/215.81-215.33

Dimensions: Rim Diameter: 16,6 cm **Height:** 3,4 cm **Thickness:** 0,4-0,7 cm

Fabric Colour: 2.5 YR 5/8 - 2.5 YR 5/6 (Red) **Slip Colour:** 10 R 4/8 - 5/6 (Red)

Fabric Definition: Thin fabric, with little lime and a few mica inclusions.

Form Definition: Rim and upper body fragment of a bowl. Rounded, thickened upright rim and curved body. Slip well preserved on the outside, mostly missing on the inside.

Analogy: Arsenieva – Domzalski 2002, Fig. 445, 13. 571; Ivanova 2009, 83, Рис. 11. 62.

Date: Late 4th century AD – Mid-5th century AD.

BIBLIOGRAPHY

Aibabin 1996

A. I. Aibabin, "Naseleniye Kryma v seredine III - IV vv.", *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*, (Ed. A. I. Aibabin), Vyp V, 1996, 290-303.

Aibabin-Khairedinova 2001

A. I. Aibabin-E. A. Khairedinova, "Novyye ranniye komplekсы iz mogil'nika u s". *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*, Vyp. VIII, 2001, 74-90.

Aibabin-Khairedinova 2017

A. I. Aibabin-E. A. Khairedinova, *Krymskiye Goty Strany Dorı (seredina III–VII v.)*, Simferopol 2017.

Arsenieva 1981

T. M. Arsenieva, "Krasnolakovaya Keramika Iz Tanaisa Kontsa IV — Nachala V V. N. E.", *Shratshe Soobshcheniya 168 Antichnaya Arkheologiya*. (Eds. O. S. Gadzyatskaya, N. N. Gurina, A. N. Kirpichnikov, Yu. A. Krasnov, V. V. Kropotkin, I. T. Kruglikova, V. P. Lyubin, V. M. Masson, N. Ya. Mepnepm, R. M. Munchayev, V. V. Sedov, D. B. Shelov), Moskva 1981, 43-47.

Arsenieva-Domzalski 2002

T. M. Arsenieva-K. Domzalski, "Late Roman red slip pottery from Tanais", *Eurasia Antiqua* Bd. 8, Mainz 2003, 415-491.

Arsenieva-Naumenko 2001

T. M. Arsenieva-S. A. Naumenko, "Raskopki Tanaisa v tsentre vostochnoi chasti gorodischa". *Drevnosti Bospora* 4, 2001, 56-124.

Asatiani 1977

L. V. Asatiani, "Krasnolakovaya keramika iz Pitsundy", *Velikii Pitiunt, II*. Tbilisi: Metsniyereba 1977, 177-210.

Domzalski 1996

K. Domzalski, "Terra sigillata from Nymphaion. Survey 1994", *Archeologia* 47, 1996, 95-112.

Domzalski 2000

K. Domzalski, "Notes on Late Roman Red Slip Wares in the Bosporan Kingdom", *RCRF Acta*, 36, 2000, 161-168.

Domzalski 2007

K. Domzalski, "La ceramique sigillee romaine tardive en Abkhazie". (Eds. M. Kazanski, A. Mastykova), *Tsibilium II. La necropole apsile de Tsibilium. L'etude du site*. BAR Int. Ser. 1721-II, Oxford 2007, 75-77.

Domzalski 2011

K. Domzalski, "Late Roman Pottery from Pompeiopolis", *Pompeiopolis I, Eine Zwischenbilanz aus der Metropole Paphlagoniens Nach Fünf Kampagnen (2006-2010)*. [Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes, Bd 21]. (Ed L. Summerer), Beier-Beran 2011, 163-177.

Domzalski-Zhuravlev 2013

K. Domzalski – D. V. Zhuravlev, “Fragment Y Pontiyskoy Pozdnerimskoy Lloshchenoy Keramiki S Khristianskoy Simvolikoy iz Khersonesa”. *Rossiyskaya Arkheologiya*, No. 2, 2013, 109-113.

Erol 2013

A. F. Erol, “Ordu İli, Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011”. *AST 30*, Cilt 2, 28 Mayıs-1 Haziran 2012, Çorum, Ankara 2013, 183-196.

Erol 2015

A. F. Erol, “New Findings on the History and Archaeology of the Eastern Black Sea Region of Turkey: The Excavation at Cıngirt Kayası”, *The Danubian Landsbetween the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC – 10th Century AD) Proceedings of the Fifth International Congress on Black Sea Antiquities (Belgrade – 17-21 September 2013)*, (Eds. G. R. Tsetskhladze, A. Avram, J. Hargrave), Oxford 2015, 451-460.

Erol 2020

A. F. Erol, *Yüzey Araştırmaları Işığında Fatsa, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Yenimahalle, Ankara, 2020.*

Erol – Aydın 2021

A. F. Erol – S. Aydın, *Fatsa Cıngirt Kayası Günlük Kullanım Kapları Işığında Antik Çağda Karadeniz Mutfak Kültürü. Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Yenimahalle, Ankara 2021.*

Erol – Tamer 2013

A. F. Erol – D. Tamer, “Fatsa Cıngirt Kayası’ndan Ele Geçen 10 Sikke Üzerine Gözlemler”, *Seleucia ad Calycadnum*, III, 2013, 159-181.

Erol – Tamer 2014a

A. F. Erol – D. Tamer, “Fatsa Cıngirt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Ağırlıklar Üzerine Değerlendirmeler”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 15/2012, 2014, 115-138.

Erol – Tamer 2014b

A. F. Erol – D. Tamer, “The Excavation at Cıngirt Kayası: Assessments in the Light of Archaeological Findings”, *Turkey Through the Eyes of Classical Archaeologists*, (Ed. E. Hrnčiarik), *Trnavská Univerzita v Trnave*, Trnava 2014, 73-98.

Erol – Tamer 2016

A. F. Erol – D. Tamer, “Cıngirt Kayası Erken Bizans Dönemi Cam Buluntuları”, *Seleucia ad Calycadnum*, VI, 2016, 199-239.

Erol – Tamer 2017

A. F. Erol – D. Tamer, “Ordu-Fatsa Cıngirt Kayası Kazısı Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseleri”, *Anadolu/Anatolia* 43, 2017, 111-145.

Erol – Tamer 2018a

A. F. Erol – D. Tamer, “The Place of Cıngirt Kayası in the Pontic Region During the Reign of Mithridates VI”, *EYΔAIMΩN, Studies In Honour Of Jan Bouzek* (Eds. P.

Pavúk, V. Klontza-Jaklová and A. Harding), Faculty of Arts, Charles University; Masaryk University, Prague, Brno, 2018, 541-558.

Erol – Tamer 2018b

A. F. Erol – D. Tamer, “Fatsa/Cıngirt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar”, SEFAD 39, 2018, 267-292.

Erol – Tamer 2019

A. F. Erol – D. Tamer, “Fatsa/Cıngirt Kayası Kazılarında Ele Geçen Kolkhis Amphoraları Üzerine Bir Değerlendirme”, Cevat Başaran’a 60. Yaş Armağanı, (Eds. V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. E. Ergürer, E. Çelikbaş ve A. Yılmaz), Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Kızılay, Ankara, 99-128.

Erol – Tamer 2020

A. F. Erol – D. Tamer, “Evaluations on Colchian Amphorae Retrieved from Fatsa/Cıngirt Kayası Excavations”. RCRF Acta 46, 2020, 527-541.

Erol – Tamer 2021a

A. F. Erol – D. Tamer, “Recent finds of Hellenistic mould-made relief bowls from the Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası excavations in the southern Black Sea region”, The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC-5th century AD): 20 Years on (1997-2017), (Eds. G. R. Tsetskhladze, A. Avram and J. Hargrave), Archaeopress: Oxford 2021, 561-570.

Erol – Tamer 2021b

A. F. Erol – D. Tamer, “An ancient settlement on the northeastern shores of Turkey Cıngirt Kayası: Commercial connections between Sinope and Cıngirt Kayası in light of Sinopean amphorae”, Communication Through the Ages: People, Objects, Ideas (From the Bronze Age to Late Antiquity), Anodos-Studies of the Ancient world 15/2015, (Eds. K. Kuzmova, M. Danova, L. Novakova), Trnava 2021, 99-120.

Erol et al. 2019

A. F. Erol, D. Tamer, E. Akkuş-Koçak, “The Roman and Byzantine Glass Finds from Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Excavations”, Studies in honour of Eugenia Equini Schneider, (Eds. A. Polosa, H. A. Kızıllarlanoğlu), İstanbul 2019, 217-232.

Erol – Ünal 2012

A. F. Erol-E. Ünal, “Fatsa Cıngirt Kayasından Ele Geçen Bizans Kurşun Mührü”, (Eds. M. A. Kaya, T. Yiğit, A. Sina), Ömer Çapar’a Armağan, Ankara 2012, 117-122.

Erol – Yıldırım 2016

A. F. Erol-E. Yıldırım, “Fatsa Cıngirt Kayası Kazısında Bulunan Ok Uçları”, Arkeoloji ve Sanat, 153, 2016, 133-148.

Gabeliya 2014

A. N. Gabeliya, Abkhaziya v predantichnyuyu i antichnyuyu epokhi (Ed. V.I. Peylivanova), Sukhum 2014.

Golofast 2007

L. A. Golofast, “Zapadnyy rayon Khersonesa v rannevizantiyskoye vremya”. Materialy po Arkheologii, Istorii i Etnografii Tavrii, Vyp. XIII, 2007, 68-128.

Golofast-Ol'khovskiy 2016

L. A. Golofast-S. V. Ol'khovskiy, "Keramicheskii kompleks podvodnogo fundamenta v akvatorii Fanagorii", *Fanagoriya: Rezul'taty arkheologicheskikh issledovaniy: Tom 4* (Ed. V. D. Kuznetsova), Moskva 2016, 46–82.

Harrison-Fıratlı 1968

M. Harrison-N. Fıratlı, "Excavations at Saraçhane in Istanbul: Fifth Preliminary Report, with a Contribution on A Seventh-Century Pottery Group", *Dumbarton Oaks Papers*, 22, 1968, 195-216.

Hayes 1972

J. W. Hayes, *Late Roman Pottery*, London 1972.

Inaishvili 1993

N. A. Inaishvili, *Tsikhisdziris akh.ts. I-VI saukuneebis arkeologiuri dzeglebi*, Tbilisi 1993.

Ivanova 2009

O. S. Ivanova, "Krasnolakovaya keramika iz raskopok mogil'nika v balke Almalyk-dere (Mangup)", *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*, Vyp. XV, 2009, 26-88.

Kazanski-Mastykova 2009

M. M. Kazanski-A. V. Mastykova, "Pogrebeniya Koney V Abkhazii V Pozdnerimskoye Vremya I V Epokhu Velikogo Pereseleniya Narodov", *Pyataya Kubanskaya Arkheologicheskaya Konferentsiya, Materialy Konferentsii*, Krasnodar 2009, 150-155.

Khrapunov 2002

I. N. Khrapunov, *Mogilnik Druzhnoe: III-IV viekov Nashei ery. The Cemetery of Droozhnoye (3rd-4th Centuries)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, Lublin 2002.

Khrapunov 2019

I. N. Khrapunov, "Arkheologicheskaya Kul'tura Pozdnerimskogo Vremeni V Predgornom Krymu", *Rossiyskaya Arkheologiya*, No. 1, 2019, 32-49.

Khrapunov – Khrapunov 1999

I. N. Khrapunov – N. I. Khrapunov, "Sklep Zakhoronenyami IV V. n.e. Iz Mogilnika Druzhnoe V Krymu". *Khersonesskiy sbornik*, Vyp. X, 1999, 242-256.

Knipovitch 1949

T. N. Knipovitch, *TANAIS, Akademiya Nauk Sssr Institut Istorii Material'noy Kul'tury*, Moskva 1949.

Krapivina-Domzalski 2008

V. V. Krapivina-K. Domzalski, "Pozdneantichnaya Ol'viya v svete nakhodok krasnolakovoy keramiki", *Bospor i Severnoye Prichernomor'ye v antichnuyu epokhu*, 2008, 73-81.

Krapivina 2010

V. V. Krapivina, "E Red-glossed pottery", *The Lower City of Olbia (Sector NGS) in the 6th Century BC to the 4th Century AD.*, *Black Sea Studies* 13. (Eds. In N. A.

Lejpunskaja, P. Guldager-Bilde, J. M. Højte, V. V. Krapivina and S. D. Kryžickij), Aarhus 2010, 261-267.

Loboda 2005

I. I. Loboda, "Raskopki krasnomakskogo mogil'nika v 1983-1984 gg.". Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii, Vyp. XI, 2005, 192-251.

Lordkipanidze 1991

G. Lordkipanidze, Pitsundskoy Gorodishche Pitsunda V Sisteme "Kavkazskogo Limesa", Izdatelstvo Tbilisskogo Universiteta. Tblisi 1991.

Magomedov-Didenko 2009

B. V. Magomedov-S. V. Didenko, "Krasnolakovaya keramika v chernyahovskoy kul'ture", BI XXI, 2009, 320-349.

Medvedev 2013

A. P. Medvedev, "Pozdneantichnyy nekropol' Fanagorii 4-5 vv. (raskopki 2005 g.)", Fanagoriya. Materialy po arkheologii i istorii Fanagorii, Institut arkheologii RAN, Tom 1, 2013, 330-402.

Nessel 2001

V. Nessel, "Red slip pottery from the Kilen-Balka necropolis (South Crimea)", Światowit, 3/44: 175-182.

Nessel 2003

V. A. Nessel, "Krasnolakovaya Keramika Iz Mogil'nika Kilen-Balka", Khersonesskii Sbornik, Vyp. XII, 2003, 107-123.

Opait 1985

A. Opait, "Einige Betrachtungen zur Spätromischen Keramik mit Rotem Überzug", Dacia, Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, vol. 29, n. 1-2, 1985, 153-164.

Opait 2004

A. Opait, Local and Important Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th-6th centuries AD): Aspects of Economic Life in the Province of Scythia. BAR Int. Ser. 1274. Oxford 2004.

Romanchuk-Sazanov 1991

A. I. Romanchuk-A. V. Sazanov, Srednevekovyy Kherson. Istoriya, stratigrafiya, nakhodki, Sverdlovsk 1991.

Sazanov 1994

A. V. Sazanov, "Krasnolakovaya keramika Severnogo Prichernomor'ya rannevizantiyskogo vremeni", Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii, Vyp IV, 1994, 406-433.

Sazanov 2000

A. V. Sazanov, "Keramicheskiye komplekсы Bospora 570-580 gg.", Drevnosti Bospora, Vyp. 3, 2000, 221-259.

Sedikova 1996

L. V. Sedikova, “Kompleks Nakhodok Pozdneantichnogo Vremeni Iz Tsisterny v VI Kvartale Khersonesa”, Khersonesskiy sbornik, Vyp. VII, 1996, 175-181.

Silantyeva 1958

L. F. Silantyeva, “Krasnolakovaya keramika iz raskopok Ilurata”, MIA, 85, 1958, 283-311.

Smokotina 2014a

A. V. Smokotina, Krasnolakovaya Keramika Yeoroda Bospora V Kontse IV - Pervoy Polovine VII Vv. Krymskoye Otdeleniye Instituta Vostokovedeniya. Dissertatsiya na soiskaniye uchonoy stepeni kandidata istoricheskikh nauk. 2014.

Smokotina 2014b

A. V. Smokotina, “Amfory LR 1 Ha Bospore”, Materialy po Arkheologii, Istorii i Etnografii Tavrii, Vyp. XIX, 2014, 68-87.

Smokotina 2015

A. V. Smokotina, “Import krasnolakovoy keramiki v g. Bospor v kontse IV – pervoy polovine VII vv.”, Drevnosti Bospora, 19, 2015, 312-339.

Tamer 2022

D. Tamer, Pontos Bölgesi Cıngirt Kayası (Ordu-Fatsa) Yerleşimi Seramik Buluntuları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022.

Ushakov 2010a

S. V. Ushakov, “Kogda byli sooruzheny mogily v nartekse baziliki “Kruze” v Khersonese?”, Sugdeyskiy sbornik, Vyp. IV, 2010, 290-307.

Ushakov 2010b

S. V. Ushakov, Varvary gornoy Tavriki na rubezhe epokh: Etnicheskaya situatsiya v Yugo-Zapadnom Krymu (III - seredina VI vv. n. e.). Opyt rekonstruktsii, (The Barbarians of Tauric Highland at the turn of the epochs: The Ethnic Situation in South-Western Crimea (III - mid VI centuries). Reconstruction Experience), Arkheologicheskiy al'manakh, 2010.

Ushakov 2011

S. V. Ushakov, “Rannevizantiyskaya krasnolakovaya keramika iz raskopok XCVII kvartala Khersonesa”. Khersonesskiy sbornik, Vyp. 16, 2011, 217-234.

Ushakov 2015

S. V. Ushakov, “Rannevizantiyskiy Khersones, Pont i Vostochnoye Sredizemnomor'ye (po materialam krasnolakovoy keramiki)”, MAIASK: Arkheologiya, istoriya, numizmatika, sfragistika i epigrafika, Vyp. 7, 2015, 59-71.

Ushakov 2017

S. V. Ushakov, “O vremeni stroitel'stva «baziliki Kruze» v Khersonese: arkheologicheskie dannye”. Arkheologicheskie vesti, No. 23, 2017, 176–197.

Ushakov 2018

S. V. Ushakov, “Krasnolakovaya Rannevizantiyskaya Keramika Iz Raskopok Baziliki «Kruze» (Pom. I)”, *Arkheologiya Antichnogo I Srednevekovogo Goroda. Sbornik statey v chest' Stanislava Grigor'yevicha Ryzhova. Sevastopol' – Kaliningrad 2018*, 254-259.

Ushakov et al. 2006

S. V. Ushakov, V. V. Doroshko, S. I. Kropotov, I. I. Makaev, E. V. Strukova, “Keramicheskiy Kompleks Zasypi Tsisterny V-VI Vv. V XCVII Kvartale Khersonesa (predvaritel'naya informatsiya)”. *Khersonesskiy sbornik*, Vyp. 15, 2006, 191-216.

Vlasov et al. 2011

V. P. Vlasov, A. V. Smokotina, I. N. Khrapunov, “Kul'turnyy sloy na mogil'nike Neyzats”. *Issledovaniya mogil'nika Neyzats. Sbornik nauchnykh statey*, 2011, 179-249.

Vlasov et al. 2013

V. Vlasov, A. Smokotina, I. Khrapunov, “The Cultural Layer Everlying the Cemetery of Neyzats”, *Exploring the Cemetery of Neyzats: collected papers*, (Ed. I. Khrapunov), Simferopol-Kristiansand, 2013, 191-269.

Voronov 2003

N. Yu. Voronov, “Mogily apsilov. Itogi issledovaniy nekropolya Tsibiliuma v 1977-1986 godakh”, Pushchino: ONTI PNTS RAN. 2003.

Voroshilova 2013

O. M. Voroshilova, “Sklep pozdneantichnogo vremeni iz raskopok Fanagorii v 2011 godu”, *Stratum plus*. 4, 2013, 123-131.

Vysotskaya 1998

T. N. Vysotskaya, “Sklepy mogil'nika Sovkhov № 10 (Sevastopol'skiy): problemy etnosa i khronologii”, *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*, Vyp. VI, 1998, 256-273.

Yashayeva et al. 2018

T. Yu. Yashayeva, L. A. Golofast, Ye. A. Denisova, D. A. Moiseyev, “Rannekhristianskiy Peshchernyy Kompleks Na Yugo-Vostochnom Nekropole Khersonesa”, *Arkheologiya Antichnogo I Srednevekovogo Goroda, Sbornik statey v chest' Stanislava Grigor'yevicha Ryzhova, Sevastopol' – Kaliningrad 2018*, 333-362.

Yermolin 2003

A. Yermolin, “Arkheolopchsh doslshchzhennya antychnoho nekropolya Dzhurg-Oba (Kerch) v 2002 r.”, *Drohobyts'kyy kraeznavchyy zbirnyk*, Vyp. 7, 2003, 8-42.

Yermolin 2004

A. Yermolin, “Arkheolohichni doslidzhennya antychnoho nekropolya Dzhurg Obi (Kerch) v 2003 r.”, *Drohobyts'kyy kraeznavchyy zbirnyk*, Vyp. 8, 2004, 2-37.

Yermolin 2005

A. Yermolin, “Arkheolopchsh doslshchzhennya antychnoho nekropolya Dzhurg-Obi (Kerch) v 2004 r.”, *Drohobyts'kyy kraeznavchyy zbirnyk*, Vyp. 9, 2005, 128-156.

FIGURES

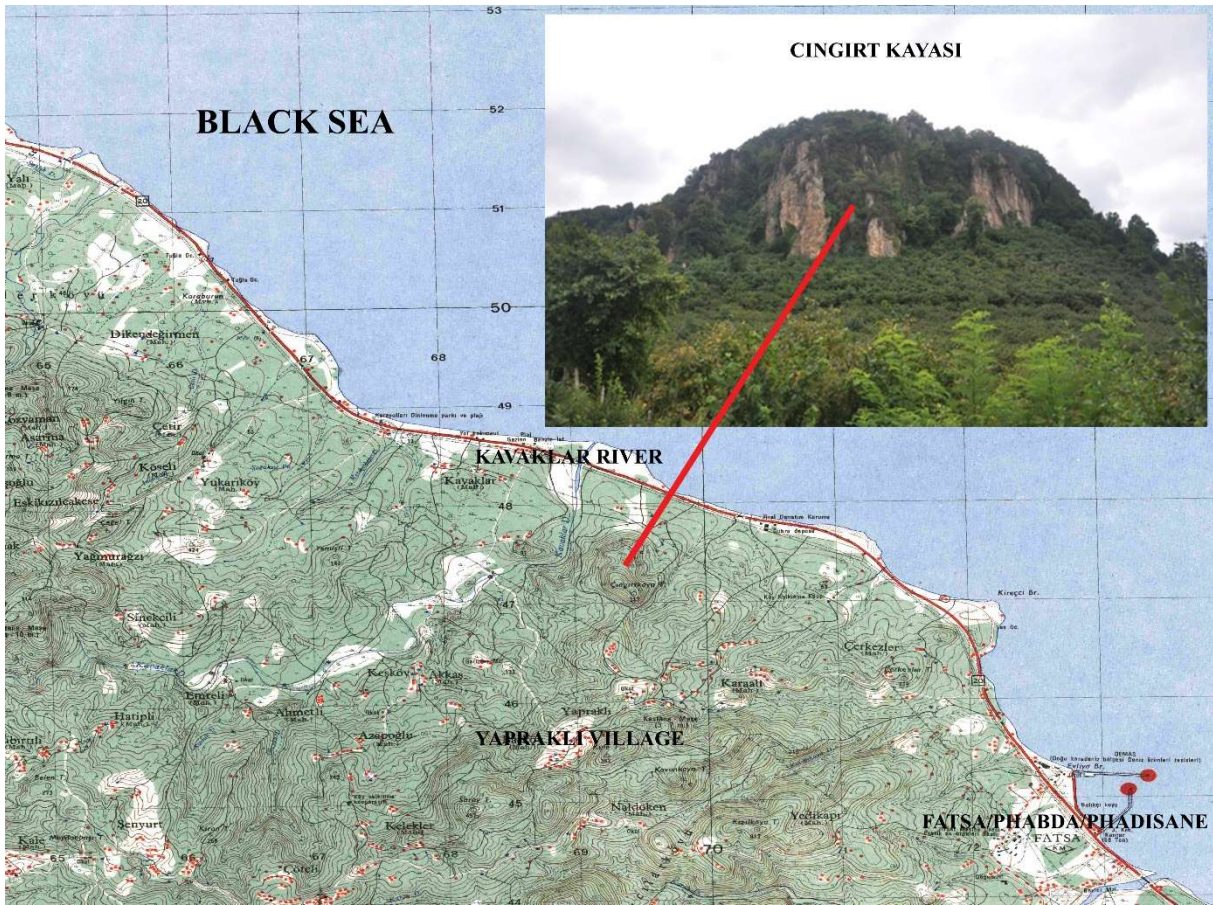

Fig. 1. Geographical location of Cıngirt Kayası

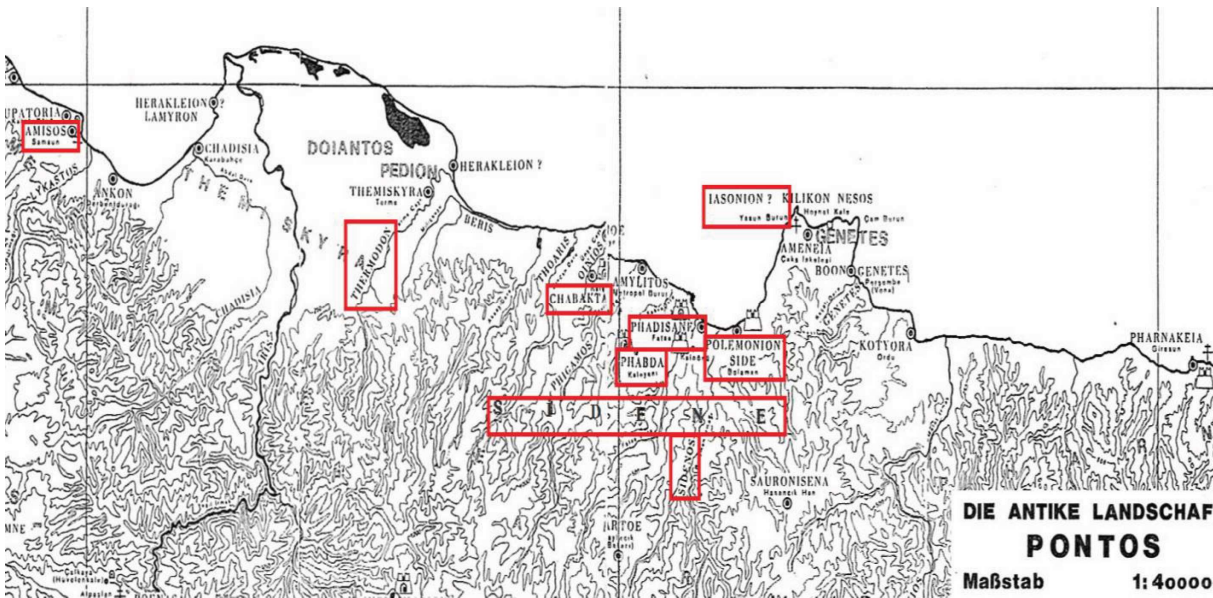

Fig. 2. Location of Phabda-Phadisane in Antiquity (Olshausen – Biller 1984, 275)

Fig. 3. Cingirt Kayası summit plan and distribution of sectors (Cingirt Kayası excavation archive)

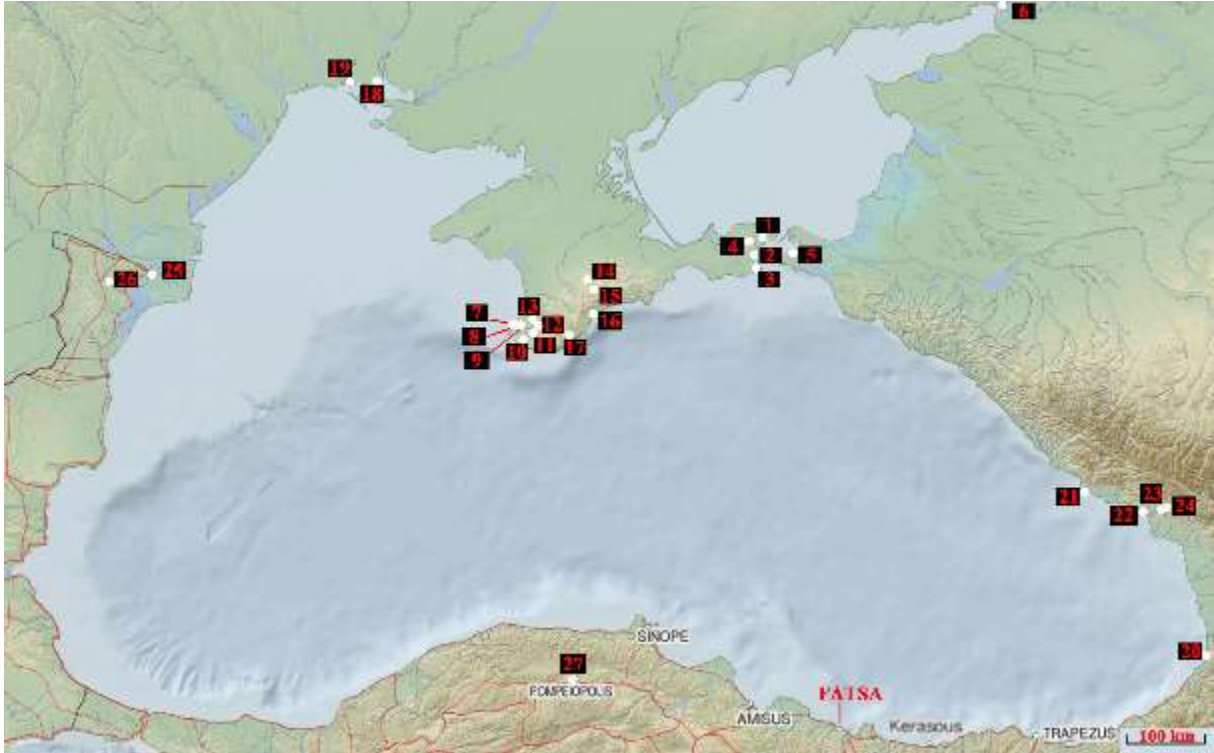

Fig 4. Map of Black Sea Basin Settlements analogous with PRS wares from Cıngirt Kayası

BLACK SEA SETTLEMENTS ANALOGOUS WITH PRS WARES FROM CINGIRT KAYASI			
SETTLEMENTS IN NORTHERN BLACK SEA			
Settlements of Kerch Peninsula		Settlements of Khersenessos Peninsula	
1	Pantikapaem/Kerch	7	Khersonessos
2	Nymphaeum	8	Kilen-Balka Nekropolü
3	Djurg-Oba	9	Karshi Bair II Yerleşimi
4	Ilurat	10	Chernaya Nekropolü
Settlements of Taman Peninsula		11	Sovkhoz-10 Nekropolü
5	Phanagoria	12	Almaluk-Dere (Mangup)
Settlements of the Don River Delta		13	Krasny Mak
6	Tanais	14	Neyzats
		15	Droozhnoye
		16	Luchyste Nekropolü
		17	Alonia Nekropolü
Settlements of Lower Dnieper			
		18	Olbia
		19	Lugove
SETTLEMENTS IN EASTERN BLACK SEA			
Settlements of South Colchis (Georgia)		Settlements of Northern Colchis (Abkhazia)	
20	Tsikhisdziri	21	Pitsunda/Pityus
		22	Sukhumi/Dioscuria/Sebastopolis
		23	Shapka-Tserkovny Kholm-4
		24	Tsebelda/Tsibilia
SETTLEMENTS IN WESTERN BLACK SEA			
Settlements of the Dobrogea Region			
25	Murighiol		
26	Topraichioi		
SETTLEMENTS IN SOUTHERN BLACK SEA			
Paphlagonia Region			
27	Pompeiopolis		

Fig 5. Table of Black Sea Basin Settlements analogous with PRS wares from Cıngirt Kayası

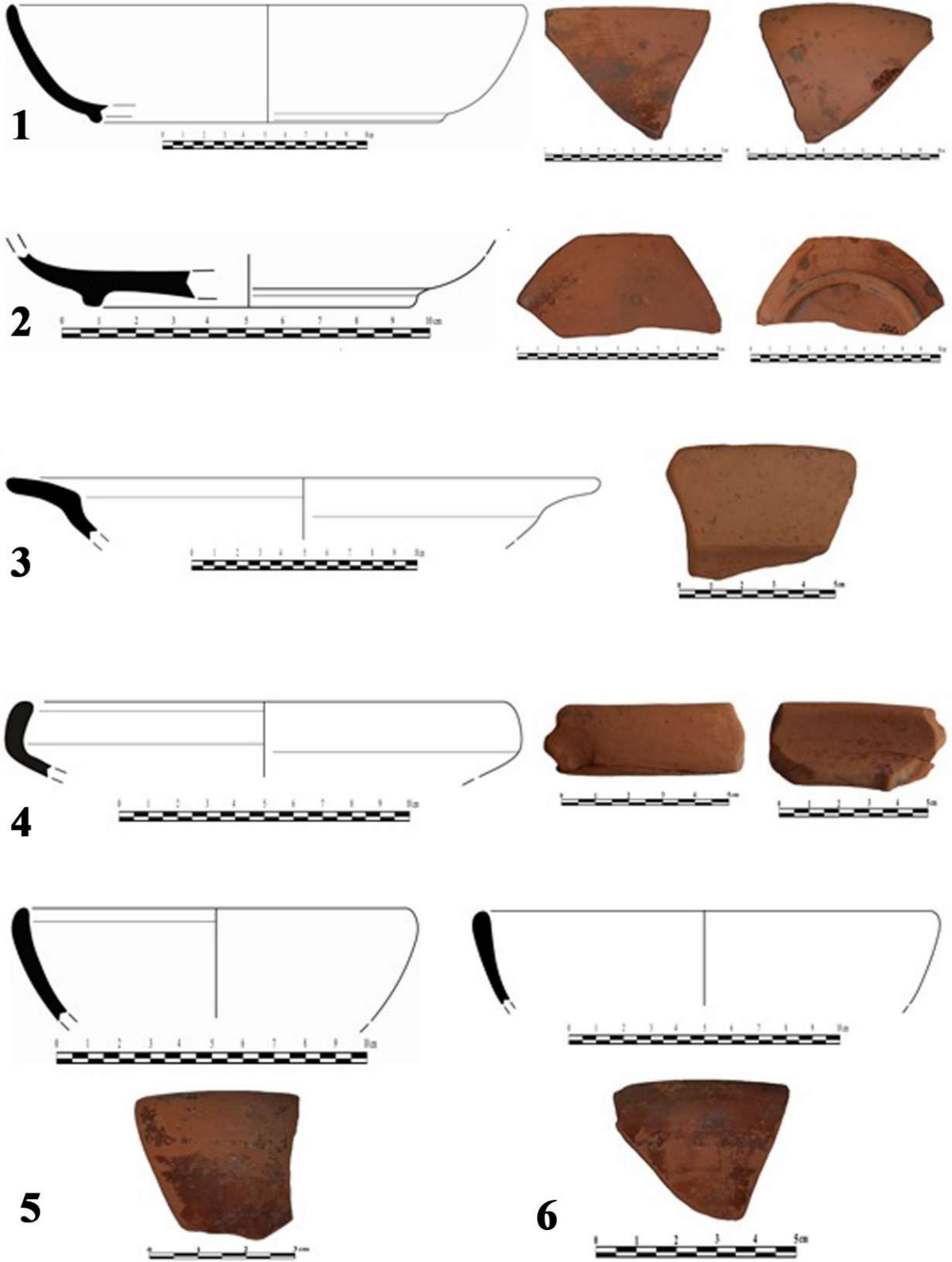

Fig 6. Drawings and Pictures of PRS wares from Cıngırt Kayası

Makale Künyesi / Citation:” Erythrai Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Amphoraları (1977-1988 Kazıları), SRMKA 4, 2022, 100-167.

ERYTHRAİ ROMA İMPARATORLUK VE ERKEN BİZANS AMPHORALARI (1977-1988 KAZILARI)

ERYTHRAI ROMAN IMPERIAL AND EARLY BYZANTINE AMPHORAE (1977-1988 EXCAVATIONS)

Ebru KIRKANLI*

Özet

Herodotos'un bahsettiği 12 İon kentinden biri olan Erythrai, İzmir'in Çeşme ilçesinin hemen kuzeyindeki Ildırı körfezinde, Karaburun (Mimas) Yarımadası'nın Khios (Sakız) Adası'na bakan batı kıyısında yer alır. Erythrai'de yürütülmüş geçmiş dönem kazılarıyla gün yüzüne çıkmış Roma İmparatorluk-Erken Bizans dönemleri ithal ticari amphoraları, bu makalenin konusunu oluşturur. Erken İmparatorluk Dönemi'nden MS 7. yüzyıla kadar uzanan ithal amphora gruplarının yoğunluğu (Khios, Rhodos, Kapitan II, LRA 2, LRA 3, Ephesus 56, Samos-Cistern/Agora M 273, Pinched-Handle (Zemer 41), Agora M 54, LRA 1, LRA 4, LRA 5-6, Berythus ve Agora M 334, Spatheia, Amrit, Zeest 80, Castrum-Perti, Dressel 24, Bag-Shaped), tarihsel süreç içerisinde Kent'le ticari ilişkiler yürüten merkezlerin ticaretteki paylarının değişiminin göstergesidir. Khios ile aynı tarihlerde amphora üretimi yapan Erythrai'de, yerel üretim Dressel 24 Similis amphoralarının yanı sıra Khios'ta üretilmiş örneklerinde varlığı oldukça dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra Meander Vadisi Bölgesi üretimlerinden Agora F 65-LRA 3 amphoralarının kronolojik olarak tüm çeşitlerinin de varlığı bölgedeki yoğun ticari ilişkiyi gözler önüne serer.

Anahtar Kelimeler: İonia, Erythrai, Roma İmparatorluk Dönemi, Erken Bizans Dönemi, Amphora, Antik Ticaret

Abstract

Erythrai, one of the 12 Ionian cities mentioned by Herodotus, is located on the West coast of the Karaburun (Mimas) peninsula, overlooking the Chios (Chios) Island, in the Ildırı Gulf, just North of the Modern Çeşme district of İzmir. The subject of this article is the imported commercial amphoras from Roman Imperial and Early Byzantine Periods, which were recovered during the past excavations in Erythrai. The density of imported amphora groups dating from the Early Empire to the 7th century AD (Chios, Rhodos, Kapitan II, LRA 2, LRA 3, Ephesus 56, Samos-Cistern/Agora M 273, Pinched-Handle (Zemer 41), Agora M 54, LRA 1, LRA 4, LRA 5-6, Berythus ve Agora M 334, Spatheia, Amrit, Zeest 80, Castrum-Perti, Dressel 24, Bag-Shaped) is an indicator of the change in the trade shares of the centers that carried out commercial relations with the city throughout the historical process. In Erythrai, which produced amphorae at the same time as Chios, the presence of locally produced Dressel 24 Similis

* Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji, Konya, TÜRKİYE, E-posta, ekirkanli@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-6501-1515

amphoras as well as examples produced in Chios, is quite remarkable. In addition, the presence of all chronological variants of Agora F 65-LRA 3 amphorae from the Meander Valley reveals the intense commercial relationship in the region.

Keywords: Ionia, Erythrai, Roman Imperial Period, Early Byzantine Period, Amphorae, Trade

Giriş

Antik Ionia Bölgesi günümüz İzmir ve Aydın illerinin Ege denizi kıyısındaki tüm batı kesimi ile Yunanistan'ın Khios (Sakız) ve Samos (Sisam) adalarını kapsar (Fig.1). Herodotos'un bahsettiği 12 Ion kentinden biri olan Erythrai¹, Ildırı mahallesi modern yerleşimi altındadır². Bugün İzmir'in Çeşme ilçesinin hemen kuzeyindeki Ildırı Körfezi'nde, Karaburun (Mimas)³ Yarımadası'nın Khios Adası'na bakan batı kıyısında, Kuzey Ionia'daki yarımada'nın ortasında, Melaina⁴ ve Argennon burunlarının⁵ arasında yer almaktadır⁶. Kentin akropolü ile denize bakan batı yamacı arasında kalan Ildırı köyü; kuzeyde Gerence körfezi ile Güzelbahçe ve Mordoğan; doğuda Mordoğan ve Barbaros köyleri, güneydoğuda Germiyan köyü ve yalısı, güneyde ise Reisdere köyü sınırları arasında kalmaktadır (Fig. 2)⁷. Bölgede araştırma yapan bilim insanları yaptıkları yüzey araştırmalarında Klazomenai ile arasında modern Gülbahçe olarak adlandırılan bölgenin sınır olduğunu belirtmektedir⁸. Erythrai sınırlarına ilişkin önemli kanıtlardan birisini de kentin topraklarındaki bir dizi lokasyonu birbirine bağlayan yolların listesi oluşturmaktadır⁹.

İki çay arasında kurulmuş olan Erythrai' güneyinde, kent surlarının içinde kalan Plinius'un sözünü ettiği Aleon çayı (Ildırı suyu)¹⁰, kuzeyinde ise vadi boyunca akan Aksos çayı yer almaktadır. *Aleon*¹¹, *Aleos* ya da yerel halkın günümüz deyiimiyle *Azmak Çayı* Erythrai'nin surları içerisinde Klazomenai kapısının yakınından doğmakta ve menderesler çizerek köyün

¹ Herodotos I. 142.

² Sevin 2016, 107.

³ Yarımada'da yükselen sırt, yarımada'nın merkezinde yer alır ve kuzey uçta yer alan Melaina burnunda sona erer. Cramer 1832, 346.

⁴ Strabon XIV, 645; Cramer 1832, 346.

⁵ Morton, kentteki kayalıkların; kentin kırmızı tonun ifade ettiğini belirtmiş ve Paphlagonia'da Erythrinon adlı kasabanın ve adını kentte bulunan kayalıklardan aldığını ifade etmiştir. Morton 1998, 170-1.

⁶ Akurgal 1979, 1.

⁷ Bayburtluoğlu 1975, 1.

⁸ Koparal 2014, 127; Sevin 2016, 107. Erythrai ile Klazomenai sınırını Hypokremnos yöresinin oluşturduğunu belirtmiştir.

⁹ Rubinstein 2004, 1073-1074.

¹⁰ Plinius V.31,17; Bayburtluoğlu 1975, 15.

¹¹ Erythrai sikkelerinde ismi geçen nehir tanrısıdır Akurgal 1979, 1.

güneyindeki koyla birleşip denize dökülmektedir¹². Kentin kuzeyinde yer alan diğer nehir *Aksos* yani *Açoç* isminin ise Girit dilinde *βάχοç* kelimesinden geliştiği düşünülmektedir¹³.

Birinci ve ikinci dönem kazıları olarak adlandırılan geçmiş dönem Erythrai kazıları, 1977 yılında Athena Tapınağı, Toikhobatlı Yapı, Tapınak Kuzey Duvarı; 1977-78 yıllarında Athena Tapınağı'nın doğusundaki Arkaik Dönem istinat duvarı olan Teras Duvarlı Yapı ve Hellenistik Ev; 1980 yılında Akropol, 1981 yılında Cami Boğazı-Nekropolü, 1978-83 yılları arasında Cennettepe; 1977 ve 1979 yıllarında Mozaikli Peristilli Ev, 1978 yılında Şaraphane; 1979 yılında UFO 1B, Deniz Kenarı Sondajı ve Megaron Evi; 1978, 1980-82 yıllarında Tiyatro; 1982 yılında Kilise Önü; 1988 yılında Müze Sondaj kazısından oluşmaktadır¹⁴.

Erythrai'de geçmiş dönemde E. AKURGAL, C. BAYBURTLUOĞLU ve Ö. ÖZYİĞİT tarafından aralıklarla sürdürülmüş kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan buluntular arasından Roma Dönemi ithal amphora gruplarına ait seçilen örnekler¹⁵ bu makale kapsamında ele alınmıştır.

Makalenin konusunu oluşturan Erythrai Roma Dönemi ithal amphoraları üretim yerine bağlı olarak 6 farklı bölgeye ayrılmaktadır. **Ege Amphoraları:** Khios, Rhodos, Kapitan 2, LRA 2, LRA 3, Ephesus 56 ve Samos Cistern- M 273; **Kilikia Amphoraları:** Pinched Handle, Agora M 54, LRA 1; **Doğu Akdeniz:** LRA 4, LRA 5-6 ve Berythus- Agora M 334; Kuzey Afrika: Spatheia ve Amrit; **Karadeniz:** Zeest 80; **İtalya:** Castrum Perti; **Kökeni bilinmeyen:** Dressel 24 ve Bag-Shaped amphoralarıyla temsil edilmektedir. Amphoralar öncelikle üretim bazında bölgesel olarak daha sonra kendi içerisinde kronolojik sırası göz önüne alınarak incelenmiştir. Makale içerisinde sunulan amphora parçaları ile paralellik kurulan benzer örnekler katalog bölümünde bulunan "referans" kısmına yazıldığından gereksiz tekrar olmaması için metnin içinde ikinci kez yazılmamıştır.

¹² Plinius V.117, XXXI 14; Bayburtluoğlu 1975, 4.

¹³ Bayburtluoğlu 1975, 4. Akurgal, Erythrai'de Erythrai'de kentin körfezine akan tek bir derenin var olduğunu, Aksos nehrinin ise kentin kuzeyinden sur duvarlarının diğer tarafındaki vadiden aktığını belirtmiştir. Akurgal 1979,1.

¹⁴ Aralıklarla sürdürülmüş kazı çalışmalarında gün yüzüne çıkarılmış ticari amphora buluntuları tarafımda yüksek lisans tezi olarak çalışılmış, makale kapsamı Roma Dönemi ticari amphoraları konusu ile sınırlandırılmıştır. Erythrai'nin geçmiş dönem kazı buluntularını oluşturan bu grubu, Erythrai kazısında çalışma fırsatı sunan kazı başkanı Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN'a, ticari amphora grubunu çalışmamı öneren ve tez sürecim boyunca yakın ilgisini gördüğüm danışmanım Doç. Dr. Çiğdem GENÇLER-GÜRAY'a, tez sürecimde ve sonrasında yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen, çok değerli fikirleri ve bilgileri ile tez çalışmamı yön veren danışmanım Prof. Dr. Billur TEKKÖK-KARAÖZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Tüm tez malzememi büyük bir sabırla inceleyip, değerli fikirlerini tüm çalışmam boyunca benimle paylaşan Dr. Andrei OPAİT'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Değerli katkıları için Doç. Dr. Erkan ALKAÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Asena KIZILARSLANOĞLU teşekkürlerimi sunarım. Ve ayrıca her zaman verdiği destek için Dr. Deniz TAMER'e sonsuz teşekkürler.

¹⁵ Birinci ve ikinci dönem kazıları olarak adlandırılan geçmiş dönem Erythrai kazılarında ele geçen örnekler içerisinde en iyi korunmuş parçalar seçilerek bu makalenin katalog bölümüne alınmıştır.

Ege Amphoraları

Khios Amphoraları

Antik Dönem'in kaliteli şarap üreticilerinden olan Khios, MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinde amphora üretimine başlamış¹⁶ ve MS 2.- 3. yüzyıllara kadar bu geleneği devam ettirmiştir¹⁷. Khios Adası'nın güneyinde yapılan kazılarda Erken Roma Dönemi'ne tarihli amphora fırınları ortaya çıkarılmıştır¹⁸. Ortaya çıkarılan fırınlarla birlikte yanmış amphora parçaları ve üretim atıklarının da ele geçirilmesi üretim faaliyetlerini desteklemiştir¹⁹. Ele geçen amphoraların Dressel 24 *Similis* tipine ait olduğu²⁰ ve üretimin MÖ 1. yüzyıl- MS 1. yüzyıl arasında yoğunlaştığı, bazı örneklerde ise MS 3. yüzyıla kadar gittiği anlaşılmıştır²¹.

Erythrai'de de üretimi yapılan amphoralarla form açısından paralellik gösteren Khios Dressel 24 *Similis* amphoraları içe doğru kıvrılan ve kalınlaştırılmış ağız kenarına, uzun boyna, ağız ile boyun ortasına birleştirilmiş dikdörtgen kesitli kulplara sahiptir. Yapılan petrografik analizler, grubun hamur yapısının Whitbread tarafından tanımlanmış *Chian 2* amphoralarının hamuruyla örtüştüğünü göstermiştir²². Erythrai kazılarında bulunan 9 örnek arasından seçilen 2 kaide parçası (Fig. 3.1, 3.2) Cup-shaped ağızlı Dressel 24 *Similis* amphora örneklerinin erken tiplerini oluşturmaktadır ve MS 1. yüzyılın başına tarihlenmektedir²³. Benzer örneklerinin Khios'ta yaygın olduğu bilinen²⁴ *Τρόφωνος* mühürlü kulp parçası (Fig. 3.3) ise MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Rhodos Amphoraları

MÖ 4. yüzyıldan itibaren amphora üreticisi olarak Akdeniz pazarındaki yerini alan Rhodos'ta şarap üretiminin²⁵ ekonomik önemini sikkeler üzerinde görülen üzüm salkımı betimleri göstermektedir²⁶. Hellenistik Dönem'in en yaygın görülen amphoraları arasında yer

¹⁶ Dupont 1982,195.

¹⁷ Doğer 1991, 82; Şenol 2003, 52; Cankardeş-Şenol 2006, 94.

¹⁸ Yapılan kazılarla adanın güneyinde iki adet amphora fırını ortaya çıkarılmıştır. Tsaravopoulos 1986, 124-144.

¹⁹ Opait – Tsaravopoulos 2011, 280.

²⁰ Opait 2007, 630.

²¹ Opait – Tsaravopoulos 2011, 280, Fig. 10 a-c, Fig 11 d-e, Fig. 12 a-f, Fig. 13, a-b.

²² Opait – Tsaravopoulos 2011, 275-280. Yapılan analizler sonucuna göre, kireç bakımından zengin, küçük kireçtaşı ve kalsit parçaları, mika kuvars ve feldispat taneciklerinin yanı sıra demir oksit ile silttaşı Khios hamurunun katkılarını oluşturduğu belirtilmiştir. Opait – Tsaravopoulos 2011, 293.

²³ Makale kapsamını oluşturan amphoralara ait her bir parçanın buluntu yeri, kronolojisi, ölçüleri, tanımı ve paralellik kurulan benzer örnekleri için katalog bölümüne bakınız.

²⁴ Tsaravopoulos ve diğ. 2013, 116.

²⁵ Knidos ve Kaunos kentleriyle sınırlandırılmış, Rhodos Adası'nın anakaradaki arazisi Rhodos Peraiası, Rhodos'a bağlı olarak bağcılık ve şarap üretiminde önemli bir yere sahipti. Doğer – Şenol 1997, 59. Rhodos Peraiası'nın yanı sıra MÖ 188-167'de Rhodos'un himayesinde olan adalarda da şarap üretiminin yapıldığı bilinmektedir. Lund 2011, 281, Fig. 13.1.

²⁶ Franke – Marathaki 1999, 92-93; Dalby 2003, 281.

alan Rhodos amphoralarında, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından sonra değişen siyasi dengelerin de etkisiyle form değişiklikleri olmuştur²⁷. Geç Rhodos amphoraları olarak adlandırılan bu yeni formlu amphoraların kökeninin Rhodos Adası olduğu bilinmekle birlikte Batı Anadolu’da da üretimleri yapılmıştır²⁸. Adada ve diğer bölgelerdeki Rhodos amphoralarının Roma İmparatorluk Dönemi’nde üretimi devam etmiştir. Geç Rhodos amphoralarının mühürsüz dairesel kesitli dik kulpları karakteristik olup, boynuz şeklinde yükselmektedir. Yuvarlak ağız kenarlı, uzun ve silindirik boyunlu, daha ince cidarlı ve iç şeklinde sivri gövdeli, uzun kaideli bu amphoraların²⁹ MS 3. yüzyıla kadar üretimleri devam etmiştir³⁰.

Erythrai kazılarında bulunan 4 örnek arasından seçilen Geç Rhodos amphoralarına ait uzun silindirik, uca doğru sivrilen, içi dolu kaide parçasının (Fig. 3.4) yüzeyinde bu amphoralara özgü krem rengi astar görülür. Paralel örnekler üzerinden MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

LRA 3³¹

Geç Antik Dönem’de çok iyi bilinen ince cidarlı ve dar ağızlı, düşük kapasiteli amphora formlarından biridir. Doğu Akdeniz’de sık rastlanan tiplerden biri olan bu amphoralar, MÖ 1. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış ve MS 7. yüzyılın başına kadar çeşitli form değişikliklerine uğrayarak varlığını sürdürmüştür³².

LRA 3’ün Erythrai buluntuları için kronolojiye bağlı yapılan tipoloji gruplandırmasıyla erkenden geçe doğru beş tip oluşturulmuştur. 50 adet LRA 3 amphora örneğinden 14 amphora örneği kataloğa dahil edilmiştir.

Tip 1: LRA 3 amphoralarının öncü grubu, tek kulplu kaplardan geliştiği düşünülen Agora F 65³³ ya da *monoanse*³⁴ olarak adlandırılan tek kulplu bir varyasyondur³⁵. Tek kulplu

²⁷ Delos limanının açılmasından sonra Rhodos’un siyasi rolündeki değişimler, kent ticaretini de etkilemiştir. Finkielsztein 2001, 235–237, Pl. A–C; Palamida ve diğ. 2016, 135-136.

²⁸ Empereur – Picon 1989, 225.

²⁹ Peacock – Williams 1986, 102; Robinson 1959, 20.

³⁰ Zervoudaki 1985, 400-402.

³¹ Riley 1979, 212-236. Riley tarafından Berenike kazılarında ele geçen amphoraların adlandırması yaygın olarak kabul görmüş ve çalışmamızda da aynı şekilde bu tanımlama tercih edilmiştir. “Late Roman Amphora” ismi “Geç Roma Amphoraları” tanımını karşılamaktadır. Tanımlamanın yaygın kullanılan kısaltmaları tercih edilerek tüm metinde “LRA 1, 2...” şeklinde kullanılmıştır.

³² Outhscar 1998, 18; Panella 1973, 460-462; Riley 1979, 229; Keay 1984, 287; Peacock – Williams 1986, 189; Sciallano – Sibella 1994, Amphore Late Roman 3; Lund 1993, 124-125; Sazanov 2007, 804, Fig. 4.

³³ Robinson 1959, Pl. 11. J 47; Annis 1975, 31, nos. 1-2; Riley 1981, 118, Fig. 12; Peacock – Williams 1986, 188, Fig. 107; Williams 1982, 103; Outschar 1996, 76, Taf. 9. 271; 283, Taf. 16. 282; Ladstätter 2008, Taf. 288. K. 124.

³⁴ Pieri 2005, 94.

³⁵ Peacock – Williams, 1986, 188-190.

amphoraların kendi içindeki gelişimi ikinci bir kulpun eklenmesine kadar devam etmiştir³⁶. Dar ve dışa çekik ağız, omza doğru hafif genişleyen bir boyun, yuvarlatılmış bir omuz ve geniş bir karından oluşmaktadır (Fig. 3.5). Ağızın hemen altına tutturulmuş tek bir kulbun dış yüzeyi olukludur. Amphoranın alt gövdesi dibe doğru belirgin bir daralma oluşturur ve geniş, kalın bir halka kaideyle son bulur (Fig. 3.6, 3.7). Erythrai'den ele geçen forma ait örnekler içerisinde yer alan ağız-boyun-omuz ve kaide parçaları paralel örnekler üzerinden Geç Hellenistik-Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

Tip 2: F 65 formunun belirgin omzu kaybolmuş, yerine dolgun, fusiform biçime sahip J 46/M 125-126 olarak adlandırılan form ortaya çıkmıştır³⁷. MS 1. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasında, bazı örnekler MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Formun karakteristik özelliği amphoranın en geniş noktasının omuzdan gövdenin ortasına çekilmiş olmasıdır. Bu sebeple omuz oldukça eğimli hale gelmiştir. Bu amphoraların kulpları tam yuvarlak halka haline gelmiştir. Dibe doğru daralan alt gövde en altta iç bükey bir yay çizmiş ve dış yüzü düz bir halka kaide oluşturmuştur. Amphoranın dip kısmı, halka kaidenin içerisinde dış bükey bir bombe oluşturur. Kaidenin oturma düzlemi iç kısmından pahlanmıştır. MS 4. yüzyılın sonu ve devamını kapsayan örneklerde dip kısmının içi boş kalsa da aşağı doğru incelik ve bazen uçta neredeyse kapanır³⁸. Erythrai'den ele geçen formunun geç evresine ait örnek (Fig. 3.8) MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Tip 3: Formun bir sonraki aşamasını oluşturan Agora F 65-66 tek kulplu amphoraları ve LRA 3 çift kulplu amphoraları arasında gelişme gösteren Agora M 240-242 amphoraları, tek kulplu amphoraların geç türüdür. Bu tip, küçük, düz ağız kenarı, kısa ve kavisli boyun, boynu ve amphora gövdesinin üst kısmını birleştiren bir kulp ile karakterize olmuştur. Form, tam bir fusiform haline gelmiş ve dip kısmı oldukça incelmıştır. Amphoranın alt kısmı silindirik biçiminde, içi boş bir kaideyle sonlanır. Dış yüzey erken örneklerde de olduğu gibi oldukça yüzeysel, sığ kaburgalıdır³⁹. Pieri'nin yapmış olduğu tipolojiye göre LRA 3 B formunu temsil eder. Erythrai'den ele geçen forma ait kaide parçası (Fig. 3.9), MS 4. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen LRA 3 amphoralarının öncü örnekleri arasındadır⁴⁰. Bu gruba ait amphoralar MS 4. ile 7. yüzyıl arasında görülürler. Grubun geç varyasyonuna ait tek kulplu ve MS 4. yüzyıldan

³⁶ Bezezcky 2013, 26-27, Fig. 17.

³⁷ Robinson 1959, J 46-47, Pl. 11, 41, M 125, Pl. 23.

³⁸ Robinson 1959, 17.

³⁹ Robinson 1959, 17, Pl. 2, 41.

⁴⁰ Pieri 2005, 98.

sonra ortaya çıkan çift kulplu örnekleri dönemin tanınmış küçük hacimli amphora grubunu oluşturmuşlardır⁴¹.

Tip 4: LRA 3'ün MS 1. yüzyılda tek kulplu örnekleri görülürken, MS 4. yüzyıldan itibaren çift kulp örnekleri ortaya çıkmış⁴² ve Bizans Dönemi'ne kadar form değişikliğine uğrayarak varlığını sürdürmüştür⁴³.

MS 4. yüzyıldan sonra formda meydana gelen değişikliklerle beraber amphoralara ikinci bir kulp eklenmiş, ağız bir bantla kalınlaştırılmıştır. Dışa çekik bir dudak, kısa, dar, silindirik, omza doğru genişleyen bir boyun ile karakterizedir. Dar olan dudağın altından başlayarak boynun omuzla birleştiği yerde biten dikey ve yassı kulplar yapılmıştır. Kulp birleştirme bantları, birleştirmenin yapıldığı yerden tüm boynu çevreler. LRA 3 amphoralarının geç versiyonlarının uzadığı gözlemlenir. Kısa ve kalın bir boyundan sonra omuz aşağı doğru genişleyerek açılmaktadır (Fig. 3.10, 3.11). Amphoranın en şişkin olduğu yer gövdenin omuzla birleştiği üst kısımdır. Şişkinlikten sonra gövde içe doğru daralıp sivri dibi oluşturur. Çok yüksek olmayan ancak gittikçe sivrileşecek olan, açık aralıklı ve yumrulu dip kısmı karakteristiktir (Fig. 3.12). Erythrai'de **Tip 4**'ü oluşturan bu örnekler, LRA 3 amphoralarının geç varyasyonlarına ait çift kulplu formlara aittir. Tüm bu örnekler MS geç 4. yüzyıl ile 7. yüzyıl başları arasına tarihlenmektedir⁴⁴.

Tip 5: Erythrai'de **Tip 5** olarak adlandırılan LRA 3 amphora örnekleri, Tip 4 amphora formunun çağdaşı olup nispeten biraz daha uzamış bir varyasyonudur. Araştırmacılar tarafından farklı adlandırmalar kullanılmakla birlikte *Late Roman 3* en yaygın kullanıma sahiptir. Kısa ve geniş boyun; dar ve uzun hale gelmiştir. Kulplar, ağızın hemen altından başlayıp boynun bitiminde sonlandırılmıştır. Omuz yumuşak bir geçişle aşağı doğru genişler. Omuz ve gövde geçişi artık daha keskindir. Gövdenin en geniş kısmını omuzla birleştiği yer oluşturmaktadır. Gövde, dibe doğru daralarak uzamış; dip kısmına geçişte hafif bir çıkıntı yaparak sivri bir dip ile son bulmuştur. Ağız dışı yuvarlatılmış ve yaka oluşturulmuştur (Fig. 3.13, 3.14). MS 4. - 5. yüzyıl tarih aralığı önerilmektedir⁴⁵. LRA 3 örneklerinin uzayıp sivrileştiği ve dipte uç kısmının küçük açıklık ya da tam olarak kapandığını görmekteyiz (Fig. 3.15, 4.16, 4.17, 4.18). Dip örneklerinin iç kısımları hala boş bırakılmaktadır. Oyuk dipli LRA 3 amphoraları MS 5.

⁴¹ Pieri 2005, 96; Bezczky 2013, 164.

⁴² Tek kulplu örnekler için bkz: Robinson 1959, Pl. 29, M 275-277, M 279-282.

⁴³ Riley 1979, 229.

⁴⁴ Bezczky 2013, Pl. 34. 380-382.

⁴⁵ Pieri 2005, 96; Williams 2014, LRA 3.

yüzyılın ilk yarısında hala mevcuttur⁴⁶. Aynı formda devam eden diğer dip parçaları ise hem açıklığın hem de dipteki oyuk kısmın doldurulduğu örnekleri oluşturmaktadır (Fig. 3.15, 4.16). Geç kronolojik gelişimi işaret eden bu örnekler MS 5. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlanmıştır⁴⁷. LRA 3 amphoralarının geç örneklerinin ortalama yüksekliği 50-60 cm olup gövdenin en geniş çapı ise 19-22 cm arasında değişmektedir. Dipleri uçta kapanmış iç kısımları boş bırakılıp üst kısımlarında yine yumru yapılmış örnekler (Fig. 4.17, 4.18), LRA 3 amphoralarının geç evresine aittir⁴⁸.

Kapitan II Amphoraları

Kapitan II⁴⁹ ya da Niederbieber 77⁵⁰ olarak adlandırılan amphoraların, kalınlaştırılmış ağzının hemen altında keskin bir yiv bulunur⁵¹. Boyun üst kısmı ile omza tutturulmuş, ağız hizasını aşan, üstü sığ ve geniş oluklara sahip oval kesitli, uzun dik kulplar bu amphoraların karakteristik özelliğidir. Dar ve konik boynun dış ve iç yüzeyi yivlendirilmiştir. Dar ovoid formlu gövde, yüksek ve dış yüzeyi yivli ya da yivsiz halka kaide ile sonlanmaktadır⁵². Kapitan II amphoraları, MS 2. yüzyıldan 4. yüzyılın sonlarına kadar Ephesos amphora buluntuları arasında büyük paya sahiptir⁵³. Roma İmparatorluk Dönemi boyunca görülen Kapitan II amphoraları birçok merkezde bulunmuş⁵⁴ olmasına rağmen üzerlerinde herhangi *tituli picti* izine rastlanılmamıştır⁵⁵.

Erythrai kazılarında bulunan 4 örnek arasından seçilen ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 4.19) ile farklı hamur yapısına sahip olmasıyla dikkat çeken kaide parçası (Fig. 4.20) paralel örnekler üzerinden MS 2-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Ephesus 56 Amphoraları

Hafifçe yuvarlatılmış ya da düz küçük bir ağza sahip amphoranın kısa ve eğimli boynu armut biçimli gövdesiyle birleşmektedir. Oval kesitli kulpları ağzın hemen altında boyna ve omzun üstüne tutturulmuştur. Kısa, kalın, masif kaidenin sivrilerek ya da geniş bir tabanla

⁴⁶ Pieri 2005, 96, Fig. 59, c

⁴⁷ Pieri 2005, 96, Fig. 56, d.

⁴⁸ Pieri 2005, 96.

⁴⁹ Kapitan 1972, 248.

⁵⁰ Oelmann 1914, 65, Orl Nr. 73, Taf. XI A, Fig. 25.

⁵¹ Popilian 1976, 44.

⁵² Dyczek 2001, 138; Opait 1980, 298, 301, 299, Pl. V. 1-2.

⁵³ Outhscar 1998, 20.

⁵⁴ Kapitan II amphoralarına hamur ve tiplere ait güncel çalışmalar için Bkz. Opait 2022, 191-214.

⁵⁵ Dyczek, bu amphora grubunda *tituli picti* izine rastlanılmamış olmasını Kapitan II amphoralarının bir marka haline dönüşmüş olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Dyczek 2010, 994.

sonlanmaktadır. Küçük boyutlu bu amphora formu 5-6 cm ağız çapına ve 50-70 cm uzunluğundadır⁵⁶.

Henüz bir atölye keşfedilmemiş olsa da Kos Adası'ndan kopyalandığı düşünülen Ephesos 56 amphora formunun Ephesos'ta LRA 3 amphoralarıyla birlikte aynı yoğunlukta bulunmuştur⁵⁷. Ephesos dışında da bulunan forma ait örneklerin hamur ve form özellikleri farklı atölyelerin varlığını göstermektedir⁵⁸. Erythrai'de bulunan 5 adet Ephesos 56 amphora parçası arasından seçilen kaide parçasının (Fig. 4.21) paralelleri, Ephesos'ta LRA 3 amphora formlarıyla birlikte yoğun olarak bulunmuş, MS 4. yüzyıl sonundan MS 6. yüzyıl sonu-7. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir⁵⁹.

Samos-Cistern – Agora M 273 Amphoraları

Samos Adası'nda gerçekleştirilen kazılarda bir sarnıçta bulunan amphoralar ilk olarak Samos Cistern (Sarnıç) Tipi olarak adlandırılmıştır⁶⁰. Agora M 273 ve Keay LXVII olarak da bilinen⁶¹ Samos Cistern amphoraları, basit dışa çekik ağız kenarına sahip, kısa ve geniş boyunlu, merkezi yive sahip kulplara ve ovoid forma sahiptir. Formun üzerinde yivlerin yer aldığı gövdesi içi dolu, sivri bir dipile sona erer⁶². Omuzda ve gövdede karakteristik yivlere sahiptir⁶³.

MS 6. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar üretimi devam eden Samos-Cistern amphoralarının Halikarnassos'ta⁶⁴, Menderes Vadisi'nde⁶⁵ ve Smyrna yakınlarında⁶⁶ üretiminin olduğunu belirtmiştir.

Erythrai'den ele geçen forma ait 12 adet örnek içerisinde seçilen iki adet ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 4.22, 4.23) paralel örnekler üzerinden MS 6. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

LRA 2 Amphoraları

⁵⁶ Bezczky 2013, 167.

⁵⁷ Bezczky, Ephesos 56 tipteki amphoraların Ephesos kentinde ya da çevresinde yoğun olarak bulunan amphora grupları içerisinde olduğunu belirtmiştir. Bezczky 2013, 26.

⁵⁸ Didioumi 2011, 74.

⁵⁹ Peacock 1984, no. 8-9.

⁶⁰ Scorpan 1977, Type III; Arthur 1998, 166.

⁶¹ Arthur 1998, 166; Bonifay – Pieri 1995, 114. MS 3. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar Ege ve Karadeniz'de yaygın olan M273'ün halefi olarak da görüldüğü belirtilmiştir.

⁶² Scorpan 1977, Type III; Arthur 1998, 'Samos Cistern Type'; Bezczky 2013, Type 51.

⁶³ Arthur 1998, 166.

⁶⁴ Keay 1984, 359; Williams 1990, 296; Arthur 2005, Samos Cistern Type.

⁶⁵ Arthur 2005, Samos Cistern Type; Bezczky 2013, 157.

⁶⁶ Bezczky 2013, 157.

MS 4. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar Doğu Akdeniz'den Karadeniz Havzası'na kadar Roma İmparatorluğu'nun birçok bölgesine dağılan *Late Roman Amphora 2* amphoralarını üreten birkaç fırın tespit edilmiştir. Proto tiplerini Dressel 24 amphoralarının oluşturduğu formun, huni şeklinde geniş bir ağız kenarı, kısa ve konik bir boynu ve boyna tutturulmuş oval kesitli kulpları bulunur⁶⁷. Genel olarak omuz kısmında yoğun yivlerin olduğu küresel bir gövdeye sahiptir. Farklı şekillerde düğme biçiminde bir dipole sonlanmaktadır⁶⁸.

MS 4. yüzyılda üretilmeye başlayan kanonik formlu bu amphoralar A, B ve C olarak üç alt grupta sınıflandırılmıştır⁶⁹. LRA 2A grubunu oluşturan amphoralar oldukça küresel bir gövdeye ve kısa bir boyna sahiptirler. Kısa ve dar boyundan yükselen ağız, dışa doğru genişlemiş, huni formludur. Geniş ve küresel gövde küçük düğme formlu bir dipole sonlanmıştır. LRA 2 amphoralarına özgü olan düğme biçimli diplerin MS 6. yüzyıldan sonra küçüldüğü bilinmektedir⁷⁰.

Erythrai'de bulunan forma ait 8 adet parça içerisinde seçilen LRA 2A alt grubuna ait iki adet ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 5.24, 5.25) ve düğme dipli bir kaide parçası (Fig. 5.26) paralel örnekler üzerinden MS 4.-7. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Kilikia Amphoraları

Agora M 54 Amphoraları

Atina Agorası'nda M grubu içerisinde yer aldığından dolayı Agora M 54 adını almış olan amphoralar⁷¹, Knossos Type 47⁷², Nea Paphos 8⁷³ ya da şişkin boyunlu yapısıyla çan formlu ve Pseudo-Kos amphoralarının bifid kulplu formlarını andırmasıyla da "Pseudo-Kos en cloche /çan biçimli Pseudo-Kos⁷⁴" olarak da adlandırılmıştır. Kendine özgü forma sahip M54 amphoraları basit, ucu yuvarlaklaştırılmış, dışa çekik ağız kenarına, geniş ve kısa bir boyna, silindirik gövdeye ve içi dolu konik bir dibe sahiptir. Amphoranın yarısını içeren yuvarlak, çan şeklinde boyun ve omuzla karakterize olmuştur. Üst kısmında yukarı doğru çıkıntı yapan oval formlu bifid kulplar ağzın hemen altından başlayarak gövdenin ortasına kadar aşağı alt ve üst gövdenin birleştiği noktada da gövdeye birleştirilir⁷⁵. Gövde küçük ve sivri bir dipole sona erer.

⁶⁷ Opait 2007, 628.

⁶⁸ Arthur 1989, 82; Arthur 1998, 168-169; Pieri 1998, 99-100; Pieri 2005, 86, Fig. 42; Dyczek 2007, 829.

⁶⁹ Pieri 1998, 100; Pieri 2005, 86-87, Fig. 45.

⁷⁰ Pieri 2005, 86-89.

⁷¹ Robinson 1959, 89, Pl. 19.

⁷² Hayes 1983, 157, Fig. 26. 103, Type 47.

⁷³ Hayes 1991, 93, Type VIII.

⁷⁴ Empereur – Picon 1989, 230-232.

⁷⁵ Şenol – Kerem 2000, 92-93.

Agora M 54 amphoraları Akdeniz merkezlerine ihraç edilen reçineli, içinde şarap taşınan bir kaptır⁷⁶. Bu formda ele geçen minyatür bir amphora örneğinin yine şarap taşımacılığında kullanıldığı belirtilmiştir. Pembemsi kahverengi hamur rengi ve sarımsı bej yüzey rengi karakteristiktir. Hayes, LRA 1 amphoralarına benzeyen hamur özelliğine dikkat çekmektedir⁷⁷.

Agora M 54 amphoraları MS 1. yüzyılın ikinci yarısı ile 2. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir⁷⁸. MS 3. yüzyıla ait örnekler de ele geçmiştir⁷⁹. Kilikia Bölgesi'nde Yumurtalık Körfezi'ndeki Aegeai'de üretildikleri, yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Yine bu bölgeden çok sayıda üretim atığı ele geçmiştir⁸⁰. Tarsus ve Seleucia ad Orontes'te de üretimi olabileceği araştırmacılar tarafından belirtilmiştir⁸¹.

Erythrai'de tek bir örnekle temsil edilen M54 amphoralarına ait kulp parçası (Fig. 5.27), LRA 1 hamurlarına benzer hamura sahip olup Kilikia Bölgesi üretimidir. Paralel örnekler üzerinden MS 1. yüzyıl sonu 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Pinched-Handle⁸² (Zemer 41) Amphoraları

Adını her iki yanlarından sıkıştırılmış kısa, köşeli ve yivli kulplarından almış olsa da Agora G 199 ve Zemer 41 isimleriyle de anılmaktadır. Kısa ve silindirik boyun, silindirik, hafif çıkıntılı basit bir gövde ile basit ya da mantar şeklindeki dipleri ile karakterizedir⁸³. Silindirik gövdenin alt kısmı yuvarlaktır ve ince, uzun içi dolu sivri bir dip ile son bulur⁸⁴. Roma Dönemi'nin büyük boyutlu amphora formlarından biridir⁸⁵.

Şarap taşındığı düşünülen pinched-handle amphoraları⁸⁶ MS 1. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 4. yüzyıl arasında üretilmiştir. MS 1. ve 2. yüzyıllarda büyük boyutlu olan amphoraların MS 3. ve 4. yüzyıllarda küçük boyutlu örneklerinin de ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu durum

⁷⁶ Hadjisavvas 1997, 82, no. 13; Böttger 1992, 369-370, Fig. 50-60; Lemaitre 2002, 214; Bezeczký 2004, 95, Fig. 40.

⁷⁷ Hayes 1991, 94.

⁷⁸ Robinson 1959, 89; Hayes 1983, 98; Hayes 1991, 93; Reynolds 2005, 564; Lund 2005, Agora M54; Şenol 2018, 492, Fig. 415; Paphos'ta kuyu konteksti içerisinde değerlendirilen örnek MS 125-150 yıllarına tarihlendirilmiştir Hayes 1991, 93, Kat. No. 32, Fig. 68.d.

⁷⁹ Reynolds 2005, 588; Şenol 2018, 491, Fig. 414.

⁸⁰ Empereur – Picon 1989, 232, Şenol 2009, 143.

⁸¹ Empereur – Picon 1989, 230-232.

⁸² Pinched-handle, formun kulp kısmına uygulanan bir yapım tekniği olmasının yanı sıra amphoranın bu isimle anılmasına da neden olmuştur Leonard 1995, 144-145.

⁸³ Leonard 1995, 144-145.

⁸⁴ Hayes 1991, 91.

⁸⁵ Şenol 2009, 141.

⁸⁶ Rauh ve diğ. 2006, 58, 86, Fig. 5.

ilk olarak Robinson tarafından Atina Agorası kazılarında tespit edilmiştir⁸⁷.

Erythrai’de, Kilikia üretimi olduğu düşünülen 2 parça arasından seçilen bir ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 5.28) dışa çekik ve ucu yuvarlaklaştırılmış ağız kenarlı, kısa ve silindirik boyunlu, boynun üst bölümünden başlayan, yivli ve oval kesitli, ağza dönüş yaptığı yerde parmakla sıkıştırılmış (pinched) küçük kulpludur. Paralel örnekler üzerinden MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

LRA 1 Amphoraları

MS 4. yüzyılda ortaya çıkan ve MS 7. yüzyıla kadar üretilen Doğu Akdeniz kökenli LRA 1 amphoraları, ticari açıdan Geç Roma Dönemi’nin en yaygın ve önemli gruplarından birini oluşturmaktadırlar⁸⁸. Kilikia Bölgesi’nde üretimi olduğu kanıtlanmış olan LRA 1 amphoralarının zeytinyağı ve şarap taşımak için kullanıldıkları bilinmektedir⁸⁹. Riley tarafından Berenike ve Kartaca tipolojisini oluşturan yayınlarda kullanılan “*Benghazı LRA I*” ya da “*Kartaca LRA I*” en yaygın kullanılan adlandırmadır⁹⁰.

LRA 1, dışa doğru yuvarlatılmış kalın ağız kenarına, geniş ve silindirik boyna, ağzın hemen altından başlayan, omuzda birleşen, yivli kulplara, oval gövdeye ve düğme diplere sahiptirler⁹¹. Nispeten uzun ve ince boyunlarının üst kısmında, ağzın altında, kulp birleşim yerinde boynu çevreleyen geniş, merkezi bir çıkıntıya sahiptirler⁹². Bazen boynunda, daha çok omuzda yer alan kırmızı boyalı *tituli picti*’lerde bu amphoraların kapasiteleri hakkında bilgi verdiği bilinmekle birlikte genellikle Kıbrıs *modius* ölçü birimini temel alan ticaret sembolleri, vergi gösterimi ya da dini semboller içermektedir⁹³. Riley, MS 6. yüzyıl başına tarihlenen Berenike buluntuları arasında yoğun olarak ele geçen LRA 1 amphoraları arasında bu örneklerle sık karşılaşmadığını belirtmiştir⁹⁴. Gövdenin üzerinde belirgin ve paralel yivler görülen LRA 1 amphoralarının⁹⁵ ağzının içindeki ürünün sızmasını önlemek için pişmiş toprak parçalarından yapılmış disk şeklindeki tıplar yoluyla kapatıldığı görülmüştür⁹⁶. Kesilmiş disklerin

⁸⁷ Büyük boyutlu pinched-handle: Robinson 1959, 43, Pl. 16. G 199; küçük boyutlu pinched-handle: Robinson 1959, 75, Pl. 16. L 11; 106, Pl. 28. M 239.

⁸⁸ Empereur – Picon 1989, 236.

⁸⁹ Peacock – Williams 1986, 187; Steckner 1989, 65, 68; Pieri 2005, 81-84; Karagiorgou 2001, 146.

⁹⁰ Riley 1979, 212; Riley 1981, 120.

⁹¹ Peacock – Williams 1986, 44; Williams 2005, 159, 158, Fig. 1; 163, Pl. 1; Geleneksel bir kaide yerine yuvarlak kaideye sahiptirler. Opait 2004a, 8-9, LRA 1A4.

⁹² Riley 1979, 212; Pieri 2005, 70; Kızıllarslanoglu – Aytek 2018, 24-30.

⁹³ Lang 1976, 55-56, Pl. 14. Ha36, Ha43, Ha44, Ha52; Keay 1984, 271; Şenol 2008, 115, 130, Fig. 5.

⁹⁴ Riley 1979, 212.

⁹⁵ Egloff 1977, Type 169, MS 6.- 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir; Paacock 1984, 119, Kartaca’da bulunmuş ve iki seramik örneğine göre, Fig. 34, No. 1, MS 500 ve No. 2, MS 600’e tarihlendirilmiştir.

⁹⁶ Bass 1982, 160; Pieri 2005, 77-78, Fig. 35.

yüzeylerinde kalın bir reçine tabakası görmek mümkün olmuştur. Disk şeklinde kesilmiş seramik parçalarının kullanımının yanı sıra mantar ya da saman bağı kullanılarak da kapatıldıkları belirtilmiştir⁹⁷. Ortalama 5 ile 26 litre arasında değişen kapasiteleri vardır⁹⁸.

Elaiussa Sebaste'den ele geçen MS 4. yy örnekleri Ferrazzoli – Ricci tarafından Proto-LRA 1 olarak adlandırılmış ve MS 7 yy'a kadar devam eden form, A ve B olarak iki alttipe ayrılmıştır⁹⁹.

Bonifay ve Pieri tarafından Marsilya'da bulunan tam forma sahip örnekler üzerinden A ve B olarak iki alt tipe ayrılmıştır¹⁰⁰. Pieri A ve B olmak üzere iki ana gruba ayırdığı LRA 1 amphoralarının B grubunu 2 alttipe incelemiştir. LRA 1 A grubu, MS 4. yy'ın 2. yarısı ile MS erken 6. yy arasında üretilmiştir. MS 6. yy ile MS 7. yy'da üretilen LRA 1 B grubu, LRA 1B 1 ve LRA 1B 2 olarak iki alttipe ayrılmaktadır¹⁰¹. Daha sonraki bir çalışmayla LRA 1 B'den daha küçük bir form olan "LRA 1 C" amphorası tanımlanmıştır¹⁰². Opait, Scythia LRA 1 örneklerini beş tipe ayırmıştır¹⁰³. Keay tarafından Katalonya buluntuları A, B, C, D olmak üzere 4 alt tipe ayrılmıştır¹⁰⁴. Demesticha, ele geçen yoğun malzeme ve geniş literatür çalışmalarına rağmen LRA 1 amphora formlarını ve tüm alt tiplerini kapsayacak bir tipolojik sınıflandırmanın eksik olduğunu vurgulamıştır¹⁰⁵.

Erythrai'de yoğun buluntu gruplarından birini oluşturan ve üç farklı hamur grubuna ayrılan LRA 1 amphoralarına ait 25 adet örnek içerisinde 5 parça kataloğa dahil edilmiştir.

İlk grubu oluşturan, iri boşlukları olan amphora parçalarının hamur yapısında oldukça yoğun ve iri boyutlarda kırmızı, siyah, beyaz katkı ile az miktarda mika dikkat çekmektedir (Fig 5.29, 5.31). İkinci hamur grubunda yer alan LRA 1 amphora örneklerinde yoğun ve iri boyutlarda kuvars ve siyah katkı gözlemlenmiştir. Az sayıda kırmızı katkı içeriyor olsa da kuvars ve siyah katkıdaki yoğunluk, birinci hamur grubuyla arasındaki farkı açıkça göstermektedir (Fig. 6.32). Üçüncü hamur grubu ise ilk iki hamur grubuna göre daha yumuşak yapılı, seyrek ve ince katkılı olduğu görülmüştür (Fig. 5.30, 6.33).

Erythrai'de LRA 1 amphoralarının alt gruplarını oluşturan LRA 1-A ve B formları

⁹⁷ Pieri 2005, 78, Fig. 36.

⁹⁸ Opait 2004b, 294.

⁹⁹ Ferrazzoli – Ricci 2010, 817; Kızıllarslanoğlu – Aytekin 2018, 24-30.

¹⁰⁰ Bonifay – Pieri 1995, 108.

¹⁰¹ Pieri 2005, 69-77.

¹⁰² Pieri 1998, 98-99.

¹⁰³ Opait 2004a, 8-10: LR1/1A1-4, LR1/1B1-2, LR1/1C, LR1/1D.

¹⁰⁴ Keay 1984, 268-278.

¹⁰⁵ Demesticha 2014, 601.

mevcuttur. LRA 1 tipine ait ağız-boyun-kulp parçasının (Fig. 5.29); dar çaplı ağız dışarı yuvarlatılmış ve ağzın etrafındaki çıkıntı yerine dışta bant yapılmıştır. Bir diğer örnek olan LRA 1-A tipine ait ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 5.30) yuvarlatılmış, dışa çekik ağızlı, dar boyunlu, kalın ve yivli kulpludur. Omuzdan itibaren başlayan yivleri gövdenin altına kadar iner. Küçük, düğme formu kaideyle sona ermektedir. LRA 1 B tipine ait üç adet ağız-boyun-kulp parçasının (Fig. 5.31, 6.32, 6.33) ağız, sivriltiyle dışa çekilmiştir. Ağız altında, kulpların boyunla birleştirildiği yerde, boynu çevreleyen formun karakteristik özelliği haline gelen bir çıkıntı yer almaktadır. Boynun üstünden başlayan ve gövdeyle birleşen yivli, oval kesitli, dikey kulplara sahiptir. Silindirik, dar ve kısa boynun ve dibe doğru daralan gövdenin yüzeyi yivlerle hareketlendirilmiştir. Erythrai’de bulunup değerlendirilen LRA 1 amphora parçaları paralel örnekler üzerinden MS 4. yüzyıl sonu ile MS 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir¹⁰⁶.

Doğu Akdeniz Amphoraları

Berythus Amphoraları

MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısından MS 7. yüzyıla kadar şarap üretimi gerçekleştiren kentlerden biri olduğu bilinen Beyrut, Geç Hellenistik Dönem’den sonra Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte yükselişe geçmiştir. Dışa çekik, yuvarlatılmış ağızlı, yüksek, geniş boyunlu, içi boş, konik kaideli ve ovoid gövdelidir. MS 1. yüzyıl başlarında düz bant ağızlı, ağzın altından tutturulmuş şeritli kulplu olan form, daha sonraki örneklerde boyun üzerinde bir şeritle karakterizedir¹⁰⁷.

Augustus Dönemi’nden itibaren torba şeklinde bir gövde, düğme kaide ve küçük yuvarlak kesitli kulplara sahip küçük versiyonu ortaya çıkmıştır. Omuzda yer alan COL (ONIA) BER (YTUS) ya da BER kısaltmalı mühürlerle tanınması kolay hale gelmiştir. Bu mühürlü amphoraların iç kısmında kullanılan astarının dış yüzeyine de akıtıldığı görülmüş ve kentteki üzüm bağlarında üretilen şarapları saklamak için kullanıldıkları düşünülmüştür.¹⁰⁸ MS 3. yüzyıldan sonra üçgen ağız kenarı ve kalın cidarı ile varlığını devam ettirmiştir.

MS 3. yüzyıldan itibaren Akdeniz ticaretinde ortaya çıkan Agora M 334 amphoralarının da Berythus civarında üretiminin olduğu, Agora M 334 formu ile Berythus amphoralarının MS 4. yüzyıla birlikte bölgedeki amphora üretiminde bir doruk noktası yaşandığı bilinmektedir¹⁰⁹. MS 5. yüzyıldan sonra form değişikliği yaşanan Berythus amphoralarının kapasitesinde azalma

¹⁰⁶ Her bir parça farklı alt tiplere ait olduğundan dolayı herbirinin farklı tarihlendirmeleri için kataloğa bakınız.

¹⁰⁷ Reynolds 2000, 387-391.

¹⁰⁸ Reynolds 2000, 387; Reynolds ve diğ. 2008-2009, 71.

¹⁰⁹ Şenol 2009, 161-162.

olmuş, yüksek boynu, omuzla boyun arasındaki kulpları kısalmıştır. İnce ve uzun gövdeli, yüksek halka kaideli bu amphoraların MS 6.-7. yüzyılda Ege pazarında ele geçtikleri belirtilmiştir¹¹⁰.

Erythrai’de Cennettepe’den ele geçen 2 adet örnek içerisinde seçilen ağız-kulp parçası (Fig. 6.34), paralel örnekler üzerinden MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

LRA 4- Gaza Amphoraları

Gaza amphoraları günümüzde Filistin’in Gazze Bölgesi’ndeki Fenike kaplarının bir geleneği olarak doğmuştur¹¹¹. Geç Antik Dönem’de Doğu Akdeniz’de oldukça sık karşılaşılan LR 4 amphoralarının MS 1. yüzyıldan itibaren varlığını bilinmektedir. Gazze’nin kuzeyinde yer alan Aşkelon antik yerleşiminde yapılan kazılarda LR 4 amphoralarının MS 8. yüzyıla kadar kullanımı olduğu belirtilmiştir¹¹².

MS 5. ve 6. yüzyıllar boyunca Gaza şehrinin kaliteli bir şarap üreticisi olduğu ve bununla ün kazandığı bilinmektedir. Çok iyi tanımlanmamış olsa da Gaza isminin kendi şarabıyla eş anlamlı tanımlamalar için kullanıldığı bilinmektedir: *vinum Gazetum*, *Gazetina*, *Gazeticum*¹¹³. MS 4. yüzyıl boyunca Gaza bağıcılığındaki iyileşme ve gelişme ürün talebinin ve artışının da paralel olarak arttığının işaretidir. MS 5. yüzyıl ve sonrasında da bölge nüfusunun da arttığı antik kaynaklarca bilinmektedir¹¹⁴.

Ballana’dan ele geçen LRA 4 amphoralarının iç yüzeylerinin ziftle kaplı olması, bu amphoraların Gaza şarabının depolanması ve taşınması için kullanıldığını göstermektedir¹¹⁵. Gaza şarabının yanı sıra LRA 4 amphoralarında susam yağı¹¹⁶, zeytinyağı¹¹⁷, balık sosu¹¹⁸ ve reçine¹¹⁹ izlerine rastlanılmıştır.

Genel olarak iki farklı tip oluşturan LRA 4 amphoraları bodur ve uzun örneklerle sahiptirler. Majcherek¹²⁰, Gaza amphoralarını, Zemer’in İsrail kıyılarında bulunan amphoralar

¹¹⁰ Şenol 2009, 162.

¹¹¹ Landgraf 1980, 69.

¹¹² Arthur 1998, 161.

¹¹³ Mayerson 1985, 75.

¹¹⁴ Mayerson 1985, 75-76; Raabe, MÖ 5. yüzyılda bölgeye seyahat etmiş Iber Peter’in, bölge halkının şarap yapıcılığıyla uğraştığını, şarabın kalitesiz oluşundan ancak bol üzüm ve güçlü bir şarap üretimi olduğundan bahsetmiştir Raabe 1895, 95-96.

¹¹⁵ Kirwan 1938, 390, Pl.111, Type 10.

¹¹⁶ Rothschild-Boros 1981, 86.

¹¹⁷ Pieri 2005, 111.

¹¹⁸ Mayerson 1991, 79.

¹¹⁹ Pichot – Şenol 2015, 273-279.

¹²⁰ Majcherek 1995, 163-178.

üzerine yaptığı tiplere dayandırarak¹²¹ dört ana grup altında incelemiştir. Pieri, Akdeniz malzemesini değerlendirerek LRA 4 amphoralarını LRA 4A ve LRA 4B olmak üzere 2 ana alt tipe ve A1, A2, B1, B2, B3 olmak üzere beş varyanta ayırmıştır¹²². Sazanov ise LRA 4 amphoraları üzerine yaptığı tipoloji ve kronoloji problemlerine değindiği çalışmasında bu amphoraları A, B, C ve D ana grupları ve alt tiplerine ayırmıştır¹²³.

Erythari'dan ele geçen 7 adet LRA 4 amphora parçasından 2 örnek kataloga alınmıştır.

Majcherek tarafından Form 3 olarak adlandırılan amphoralar (Zemer 49-50), uzun ve silindriktir. İlk iki forma göre oldukça büyüktür. Yaklaşık 70-75 cm uzunluğa, 10-12 cm ağız çapına sahiptir. Gövde yuvarlaktır ve tabana doğru sivrilir. Omuzlar kısa ve diktir. Bir önceki tipte olduğu gibi kalınlaştırılmış ağzın iç kısmında yivlendirme yapılmıştır. Kulp, bu tip için karakteristik olacak şekilde bir önceki formdan nispeten daha aşağı kaymıştır¹²⁴. MS 4.-6. yüzyıllar arasında görülmektedir. Pieri'nin çalışmasına göre MS 5. yüzyılın son çeyreğinde üretimi gerçekleşmiştir ve 6. yüzyılın ortalarında Akdeniz havzasında oldukça önemli bir yayılıma sahiptir¹²⁵. Erythrai ele geçen bir kaide parçası (Fig. 6.35), Majcherek Form 3 amphoralarına ait olup MS 5. yüzyılın sonu ve 6. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir¹²⁶.

Majcherek tarafından Form 4 olarak adlandırılan amphoralar (Zemer 51); uzun, konik-ince, torpido şeklinedirler. Yükseklikleri yaklaşık 85 cm, en geniş gövde çapı 27 cm ve ağız çapları ise 11-12 cm arasında değişmektedir. Kalınlaştırılmış bir ağza sahiptir. Omuzlar hafif eğimlidir ve aşağı doğru yuvarlatılmıştır. Zemer bu grubu önceki tiplerden daha geç tarih aralığına tarihleyerek MS 5.- 6. yüzyıla yerleştirmiştir¹²⁷. Erythrai'den ele geçen bir diğer kaide parçası (Fig. 6.36) ise Majcherek Form 4 amphoralarına ait olup MS 6. yüzyılın ikinci yarısı ile 7. yüzyıla tarihlenmektedir¹²⁸.

LRA 5-6 Amphoraları

Riley'nin Kartaca buluntuları üzerine yaptığı çalışmada LRA 5-6¹²⁹, Egloff'un Kellia buluntuları üzerine yaptığı çalışmada Egloff 186-190¹³⁰, Peacock – Williams'ın Roma

¹²¹ Zemer 1978, 43, No. 36; 61, No. 52-53; 61, No. 49-50; 61, No. 51

¹²² Pieri 2005, 101-114, 103, Fig. 66.

¹²³ Sazanov 2017b, 629-647.

¹²⁴ Majcherek 1995, 168.

¹²⁵ Pieri 2005, 105, Form LRA 4B1.

¹²⁶ Majcherek 1995, 175, Fig. 6.5.

¹²⁷ Zemer 1978, 61, Pl.19. 51.

¹²⁸ Majcherek 1995, 176, Fig. 7. 1-2.

¹²⁹ Riley 1981, 117.

¹³⁰ Egloff 1977, 109-119.

amphoraları üzerine yaptığı çalışmada ise Class 46 olarak¹³¹ adlandırılmışlardır. Mısır'da yürütülen kazılarda ortaya çıkan atölyelerden sonra AE 5-6 ismi de kullanılmıştır¹³². Riley, Caesarea Hippodromu çalışmasında bag-shaped amphoraları ağız tiplerine göre iki gruba ayırarak incelemiştir¹³³, Benghazi çalışmasında ise LRA 5 amphoralarının daha silindirik gövdeye, LRA 6 amphoralarının nispeten uzun ağız kenarına ve gövdeye sahip olduğunu belirtmiştir¹³⁴.

Pieri'nin Marsilya buluntuları üzerine yaptığı detaylı sınıflandırma çalışmasında ise MS 5. – 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilen bag-shaped amphoralarını beş ana grup ve alt varyantlarına ayırarak incelemiştir¹³⁵. Bu sınıflandırmaya göre, dördüncü ve beşinci gruplar ise Mısır'da üretilen AE 5-6 amphoralarına karşılık gelmektedir. Genel olarak MS 4. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar kullanımı olan bag-shaped amphoralarının Erythrai'de da örneklerine rastladığımız Tip 3 amphoraları için Jerusalem Bölgesi önerilmiştir¹³⁶.

Bag shaped olarak da tanımlanan form, torba şeklinde gövdeye, yüksek, ucu yuvarlatılmış dikey ağza ve konik formu bir omuza sahiptir. Amphoraların yivli omzundan iki dikey halka biçimli kulp yükselir¹³⁷.

Pieri'nin küresel gövdeli bag-shaped **Tip 3** amphoraları en yaygın ve ünlü gruptur. Yüzeyi tamamen yivli örneklerin yanı sıra bazı örneklerin gövdesi üzerinde yivsiz kısımlar da görülebilir. Dik ya da eğik bir ağızlı, oldukça büyük kulplu ve alt gövdenin yuvarlatılmasıyla oluşturulmuş basit bir tabanla sonlanır. 21-23 litre arasında değişen hacme sahiptir. Parlak turuncudan açık bej rengine kadar değişen hamur yapısında kumun yanı sıra kuvars ve kalsit taneleri de bulunur. MS 6. yüzyılda ortaya çıkan Bag-shaped Tip 3 grubu amphoralar hem Doğu hem de Batı Akdeniz'de oldukça yoğun dağılıma sahiptir¹³⁸.

Erythrai ele geçen 2 adet LRA 5-6 amphora parçası arasından seçilen ağız gövde parçası (Fig. 6.37), Pieri'nin tipolojisine göre **Tip 3** grubuna girmektedir. Dik, yuvarlak ve kademeli bir ağızlıdır. Kısa bir boyundan sonra form, omza açılmaktadır. Kulplar yivli ve oval kesitlidir. Torba formu gövde boyun bitiminden kulp bitimine kadar ince bir şekilde yivlendirilmiştir. Yaklaşık 3 cm boşluktan sonra gövde ortasından itibaren yivler aşağı doğru gövde boyunca

¹³¹ Peacock – Williams 1986, 191, Class 46.

¹³² Empereur – Picon 1986, 108; Empereur – Picon 1989, 243; Empereur – Picon 1992, 150-151.

¹³³ Riley 1975, 26.

¹³⁴ Riley 1979, 224-225.

¹³⁵ Pieri 2005, 114-127, Fig. 76.

¹³⁶ Pieri 2007, 304.

¹³⁷ Pieri 2005, 115-116.

¹³⁸ Pieri 2005, 120-121.

devam eder. MS 6.-7. yüzyıla tarihlendirilmişlerdir.

Kuzey Afrika Amphoraları

Amrit Amphoraları

Suriye'nin kuzey kıyısında Lübnan sınırında yer alan Amrit'te üretimi yapıldığı düşünülen bu amphoranın Tartus Müzesi'nde ele geçen tam örnekleri bilinmektedir. Tartus, Antaradus, Amrit ya da Marathus amphoraları olarak tanımlanmıştır. Dressel 2-4 amphoralarını taklit eden büyük boyutlu bir forma sahip olan Amrit amphoraları, yuvarlak, dışbükey bir ağız formuna, uzun silindirik boyna, yuvarlak omza ve havuç formu bir gövdeye sahiptir. Ağzın altı ile omza tutturulmuş kulpların genellikle ortasında kulp boyunca devam eden derin bir oluk bulunur. Alçak halka kaideli amphoranın gövdesinde aralıklı yivlendirme yapılmıştır¹³⁹. Bizans ve Roma amphoralarında görülen Greko-Romen karaktere karşın Amrit/Marathus (ya da Amrit'in liman komşusu Tartus/Antaradus) amphoraları uzun ve havuç formu gövdeye sahiptir.

MS 4. yüzyıldan sonra kulplardaki karakteristik oluk ortadan kalmış ve merkezden bükülme olmuştur. Hamur cidarı oldukça kalın ve ağır bir yapıya sahiptir. Genellikle soluk gri-kahverengi veya soluk kırmızı renkli hamur renklerine sahiptir. Nadir volkanik katkıların yanı sıra küçük kuvars parçaları da içeren amphora kilinin MS 3. yüzyıldan sonraki örneklerinde yoğun kireç katkısına ve koyu sarı renge sahip olduğu görülmüştür. MS 2. yüzyılın başlarında klasik tipleri görülen formun MS 4. yüzyılın sonlarına kadar görüldüğü kabul görmüştür¹⁴⁰.

Kuzey Suriye'de, Beyrut'ta ve Amrit'te oldukça yaygın olan bu amphoranın muhtemelen Kıbrıs'a da ihraç edildiği; Tartus, Amrit ve belki Anemurium'da (?) bulunabileceği Hayes tarafından belirtilmiştir¹⁴¹. MS 2. ve 3. yüzyıllarda Beyrut'ta çok yaygın olduğu bilinmektedir¹⁴².

MS 1. ve 3. yüzyıllarda, Fenike kendi tarzında amphora üretimlerine devam ederken Kıbrıs'ın bazı bölümlerinde bu amphoralardan etkilenmiş olduğu değerlendirilmektedir. Bu amphoraların iç kısımlarının Gaza amphoraları gibi koyu gri-kahverengi olarak boyanması dikkat çekicidir. İçeriği tam olarak belirlenemese de muhtemelen şarap taşıdığı belirtilmiştir. MS 4. yüzyılın sonlarından sonra Amrit amphorası formunun değişerek farklı formlara

¹³⁹ Reynolds 2005, 567.

¹⁴⁰ Reynolds 2005, 567.

¹⁴¹ Hayes 1991, 94, Pl. 25.7, Type 9.

¹⁴² Reynolds 1999, 41, 90, 69, Fig. 38-39, 41.

dönüşmüştür¹⁴³.

Erythrai’de bu amphora grubuna ait yalnızca tek bir kulp parçası ele geçmiştir (Fig. 6.38). Hamur ve karakteristik form yapısıyla MS 2.- 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Spatheia Amphoraları

Mısır papirüslerinde hem kabı hem de içeriği belirten “*spation*” *σπαθη, σπαθιον* terimi, ilk olarak Grace¹⁴⁴ tarafından MS 5. yüzyıldan sonra Kuzey Afrika'nın tarımsal ürünlerini Akdeniz merkezlerine taşımak için kullanılan ve geniş bir yayılım alanına sahip, uzun, konik gövdeli amphoraları tanımlamak için kullanılmıştır¹⁴⁵. Araştırmacılar tarafından birçok farklı adlandırmaya¹⁴⁶ sahip bu amphora grubu, uzun ve dar gövdeli, silindirik boyunlu, fusiform ve uzun sivri dipile karakterizedir. Birbirinden farklı profil özellikleri göstererek çeşitli tipler oluşturan ağız genel olarak dışa çekik ve kalınlaştırılmıştır. İki kısa kulp, uzun boyna tutturulmuştur¹⁴⁷. Bu amphora grubunu oluşturan iki temel tip vardır: Uzun/Büyük/Klasik (Tip 1) Spatheia ve Küçük/Geç Spatheia (Tip 2-3)¹⁴⁸.

Kullanılan hamurun çok çeşitli olması birkaç alanda üretim varlığının göstergesi olarak yorumlanmıştır¹⁴⁹. Panella, Kartaca’da bulunan Spatheia amphoraları için Tunus’u işaret etmiş; Keay, Tip XXV amphoraları ile benzer hamur yapısına sahip Tip XXVI amphora grubunun da Tunus’da üretilmiş olabileceğini vurgulamıştır¹⁵⁰. Panella tarafından yapılan çalışmalarda Kartaca yakınlarında hem batı hem de doğu Akdeniz’de, İmparatorluğun kuzey illerinde ve Karadeniz bölgesinde de yaygın olduğu belirtilmiştir¹⁵¹. Amphora grubunun MS 4. yüzyılda ortaya çıktığı ve MS 5. yüzyılda yayılımının arttığı anlaşılmaktadır.

Küçük ve büyük Spatheia tiplerinin tümünde ve Keay XXV amphoralarının iki tipinde de amphoraların tabanında zeytin çekirdekleri kalıntıları ele geçmiştir. Dramont B Batığı’nda ele

¹⁴³ Reynolds 2005, 568.

¹⁴⁴ Grace 1979, Fig. 67.

¹⁴⁵ Grace 1979, Fig. 67; “Kılıç formu” amphoralar tanımını taşımaktadır. Keay 1984, 215.

¹⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz. Kırkanlı 2021, 173.

¹⁴⁷ Peacock – Williams 1986, 202; Hoti ve diğ. 2008, 1.

¹⁴⁸ Riley 1979, 226. Riley Berenice’de ele geçen Spatheia amphoralarını Late Roman Amphora 8a ve 8b olarak incelemiştir. Peacock – Williams 1986, 202; Santamaria 1995, 51. Santamaria, Dramont E batığı buluntularından ele geçen Spatheia amphoralarını Büyük Spatheia 1,2,3, Küçük Spatheia 1,2 olarak sınıflandırmıştır. Bonifay ve Pieri’nin çalışmasında ise Spatheia amphora grubu büyük, diğer grup ve küçük olmak üzere 3 tipte incelenmiştir. Bonifay – Pieri 1995, 97.

¹⁴⁹ Kuzey Africa için Manacorda 1977, 217; Riley 1979, 228; İspanya için Keay 1984, 215; Peacock – Williams 1986, 203.

¹⁵⁰ Keay 1984, 215.

¹⁵¹ Riley 1979, 227; Keay 1984, 219; Peacock – Williams 1986, 203; Villa 1998, 281; Sagui 1998, 312–327; Bonifay – Pieri 1995, 97; Portale – Romeo 2000, 426; Vidrih Perko – Pavletic 2000, 266; Bjelajac 1996, 87–91; Alpözen ve diğ.1995, 103; Şenol – Kerem 2000, 84; Ladstätter 2003, 838, 842; Opait 1996, 225.

geçen iki örnekte zeytin çekirdeği izleri gözlemlenmişken, Dramont G Batığı'nda bulunan örneklerde ise katılmış reçine izlerine rastlanılmıştır. Çoğunlukla şarap, *garum*, bal ve mercimek varlığından bahsedilmektedir¹⁵². Genel olarak tüm bu amphora grubunun, zeytin taşımacılığının yanı sıra salamura veya *defrutum* taşıdığı da diğer olasılıklar arasındadır¹⁵³.

Bonifay, Spatheia amphoralarını üç ana tip ve 10 alt gruba ayrılarak incelenmiştir. Tip 31 olarak isimlendirdiği Spatheia 1 amphoralarını¹⁵⁴ A, B, C, D olmak üzere dört alt tipe ayırmıştır. Bu grupta yer alan örnekler 13 ile 18 cm arasında ağız çapına ve 77 ile 92 cm arasından değişen yüksekliğe sahiptirler. Tip 31 örnekleri *Büyük Spatheia* grubunu oluştururlar ve MS 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedirler¹⁵⁵. Tip 32 grubu oluşturan Spatheia 2 amphoraları A ve B alt tipe ayrılmıştır. Yaklaşık 13 cm ağız çapına ve 50-85 cm yüksekliğe sahiptirler. MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Tip 33 grubunda yer alan Spatheia 3 amphoraları A, B, C, D olmak üzere 4 alt tipe ayrılmıştır 8-13 cm arasından değişen ağız çapına ve 40-44 cm arasında yüksekliğe sahiptirler. MS 6. yüzyıl ile MS 7. yüzyılın başlarına tarihlenirler¹⁵⁶.

Klasik ya da büyük grubu oluşturan Spatheia amphoralarının ağız genellikle dışa çevrilmiş ve yükseklikleri yaklaşık 75 cm ile 1 m üzerindedir¹⁵⁷. Bu amphoralar, Batı Akdeniz'de yaygındır¹⁵⁸. Hamuru genellikle iyi pişmiş ve rengi kırmızıdan kahverengiye kadar çeşitlilik gösterir¹⁵⁹. Panella ve Beltran, bu grup amphoraların Afrika kökenli olduğunu önermiştir¹⁶⁰. Bu geniş dağılımlı Spatheia amphorasının klasik grubu için önerilen tarih aralığı ise MS 4. yüzyılın sonlarından MS 5. veya 6. yüzyıldır¹⁶¹. MS 5. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Klasik Spatheia amphoralarda küçülme ve ağız kenarının sadeleşerek formda farklılaşma başlar¹⁶².

Geç grubu oluşturan küçük formlu Spatheia amphoralarının yükseklikleri ortalama 40 cm'dir. Hamur renkleri, kırmızıdan kreme kadar değiştiğinden, bu amphoralar için birden fazla üretim alanı olduğu düşünülmektedir. Tüm örneklerin normalde dış kısmında yeşilimsi bir krem

¹⁵² Keay 1984, 215.

¹⁵³ Santamaria 1995, 125; Sciallano – Sibella 1994, Amphore Spatheion.

¹⁵⁴ Bonifay 2004, 125, Fig. 67, Type 31.

¹⁵⁵ Bonifay 2004, 125.

¹⁵⁶ Bonifay 2004, 125-129, Spatheia 1,2,3.

¹⁵⁷ Bonifay 2004, 125, Type 31.

¹⁵⁸ Beltran 1970, 570, Fig. 234. 5-6; 571, Form 65b.

¹⁵⁹ Santamaria 1995, 51, 54.

¹⁶⁰ Beltran 1970, 569-570; Panella 1972, 106; Panella 1973, 607-609.

¹⁶¹ Grace 1979, Fig. 67.

¹⁶² Bonifay – Pieri 1995, 97.

astara sahip olduğu bilinmektedir¹⁶³. Bu küçük formlu Spatheia amphoralarının kapasiteleri yaklaşık 2.5 litre ve ağız çapları ise 6.5 cm ile 7.5 arasında değişmektedir¹⁶⁴. MS 4. yüzyılın sonlarından 7. yüzyıla kadar uzanır¹⁶⁵.

Erythrai'den ele geçen 9 adet örnek içerisinde seçilen ağız parçası (Fig. 7.39) Bonifay'ın tipolojisine göre büyük Spatheia Tip 31, varyant B grubuna ait olup MS 5. yüzyıla, ağız-boyun-gövde parçası (Fig. 7.40) ise küçük Spatheia Tip 33 grubuna ait olup MS 5. – 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Karadeniz Amphoraları

Zeest 80 Amphoraları

MRA 5 olarak da adlandırılan Zeest 80 amphoraları kalın çıkıntı yapan kulpları, ince gövde dekorasyonu ve konik ya da düğme şeklindeki kaide formu ile büyük, oval bir amphoradır¹⁶⁶. MS 2.- 3. ve 4. yüzyılın başına tarihlenen örneklerde masif ve dik ağız üstte düzleştirilmiş ve ağzın hemen altında dış yüzde iki derin yivlidir. Ağzın hemen altında tutturulan yuvarlak kesitli kulplar omuzla birleştirilmiştir¹⁶⁷. Nispeten yüksek, konik boyun, kalın, yüksek omuz, kısa ve konik bir kaideyle sonlanmaktadır. Gövdenin üst kısmında, kulpun birleştirildiği omuza kadar ve kaidenin üzerinde yer alan alanda yivlendirme yapılmıştır. Gövdenin alt ve üst bölümü ayıran düz bir kısım da ortada yer almaktadır. Riley tarafından Berenike'de görülen örnekler üzerinden yapılan tanımlamanın aksine 4. yüzyılın ortalarından sonra Opait'in tanımlamasına göre Zeest 80 formu olarak bahsedilen başka bir örnekte ağzın altındaki karakteristik oluk kaybolup, boyutunda küçülme meydana gelir¹⁶⁸. Dolayısıyla derin oluğa sahip karakteristik ağızlı Zeest 80 amphoraları MS 2. ve 3. yüzyıl tarihlerinde görülmüştür¹⁶⁹.

Opait'e göre MS 1. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar tip gelişimi izlenebilen erken örneklerde düz, dışa doğru eğimli ağız kenarının altında belirgin yivleri vardır. Zeest 80 amphoralarının hacmi 100 litreye kadar ulaşmıştır¹⁷⁰. Ancak daha sonraki tiplerinin yaklaşık 60-80 litre

¹⁶³ Riley 1979, 226.Şenol 2018, 236-250.

¹⁶⁴ Riley 1979, 226.

¹⁶⁵ Riley 1979, 228; Keay 1984, 212–219; Martin-Kilcher 1994, 449.

¹⁶⁶ Robinson 1959, 69, Pl. 40. K115; Zeest 1960, 114-116, 169, Type 80; Scorpan 1975, 276-277, Type F; Riley 1979, 188-189, MRA 5; Hayes 1992, 63, Type 4.

¹⁶⁷ Riley 1979, Fig. 83. 240; Fig. 84. 241.

¹⁶⁸ Opait 2004a, 26.

¹⁶⁹ Opait 1987, 247-248, Fig. 3.

¹⁷⁰ Opait 1987, 247-250.

arasında olduğu ve formda giderek bir küçülmeye gidildiği görülmektedir¹⁷¹.

Kökeni tam olarak bilinmese de Riley, kuzey Ege ve Karadeniz kökenli olduğunu öne sürmüştür¹⁷². Opait, Karadeniz ile sınırlı bir dağılımı olduğunu belirtmiş ve üretim alanı için de yine Karadeniz'i işaret etmiştir¹⁷³. Swan, batı Pontik Bölgesi'ni desteklemiş ve amphora hamurunun Ganos'ta üretilmiş Geç Bizans amphoralarıyla bir bağlantısı olduğuna işaret etmiştir¹⁷⁴. Hayes de Zeest 80 hamur yapısının İstanbul'daki yerel bir üretimle benzerlik gösterdiğini belirtmiştir¹⁷⁵. Dyczek Pamphylia bölgesini önerirken Slane Ege kökenli Niederbieber 77 hamuruyla benzerlik kurmuştur¹⁷⁶.

İçeriği tam olarak bilinmemekle birlikte Khersonessos'ta içi zift kaplı bir amphora örneğinin şarap ya da balık ürünleri taşıdığı önerilmiştir¹⁷⁷. Opait ve Paraschiv Ibida'da ele geçen örnek için zeytinyağı amphorası yorumunu yapmışlardır¹⁷⁸.

Zeest 80 amphoraları yoğun saydam ve beyaz renkli katkılı ve kaba hamurludur. Swan, Bulgaristan'ın Dichin Bölgesi'nde ele geçen örneklerin kesitlerini incelemiş ve yoğun kum taneleri bulunduğunu, bunun da kabın yüzeyinde pürüzlü bir görünüme yol açtığını belirtmiştir¹⁷⁹.

Yapılan araştırmalarla yoğun olarak Karadeniz Bölgesinde dağılımına rastlanılan Zeest 80 amphoraları, Erythrai'de 5 adet kaide örneğiyle temsil edilmiştir. Kaba bir hamur yapısına sahip olan amphoranın pürüzlü bir yüzeyinin olduğu görülmüştür. Bir örnek düğme formu bir örnek ise konik kaide örneği seçilerek katolağa dahil edilmiştir. Erythrai'de bulunan uzun, konik kaide örnekleri (Fig. 7.41) MS 3. - 4. yüzyıla¹⁸⁰ kısa ve konik örnekler (Fig. 7.42) ise MS 5. - 6. yüzyıla¹⁸¹ tarihlendirilmiştir.

İtalyan amphoraları

Castrum-Perti Amphoraları

¹⁷¹ Opait 1987, 248-254; Opait 2004a, 26.

¹⁷² Riley 1979, 188.

¹⁷³ Opait 2004a, 26.

¹⁷⁴ Swan 2010, 114; Günsenin 1999, 126.

¹⁷⁵ Hayes 1992, 63.

¹⁷⁶ Dyczek 2001, 157; Slane 2000, 303.

¹⁷⁷ Swan 2010, 112.

¹⁷⁸ Opait – Paraschiv 2013, 318.

¹⁷⁹ Swan 2010, 112.

¹⁸⁰ Robinson 1959, Pl. 14, K 115; Barnea 1966, Fig. 15.7; Arsen'eva – Naumenko 1992, Fig. 22; Opait 1996, 288, Pl. 18.4; Naumenko 2006, 265, Рис. 3.9; Naumenko 2012, Рис.14.4; Rife – Heath 2013-2020, КТН2714; Kırkanlı 2021, 377-378; Mowat 2016, 182, 34.

¹⁸¹ Donceva-Petkova 1989, Табл. III.11; Opait 1996, 288, Pl. 18.5; Naumenko 2006, 265, Рис. 3.10; Swan 2010, Pl. 65. 2; Kırkanlı 2021, 673, Кат. No. 374; Grigoraş – Panaite 2021, 113, Plate XIV, 79.

İtalya'nın Savona kenti yakınlarında Liguria Bölgesi'nde yer alan S. Antonino di Perti kazılarında bulunan form, ilkin *Anfore a fondo convesso ombelicato* ya da *ombelicato* (*Göbekli konveks amphora ya da göbekli*) olarak tanımlanmıştır¹⁸². Küresel gövdeli ve küçük boyutlu amphoralardır. Basit ve hafifçe dışa yuvarlatılmış ağza, kısa ve dar boyuna, oval kesitli kulplara ve ortasında içbükey girintisi olan karakteristik bir tabana sahip amphoralar MS 7. yüzyılda Akdeniz'de varlığının tanımlanmasından sonra Castrum Perti tipi olarak adlandırılmaya başlanmıştır¹⁸³. Asıl üretim alanı olarak Tunus düşünülse de¹⁸⁴, Doğu Akdeniz'de farklı üretim merkezlerinin olduğu da düşünülmektedir¹⁸⁵.

Boyunda birleşen kulplar belirgin ve kaburgasız omuza tutturulmuştur. Kulplar, boyundan omuza doğru hafifçe kavis yapmıştır. Kendine özgü ince cidarlı kalınlığı bulunan amphoranın gövdesi, yuvarlak, torba şeklinde veya küreseldir¹⁸⁶.

Form, Doğu Akdeniz'den gelen çağdaş Bizans küresel amphoralarına oldukça benzemektedir. Söz konusu amphoranın MS 7. yüzyılın ikinci yarısından sonra gıda maddelerinin taşınmasında oluşan değişimin sonucu olarak doğu kökenli formlar olan LRA 1 ve LRA 2'nin taklit edilmesi üzerine ortaya çıktığı ileri sürülmüştür¹⁸⁷. Tipik Kuzey Afrika üretimi olarak tanımlanan Castrum Perti amphoraları MS 7. yüzyılda yaygın olsa da 8. yüzyılda da üretiminin olduğu bilinmektedir¹⁸⁸. Keay, Afrika'nın vergi fazlası mallarının paketlenip ihracının yapılması için alternatif bir üretim olabileceğini belirtmiştir¹⁸⁹. Yassı Ada Batığı'nda MS 7. yüzyılın başları ile 8. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir¹⁹⁰. Bunun yanı sıra İtalya'nın güneyinde Otranto'da MS 7. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiş üretim yeri de belirlenmiştir¹⁹¹. MS 698'de Arap akınlarıyla fethedilmesinden önce Kartaca'nın Zeugitana kentinde üretiminin olası olduğu Keay tarafından belirtilmiştir¹⁹².

Capelli yaptığı petrolojik çalışmalarla içerisinde yoğun kuvars bulunduran hamur

¹⁸² Bonora ve diğ. 1988, 362-363; Castiglioni ve diğ. 1992, 310-313.

¹⁸³ Keay 1998, 148-149; Saguì 1998, 315-317; 2001, 285-286.

¹⁸⁴ Murialdo 1995, 443; Keay 1998, 148; Saguì 2002, 14, 25.

¹⁸⁵ Murialdo 1995, 443. Yapılan araştırmalara rağmen küresel gövdeli bu amphoraların Kuzey Afrika dışında, Akdeniz, Karadeniz, Güney İtalya ve İber Yarımadası'nda, üretimi sadece bir hipotezde kalmıştır. Murialdo 2001, 293.

¹⁸⁶ Saguì 1998, 315-317

¹⁸⁷ Costantini 2011, 421. Bonifay, Bizans geleneğinin Afrika amphoraları olarak yorumladığı küresel gövdeli amphoraların proto tiplerinin Akdeniz olduğunu belirtmiştir. Bkz: Bonifay 2010, 41.

¹⁸⁸ Bonora ve diğ. 1988, 336; Saguì 2002, 14. Bonifay, Kuzey Afrika'da sürdürülen kazılardan ortaya ve dört ana tipe ayırdığı küresel gövdeli amphoralar hakkında daha ayrıntılı bir tipolojik çalışma sağlamıştır. Bkz. Bonifay 2004, 151-153, Fig. 83, Type 63-66.

¹⁸⁹ Keay 1998, 149.

¹⁹⁰ Bass 1982, 186.

¹⁹¹ Arthur 1992, 107.

¹⁹² Keay 1998, 149.

özelliklerine dayandırarak Castrum Perti amphoralarını Kuzey Afrika'nın çöl bölgeleri ya da Yakındoğu'yu üretim alanı olarak işaret etmiştir¹⁹³.

Sagui tarafından zeytinyağı taşımacılığında kullanıldığı önerilmiştir¹⁹⁴. Bonifay'ın yaptığı çalışmalarla da şarap ticaretinde kullanıldığı dile getirilmiştir. Yaklaşık 20-25 litre kapasiteye sahip olduğu belirlenmiştir¹⁹⁵.

Erythrai'de tamamı Mozaikli Peristilli Ev, Kuyu sektöründen bulunmuş olan 8 adet parçanın hamurunda bulunan iri ve yoğun kuvars taneleri Erythrai örneklerinin de Kuzey Afrika kökenli olabileceğini düşündürmektedir. Tüm örneklerin tek bir buluntu grubundan ele geçmiş olması ve MS 7. yüzyıl örnekleri ile paralellik kurulması Cennettepe, Kuyu sektörünün kapalı bir konteksts oluşturabileceğini göstermiştir (Fig. 7.43).

Kökeni Bilinmeyen Amphoralar

Dressel 24 Amphoraları

H. Dressel'in 1879 yılındaki yayınında amphora tiplerini gösteren tabloda 24 numaralı amphoralar, küçük bir dipile sonlanan oval veya küresel gövdeli bir kabı tanımlamaktadır¹⁹⁶. Dressel 24'ün "erken formlarının", MS 3. yüzyıla kadar varlığı bilinen Dressel 24/Knossos 18 formlarına¹⁹⁷ ve Benghazi MR18¹⁹⁸ amphoraları ile doğrudan bağlantılı olduğu ve bu formlara ilham verdiği belirtilmiştir¹⁹⁹. Erken formların Trieste ve Roma'da MS 2. yüzyılın ortası ve 3. yüzyılın ortalarına tarihli Dressel 24/Knossos 15 tipine de öncülük ettiği de bilinmektedir²⁰⁰. Dressel 24/Benghazi MRA 18/Zeast 90/Dressel 24 Similis D formlarının ise Dressel 24 A tipi ile ilişkili oldukları düşünülmüştür²⁰¹. Dressel 24 amphoraları da, Roma-Bizans Dönemleri'nde, İmparatorluk'ta yaygın olarak kullanılan, LRA 2'nin proto-tipini oluşturmuşlardır²⁰².

¹⁹³ Capelli 1998, 331.

¹⁹⁴ Sagui 2002, 26-27.

¹⁹⁵ Bonifay 2003, 113-128.

¹⁹⁶ Manacorda 1975, 378-383; Panella 1986, 624-625.

¹⁹⁷ Hayes 1983, 149, Fig. 22. 49-50; Opait 2007, 636, Fig. 2.

¹⁹⁸ Riley 1979, 205-206.

¹⁹⁹ Dressel 24/Knossos 18 amphora formunun içe eğik ve çıkıntılı düzleştirilmiş bir döküme sahip ağız formu ile karakterizedir. Auriemma ve diğ. 2012, 276-277; Quiri 2015, 164, 166.

²⁰⁰ Hayes 1983, 147, Fig. 22. A46; Auriemma ve diğ. 2012, 277. Ayrıca Opait, Knossos 15 tipini, "Dressel 24 *Similis late*" olarak sınıflandırmış ve üretim başlangıç tarihini MS 3. yüzyılın ikinci yarısına vermiştir Opait 2007, 632, Fig. 9. 49-52.

²⁰¹ Opait 2007, 632-642.

²⁰² İlerleyen yüzyıllarda bu tipin gelişimini izlemek zorlaşmıştır. Muhtemelen Yunan bölgesi zeytinyağı amphorası olarak kanonik formdaki Late Roman 2 amphoralarının Dressel 24'lerin ardıllar olması bu durumu etkilemiştir Opait 2007, 629.

Huni ağız yapısına sahip bu amphoralar, oval ya da konik gövdenin üst kısmına tutturulmuş oval kesitli kulplara sahiptir. Sivri bir dip ile biten amphoranın boynunda ve gövdesinde oluklar/yivler yer almaktadır²⁰³. Dressel 24 amphoralarının kireç katkılı, pürüzsüz, sert ve ince taneli; açık pembe renkte ya da Zeest'in yaptığı tanımlamaya göre sert ve pürüzlü hamuru hafif kum katkılı, yüzeyi kırmızımsı kahverengi, hamuru ise kırmızı renklidir²⁰⁴.

Dressel 24 tipindeki MR 18 amphoraları içe dönük ağızlı olmalarından dolayı "çengel/kanca" olarak adlandırılmıştır. Huni biçimli bir ağza sahip ve Opait'in Dressel 24 Similis D grubunda değerlendirdiği gibi Yunanca mühürleri bulunduran bu amphoraların örnekleri, silindirik ve uzun boyunlu Dressel 24 Similis A ile de benzerlik göstermektedir²⁰⁵.

Şimdiye kadar atölyesi keşfedilememiş olan Dressel 24 amphoraları için araştırmacılar tarafından farklı görüşler belirtilmiştir. Scorpan bu kapların Histria'da MS 1. yüzyıl ve 2. yüzyılın başlarında üretimin yapıldığını söyleyerek birçok üretim merkezinin varlığını reddetmiştir²⁰⁶. Aegyssus'ta keşfedilen MÖ 1. ile MS 2. yüzyıla tarihlenen Kos'ta üretilen bir amphorayı işaret eden Opait, bu buluntuyu kaynak göstererek atölyelerin Ege'de aranması gerektiğini dile getirmiştir²⁰⁷. Paraschiv'in aktardığına göre; Dressel 24 amphoralarında yer alan Latince isimleri yorumlayan Tudor, bu amphoraların Dalmaçya kıyılarından geldiğini, söz konusu kapların Karadeniz'in kuzeyinde MS 1.-2. yüzyıllarda oldukça yoğun ele geçmesine bağlı olarak bu bölgedeki atölyelerden bir kısmında üretimin olduğunu değerlendirmiştir²⁰⁸.

Karadeniz'den İtalya- Fransaya'ya kadar oldukça yaygın olan Dressel 24 amphoralarının hamuru MÖ 1. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar oldukça sabit kalmıştır²⁰⁹. Dressel 24 amphoralarında taşınan madde ve üretimine ilişkin sorular hala belirsizliğini korumaktadır. Karadeniz Havzası'nda yoğun olarak karşılaşılan Dressel 24 Ege amphoralarının zeytinyağı taşımacılığında kullanıldığı önerilmiştir²¹⁰. Dacia'da ele geçen bir amphora parçası üzerinde zeytinyağı içeriğine ilişkin *oleum* yazısı bulunmaktadır²¹¹. Aquileia'da ele geçen bir örnekte ise

²⁰³ Paraschiv 2002, 168.

²⁰⁴ Williams 2014, Dressel 24.

²⁰⁵ Opait 2007, 632-642; Macaristan'daki Sarmatian Bölgesi için bkz. Harshegyi 2008, 174; Gabler ve diğ. 2009, 64; Tuna Nehri için bkz. Dyczek 2008, 515-520.

²⁰⁶ Scorpan 1976, 162; Scorpan 1977, 276.

²⁰⁷ Opait 1980, 296, Pl. IV/1.

²⁰⁸ Paraschiv 2002, 169.

²⁰⁹ Opait 2007, 629.

²¹⁰ Dyczek 1996, 36; 97-98; Opait 2009, 157.

²¹¹ IDR II, 420.

liquamen matumi tituli picti kısaltması bilinmektedir. Babin’de bulunan başka bir Dressel 24 örneğinde ise ceviz ve salyangoz bulgularına rastlanılmıştır²¹².

Erythrai’de Dressel 24 formuna ait 10 adet parça bulunmuştur. Erythrai örnekleri arasından seçilen ağız parçası (Fig. 8.44) ile kaide parçaları (Fig. 8.45, 8.46) kurulan analogi ile MS 2.- 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Bag-Shaped Amphoralar

Erken Roma Dönemi’nden Geç Roma Dönemi’ne kadar silindirik formu (*barrel*) amphoralardan torba formu (*bag*) amphoralara evrilmiş tiplerin genel sınıflandırması için kullanılan bag-shaped formu amphoralar tanımlaması kullanılmıştır. Opait’in yapmış olduğu bag-shaped amphoraları çalışması doğrultusunda Erythrai’den ele geçen benzer formu amphora ağız-boyun-kulp parçaları ile kaide parçaları bu grupta değerlendirilmiştir²¹³.

Hellenistik ve Roma Dönemlerine ait çok sayıda amphoranın bulunması morfolojik olarak bu amphoraların türlerini açıklamaya yetmemiştir. Empereur’un Yunanistan, Mısır ve Türkiye’de belirlediği yaklaşık 200 amphora fırının sayısı ve Riley’nin oluşturduğu gibi tipolojik çalışmalar önemli ölçüde genişletilmiş olsa da birçok üretim merkezinde yapılan çalışmalar hala devam etmektedir. Ancak bu çalışmalarda fırın kazıları yapılarak yayınlanmamışken birçok üretim merkezinde üretim hatası örneklerin yayınları bilinmektedir. Yayınlanan örneklerin tipolojisine ve hamurlarına dayanılarak Opait tarafından “bag-shaped amphoraları” başlığı altında torba formu amphoralar için bir tipoloji çalışması önerilmiştir²¹⁴.

Knidos, Pamphylia ve Agora M 273 tiplerini inceleyen Opait, Knidos amphoraları için MS 4. yüzyıldan sonra formun tipolojisinin torba biçimli bir hale dönüşmeye başladığını belirtmiştir²¹⁵.

Grace tarafından Pamphylia tipi olarak tanımlanan amphoraların²¹⁶ MS 1. yüzyıldaki dar gövdeli örneklerinin MS 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yüzeyi yivlendirilmiş, armut biçimli, kısa boyunlu ve uzun bir kaideyle biten tipini Opait, Pamphylia bag-shaped amphoraları olarak yorumlamıştır²¹⁷. Ayrıca MS 3. yüzyılın sonu ya da 4. yüzyılın başına

²¹² Cipolato 2013/2014, 102.

²¹³ Bag-shaped amphoraların belirlenmesi ve tanımlanması konusunda çalışmam sırasında benden yardımlarını esirgemeyen Dr. Andrei Opait’e tekrar teşekkür ederim.

²¹⁴ Opait 2014, 441-444.

²¹⁵ Knidos amphoralarının MS 3. yüzyıl örneğinde yuvarlatılmış ağız, kısalan boyun, konik ve kısa kulplar, yivlerle bezeli gövde alt kısma doğru genişleyip kısa, üçgen formu kaideyle sonlanmıştır. Opait 2014, 441-442.

²¹⁶ Grace 1973, 196, Fig. 8. 16-18.

²¹⁷ Opait 2014, 442.

tarihlendirilen Pamphylia amphoraları Karadeniz’de ve Ege’de yoğun olarak ele geçmiştir²¹⁸.

Boynu kısalmış olan Roma alt tipi Pamphylia amphoralarının MS 4. yüzyılda gövdeleri ovalleşmiş, sonraki yüzyılda ise geniş bir görünüme kavuşup tüm yüzeyi yivlerle kaplanmış, konik ve kısa, sivri bir kaideyle sonlanmış²¹⁹.

Roma Dönemi’nde geniş bir dağılıma sahip bir diğer form, yuvarlatılmış ağızlı, ağzın hemen altında boynun ortası ile omza tutturulmuş kavisli kısa kulplu Agora M273 amphoralarıdır. MS 2. yüzyılın başlarına tarihlenen erken örnekleri Atina Agorası’ndan bilinmektedir. MS 4. yüzyılda Agora M273 amphoralarının daha ince cidarlı çeşidi ortaya çıkmış; boyun hafifçe şişmiş, gövde alt kısmına doğru yivlendirmeler artmış, konik bir dipole sonlanmış. MS 5. yüzyılda alt gövdesi genişleyen amphoranın, 6. yüzyılda boyundan gövdeye geçişi düzgün bir eğimle sağlanmış ve konik dipole sonlanmış. İnce ve yumuşak yapılı hamuru, açık kırmızimsı kahverengi ile açık kahverengi arasında değişen renklere sahiptir²²⁰.

Bag-shaped amphoralarının şarap taşıdığı, içlerinde yer alan zift izleri ile kanıtlanmış, her bir form için yaklaşık bir standardizasyon olduğu önerilmiştir. Bu kanonik formlu Geç Roma amphoralarının yeni bir moda oluşturduğu ve kontrollü ticaret formlarından açıkça ayırt edilen bir çeşitlilik ortaya koyarak özel bir grubu temsil ettikleri ancak bu konuyla ilgili daha ayrıntılı tipolojik ve morfolojik çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir²²¹.

Erythrai’de ele geçen 12 adet parça içerisinde seçilen iki adet Ege kökenli ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 8.47, 8.48) ve bir adet Pamphylian tipi ağız-boyun-kulp parçası (Fig. 8.49) paralel örnekler üzerinden MS 4. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.

Sonuç

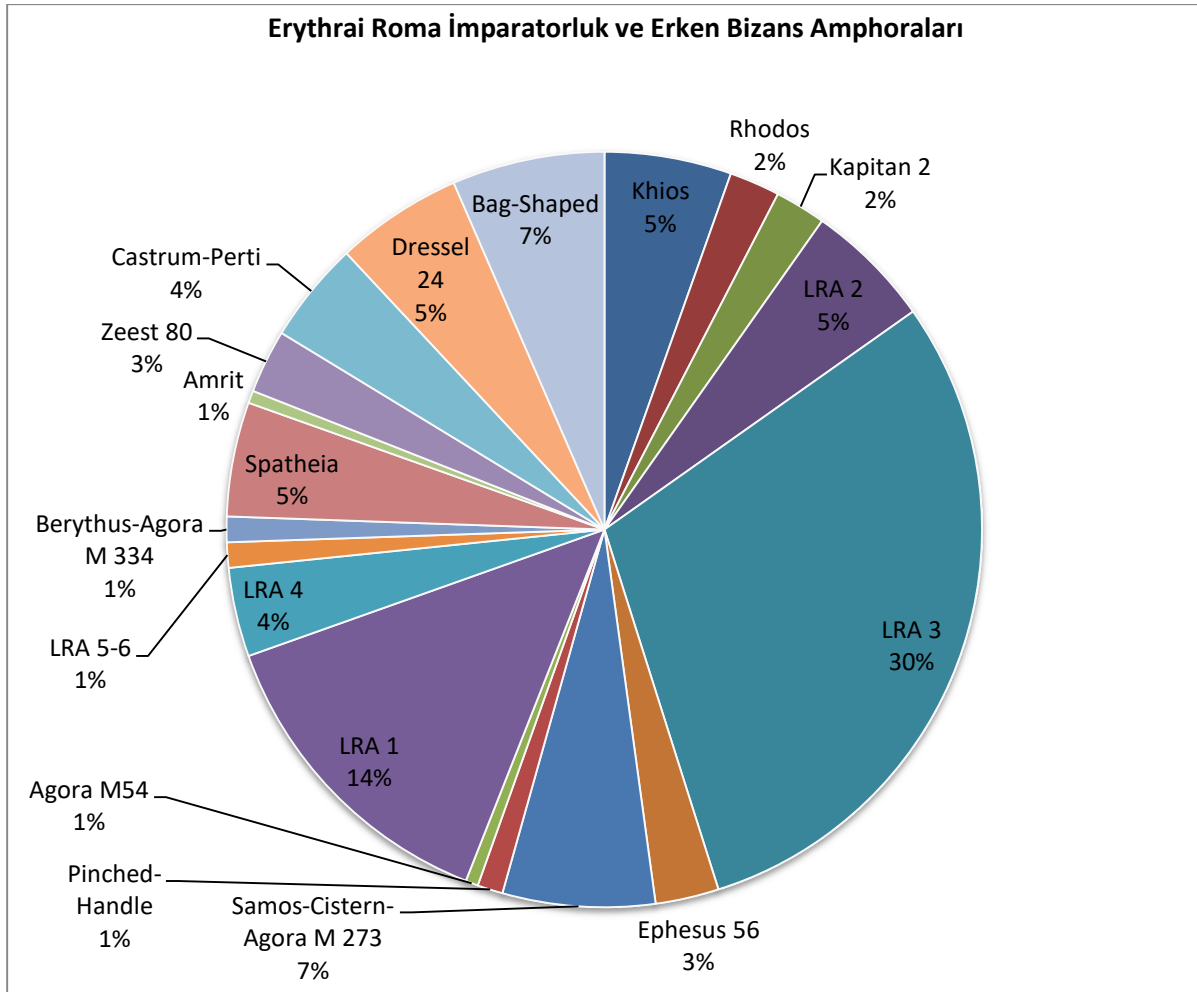
Erythrai’de bulunan ithal amphora gruplarını; Khios, Rhodos, Kapitan II, LRA 2, LR 3, Ephesus 56, Samos-Cistern/Agora M 273, Pinched-Handle (Zemer 41), Agora M 54, LRA 1, LRA 4, LRA 5-6, Berythus ve Agora M 334, Spatheia, Amrit, Zeest 80, Castrum Perti, DR 24 ve Bag-Shaped amphoraları oluşturur.

²¹⁸ Karadeniz örnekleri için bkz. Scorpan 1977, 272, Fig. 5. 2-3, Type III; Opait 1991, 144-145, Pl. 16. 94-95; Opait 2004a, 17-18, Pl. 10-11, Type C II-2; Paraschiv 2006, 103-104, Pl. 29. 92-94, Tip. 50; Ege örnekleri için bkz. Demesticha 2010, 134, Fig. 5; Opait et al. 2020, 385.

²¹⁹ Opait bu amphoraların üç farklı hamur grubuna ait olduğunu gözlemlemiş ve A, B ve C grupları altında toplamıştır. A hamur grubunun sert, kahverengimsi hamur rengine sahip, demir oksit içeren ve yüzeyinin soluk sarı renkte olduğu; B hamur grubunun koyu kahverengi, az miktarda mikalı, soluk sarı renkli; C hamur grubunun da gri tonlarında hamura sahip olduğunu belirtmiştir Opait 2014, 443.

²²⁰ Opait 2014, 444.

²²¹ Opait 2014, 444.

Tablo 1: Erythrai Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Amphoraları²²²

Erythrai’de da üretimi yapılan Dressel 24 *Similis* amphoralarıyla aynı forma sahip, Erythrai’in karşısında yer alan Khios Adası’na ait Dressel 24 *Similis* amphoralarının, sadece Hellenistik Dönem’de değil, MS 2. - 3. yüzyıla kadar Roma Dönemi boyunca kent kazılarında bulunmuş olması, coğrafi yakınlığın getirdiği avantajın ticari ilişkileri etkilediğinin ve Erythrai Dressel 24 *Similis* amphoralarıyla aynı forma sahip amphoralarla taşınan Khios şarabının uzun bir dönem boyunca bir pazar oluşturarak kent içerisinde tüketildiğinin göstergesidir.

MÖ 2. ve 1. yüzyılda üretimi ve varlığı devam eden Erythrai ve Khios amphoralarının yanı sıra Rhodos, Kos, Knidos amphoraları ile LRA 3 amphoralarının proto tipleri kentte yoğun olarak ele geçmiştir. MS 1. yüzyılda da Knidos haricinde diğer bu amphoraların varlığının devam ettiği ve bir önceki yüzyıla göre bir canlanma yaşandığı görülmektedir. Roma İmparatorluğu’nun Batı Anadolu’daki hakimiyetinin başlarından itibaren Erythrai’in şarap ihtiyacının önemli bir bölümü Ephesos civarı ile Büyük Menderes vadisi boyunca birçok

²²² Tablodaki Roma İmparatorluk ve Erken Bizans amphoralarının istatistik değerleri her bir amphora tipinin ele geçen örneklerinin tamamı üzerinden oluşturulmuştur.

merkezde üretimi yapıldığı düşünölen bölge şarabı ile karşılanmıştır. İthal amphoralar arasında en yoğun grupların başında Agora F 65-66, M 126, M 240-242 ya da proto LRA 3 ve devamında MS 4. - 7. yüzyıllar boyunca da üretimi devam eden LRA 3 amphoraları gelmektedir. Bu durum Erythrai ile yakın coğrafyada üretim gerçekleştiren merkezlerin coğrafi yakınlığının ticaret üzerindeki etkisi ile açıklanabilir.

Erythrai'ın kıyıda yer alan bir liman kenti olmasının getirdiği avantaj ve Akdeniz ticaretindeki değişen dengelere bağlı olarak yakın bölgelerden gelen Kapitan 2, Ephesus 56, Samos-Cistern ve LRA 2 amphoraları kentte azımsanmayacak derecede varlığa sahiptir.

DR 2-4 amphoraları gibi imparatorluğun ortak üretim formlarından biri olarak önerilen DR 24 amphoraları²²³ MS 2.-3. yüzyıllarda Erythrai'a ürün taşıyan ve kayda değer bir yoğunluk oluşturan amphora tiplerinden biri olmuştur.

Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika, Karadeniz ve Kilikia bölgesi ürünlerinin yerleşimde farklı oranlarda da olsa tüketildiği görülür. Erythrai'ın konumu sebebiyle Doğu Akdeniz deniz ticaret rotası üzerinde bir uğrak noktası olduğu, az sayıda da olsa Agora M54 ve Pinched-handle (Zemer 41) ile önemli oranda bulunmuş olan LRA 1 amphoraları ile açıkça görülür.

Erythrai'ın ithal amphoraları arasında küçük bir paya sahip Berythus-Agora M 334, LRA 4 ve LRA 5-6 amphoraları ile Kuzey Afrika'dan Amrit ve Spatheia amphoraları ile kentte tek bir lokasyondan ele geçen Castrum Perti amphoralarının varlığı yerleşimdeki farklı ürünlere olan talebi de göstermektedir.

Yerleşimin Karadeniz- Doğu Akdeniz Bölgesi ticaret rotası üzerinde yer aldığına kanıtını Karadeniz Bölgesi üretimi Zeest 80 amphoraları oluşturur.

MS 4.-6. yüzyıllarda farklı üretim merkezlerinde ortak bir form haline gelen bag-shaped amphoraların varlığı, yerleşimde farklı ürünlere olan talebin ve ticaretin göstergesi olmuştur.

Erythrai'den ele geçen amphora yoğunluğu MS 4.-7. yüzyıllar arasında kentte ticari bir hareketlilik oluştüğünü ve yakın bölge amphoralarına yüksek oranlarda rastlanmakla birlikte daha az yoğunlukta da olsa LRA 1A ve MS 5. ve 6. yüzyıllarda LRA 1B amphoralarının artışı Akdeniz pazarı ile doğru orantılı bir grafik gösterir²²⁴. Ticari rotanın kuzey-güney yönde değişmesiyle LRA 4 (Gaza), LRA 5-6 gibi amphoraların Akdeniz'de geniş bir dağılıma sahip olduğu görülürken Erythrai'de bu oran oldukça azdır. Bu durum Erythrai'ın daha çok Agora M273, Samos-cistern amphoralarında taşınan zeytinyağı ve şaraba talebinin devam ettiğini ve yakın bölge ile ticaret ağıının daha kuvvetli olmasıyla yorumlanabilir.

²²³ Şenol 2015, 247.

²²⁴ Şenol 2008, 115.

MS 4.-7. yüzyıllarda görülen yoğun ithal amphora grupları kentin Doğu Akdeniz ticareti içerisinde önemli bir pazar ve bir durak noktası olduğunu göstermekle birlikte MS 7. yüzyıldan sonra amphoralarda kesinti görülmüştür. Ana ticari rotanın İstanbul merkezli olmasına da bağlı olarak²²⁵ Erythrai'ın MS 7. yüzyıldan sonrasına ait amphora buluntularını Cennettepe'den az sayıda ele geçen MS 9.-11. yüzyıl aralığına tarihli Ganos/Günsenin amphoraları oluşturmaktadır.

²²⁵ Slane 2000, 309.

KATALOG

Katalog No: 1 (Fig. 3.1)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Tiyatro, 1981- ERY81.TYT-5

Ölçüler: h: 7.3 cm R: 3.8 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/6 (Yellowish Red) **Yüzey Rengi:** 5 Y 6/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı ince katkı, az ve ince mika, orta yoğunlukta ve ince kireç içermektedir.

Form: Khios DR 24 *Similis*

Tanım: Uçta hafif bir içbükeylik yapan konik kaide parçası.

Referans: Opaıt – Tsaravopoulos 2011, 287, Fig. 12.c.

Tarih: MS 1. yüzyılın başı

Katalog No: 2 (Fig. 3.2)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A2 Açması- ERY78.CT.A2-8

Ölçüler: h: 6 cm R: 2.5 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Light Red) **Yüzey Rengi:** Dış: 5 YR 7/6 (Reddish Yellow) İç: 2.5 YR 6/8 (Light Red)

Hamur Tanımı: Kaba, sert hamur yapısına sahip az gözenekli, orta yoğunlukta ve ince mika, siyah katkı ve çok az ve çok ince kireç içerir.

Form: Khios DR 24 *Similis*

Tanım: Uçta hafif bir içbükeylik yapan konik kaide parçası.

Referans: Opaıt – Tsaravopoulos 2011, 287, Fig. 12.e.

Tarih: MS 1. yüzyılın başı

Katalog No: 3 (Fig. 3.3)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe Doğu Açma 13-14- ERY82.CT.DA13-14-7

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Light Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve orta yoğunlukta kireç, çok az ve ince mika içermektedir.

Form: Khios amphorası

Tanım: Tek satırdan oluşan Τρόφωνος yazılı dikdörtgen biçimli mühür 4x1 cm ölçüsündedir.

Referans: Sarikakis 1989, 433, no. 67; Tsaravopoulos ve diğ. 2013, 136, Fig. 30.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Katalog No: 4 (Fig. 3.4)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Doğu Açma 13-14- ERY82.CT. DA13-14-16

Ölçüler: h: 5.2 cm R: 5.2 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapısına sahip çok yoğun ve çok ince altın mika, az ve ince kireç, siyah ve beyaz katkı içerir.

Form: Geç Rhodos

Tanım: İçi dolu konik, sivri kaide. Yüzeyinde krem rengi bir astar yer alır.

Referans: Alpözen 1975, 19, Lev. 2, Şek. 4-5; Empereur – Hesnard 1987, 61, Pl. 3.14; Tuna – Empereur 1989, 285, Fig. 12; Şenol 2000, 302, Kat. no. 31; Lemaitre 2000, 469, Fig. 4. 6-7; Bezczyk 2013, Pl. 38. 505; Dugonjic 2015, 251, Fig. 6.15; Şenol 2018, 393, Fig. 327.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Katalog No: 5 (Fig. 3.5)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Hellenistik Ev 1977-78- ERY77-78.HE-21

Ölçüler: h: 7.8 cm R: 5.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 3/6 (Dark Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapısına sahip çok yoğun ve çok ince sarı ve beyaz mika, çok az ve ince kuvars içermektedir.

Form: Ephesos Agora 5/Robinson F65/ Peacock – Williams 45 – Tip 1

Tanım: Dışa yuvarlatılmış dudakın altında, boynu çevreleyen bir bilezik yer alır. Dudak üstte sığ bir yivle hareketlendirilmiştir. Silindirik boyunun ortasından yükselen kulpun ve boyun bitiminde dışa doğru genişleyen omuzun bir kısmı korunmuştur.

Referans: Robinson 1959, Pl. 2. 41, F65; Outschar 1996, 76, Taf. 9. 271; 83, Taf. 16; Meriç 2002, Taf. 45. K 541; Taf. 46. K 555; Ladstätter 2005, Taf. 180. K 512; Ladstätter 2008, Taf. 288. K 124; Bezczyk 2013, Pl. 9. 90; Pl. 55. 3.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl- MS 1. yüzyıl

Katalog No: 6 (Fig. 3.6)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Hellenistik Ev 1977-78- ERY77-78.HE-16

Ölçüler: h: 5.1 cm R: 8.6 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/8 (Yellowish Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Yumuşak, kaba hamur yapılı, çok yoğun ve ince-orta büyüklükte mika, çok yoğun ve orta boyutlarda kuvars katkıları içermektedir.

Form: Agora F 65-66 – Tip 1

Tanım: Yuvarlatılmış, geniş, kalın ve alçak halka formulu kaide parçası.

Referans: Robinson 1959, Pl. 2. 41, F 65; Bezczky 2013, Pl. 8. 84; Rizzo 2014, Tav. 54. 433.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl- MS 1. yüzyıl

Katalog No: 7 (Fig. 3.7)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, J Açması 1977- ERY77.MPE.J-16

Ölçüler: h: 5.3 cm R: 5 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/6 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/8 (Light Red) **Astar Rengi:** 10 R 4/6 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve yoğun mika, az ve ince kuvars, siyah ve beyaz katkıları içermektedir.

Form: Agora F 65-66 – Tip 1

Tanım: Dar ve sığ halka formulu kaide parçası.

Referans: Outschar 1996, Taf. 7. 250; Meriç 2002, Taf. 45. K536; Bezczky 2013, Pl. 9. 100; Rizzo 2014, Tav. 53. 424; Johanna Struber – İlhan 2018, Taf. 61. K 143.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl- MS 1. yüzyıl

Katalog No: 8 (Fig. 3.8)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Hellenistik Ev 1977-78- ERY77-78.HE-18

Ölçüler: h:8.3 cm R: 5.7 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 5/6 (Strong Brown) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 6/6 (Reddish Yellow) / 7.5 YR 8/3 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, yoğun ve ince mika, ince ve yoğun kum ve beyaz katkıları içermektedir.

Form: Agora F 65-66; Agora M 126; Peacock – Williams 45 – Tip 2

Tanım: İçi boş, halka formulu kaide parçasının oturma düzlemi içten pahlıdır. Amphoranın dibi kaidenin içerisinde konveks bir forma sahiptir.

Referans: Carandini ve diğ. 1968, Tav. XVII. 365; Riley 1979, Fig. 83. 231; Lemaitre 2000, 472, Fig. 7. 3; Meriç 2002, 94, Taf. 46. K 552; Ladstätter 2005, Taf. 184. K 581; Taf. 187. K 642; Žerjal 2008, 137, Fig. 6; Rizzo 2014, Tav. 53. 431-432; Johanna Struber – İlhan 2018, Taf. 62. K 153-154; Taf. 69. K 210-211; Opait 2018, 705, Fig. 14.

Tarih: MS 2.- 4. yüzyıl

Katalog No: 9 (Fig. 3.9)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Kuzey Duvar 3- ERY82.CT.KD-8

Ölçüler: h: 9.2 cm R: 2.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 3/6 (Dark Red)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, orta yoğunlukta gözenekli, çok yoğun ve ince mika, çok az ve küçük siyah taşçık içerir.

Form: Agora M 240-242, M 255-259, M 277, M 282; Peacock – Williams 45; LRA 3 – Tip 3

Tanım: Ucu yuvarlatılmış, içi boş, yüksek ve dar halka formulu kaidelidir. Amphoranın dibi kaidenin içerisinde konveks bir forma sahiptir.

Referans: Robinson 1959, Pl. 28. M 240; Pl. 29, 41, M 282; Ladstätter 2008, Taf. 321. K 535; Bezczky 2013, Taf. 46. 602; Johanna Struber – İlhan 2018, Taf. 72. K244; Opait 2018, 707, Fig. 28.

Tarih: MS 4.- 6. yüzyıl

Katalog No: 10 (Fig. 3.10)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Doğu Açma 13-14- ERY82.CT. DA13-14-4

Ölçüler: h: 10 cm R: 3.6 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 4/4 (Reddish Brown)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, ince hamur katkılı, ince ve çok yoğun sarı mika, ince ve az sarı ve siyah katkıları içerir.

Form: LRA 3 Amphorası – Tip 4

Tanım: Üçgen profilli keskin ağız kenarına, dar ve konik bir boyna sahiptir. Boynun ortasından başlayan oval kesitli kısa kulplar omuzda son bulur.

Referans: Pieri 2005, Pl. 29. 6; Bezczky 2013, Pl 34. 382.

Tarih: MS 4. yüzyıl- 7. yüzyıl başları

Katalog No: 11 (Fig. 3.11)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Kuzey Duvar 4- ERY82.CT.KD-7

Ölçüler: h: 8.7 cm R: 4 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 8/3 (Pink) **Yüzey Rengi:** 5 YR 6/8 (Reddish Yellow) **Astar Rengi:** 5 YR 4/4 (Reddish Brown)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, ince katkılı, az gözenekli, yoğun ve ince altın ve gümüş mika, çok az ve küçük kireç içerir.

Form: LRA 3 Amphorası – Tip 4

Tanım: Üçgen profilli keskin ağız kenarına, konik bir boyna sahiptir. Boynun ortasından başlayan oval kesitli kısa kulplar omuzda son bulur.

Referans: Bezczky 2005, 225, Pl. 1. 2-3; Ladstätter 2008, Taf. 302. K 282, K 283.

Tarih: MS 4. yüzyıl- 7. yüzyıl başları

Katalog No: 12 (Fig. 3.12)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Doğu Açma 13-14- ERY82.CT. DA13-14-2

Ölçüler: h: 11.6 cm R: 3.8 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 5/6 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, ince hamur katkılı, ince ve çok yoğun sarı mika, ince ve az sarı ve siyah katkılar içerir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 4

Tanım: Ucu yuvarlatılmış, içi boş, yüksek halka formlu kaide parçası. Amphoranın iç kısmında ince bir yumru bulunmaktadır. Dışta, gövdeye geçişte keskin yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Ladstätter 2008, Taf. 296. K 227; Bezczky 2013, Pl. 34. 386; Pl. 47. 606.

Tarih: MS 4. yüzyıl sonları- MS 7. yüzyıl

Katalog No: 13 (Fig. 3.13)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A1 Açması- ERY78.CT.A1-8

Ölçüler: h:10.2 cm R:3 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 10 YR 4/4 (Weak Red)

Hamur Tanımı: Kaba, sert hamur yapılı çok yoğun ve ince- iri mika, az ve küçük taşçık içerir.

Form:LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: Dışa yuvarlatılmış ve yaka oluşturulmuş ağız formuna, dar ve konik bir boyna sahiptir. Boynun ortasından başlayan oval kesitli kısa kulplar omuzda son bulur.

Referans: Robinson 1959, Pl. 40. M373; Bezczky 2005, 225, Pl. 1. 4; Ladstätter 2008, Taf. 306. K374; Bezczky 2013, Pl. 46. 605.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 6. yüzyıl

Katalog No: 14 (Fig. 3.14)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A3 Açması- ERY78.CT.A3-8

Ölçüler: h: 5.5 cm R: 3.3 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 5/8 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur dokulu, çok yoğun ve ince mika ve kum içerir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: Dışa yuvarlatılmış ve yaka oluşturulmuş ağız formuna, dar ve konik bir boyna sahiptir. Boynun ortasından başlayan oval kesitli kısa kulplar omuzda son bulur.

Referans: Robinson 1959, Pl. 40. M373; Bezczky 2005, 225, Pl. 1. 4; Pieri 2005, Pl. 28. 5; Ladstätter 2008, Taf. 306. K374; Bezczky 2013, Pl. 46. 605.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 6. yüzyıl

Katalog No: 15 (Fig. 3.15)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Doğu Açma 13-14- ERY82.CT. DA13-14-3

Ölçüler: h: 7.8 cm R: 4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 5/6 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, ince hamur katkılı, ince ve çok yoğun sarı mika, ince ve az sarı ve siyah katkılar içerir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: Uca doğru sivrilen, içi dolu kaide, içte yumruludur. Dışta kaideden gövdeye geçişte bir halka çıkıntı ile keskin yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Ladstätter 2008, Taf. 311. K 428; Bezczky 2013, Pl. 34. 387.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 7. yüzyıl

Katalog No: 16 (Fig. 4.16)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Teras Duvarlı Yapı, 1977- ERY77.TDY-5

Ölçüler: h:8.2 cm R: 4.2 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/8 (Light Red) / 7.5 YR 8/2 (Pinkish White)

Hamur Tanımı: Serti kaba hamur yapılı ince ve çok yoğun gümüş mika, az ve ince kuvars ve siyah katkı içermektedir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: Uca doğru sivrilen, içi dolu kaide, içte yumruludur. Dışta kaideden gövdeye geçişte bir halka çıkıntı ile keskin yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Ladstätter 2008, Taf. 311. K 428; Bezczky 2013, Pl. 34, 383.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 7. yüzyıl

Katalog No: 17 (Fig. 4.17)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 8- ERY81.CT. DA8-9

Ölçüler: h: 20.5 cm R: 4.1 cm

Hamur Rengi: 5 YR 3/4 (Dark Reddish Brown) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 4/8 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, çok ince ve çok yoğun sarı ve beyaz mika, ince ve orta yoğunlukta kireç, irili ufaklı siyah taşçık içerir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: Kaide ince ve uzun bir forma sahiptir. Amphoranın iç kısmında ince bir yumru bulunmaktadır. Dışta, gövdeye geçişte keskin yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Bezczky 2013, Pl. 34. 386.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 7. yüzyıl

Katalog No: 18 (Fig. 4.18)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 8- ERY81.CT. DA8-8

Ölçüler: h: 37 cm R: 3.8 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, çok ince ve çok yoğun sarı ve beyaz mika, ince ve orta yoğunlukta kireç içerir.

Form: LR3 Amphorası – Tip 5

Tanım: En uçta neredeyse kapanan ve iç kısmı boş kaide, içte yumruludur. Dışta, gövdeye geçişte keskin yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Ladstätter 2008, Taf. 311. K 426.

Tarih: MS geç 4. yüzyıl- MS 7. Yüzyıl

Katalog No:19 (Fig. 4.19)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Toechobatlı Yapı, 1977- ERY77.TOE-14

Ölçüler: h: 19 cm R: 6.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 5/8 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapısına sahip çok yoğun ve büyük boyutlarda kuvars, orta miktarda ve orta-iri boyutlarda siyah taşçık, az miktarda ve ince kireç içermektedir.

Form: Kapitan II

Tanım: Kalınlaştırılmış dudağın hemen altında keskin bir yiv bulunur. Konik boyunun üzerinde görülen geniş ve derin yiv izleri özellikle amphoranın iç kısmında oldukça belirgindir. Ağzın ve boynun tamamı korunmuş, tek kulpu kırık bir diğer kulpun ise neredeyse yarısı korunmuştur.

Referans: Riley 1979, Fig. 84. 243; Heimberg 1982, Taf. 41. 695; Keay 1984, 138, Fig. 52.2; Robinson 1959, Pl. 28. M327; Krapivina 2009, Pl. 39.3; Papuashvili 2009, Pl. 72.1; Dyczek 2010, 998, Fig. 6; Klenina 2010, 1010, Fig. 3/5; Ladstätter 2010, Taf. 115, 134, A-K 916; Dündar 2012, 53, Fig. 18; Bezczky 2013, Pl. 45. 583; Bădescu 2013, 198, Pl. 3.3; Opait 2018, 705, Fig. 18.

Tarih: MS 3. yüzyıl

Katalog No: 20 (Fig. 4.20)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Kuzey Duvar 4- ERY82.CT.KD-4

Ölçüler: h:11.1 cm R: 7.6 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 (Light Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/6 (Light Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince katkı, az miktarda ve ince mika, orta miktarda ve orta büyüklükte kireç, küçük ve orta yoğunlukta siyah ve beyaz katkı içerir.

Form: Kapitan II Amphorası

Tanım: Silindirik form oluşturan yüksek halka kaide ile aşağı doğru daralan alt gövdenin kaide yakın küçük bir kısmı korunmuştur.

Referans: Negru ve diğ. 2003, 211, Fig. 2.21.

Tarih: MS 2.- 3. yüzyıl

Katalog No: 21 (Fig. 4.21)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 8- ERY81.CT. DA8-11

Ölçüler: h: 9.3 cm R: 3.9 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 4/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 5/8 (Red)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, yoğun ve küçük kuvars ve çok yoğun mika ile orta yoğunlukta ve küçük siyah katkı içerir.

Form: Ephesos 56

Tanım: Kısa ve kalın silindirik kaide dışta hafif bir içbükey profil yapmıştır.

Referans: Ladstätter 2008, Taf. 323. K 571; Bezeczky 2013, Pl. 35. 397; Pl. 47. 614

Tarih: MS 4.- 7. Yüzyıl

Katalog No: 22 (Fig. 4.22)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A2 Açması- ERY78.CT.A2-4

Ölçüler: h: 8.5 cm R: 8.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Kaba, sert bir hamur yapısına sahip az yoğunlukta ve küçük boyutlu gözenekli, az miktarda ve ince mika, az miktarda ve küçük boyutlarda kırmızı, siyah, beyaz katkılar içermektedir.

Form: Samos-Cistern Tip- Agora M273

Tanım: Basit düz ağızlıdır. Ağızın altında tutturulan oval kulplar omuzla birleşir. Kulpların arasında yivlendirme yapılmıştır.

Referans: Arthur 1998, 165, Fig. 7.2; Saguì 1998, 319, Fig. 9. 3-4; Şenol – Kerem 2000, Lev. 18. 25; Bezeczky 2005, 228, Pl. 4. 31; Shkodra 2006, 443, Fig. 9. 50-51; Şenol 2009, 254, Env. no 91; Gülsefa 2016, 147, Kat. no 122.

Tarih: MS 6. yüzyıl

Katalog No: 23 (Fig. 4.23)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1979, Kuzey Portik ve Avlu- ERY80.CT.KPA-3

Ölçüler: h:9.8 cm R: 3.5 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/6 (Light Red)

Hamur Tanımı: Kaba, sert hamur yapısına sahip, çok küçük ve az miktarda mika, az miktarda ve küçük taşçık, kireç içerir.

Form: Samos-Cistern Tip- Agora M273

Tanım: Basit düz ağızlıdır. Ağızın altında tutturulan oval kulplar omuzla birleşir.

Referans: Arthur 1998, 165, Fig. 7.2; Auriemma 1998, 757, Fig. 6. 3; Şenol – Kerem 2000, Lev. 18. 25; Bezeczky 2005, 228, Pl. 4. 31; Shkodra 2006, 443, Fig. 9. 50-51; Şenol 2009, 254, Env. no 91; Gülsefa 2016, 147, Kat. no 122.

Tarih: MS 6. Yüzyıl

Katalog No: 24 (Fig. 5.24)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 11- ERY81.CT. DA11-1

Ölçüler: h: 12.7 cm R: 10.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 (Light Red) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 6/4 (Light Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, orta boyutta ve orta miktarda kırmızı, beyaz katkı, kuvars ve kireç içerir. Pişirmeye bağlı yüzeyde renk farklılıkları görülmektedir.

Form: LRA 2 Amphorası

Tanım: Dışa yuvarlatılmış ağız kenarı huni formdadır. Oval kesitli kulplar kısa tutulmuş boynun ortası ile omzu birleştirir. Kulpların omuzla birleşiminde, gövde üzerinde yatay şeritli yiv izleri görülebilmektedir.

Referans: Riley 1979, Fig. 91. 338; Heath – Tekkök 2006-2009, 29. (LRA 2); Ladstätter 2008, Taf. 304, 331, K 293; Bădescu – Bivolaru 2015, 206, Fig. 5.12.

Tarih: MS 6.- 7. yüzyıl

Katalog No: 25 (Fig. 5.25)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Şaraphane, 1978-ERY78.ŞRP-2

Ölçüler: h: 9.6 cm R: 10.8 cm

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve az mika, kuvars, orta boyutta ve orta yoğunlukta siyah katkı ve kireç içerir.

Form: LRA 2 Amphorası

Tanım: Dışa doğru açılmış huni formulu ağız, keskin bir boyun dönüşü ile dışa genişlemiştir. Boynun üst kısmına tutturulmuş oval kesitli kulp kırık durumdadır.

Referans: Radulescu 1976, Pl. VIII. 1; Riley 1979, Fig. 91. 348; Opait 1984, 678, Taf. III.1; 680, Taf. V.1; Papadopoulos 1989, 84, Fig. 11.a; Demesticha 2005, 174, Fig. 5; Bădescu – Bivolaru 2015, 206, Fig. 5. 1.

Tarih: MS 4.- 6. yüzyıl

Katalog No: 26 (Fig. 5.26)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Doğu Açma 13-14 (Roma Kapısı)-ERY82.CT. DA13-14-9

Ölçüler: h: 2.8 cm R: 10.5 cm

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 ve 7.5 YR 6/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, ince katkılı hamur yapısına sahip olup çok ince ve orta yoğunlukta mika, çok az ve ince kuvars, siyah, kırmızı katkılar içerir.

Form: LRA 2 Amphorası

Tanım: Gövdeden küçük bir yivle ayrılan belirsiz bir düğme dip parçası.

Referans: Radulescu 1976, Pl. VIII.1; Riley 1979, Fig. 92. 350; Papadopoulos 1989, 84, Fig. 11.a; Reynolds – Pavlidis 2014, 461, Fig. 8.3.

Tarih: MS 6. Yüzyıl

Katalog No: 27 (Fig. 5.27)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Toechobatlı Yapı, 1977- ERY77.TOE-13

Ölçüler: h:- cm R:- cm

Hamur Rengi: 10 YR 8/4 (Very Pale Brown) **Yüzey Rengi:** 10 YR 8/4 (Very Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, yoğun ve küçük gözeneklidir. Orta miktarda ve küçük boyutlarda siyah, kırmızı katkılar, çok yoğun ince ve küçük boyutlarda kuvars içermektedir.

Form: Pseudo-Kos en cloche- Agora M 54

Tanım: Parçanın ağız profili korunmamış ancak ağzın hemen altına tutturulmuş bifid kulpların üst kısmı korunmuştur.

Referans: Şenol – Kerem 2000, Lev. 17. 15; Bernard – Jézégou 2006, 142, Fig. 3; Baylan 2008, 83, Kat. no. 35; Bezeczký 2013, Pl. 12. 140; Pl. 51. 707; Şenol 2018, 491, Fig. 414; 492, Fig. 415.

Tarih: MS 1. yüzyıl sonu- 2. yüzyıl ilk yarısı

Katalog No: 28 (Fig. 5.28)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Teras Duvarlı Yapı, 1977 (Teras Duvarı Dışı, Güney)-ERY77.TDY-9

Ölçüler: h:13 cm R: 12 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 8/4 (Pink) **Yüzey Rengi:** 2.5 Y 8/2 (Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, orta yoğunlukta ve irili ufaklı kuvars, ince ve yoğun siyah katkılar, ince ve az mika, orta yoğunlukta ve ince kırmızı katkılar, az ve iri boyutlarda siyah taşıçık içermektedir.

Form: Kilikia- Pinched Handle Amphorası

Tanım: Dışa çekik ağızlı amphoranın geniş, kısa ve silindirik bir boynu vardır. Boynun ortasından başlayan kulplar omuzla birleştirilmiş ve üst kısmı sıkılmıştır.

Referans: Robinson 1959, Pl. 8. G 199; Hayes 1983, 148, Fig. 22. A48; Reynolds 2005, 588, Pl. 1. 1; Heath – Tekkök 2006-2009, 9, MRA 4 (Pinched Handle); Majcherek 2007, 30, Fig. 5. 32-33; Naumenko 2012, 79, Рис. 5. 6; Johanna Struber – İlhan 2018, Taf. 68. K 205; Alpözen 1975, 23, Lev. 10.7; Tekocak – Zoroğlu 2013, 137, Fig. 4, Fig. 5.

Tarih: MS 2.- 3. yüzyıl

Katalog No: 29 (Fig. 5.29)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 13-14- ERY81.CT.DA13-14-12

Ölçüler: h: 6.9 cm R: 7.6 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, iri ve yoğun kuvars, siyah, beyaz taşıçık, kırmızı katkılar yer alır.

Form: LRA 1-A

Tanım: Ucu yuvarlatılmış dışa çekik ağız kenarına ve silindirik bir boyna sahiptir. Ağzın hemen altına boynu çevreleyen ince bir bant oluşturulmuştur. Bantın hemen bitimine ise üzeri yivli oval kulp tutturulmuştur.

Referans: Pieri 2005, Pl. 9. 6; Şenol 2009, 230-231, Env. no. 55-56; Reynolds 2010, 110, Fig. 7. u; Konstantinidou 2010, 956, Fig. 4. 1.

Tarih: MS 5-6. yüzyıl

Katalog No: 30 (Fig. 5.30)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, Kuyu, 1979- ERY79.MPE.Kuyu-15

Ölçüler: h: 8.8 cm R: 6.5 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/4 (Pink) **Yüzey Rengi:** 5 YR 8/3 (Pink)

Hamur Tanımı: Yumuşak, ince hamur yapılı, yoğun ve ince kuvars, az ve ince sarı mika, siyah, kırmızı katkıları içermektedir.

Form: LRA 1-A

Tanım: Ucu yuvarlatılmış dışa çekik ağız kenarına sahiptir. Ağızın altında kısa, dar ve silindirik boyunda geniş açılı, hafif yivlendirilmiş kulplara sahiptir. Boyun-omuz geçişinde amphoranın iç kısmında keskin bir yiv mevcuttur.

Referans: Egloff 1977, Pl. 19. 1; Williams 2005, 164, Pl. 2; Şenol 2009, 228, Env. no 52; Ferrazzoli – Ricci 2010, 823, Fig. 4. 21.

Tarih: MS 7. yüzyıl

Katalog No: 31 (Fig. 5.31)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, Kuyu, 1979- ERY79.MPE.Kuyu-16

Ölçüler: h: 11.7 cm R: 11 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 5/6 (Strong Brown) **Yüzey Rengi:** 10 YR 8/2 (Very Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve yoğun gözenekli, yoğun ve orta boyutta kuvars, beyaz taşçık, ince ve yoğun kırmızı katkı, az ve ince gümüş mika içermektedir.

Form: LRA 1-B

Tanım: Dışa çekik ağza, silindirik boyna ve yivli kulplara sahiptir. Amphoranın kulp hizasında boynu çevreleyen bir projeksiyon noktası yer alır.

Referans: Pieri 2005, Pl. 15. 6; Şenol 2009, 233-243, Env. no. 59-75; Konstantinidou 2010, 956, Fig. 4. 3; Reynolds 2010, 110, Fig. 7. c; Dündar 2012, 46, Fig. 5; Alkaç 2012, 343, Fig. 10; Alkaç 2013, 114, Fig. 9; Bădescu – Bivolaru 2015, 205, Fig. 4. 13; Sazanov 2017a, 663, Fig. 1. 1.

Tarih: MS 7. yüzyıl

Katalog No: 32 (Fig. 6.32)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, Teras Açma- ERY78.CT.TA-2

Ölçüler: h: 17.8 cm R: 8.6 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/4 (Pink) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 8/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Yumuşak, ince hamur yapılı, ince ve orta yoğunlukta kuvars, ince ve yoğun siyah, kırmızı katkı, az ve ince mika içerir.

Form: LRA 1-B

Tanım: Dışa yuvarlatılmış bir ağza sahiptir. Ağızın altında başlayan yivli kulp omuzda sonlanmıştır. Boynun üst kısmında, kulp birleşimi hizasında boynu çevreleyen projeksiyon noktası yer almaktadır.

Referans: Pieri 2005, Pl. 17. 5; Alkaç 2012, 343, Fig. 12.

Tarih: MS 6.- 7. yüzyıl

Katalog No: 33 (Fig. 6.33)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A3 Açması- ERY78.CT.A3-4

Ölçüler: h: 12.2 cm R: 7.9 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR5/4 (Brown) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı, kaba bir hamur yapısına sahip, çok yoğun ve ince mika, irili ufaklı orta yoğunlukta kireç, az miktarda ve ince taneli siyah, beyaz taşçık içerir.

Form: LRA 1-B

Tanım: Dışa yuvarlatılmış bir ağza sahiptir. Yivli kulplar ağızın altına tutturulmuştur. Boyun üzerinde yivler görülmektedir.

Referans: Pieri 2005, Pl. 17. 2; Reynolds 2010, 110, Fig 7. v; Bădescu – Bivolaru 2015, 205, Fig. 4. 1; Sazanov 2017a, 663, Fig. 1. 2.

Tarih: MS 6.- 7. yüzyıl

Katalog No: 34 (Fig. 6.34)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1980, Kuzey Portik ve Avlu- ERY80.CT.KPA-4

Ölçüler: h:14 cm R: 10-12 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/6 (Light Red)

Hamur Tanımı: Kaba, sert hamur yapısına sahip, çok yoğun ve irili ufaklı kuvars, az miktarda ve ince mika, orta miktarda küçük siyah, beyaz taşçık içerir.

Form: Berythus Amphoraları

Tanım: Kalınlaştırılmış ağzın altında sıg bir yiv yer alır. Ağzın hemen altına tutturulmuş kulpların üzerinde sıg yivler bulunmaktadır.

Referans: Reynolds ve diğ. 2008-2009, 101, Fig. 5. g.

Tarih: MS 1. yüzyıl

Katalog No: 35 (Fig. 6.35)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A1 Açması- ERY78.CT.A1-5

Ölçüler: h:10 cm R:1.5 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/6 (Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 5/6 (Yellowish Red)

Hamur Tanımı: Orta derecede gözenekli, ince hamur yapısına sahip, çok ince ve çok yoğun beyaz mika, az miktarda orta boyutlarda kireç, az miktarda ve küçük boyutlarda taşçık içermektedir.

Form: LRA 4 Amphorası

Tanım: Kaidenin ucu sivriltilmiş, iç kısmında yumru oluşturulmuştur.

Referans: Majcherek 1995, 175, Fig. 6. 5; Pieri 2005, Fig. 38. 5; Slane – Sanders 2005, 259, Fig. 5. 25-26; Sazanov 2017b, 645, Fig. 12.3. 1-2.

Tarih: MS 5. yüzyıl sonu- 6. yüzyıl

Katalog No: 36 (Fig. 6.36)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 8- ERY81.CT. DA8-13

Ölçüler: h: 7 cm R: 3.5 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/6 (Yellowish Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, ince ve orta yoğunlukta kuvars ve siyah katkı içerir.

Form: LRA 4 Amphorası

Tanım: Yivlendirilmiş kaide kısmı silindirik gövdeye doğru genişleyerek açılmaktadır. Kaide, uçta düzleştirilmiştir.

Referans: Majcherek 1995, 176, Fig. 7; Pieri 2007, 318, Fig. 6. 17; Ladstätter 2008, Taf. 293. K 186; Bădescu – Bivolaru 2015, 207, Fig. 6.11; Sazanov 2017b, 645, Fig. 11.2. 4-5; Meriç 2018, 86, Pl. 8. 48; Rife – Heath 2013-2020, KTH0833.

Tarih: MS 5. – 6. yüzyıl

Katalog No: 37 (Fig. 6.37)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, Havuz- ERY78.CT.H-1

Ölçüler: h: 16.3 cm R: 10.4 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 8/3 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapısına sahip çok yoğun ve orta boyutlarda kuvars, ince ve orta yoğunlukta kireç, çok az ve ince beyaz mika, siyah katkı içerir.

Form: LRA 5-6 Amphorası

Tanım: Hafif dışa çekik ağız kenarına, kısa bir boyna, üzeri yivli yuvarlak kesitli kulplara sahip amphora torba formudur. Kulp altında yaklaşık 10 cm'lik bölümü hariç amphoranın ele geçmiş tüm yüzeyi yivlidir. Amphoranın üzerinde yer yer kalker izleri görülmektedir.

Referans: Ballet – Picon 1987, 31, Fig. 4. 2; Gempeler 1992, Abb. 129. 3; Bonifay – Pieri 1995, 113, Fig. 10. 68; Pieri 2007, 320, Fig. 8. 10; Şenol 2003, 125, Env. no. 48; Ladstätter 2008, Taf. 293. K 186; Vokaer 2017, 800, Fig. 4. 3; Şenol 2018, 144, Fig. 117.

Tarih: MS 6.-7. Yüzyıl

Katalog No: 38 (Fig. 6.38)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Tiyatro, 1980- ERY80.TYT-1

Ölçüler: h: 19.3 cm R: - cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 5/8 (Red) /2.5 YR 4/1 (Dark Reddish Gray) **Yüzey Rengi:** 10 YR 6/2 (Light Browish Gray) **Astar Rengi:** 2.5 YR 8/1 (White)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, çok yoğun ve irili ufaklı kireç, çok yoğun ve ince kuvars, az ve ince mika, siyah katkılar içermektedir.

Form: Amrit amphora

Tanım: Kulpun ortasında, tüm kulp boyunca devam eden derin bir oluk bulunmaktadır.

Referans: Hayes 1991, Pl. 25. 7; Reynolds 1999, 69, Fig. 38-28; Reynolds 2005, 594, Pl. 7. 46; Meyza – Baginska 2013, 140, Fig. 4. a.

Tarih: MS 2.- 4. yüzyıl

Katalog No: 39 (Fig. 7.39)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Tiyatro, 1981- ERY81.TYT-4

Ölçüler: h: 5.2 cm R: 15.6 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 7/3 (Pale Brown) **Yüzey Rengi:** 2.5 Y 7/2 (Light Gray)

Hamur Tanımı: Yumuşak, kaba hamur yapılı, az ve ince mika, orta miktarda ve orta boyutlarda kırmızı katkıları içerir.

Form Büyük Spatheia/ Spatheion Tip 1 B amphorası ağız parçası

Tanım: Dışa yuvarlatılmış kalın bir ağza sahiptir.

Referans: Bonifay – Pieri 1995, 96, Fig. 1. 3; Bonifay 2004, 124, Fig. 67. 8, 18.

Tarih: MS 5. yüzyıl

Katalog No: 40 (Fig. 7.40)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai UFO, Deniz Kenarı Sondajı, 1979- ERY79.UFO.DKS-1

Ölçüler: h: 30 cm R: 5.1 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 8/3 (Pale Brown) **Yüzey Rengi:** 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, çok yoğun ve çok iri orta boyutlarda kuvars, yoğun ve irili ufaklı siyah taşçık içermektedir.

Form: Küçük Spatheia/Spatheion Tip 3 C amphorası

Tanım: Dışa yuvarlatılmış ağza ve silindirik bir boyna sahiptir. Ağız altına tutturulmuş oval kesitli dikey kulplar omuzda birleşir. İnce uzun ve silindirik gövdenin yarısından fazlası korunmuştur.

Referans: Panella 1973, 630, Fig. 31; Bjelajac 1996, 90, Fig. 31. 182; Bonifay 2004, Fig 61. C.1; Bezeczky 2005, 229, Pl. 5. 49; Ladstätter 2008, Taf. 311. K 425; Şenol 2018, 237, Fig. 194.

Tarih: MS 5.- 7. yüzyıl

Katalog No: 41 (Fig. 7.41)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, Y Açması 1977-ERY77.MPE.Y-18

Ölçüler: h: 6.2 cm R: 3.9 cm

Hamur Rengi: 2.5 Y 8/3 (Pale Brown) **Yüzey Rengi:** 2.5 Y 8/2 (Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve yoğun gözenekli, çok yoğun ve ince kuvars, orta yoğunlukta ve ince siyah, kırmızı ve beyaz katkıları içermektedir.

Form Zeest 80 Amphorası

Tanım: Hafif yükseltilmiş konik kaide.

Referans: Robinson 1959, Pl. 14, K 115; Barnea 1966, Fig. 15.7; Arsen'eva – Naumenko 1992, Fig. 22; Opait 1996, 288, Pl. 18.4; Naumenko 2006, 265, Рис. 3.9; Naumenko 2012, Рис.14.4; Rife – Heath 2013-2020, KTH2714; Kırkanlı 2021, 675, 677, Kat. No. 376, 378; Mowat 2016, 182, 34.

Tarih: MS 3.-4. yüzyıl

Katalog No: 42 (Fig. 7.42)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Tiyatro Skene Frons,1980- ERY82.TYT.SKN-2

Ölçüler: h: 5 cm R: 6.6 cm

Hamur Rengi: 5 YR 4/1 (Dark Gray) / 5 YR 5/6 (Yellowish Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 6/8 (Light Red)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, yoğun ve iri boyutlarda kuvars, ince ve az miktarda mika, siyah katkı içerir.

Form Zeest 80 Amphorası

Tanım: Alçak konik kaide. Kaidenin son bulduğu ve alt gövdenin başladığı kısımda yivler yer alır.

Referans: Donceva-Petkova 1989, Табл. III.11; Opait 1996, 288, Pl. 18.5; Naumenko 2006, 265, Рис. 3.10; Swan 2010, Pl. 65. 2; Kırkanlı 2021, 673, Kat. No. 374; Grigoraş – Panaite 2021, 113, Plate XIV, 79.

Tarih: MS 5.- 6. yüzyıl

Katalog No: 43 (Fig. 7.43)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, Kuyu, 1979-ERY79.MPE.Kuyu-9

Ölçüler: h: 23.5 cm R: 9 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 4/1 (Dark Gray) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/3 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve az mika, kuvars, ince ve yoğun kum, beyaz, kırmızı katkı içermektedir.

Form: Castrum Perti Amphorası

Tanım: Ağız kırık olan amphoranın silindirik kulplarının başlangıcı omuz üzerinde korunmuştur. En geniş kısmı omuz olan form, Dibe doğru daralmıştır. Dip kısmının ortasında içbükey girinti, tam merkezinde de düğme

şeklinde bir çıkıntı yapmış geniş halka kaide oluşturur. Amphoranın kaidesinde ve gövdesinde yivler görülmektedir.

Referans: Bass 1982, 185, Fig. 8.20. P 78; Bonora ve diğ. 1988, Tav. XI. 4; Keay 1998, 149, Fig. 3; Saguì 1998, 316, Fig. 8. 4-6; Arthur – Patterson 1998, 522, Fig. 6.1; Cirelli 2009, 566, Fig. 5. 2; Bonifay 2010, 57, Fig. 6. 28-29; Costantini 2011, 421, Fig. 18. 1-2; 422, Fig. 20; Chkhaidze 2012, Рис. 88.1-3; Bonifay 2016, 607, Fig. 8. 44.

Tarih: MS 7. yüzyıl

Katalog No: 44 (Fig. 8.44)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1982, Kuzey Duvar 4-ERY82.CT.KD-14

Ölçüler: h: 10.5 cm R: 15 cm

Hamur Rengi: 5 YR 5/8 (Yellowish Red) **Yüzey Rengi:** 5 YR 6/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, az gözenekli, az ve küçük boyutlarda mika, az ve çok küçük boyutlarda beyaz ve siyah katkı içerir.

Form: DR 24 Amphorası

Tanım: Yüksek konik ağız, içe doğru çekiktir. Kısa ve dik bir boyna sahiptir.

Referans: Opait 2007, 636, Fig. 2. 4; Hayes 1991, Fig. XXXIX. 25; Tekkök ve diğ. 2001, Pl. 18. 168; Forster 2009, 91, Fig. 4.47. 293; Quiri 2015, 166, Fig. 5. 1.

Tarih: MS 2.- 3. yüzyıl

Katalog No: 45 (Fig. 8.45)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, X Açması 1977-ERY77.MPE.X-4

Ölçüler: h: 10.7 cm R: - cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 (Light Red) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, yoğun ve ince mika, az ve orta boyutta kuvars içermektedir.

Form: Dressel 24 Amphorası

Tanım: Uca doğru sivrilen, konik bir kaide formudur.

Referans: Alexandrescu 1957, Fig. 50. 1; Manacorda 1975, Tav. XCVII. 2-3; Bertrand 1995, 358, Fig. 1. 3; Paraschiv 2002, 183, Pl. 1. 3; Opait 2007, 635, Fig. 1. 3; Naumenko 2012, 76, Рис. 2.10.

Tarih: MS 2.- 3. yüzyıl

Katalog No: 46 (Fig. 8.46)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Teras Duvarlı Yapı, 1977-ERY77.TDY-4

Ölçüler: h: 10.9 cm R: 2 cm

Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 (Light Red) **Yüzey Rengi:** 2.5 YR 7/6 (Light Red) **Astar Rengi:** 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve yoğun gümüş mika, az ve ince beyaz, siyah katkı içermektedir.

Form: Dressel 24 Amphorası

Tanım: Uca doğru sivrilen, konik bir kaide formudur.

Referans: Manacorda 1975, Tav. XCVII, 2-3; Bertrand 1995, 358, Fig. 1. 3; Paraschiv 2002, 183, Pl. 1. 3; Opait 2007, 635, Fig. 1.3; Naumenko 2012, 76, Рис. 2.10.

Tarih: MS 2.- 3. yüzyıl

Katalog No: 47 (Fig. 8.47)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Mozaikli Peristyl Ev, J Odası 1977-ERY77.MPE.J-14

Ölçüler: h: 13.7 cm R: - cm BÇ: 9 cm

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/6 (Reddish Yellow)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, çok ince ve yoğun sarı mika ve ince kireç, az ve ince kırmızı, siyah katkılar içermektedir.

Form: Bag-shaped amphora (Ege)

Tanım: İçe dönük, kanca bir ağız yapmış amphoranın elips kulpları uzun olmayan boynun ortasına tutturulmuş omzun üstünde birleşmiştir.

Referans: Opait 2004a, Pl. 9. 5.

Tarih: MS 4.- 6. yüzyıl

Katalog No: 48 (Fig. 8.48)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1981, Doğu Açma 8-ERY81.CT. DA8-2

Ölçüler: h: 7.4 cm R: 7.8 cm

Hamur Rengi: 5 YR 6/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 10 YR 8/3 (Very Pale Brown)

Hamur Tanımı: Sert, kaba hamur yapılı, ince ve orta yoğunlukta kırmızı, sarı katkı, az ve ince kireç, sarı mika içerir.

Form: Bag-shaped amphora (Ege)

Tanım: İçe dönük, kanca bir ağız yapmış amphoranın yuvarlak kesitli kulpları boynun ortasına tutturulmuştur. Boynun hafif içe doğru daraldığı görülür.

Referans: Opait 2004a, Pl. 9. 6; Bezeczký 2013, Pl. 35. 389.

Tarih: MS 4.- 6. yüzyıl

Katalog No: 49 (Fig. 8.49)

Buluntu Yeri ve Yılı: Erythrai Cennettepe 1978, A1 Açması-ERY78.CT.A1-2

Ölçüler: h: 7.2 cm R: 9.2 cm

Hamur Rengi: 7.5 YR 7/6 (Reddish Yellow) **Yüzey Rengi:** 7.5 YR 7/4 (Pink)

Hamur Tanımı: Sert, sıkı hamur yapılı, az gözenekli, orta miktarda ve ince taşçık, orta yoğunlukta ve orta boyutta kuvars, az miktarda ve irili ufaklı boyutlarda kireç, az ve ince beyaz mika içerir.

Form: Pamphylian Type? Bag-shaped amphora

Tanımı: Dışa yuvarlatılmış ağızın hemen altında, boynun ortasına tutturulmuş kulpları yer alır. Kısa boyun hafifçe genişletilmiştir.

Referans: Opait 2014, Fig. 19-20.

Tarih: MS 5. yüzyıl

KAYNAKÇA

Akurgal 1979

E. Akurgal, *Erythrai: an Ancient Ionian City*, İzmir 1979.

Alexandrescu 1957

P. Alexandrescu, "Sectorul necropolei tumulare", *Şantierul arheologic Histria, MCA 4*, 1957, 55-69.

Alkaç 2012

E. Alkaç, "Korkyros (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LR1 Amphoraları", *Olba XX*, 2012, 323-344.

Alkaç 2013

E. Alkaç, "Silifke Müzesi'nden Doğu Akdeniz Üretimi Amphoralar", *Cedrus I*, 2013, 107-124.

Alpözen 1975

T. O. Alpözen, "Bodrum Müzesi Ticari Amphoraları", *TAD XXII-2*, 1975, 5-32.

Alpözen ve diğ.1995

T. O. Alpözen – A. H. Özdaş – B. Berkaya, *Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları*, Ankara 1995.

Annis 1975

M. B. Annis, "Amphora Sixti", *Festoen Opgedragen aan A.N. Zadoks-Josephus Jitta bij haar zeventigste verjaardag*, *Scripta Archaeologica Groningana 6*, 1975, 29-40.

Arsen'eva – Naumenko 1992

T. M. Arsen'eva – S. A. Naumenko, *Usad'by Tanaisa*, Moscow, 1992.

Arthur – Patterson 1998

P. Arthur – H. Patterson, "Local pottery in southern Puglia in the sixth and seventh centuries", *Ceramica in Italia: VI–VII secolo. Atti del Convegno in onore di John W. Hayes*, Roma 11–13 maggio 1995, (Ed. L. Sagui), Firenze 1998, 511-530.

Arthur 1989

P. Arthur, "Aspects of Byzantine Economy: An Evaluation of Amphora Evidence from Italy", *Rechercher sur la Céramique Byzantine*, (Eds. V. Déroche – J. M. Spieser), Paris 1989, 79-93.

Arthur 1992

P. Arthur, "La produzione di anfore bizantine", *Archeologia Medievale XIX*, 103-110.

Arthur 1998

P. Arthur, "Eastern Mediterranean Amphorae between 500 and 700: A View From Italy", *Ceramica in Italia: 6-7 Secolo. Atti Del Convegno in Onore Di John W. Hayes*, Roma, 11-13 Maggio 1995, (Ed. L. Sagui), Firenze 1998, 157-184.

Arthur 2005

P. Arthur, Roman amphorae. A digital resource (University of Southampton 2005)
https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=287&CFID=f55d26c9-d2b5-4da8-bfde-9f484dcbc279&CFTOKEN=0

Auriemma 1998

R. Auriemma, “Un carico di anfore Keay LII nelle acque dello Ionio”, *Ceramica in Italia: 6-7 Secolo. Atti Del Convegno in Onore Di John W. Hayes, Roma 11-13 Maggio 1995*, (Ed. L.Sagui), 1998, 753-760.

Auriemma ve diğ. 2012

R. Auriemma – V. Degrassi – E. Quiri, “Produzione e Circolazione di anfore in Adriatico tra III e IV Secolo: Dati da Contesti Emblematici”, *Ceramica Romana nella Puglia Adriatica*, (Ed. C. S. Fioriello), Bari 2012, 255-298.

Auriemma – Quiri 2004

R. Auriemma – E. Quiri, “Importazioni di anfore orientali nell’Adriatico tra primo e medio impero”, *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002, Monographs of the Danish Institute at Athens 5*, (Ed. J. Eiring – J. Lund), Aarhus 2004, 43–55.

Bădescu 2013

A. Bădescu, Amfore orientale de tip Kapitän II descoperite la Histria în Sectorul Basilica extra muros, *Materiale Şi Cercetări Arheologice (serie nouă)*, IX, 2013, 189–198.

Bădescu – Bivolaru 2015

A. Bădescu – A. Bivolaru, “Oriental Amphorae Discovered At Histria in the Acropolis Centre-South Sector (2014)”, *Materiale Şi Cercetări Arheologice (serie nouă)*, XI, 2015, 193-294.

Ballet – Picon 1987

P. Ballet – M. Picon, “Recherches Preliminaires sur les Origines de la Céramique des Kellia (Egypte)”, *CCE, Tome 1*, 1987, 17-47.

Barnea 1966

I. Barnea, "L'In cendie d e la Cite de D in o getia a u V 1-e siec le", *Dacia N . S.*, 237-260.

Bass 1982

G. F. Bass, “The Pottery”, (Ed. G. F. Bass – F. H. Van Doorninck) *Yassı Ada, Volume I, A Seventh-Century Byzantine Shipwreck*, Teksas 1982, 155-188.

Bayburtluoğlu 1975

C. Bayburtluoğlu, *Erythrai*, Ankara 1975.

Baylan 2008

S. Baylan, *2006-2007 Tralleis Kazılarında Ele Geçen Amphoralar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Aydın 2008.

Beltran 1970

M. Beltrán Lloris, *Las Ánforas Romanas en España*, Zaragoza 1970.

Bernard – Jézégou 2006

H. Bernard – M. P. Jézégou, “The West Embiez 1 Shipwreck. A complementary Cargo of vintage wine amphoras at the transition from the 2nd to the 3rd century AD”, *Skyliss* 2006, 140-145.

Bertrand 1995

E. Bertnard, “Nouvelles Données Pour l’identification de l’amphore Dressel 24”, *RAE*, 46, 1995, 357-360.

Bezczky 2004

T. Bezczky, “Early Roman Food Import in Ephesus. Amphorae from the Tetragonos Agora”, *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002*, *Monographs of the Danish Institute at Athens* 5, (Ed. J. Eiring – J. Lund), Aarhus 2004, 85–97.

Bezczky 2005

T. Bezczky, “Late Roman Amphora from the Tetragonos-Agora in Ephesus”, *Spätantike und mittelalterliche Keramik aus Ephesos*, (Ed. F. Krzinger), 2005, 203-229.

Bezczky 2013

T. Bezczky, *The Amphorae of Roman Ephesus*, *FiE XV/1*, Wien 2013.

Bjelajac 1996

L. Bjelajac, *Amfore gornjomezijskog Podunavlja (Amphorae of the Danubian basin in Upper Moesia)*, Beograd 1996.

Bonifay – Pieri 1995

M. Bonifay – D. Pieri, “Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: Nouvelles Données Sur La Typologie Et Le Contenu”, *JRA* 8, 1995, 94-120.

Bonifay 1986

M. Bonifay, “Observations sur les amphores Tardives à Marseille d’après les Fouilles de la Bourse”, *RAN* 19, 1986, 269-305.

Bonifay 2003

M. Bonifay, “La Céramique Africaine, Un Indice du Développement économique?”, *AnTard* 11, 2003, 113-128.

Bonifay 2004

M. Bonifay, *Études sur la céramique romaine tardive d’Afrique BAR IntlSer 1301*, Oxford 2004.

Bonifay 2010

M. Bonifay, “Avances dans l’étude des céramiques africaines de l’Antiquité tardive (IIIe-VIIe s.)”, *Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον ελληνικό χώρο (3ος-7ος*

αι. μ. X.) επιστημονική συνάντηση, Θεσσαλονίκη, 12-16 Νοεμβρίου, (Ed. D. Papanikola-Bakirtzis – D. Kousoulakou), 2010, 37- 64.

Bonifay 2016

M. Bonifay, “Amphores de l’Afrique romaine: nouvelles avancées sur la production, la typochronologie et le contenu”, *Amphorae ex Hispania: paisajes de producción y consumo*, (Ed. R. Járrega – P. Berni), Tarragona 2016, 595-611.

Bonora ve diğ. 1988

E. Bonora – C. Falcetti – F. Ferretti – A. Fossati – G. Imperiale T. Mannoni – G. Murialdo – G. Vicino, “Il “castrum” tardo-antico di S. Antonino di Perti, Finale Ligure (Savona): fasi stratigrafiche e reperti dell’area D. Seconde notizie preliminari sulle campagne di scavo 1982-1987”, *Archeologia Medievale* XV, 335-396.

Böttger 1992

B. Bottger, “Die Kaiserzeitlichen und Spatantiken Amphoren aus dem Kerameikos”, *AM* 107, 1992, 315-381.

Cankardeş-Şenol 2006

G. Cankardaş-Şenol, *Klasik ve Helenistik Dönem’de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*, İstanbul 2006.

Capelli 1998

C. Capelli, *Analisi minero-petrografiche, Appendice a Saguì 1998*, 331-333.

Carandini ve diğ. 1968

A. Carandini – E. Fabbricotti – Carlo Gasparri – M.G. Tatti – M. Gianelli – M. Paola Moriconi – B. Palma – C. Panella – M. Polia – A. Ricci, *Ostia I, Le terme del nuotatore, scavo dell'ambiente IV, Studi Miscellanei 13*, 1968.

Carlson 2003

D. N. Carlson, “The Classical Greek Shipwreck at Tektaş Burnu, Turkey” *AJA* 107, 2003, 581- 600.

Castiglioni ve diğ. 1992

E. Castiglioni – XX, “Il “castrum” tardo-antico di S. Antonino di Perti, Finale Ligure (Savona): terze notizie preliminari sulle campagne di scavo 1982-1991, *Archeologia Medievale*, XIX, 279- 368.

Chkhaidze 2012

V. N. Chkhaidze, *Phanagoria. In VI-X centuries*, Moscow 2012.

Cipolato 2013/2014

A. Cipolato, *Altino survey 2012: le anfore italiche, egeo-orientali e galliche*, Tesi di Laurea, Venezia 2013/2014.

Cirelli 2009

E. Cirelli, “Anfore globulari a Classe nell’Alto Medioevo”, V. Congresso Nazionale di Archeologia Medievale. Palazzo della Dogana, Salone del Tribunale (Foggia), Palazzo dei Celestini, Auditorium (Manfredonia), 30 settembre-3 ottobre, (Eds. G. Volpe – P. Favia), 2009, 563-568.

Costantini 2011

A. Costantini, "Le Anfore", *Archeologia in Piazza dei Miracoli. Gli scavi 2003-2009*, (Eds. A. Alberti – E. Paribeni), Ghezzeno 2011, 393-430.

Cramer 1832

J. A. Cramer, *Geographical and Historical Description of Asia Minor*, Oxford 1832.

Dalby 2003

A. Dalby, *Food in the Ancient World from A to Z*, London, New York 2003.

Demesticha 2005

S. Demesticha, "Some Thoughts on the Production and Presence of the Late Roman Amphora 13 on Cyprus", *Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: the Ceramic Evidence/ Acts from a Ph.D. seminar for young scholars*, Sandjberg Manorhouse, 12-15 February 1998, (Eds. M.B. Briese – L.E. Vaag), Odense 2005, 169–178.

Demesticha 2010

S. Demesticha, "The cargo of shipwreck 7 in the Pagasitic gulf. A preliminary interpretation", *Proceedings of the Symposium: Late Antique Ceramics from Greece (3rd-7th c.c.)*, Thessaloniki, November 12th-16th 2006, vols.1–2, (Ed. D. Papanikola-Bakirtzi – N. Kousoulakou), Thessaloniki 2010, 131-142.

Demesticha 2014

S. Demesticha, "Late Roman Amphora Typology in Context", *LRCW 4, Volume I, BARIntSer. 2616 (I)* (Eds. N. Poulou Papadimitriou – E. Nodarou – V. Kilikoglou), 2014 599-606.

Didiomi 2011

S. Didiomi, "Local production and imported pottery from Cos island, Greece (4th – 8th c. A.D.)", *Abstracts, Posters, LRWC 4 Thessaloniki*, 7–10 April, Thessaloniki 2011, 73-74.

Doğer – Şenol 1997

E. Doğer – A. K. Şenol, "Rhodos Peraiasinda İki Yeni Amphora Atölyesi", *Arkeoloji Dergisi IV İzmir* 1997, 59-73.

Doğer 1991

E. Doğer, *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir 1991.

Donceva-Petkova 1989

L. Donceva-Petkova, "Frühbyzantinische Gefäßfunde im Dorf Odarci, Kreis Tolbuhin", in: *Izvestija na Narodnija Muzej Varna*, 25 (40), 41-48.

Dupont 1982

P. Dupont, "Amphores commerciales archaiques de la Grece de l'est. La Parola del Passato", *FAsc. CCIV-CCVII*, 1982, 193-209.

Dündar 2012

E. Dündar, "A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora?", *AA* 2012/1, 43–61.

Dugonjic 2015

P. Dugonjic, "Rhodian amphorae in the Adriatic: a preliminary report on the evidence from Croatia", *Per Terram, Per Mare. Seaborne Trade and the Distribution of Roman Amphorae in the Mediterranean*, (Ed. S. Demesticha), Uppsala 2015, 243-256.

Dyczek 1996

P. Dyczek, "Novae. Une forteresse de la Première Légion Italique. Remarques concernant les amphores romaines aux Ier—IIIe siècles ap. J.-C.", *Revue des archéologues et historiens d'art de Louvain*, 29 Louvain-la-Neuve 1996, 23-40.

Dyczek 2001

P. Dyczek, *Roman Amphorae of the 1st-3rd Centuries AD Found on the Lower Danube. Typology*, Warszawskiego 2001.

Dyczek 2007

P. Dyczek, "Late Roman Amphorae from the site of Valetudinarium at Novae", *LRCW II. BAR Int. Ser. 1662*, (Eds. M. Bonifay – J.-Ch. Tréglia), Oxford 2007, 827-834.

Dyczek 2008

P. Dyczek, "On the origins of amphora Zeest 90/Dyczek 25 - ultimate solution?", *ReiCretActa* 40, 2008, 515-521.

Dyczek 2010

P. Dyczek, *Kapitan II From Novae-Between East and West*, , *LRCW 3, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean*, (Eds. S. Menchelli – S. Santoro – M. Pasquinucci – G. Guiducci), 2010, 993-999.

Egloff 1977

M. Egloff, "La Potterie Copte. Quatre Siècles D'Artisanat et D'Echanges en Basse-Egypte", *Kellia III*, 1977, 108-119.

Empereur – Hesnard 1987

J. Y. Empereur – A. Hesnard, *Les amphores Hellénistiques. Céramiques Hellénistiques et Romaines*, II, 1987, 9-70.

Empereur – Picon 1986

J. Y. Empereur – M. Picon, "A la recherche des fours d'amphores", *Resherches sur les Amphores Greques*, *BCH Suppl. XIII*, (Eds. Y. Empereur – Y. Garlan), 1986, 103-126.

Empereur – Picon 1989

J. Y. Empereur – M. Picon, "Les régions de production d'amphores impériales", *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherches*, *Actes du colloque de Sienne, 22–24 mai 1986*, Rome and Paris, "L'Erma" di Bretschneide, (Ed. F. Zevi.), De Boccard 1989, 223–248.

Empereur – Picon 1992

J. Y. Emperur – M. Picon, "La reconnaissance des productions des ateliers céramiques: l'exemple de la Maréotide", *CCE 3*, 1992, 145-152.

Ferrazzoli – Ricci 2010

F. Ferrazzoli – M. Ricci, “Un Centro di produzione delle anfore LR 1: Elaiussa Sebaste in Cilicia. Gli impianti, le anfore”, (Ed. S. Menchelli – S. Santoro – M. Pasquinucci – G. Guiducci), LRCW 3, BARIntSer 2185, Oxford 2010, 815-826.

Finkielsztejn 2001

G. Finkielsztejn, Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ., BAR Int. Ser. 990, Oxford 2001.

Forster 2009

G. Forster, Roman Knossos: The Pottery in Context. A presentation of ceramic evidence provided by the Knossos 2000 Project, 1993-95.

Franke – Marathaki 1999

P. R. Franke – I. Marathaki, Wine and Coins in Ancient Greece, Athens 1999.

Gabler ve diğ. 2009

D. Gabler – P. Harshegyi – G. Lassanyi – P. Vamos, Eastern Mediterranean Importand Its Influence On Local Pottery In Aquincum”, ActaArchHung 60, 2009, 51-72.

Gempeler 1992

R. D. Gempeler, Elephantine X, Die römischer bis früh-arabischer Zeit, Mainz 1992.

Grace 1973

V. Grace, “Imports from Pamphylia”, BCH, Supplément I, 1973, 183-208.

Grace 1979

V. Grace, Amphoras and Ancient Wine Trade 3, Princeton 1979.

Grigoraş – Panaite 2021

B. Grigoraş – A. Panaite, “The Late Roman Amphorae from Tropaeum Traiani, Sector A (north of the Basilica A), 2005–2016”, in: Materiale Şi Cercetari Arheologice, Serie Noua, Nr. XVII, 2021, 87-114.

Gülsefa 2016

G. Gülsefa, “2006-2013 Myndos Kazılarında Bulunan Amphoralar ve Amphora Mühür Buluntuları”, Myndoskazı ve Araştırmaları Myndos Excavations And Researches 2004-2013, (Ed. D. Şahin), 2016, 35-160.

Günsenin 1999

N. Günsenin, “From Ganos to Serçe Limanı: Social and economic activities in the Propontis during Medieval Times Illuminated by recent archaeological and historical discoveries”, InstNautAQ, 26.3, 1999, 18-23.

Hadjisavvas 1997

S. Hadjisavvas, Agia Napa, Excavations at Makronisos and the Archaeology of the Region, Nicosia, 1997.

Harshegyi 2008

P. Harshegyi, “Roman amphorae from the East along the ripa Pannonica”, ReiCretActa 40 2008, 173-178.

Hayes 1983

J. W. Hayes, “The villa Dionysos excavations, Knossos: the pottery”, BSA 78, 1983, 97–169.

Hayes 1991

J. W. Hayes, *Paphos III. The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia 1991.

Hayes 1992

J. W. Hayes, *Excavations at Saraçhane in Istanbul, Vol. 2, The Pottery*, Princeton University Press 1992.

Heath – Tekkök 2007/08

S. Heath – B. Tekkök, “Greek, Roman and Byzantine Pottery at İlion (Troia), 2007-2008 Project Troia, 2011 (<http://classics.uc.edu/troy/grbpottery>)

Heimberg 1982

U. Heimberg, *Die Keramik des Kabirions*, Berlin 1982.

Heredotus

Tarih (Çev. M. Ökmen), İstanbul, 2006.

Hoti ve diğ. 2008

Hoti – C. Capelli – M. Piazza, “Gli Spatheia di Dyrrachum”, *ReiCretActa* 40, 2008, 1-5.

IDR

Inscriptiile Daciei Romane= Inscriptiones Daciae Romanae, Vol. II. Oltenia și Muntenia. Grigore Florescu – Constantin C. Petolescu, Bucharest 1977.

Johanna Struber – İlhan 2018

İ. Johanna Struber – İlhan, “Keramik”, *Das Odeion im Artemision von Ephesos. FiE XII/6*, (Ed. L. Zabrana), Wien 2018, 107-173.

Kapitan 1972

G. Kapitan, “Le Anfore del Relitto Romano di Capo Ognina (Siracusa)”, *Recherches sur les Amphores Romaines, MEFRA Suppl. 10*, (Ed. P. Baldacci), Rome, 1972.

Karagiorgou 2001

O. Karagiorgou, “LR2: A Container for the Military Annona on the Danubian Border?”, *Economy and Exchange in the East Mediterranean During Late Antiquity*, Oxford, 29th May, 1999, (Eds. D. Kingsley – M. Decker), Oxford 2001, 129-166.

Keay 1984

S. J. Keay, *Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A Typology and Economic Study, The Catalan Evidence*, BAR Int.Ser. 196, Oxford 1984.

Keay 1998

S. J. Keay, “African amphora”, *Ceramica in Italia: VI–VII secolo. Atti del Convegno in onore di John W. Hayes*, (Ed. L. Sagui), Roma 11–13 maggio 1995, 1998 141-155.

Kırkanlı 2021

E. Kırkanlı, “1977-1988 Erythrai Kazıları Ticari Amphora Buluntuları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilimdalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2021.

Kızıllarslanoğlu- Aytek 2018

Kızıllarslanoğlu, H. A.- Aytek, A. İ., “Elaiussa Sebaste Üretimi “Geç Roma 1” Amphoralarının Geleneksel Tipoloji Yöntemi ve Geometrik Morfometrik Analizlerle Değerlendirilmesi”, MASROP 2018, 16-44.

Kirwan 1938

L. P. Kirwan, “The Pottery”, The Royal Tombs of Ballana and Qustul. Le Caire, (Ed. W. B. Emery- L. P. Kirwan), 1938, 286- 391.

Klenina 2010

E. Klenina, “Trade Relations Between the Mediterranean and the Black Sea Region in the 3rd-6th Centuries AD in the Light of Ceramic Artifacts”, , LRCW 3, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, (Ed. S. Menchelli – S. Santoro – M. Pasquinucci – G. Guiducci), 2010, 1005-1014.

Koparal 2014

E. Koparal, “Klazomenai Khora’sında Arazi Kullanımı ve Tarım Potansiyeli”, Arkeoloji’de Bölgesel Çalışmalar Sempozyum Bildirileri, (Ed. D. B. Erciyas – E. Sökmen), İstanbul 2014, 125–145.

Konstantinidou 2010

Konstantinidou, “Aspect of Everyday Life in a Monastic Settlement: Amphorae and Cooking Wares (4th-7th c.) from the Old Monastery of Baramus in the Wadi Natrun (Egypt): A First Glance”, LRCW 3, (Eds. S. Menchelli – S. Santora – M. Pasquinucci – G. Guiducci), Oxford, 2010, 951-961.

Krapivina 2009

V. Krapivina, “Amphorae of the 3rd-4th Centuries A.D. in Olbia Pontica”, PATABS I. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006. Varia Anatolica XXI, (Eds. D. Kassab-Tezgör – N. Inaishvili), Paris 2010, 69-73.

Ladstätter 2003

S. Ladstätter, “Zur Charakterisierung des Spätantiken Keramikspektrums im Ostalpenraum”, Frühe Kirchen im östlichen Alpengebiet, (Ed. H. R. Sennhauser), München 2003, 831–857.

Ladstätter 2005

S. Ladstätter, “Keramik”, Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheit 4. Baubefund, Ausstattung, Funde, FiE 8-6, (Ed. H. Thür), Wien 2005, 230-358.

Ladstätter 2008

S. Ladstätter, “Funde. Römische, spätantike und byzantinische Keramik”, Das Vediusgymnasium in Ephesos. Archaologie und Baubefund, FiE 14/1, (Eds. M. Steskal – M. La Torre), Wien 2008, 97-186.

Ladstätter 2010

S. Ladstätter, “Keramik”, Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheiten 1 und 2. Baubefund, Ausstattung, Funde, FiE 8,8, (Ed. F. Krzinger), Wien 2010, 172-279.

Landgraf 1980

J. Landgraf, “La Céramique Byzantine”, Tell Keisan (1971-1976): une cité phenicienne en Galilée, (Ed. J. Briend – J. B. Humbert), Paris 1980, 51-88.

Lang 1976

M. Lang, Graffiti and Dipinti. The Athenian Agora. Vol XXI Princeton, New Jersey 1976.

Lemaitre 2000

S. Lemaitre, “Les Importations d’Amphores de Méditerranée Orientale à Lyon au IIIe siècle AP. J.-C.”, *ReiCretActa* 36, 2000, 467-476.

Lemaitre 2002

S. Lemaitre, “Recherche sur la diffusion en Gaule des amphores produites dans le sudouest de l’ anatolie a l’ epoque imperiale”, *Ceramique Hellenistiques et Romaines TMO* 35, Maison de l’Orient, 2002, 213-226.

Leonard 1995

Jr. A. Leonard, “The Ancohrage at Kioni”, *Ancient Akamas I: Settlement and Environment*, (Ed. J. Feijfer), Aarhus 1995, 133-170.

Lund 1993

J. Lund, “Pottery of the Classical. Hellenistic and Roman Periods”, *The Land of the Paphian Aphrodite 2. The Canadian Palaipaphos Survey Project Artifact and Ecofactual Studies*, SIMA 104, 2, (Eds. L. W. Sorensen – D. W. Rupp), Gothenburg 1993, 79-155.

Lund 2005

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=10&CFID=2e28f9bd-f72c-4acd-8ab8-117d9b135602&CFTOKEN=0

Lund 2011

J. Lund, “Rhodian Transport Amphorae as a Source for Economic Ebbs and Flows in the Eastern Mediterranean in the Second Century BC”, *The Economies of Hellenistic Societies, Third to First Centuries B.C.*, (Eds. Z.H. Archibald – J.K. Davies – V. Gabrielsen), Oxford 2011, 280-205.

Majcherek 1995

G. Majcherek, “Gazan amphorae: typology reconsidered”, *Hellenistic and Roman pottery in the Eastern Mediterranean-Advances in Scientific Studies, Acts of the II Nieborow Pottery Workshop*, (Eds. H. Meyza – J. Mlynarczyk), Warsaw 1993, 163-178.

Majcherek 2007

G. Majcherek, “Aegean and Asia Minor Amphorae from Marina el-Alamein”, *Amphores D’Egypte de la Basse Epoque a l’epoque arabe*, CCE 8, Vol I, (Eds. S. Marchand – A. Marangou), 2007, 9-32.

Manacorda 1975

D. Manacorda, “Proposta per Una Identificazione Dell’ Anfora Dressel 24”, *Archeologia Classica* XXVII, 1975, 378-383.

Manacorda 1977

D. Manacorda, “Ambiente XVI. Le anfore, Ostia IV”, Studi Miscellanei 23, Roma 1977, 116-266. 277-283.

Martin-Kilcher 1994

S. Martin-Kilcher, Die römischen Amphoren aus Augst und Kaiseraygst. Die Amphoren für Wein, Fischauce, Südfrüchte (Gruppen 2-24) und Gesamtauswertung, FiA 7/2-3, Augst 1994.

Mayerson 1985

P. Mayerson, “The wine and vineyards of Gaza in Byzantine period”, BASOR 257, 1985, 75-80.

Mayerson 1991

P. Mayerson, “The Gaza ‘wine’ jar (gazition) and the ‘lost’ Ashkelon jar (askalonion), IEJ 42, 1991, 76-80.

Meriç 2002

R. Meriç, Spathellenistisch-Römische Keramik und Kleifunde aus Einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt. FiE IX.3, Wien 2002.

Meriç 2018

E. Meriç, “Late Roman Pottery from the Theatre of Nicea in Bithynia”, *Anatolia Antiqua* XXVI, 2018, 69-87.

Meyza – Baginska 2013

H. Meyza – D. Baginska, “Roman Amphorae from the Polish Excavations at Nea Paphos, Maloutena: An Overview”, içinde: *The Transport Amphorae and Trade of Cyprus*, (Eds. M. L. Lawall – J. Lund), Aarhus 2013, 133-153.

Morton 1998

J. M. Morton, *The Role of the Physical Environment in Ancient Greek Seafaring* (University of Edinburgh, Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Mowat 2016

A.Mowat, *The Late Roman Amphoras of Thrace: The Perspective from the Molyvoti Peninsula*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Monitoba, 2016).

Murialdo 1995

G. Murialdo, “Alcune considerazioni sulle anfore africane di VII secolo dal ‘Castrum’ di S. Antonino nel Finale”, *Archeologia Medievale* 22, 433-453.

Murialdo 2001

G. Murialdo, “Le anfore da trasporto”, içinde: *S. Antonino: un insediamento fortificato nella Liguria bizantina*, (Eds. T. Mannoni – G. Murialdo), Bordighera 2001, 255-296.

Naumenko 2006

Naumenko, S. A. (2006). *Amfory Iz Zakrytykh Kompleksov Tanaisa Serediny III V.N.El.* In, *Pervaya Abkhazskaya Mezhdunarodnaya Arkheologicheskaya Konferentsiya*. (Ed. V. V. Bzhaniya), Suhum, 261-267.

Naumenko 2012

S. A. Naumenko, “Sostav Amfor V Zakiytykh Kompleksakh Tanaisa Kontsa I – Serediny III VV. N. E.”, *Journal of Tanais*, 3/2012, 63-88.

Negru ve diğ. 2003

M. Negru – A. Badescu – R. Avram, “Kapitan II Amphorae in Roman Dacia”, *ReiCretActa* 38, 2003, 209-214.

Oelmann 1914

F. Oelmann, *Materialien, zur römisch-germanischen Keramik*, Frankfurt 1914.

Opait – Paraschiv 2013

A. Opait – A. Tsaravopoulos, “On the Wine, Olive Oil and Fish Supply of the Countryside in Roman Dobrudja (1st-3rd Centuries AD)”, içinde: L. Buzoianu – P. Dupont – V. Lungu (Eds.) *PATABS III (Constanta, 2013)* 317-336.

Opait – Tsaravopoulos 2011

A. Opait – A. Tsaravopoulos, “Amphora of Dressel 24 Similis Type in the Central Aegean Area (Chios-Erythrai-Kyme)”, *BSA Vol 106*, 2011, 275-323.

Opait 1980

A. Opait, “Considerații preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea”, *Peuce* 8, 1980, 291–327.

Opait 1984

A. Opait, “Beobachtungen zur Entwicklung der zwei Amphoratypen”, *Peuce* 9, 1984, 311-327, 675-690.

Opait 1987

A. Opait, “Amfore romane de mare capacitate. Considerații tipologice”, *Dacia* 38, 245–258.

Opaiț 1991

A. Opait, “Ceramica din Asezarea și Cetatea de la Independența (Murghiol) Secolele V I.e.n. - VII e.n.”, *Peuce* 10, 1991, 133–182.

Opait 1996

A. Opait, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia (secolele IV-VI p. Ch.). Producția ceramicii locale și de import*. Bucharest: *Bibliotheca Thracologica*, Bucarest 1996.

Opait 2004a

A. Opait, *Local and Imported Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th-6th centuries AD)*, Oxford 2004.

Opait 2004b

A. Opait, “The Eastern Mediterranean Amphorae in the Province of Scythia”, *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. Acts of the International colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26–29, 2002*, *Monographs of the Danish Institute at Athens* 5, (Eds. J. Eiring – J. Lund), Aarhus 2004, 293-308.

Opait 2007

A. Opait, "From DR 24 to LR 2 ?", LRCW 2, (Eds. M. Bonifay – J.C. Trégli), Oxford 2007, 627-643.

Opait 2009

A. Opait, "Aspect of the provisioning of the Pontic settlement with olive oil in the Hellenistic and Early Roman", PATABS I. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006. Varia Anatolica XXI, (Eds. D. Kassab-Tezgör – N. Inaishvili), Paris 2009, 153-158.

Opait 2014

A. Opait, "The Baggy amphora Shape: A New Fashion?", LRCW 4. BAR Int. Ser. 2616, (Eds. N. Poulou-Papadimitriou – E. Nodarou – V. Kilikoglou), Oxford 2014, 441-450.

Opait 2018

A. Opait, "Local and Imported Wine at Pompeiopolis, Paphlagonia", ReiCretActa 2018, 701-713.

Opait 2022

A. Opait, "On the origin and evolution of the Kapitän II amphora types", In: A. Kaldeli (Ed.) *Amphorae from the Eastern Mediterranean and Beyond: Production and Distribution from Early to the Late Roman Period*, Nicosia, Cyprus, 2022, 191-222.

Opait et al. 2020

A. Opait – A. Barnea – I. Barnea – B. Grigoras – I. Porta, Supplying Wine, Olive Oil and Fish Products to The Lower Danube Frontier (2nd-7th Century AD): The Case of *Dinogetia*", REI CRETARIE ROMANÆ FAVORVM ACTA 46, 2020, 381-394.

Outschar 1996

U. Outschar, Dokumentation exemplarisch ausgewählter keramischer Fundkomplexe, içinde: C. Lang-Auinger, Hanghaus 1 in Ephesos. Der Baubefund, FiE 8,3, Wien 1996, 27-85.

Outschar 1998

U. Outschar, RCRFragments, Beiträge zur Keramik in Ephesos, Herausgegeben anlässlich des XXI. Internationalen RCRF-Kongress in Ephesos und Pergamon, Wien/Selçuk, 1998

Outschar 1996

U. Outschar, Dokumentation exemplarisch ausgewählter keramischer Fundkomplexe, içinde: C. Lang-Auinger, Hanghaus 1 in Ephesos. Der Baubefund, FiE 8,3, Wien 1996, 27-85.

Özgünel – Görkay 2006

C. Özgünel – K. Görkay, "2004 Yılı Erythrai Antik Yerleşimi Arkeolojik Araştırmaları", 23. AST 2. Cilt, 2006, 239-248.

Palamida ve diğ. 2016

Ch. Palamida – F. K. Seroglou – M. L. Lawall – A. Yiannikouri, “The Emergence of Hellenistic Transport Amphoras: The Example of Rhodes”, IARPOTHP Vol I., (Eds. S. Japp – P. Kögler), Wien 2016, 135-150.

Panella 1972

C. Panella, “Annotazioni in magrine alle statigrafie delle terme Ostiensi del nuotatore. Recherches sur les Amphores Romaines”, CEFR 10, Rome 1972, 69,106.

Panella 1973

C. Panella, Appunti su un gruppo di anfore della prima, media e tarda eta Imperiale, Studi Miscellanei 21, Ostia III, Roma 1973, 460-633.

Panella 1986

C. Panella, “Oriente ed Occidente: Considerazioni su alcune anfore Egee de età imperiale a Ostia”, Resherches sur les Amphores Greques, BCH Suppl. XIII, (Eds. J. Y. Empereur – Y. Garlan), 1986, 609-636.

Papadopoulos 1989

J.K. Papadopoulos, “Roman Amphorae from the Excavations at Torone”, AE 128, 1989, 68-103.

Papuashvili 2009

R. Papuashvili, “Amphorae from the Mouth of the Khobi”, Patabs I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 avril 2006, (Eds. D. Kassab Tezgör – N. Inaishvili), Istanbul 2010, 133-134.

Paraschiv 2002

D. Paraschiv, “Amfore Pontice Roman eşi Romano-Bizantine in Zona Dunarii de Jos”, AMold XXV, 2002, 165-207.

Paraschiv 2006

D. Paraschiv, Amfore romane şi romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I-VII p. Chr.), Iaşi 2006.

Peacock – Williams 1986

D. P. S. Peacock – D. F. Williams, Amphorae and the Roman Economy: An Introductory Guide, London 1986.

Peacock 1984

D. P. S. Peacock, “The Amphorae: Typology and Chronology”, Excavations at Carthage: The British Mission. The Pottery and Other Ceramic Objects from the Site. Vol I,2, Eds. M. G. Fulford – D. P. S. Peacock, Sheffield 1982, 116-140.

Pichot – Şenol 2015

V. Pichot – A. K. Şenol, “Amphores de Gaza et résine sur le site de production d’amphores du Haut-Empire d’Akadémie (Maréotide)”, BCE 25, 2015, 277-289.

Pieri 1998

D. Pieri, “Les Importations D’Amphores Orientales En Gaule Meridionale Durant L’Antiquite Tardive Et Le Haut-Moyen Age (IV-VII siecles apres J.-C.) Typologie, cronologie et contenu”, içinde: SFECAG, Actes Du Congres D’Istres, 1998, 97-106.

Pieri 2005

D. Pieri, Le Commerce du vin Oriental, A l’Epoque Byzantine (V e- VIIe siecles), Le Temoignage des Amphores en Gaule, Institute Francais du Proche-Orient, Bibliothèque Archéologique Et Historique T. 174, Beyrouth 2005.

Pieri 2007

D. Pieri, “Béryte dans le Grand Commerce Méditerranéen. Production et importation d’amphores dans le Levant protobyzantin (ve-viie s. ap. J.-C.)”, Topoi suppl. 8, 2007, 297-327

Plinius

Naturalis Historia, I-XXXVII, (X Vol.). (Çev. H. Rackman) London: Great Britain.

Popilian 1976

Gh. Popilian, Ceramica romană din Oltenia, Craiova 1976.

Portale – Romeo 2000

E. C. Portale – I. Romeo, “Le Anfore Locali di Gortina Ellenistica e Romana”, *ReiCretActa* 36, 2000, 417-426.

Quiri 2015

E. Quiri, “Imports eastern transport amphorae to Turin (Italy)”, *PER TERRAM, PER MARE. Seaborne Trade and the Distribution of Roman Amphorae in the Mediterranean*, (Ed. S. Demesticha), Uppsala 2015, 161-180.

Raabe 1895

R. Raabe, *Petrus der Iberer*, Leipzig, 1895.

Radulescu 1976

A. Rădulescu, “Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor”, *Pontica*, 9, 1976, 99-114.

Rauh ve diğ. 2006

N. K. Rauh – M. J. Dillion – C. Dore – R. Rothaus – M. Korsholm, “Viticulture, oleiculture and economic development in Roman Rough Cilicia”, *Roman Rough Cilicia, Münster Beiträge für Antike Handelsgeschichte* 25, 49–98.

Reynolds 1999

P. Reynolds, “Pottery Production and Economic Exchange in 2nd Century Berytus: Some Preliminary Observations of Ceramic Trends from Quantified Ceramic Deposits from the Anglo-Lebanese excavations in Beirut”, *Berytus* 43, 1999, 35-110.

Reynolds 2000

P. Reynolds, “The Beirut Amphora Type, 1st Century BC-7th Century AD: An Outline of Its Formal Development and some Preliminary Observations of Regional Economic Trends” *ReiCretActa*, 36, 2000, 387-395.

Reynolds 2005

P. Reynolds, “Levantine amphorae from Cilicia to Gaza: a typology and analysis of regional production trends from the 1st to the 7th centuries”, LCRW 1, BAR Int. Ser. 1340, (Eds. J. M. Gurt i Esparraguera – J. Buxeda i Garrigos – M. A. Cau Ontiveros), Oxford, 2005 563–611.

Reynolds 2010

P. Reynolds, “Trade Networks Of The East, 3rd To 7th Centuries: The View From Beirut (Lebanon) and Butrint (Albania) (Fine Wares, Amphorae And Kitchen Wares)”, LRCW 3, (Eds. S. Menchelli – S. Santoro – M. Pasquinucci – G. Guiducci), 2010, 89-114.

Reynolds – Pavlidis 2014

P. Reynolds – E. Pavlidis, “Nikopolis (Epirus Vetus): An Early 7th Century Pottery Assemblage from the “Bishop's House” (Greece)”, LRCW 4, (Eds. N. Poulou-Papadimitriou – E. Nodarou – V. Kilikoglou), Oxford 2014, 451–467.

Reynolds ve diğ. 2008-2009

P. Reynolds – S. Yona – S. Lemaitre – H. Curvers – M. Roumié – B. Nsouli, “An early Imperial Roman pottery production site in Beirut (BEY 015): xhemical analyses and a ceramic typology”, Berythus 51, 2008-2009, 71-115.

Rife – Heath 2013-2020

J. L. Rife – S. Heath (eds.) (2013-2020). Kenchreai Archaeological Archive. The American Excavations at Kenchreai. <http://kenchreai.org/kaa>

Riley 1975

J. A. Riley, “The Pottery from the First Session of Excavation in the Caesarea Hippodrome”, BASOR 218, 1975, 25–63.

Riley 1979

J. A. Riley, The Coarse Pottery from Berenice, içinde: J. A. Lyod (ed.), Excavations at Sidi Khrebish Benghazi(Berenice) II, Libya Antiqua Suppl. 5, 2 (Tripoli 1979) 91-467.

Riley 1981

J. A. Riley, “The Pottery from the Cisterns 1977.1, 1977.2 and 1977.3”, içinde: J. H. Humphrey (Ed.) Excavations at Carthage, 1977, Conducted by the University of Michigan 6, Ann Arbor 1981, 85–124.

Rizzo 2014

G. Rizzo, “Le Terme del Nuotatore. Le anfore Ostia e I Commerci Mediterranei”, içinde: C. Panella (Ed.) OSTIA VI. Le Terme del Nuotatore, Roma 2014, 73-406.

Robinson 1959

H. Robinson, The Athenian Agora volume 5, Pottery of the Roman Period (Chronology), Princeton 1979.

Rothschild-Boros 1981

M. C. Rothschild-Boros, “The determination of amphora contents”, Archaeology and Italian society: Prehistoric, Roman and Medieval studies, BAR Int. Ser. 121, (Eds. G. Barker – R. Hodges), 1981, 79-89.

Rubinstein 2004

L. Rubinstein, “Ionia”, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, (Eds. M. H. Hansen – T. H. Nielsen), Oxford 2004, 1053-1107.

Sagui 1998

L. Sagui, “Il deposito della Crypta Balbi: una testimonianza imprevedibile sulla Roma del VII secolo?”, *Ceramica in Italia: VI–VII secolo. Atti del Convegno in onore di John W. Hayes, Roma 11–13 maggio 1995*, (Ed. L. Sagui), 1998, 305–330.

Sagui 2002

L. Sagui, Roma, “I Centri Privilegiati e la Lunga Durata Della Tarda Antichità Dati Archeologici dal Deposito di VII Secolo nell’Esedra della Crypta Balbi”, *Archeologia Medievale XXIX*, 2002, 7-42.

Santamaria 1995

C. Santamaria, “L’épave Dramont “E” á Saint Raphaël (Ve siècle ap. J.-C.)”, *Archaeonautica* 13, 1995, 5-198.

Sarikakis 1989

Th.Ch. Sarikakis, *Χιακή προσωπογραφία*, Athens, 1989, Athens.

Sazanov 2007

A. Sazanov, “Les amphores orientales d’époque protobyzantine au nord de la Mer Noire: chronologie et typologie”, *LRCW 2. BAR Internat. Ser. 1662(I)*, (Eds. M. Bonifay – J.C. Trégliá), Oxford 2007, 803-815.

Sazanov 2017a

A. Sazanov, “Un ensemble de la fin du VIe siècle. Secteur nord de Chersonése (Crimée)”, içinde: *LRCW 5*, (Ed. D. Dixneuf), Alexandria 2015, 651-669.

Sazanov 2017b

A. Sazanov, “Les amphores LRA 4. Problèmes de typologie et de chronologie”, *LRCW 5*, (Ed. D. Dixneuf). Alexandria 2015, 629-650.

Sciallano – Sibella 1994

M. Sciallano – P. Sibella, *Amphores. Comment les identifier?*, Edisud, 1994.

Scorpan 1975

C. Scorpan, “Ceramica romano-bizantină de la Sacidava”, *Pontica* 8, 1975, 263–313.

Scorpan 1976

C. Scorpan, “Origini și linii evolutive în ceramica romano-bizantină (sec. IV-VII) din spațiul mediteranean și pontic,” *Pontica* 9, 1976, 155–185.

Scorpan 1977

C. Scorpan, “Contribution à la connaissance de certains types céramiques romano-byzantins (IVe-VIIe siècles) dans l’espace istro-pontique”, *Dacia*, N. S. 21, 1977, 269-297.

Sevin 2016

V. Sevin, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara 2016.

Shkodra 2006

B. Shkodra, “Ceramics from Late Roman Contexts in Durrës”, BSA 101, 2006, 427-457.

Slane 2000

K. W. Slane, “East-West Trade in Fine Wares and Commodities: The View from Corinth”, *ReiCretActa* 36, 2000, 299–312.

Slane – Sanders 2005

K. W. Slane – Guy D. R. Sanders, “Late Roman Horizons” *Hesperia* 74.2, 2005, 243-297.

Steckner 1989

C. Steckner, “Les amphores LR 1 et LR 2 en relation avec le pressoir du complexe ecclésiastique des thermes de Samos”, *Recherches sur la céramique byzantine*, BCH Suppl. Au. XVIII, (Eds. V. Deroche – J. M. Spiezer), 1989, 57-71.

Strabon

Geographika (çev. H.L.Jones), London 1949.

Swan 2010

V. G. Swan, “Dichin (Bulgaria): The Destruction Deposits and the Dating of Black Sea Amphorae in the Fifth and Sixth Centuries A.D.”, *Patabs I. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon*, 27-29 avril 2006, (Eds. D. Kassab Tezgör – N. Inaishvili), Istanbul 2010, 107-118.

Şenol – Kerem 2000

A. K. Şenol – F. Kerem, “İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora”, *Olba III*, 81-114.

Şenol 2000

A. K. Şenol, *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura, Balık ve Sos Ticareti* (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi İzmir).

Şenol 2003

A. K. Şenol, *Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları*, Ankara 2003.

Şenol 2008

A. K. Şenol, “Cilician Commercial Relations with Egypt due to the New Evidence of Amphora Find”, *Olba XVI*, 109-131.

Şenol 2009

A. K. Şenol, *AETAM’da (Arslan Eyce Tasucu Amphora Müzesi) bulunan ticari amphoralar ve Akdeniz’de ticaretin izleri*, Silifke 2009.

Şenol 2015

A. K. Şenol, “Smyrna Kazılarında 2007-2011 Yılları Arasında Bulunan Ticari Amphoralar”, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri*, İstanbul 2015, 243-256.

Şenol 2018

A. K. Şenol, Commercial amphorae in the Greco-Roman Museum of Alexandria, Alexandria, 2018.

Tekkök ve diğ. 2001

B. Tekkök – S. Wallrodt – C. Y. Gündem – Ch. B. Rose, “Two Roman Wells in the Lower City of Ilion. Quadrats C29 and w28”, *Studia Troica* 11, 2001, 343–382.

Tekocak – Zoroğlu 2013

M. Tekocak – K. Levent Zoroğlu, “Kelenderis’te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri”, *Olba XXI*, 2013, 109-140.

Tsaravopoulos 1986

A. N. Tsaravopoulos, “H archaia polei teis Chiou”, *Hopoç* 4, 1986, 124-144.

Tsaravopoulos ve diğ. 2013

A. Tsaravopoulos – A. Opait – G. Fragou, “Stamps on Amphorae and Lagynoi Handles from the Island of Chios”, içinde: *PATABS III*, (Eds. L. Buzoianu – P. Dupont – V. Lungu), Constanta 2013, 105-143.

Tuna – Empereur 1989

N. Tuna – J.-Y. Empereur, “Datça/Reşadiye Antik Seramik Atölyeleri Kazısı, 1988”, *AST* 7, 1989, 555-567.

Vıdrıh Perko – Pavletic 2000

V. Vidrih Perko – M. Pavletic, “Report on ceramics from Brijuni”, *ReiCretActa* 36, 2000, 263-269.

Villa 1998

L. Villa, “Alcuni aspetti della circolazione di prodotti di importazione in Friuli tra VI e VII secolo”, *Ceramica in Italia: VI–VII secolo. Atti del Convegno in onore di John W. Hayes, Roma 11–13 maggio 1995*, (Ed. L. Saguì), 1998, 275-288.

Vokaer 2017

A. Vokaer, “Late Roman amphorea from Apamea, Syria”, *LRCW* 5, (Ed. D. Dixneuf), Alexandria 2017, 799-803.

Williams 1982

D. F. Williams, “The Petrology of certain Byzantine amphorae: Some suggestions as to origins”, içinde: *Colloque sur la céramique antique, Cathage 23-24th June 1980, Dossier* 1, 1982, 99-110.

Williams 1990

D. F. Williams, “A Note on the Petrology of a Samos Cistern Type Amphora from Excavations at the Castello di Udine”, *Aquileia Nostra, Anno LXI*, 295-296, 1990.

Williams 2005

C. Williams, “Late Roman Amphora 1: a Study of Diversification”, *Halicarnassian Studies III, Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The Ceramic Evidence*, (Eds. M. B. Briese – L. E. Vaag), Denmark 2005, 157- 168.

Williams 2014

F. Williams, A digital resource (University of Southampton)
https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/cat_amph.cfm

Zeest 1960

I. B. Zeest, Keramicheskaya tara Bospora (Materialy i issledovaniya po arheologii SSSR 83).

Zemer 1978

A. Zemer, Storage Jars in Ancient Sea Trade, Haifa 1978.

Žerjal 2008

T. Žerjal, “Eastern Imports in the Ager Tergestinus”, *ReiCretActa* 40, 2008, 131-140.

Zervoudaki 1985

H. Zervoudaki, “Efori Klasikon Arkhaiotiton Dodekaneson”, *Archaiologikon Deltion* 40, 1985, 396-406.

FİGÜRLER

Fig. 1: Ionia Bölgesi Haritası (Carlson 2003, 582.)

Fig. 2: Erythrai Coğrafi Konumu (Özgünel – Görkay 2006, 247, Res. 4.)

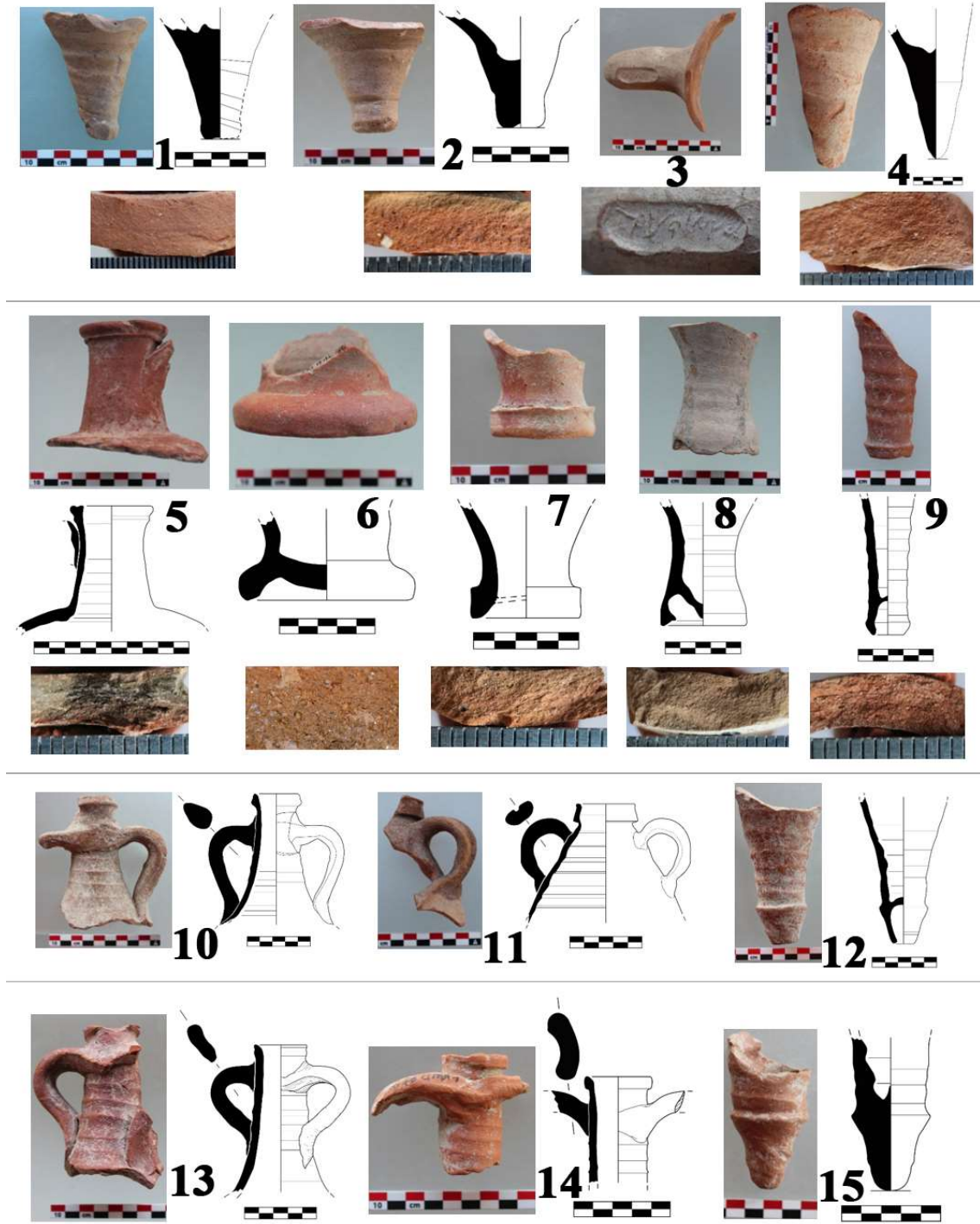

Fig. 3: Erythrai Roma Dönemi Khios, Rhodos, LRA3 Amphoraları

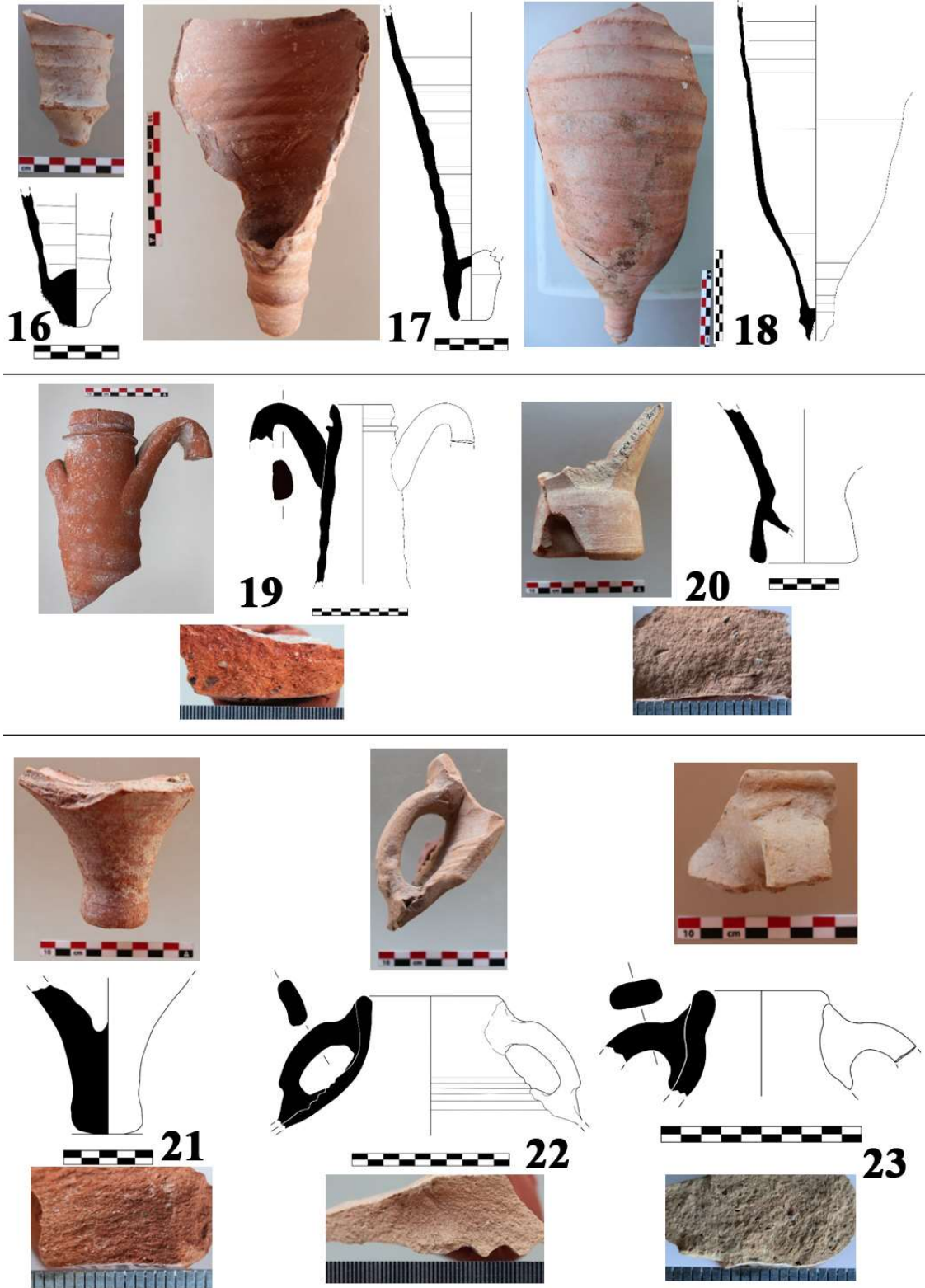

Fig. 4: Erythrai Roma Dönemi LRA3, Kapitan 2, Ephesus 56 ve Samos Cistern - M 273 Amphoraları

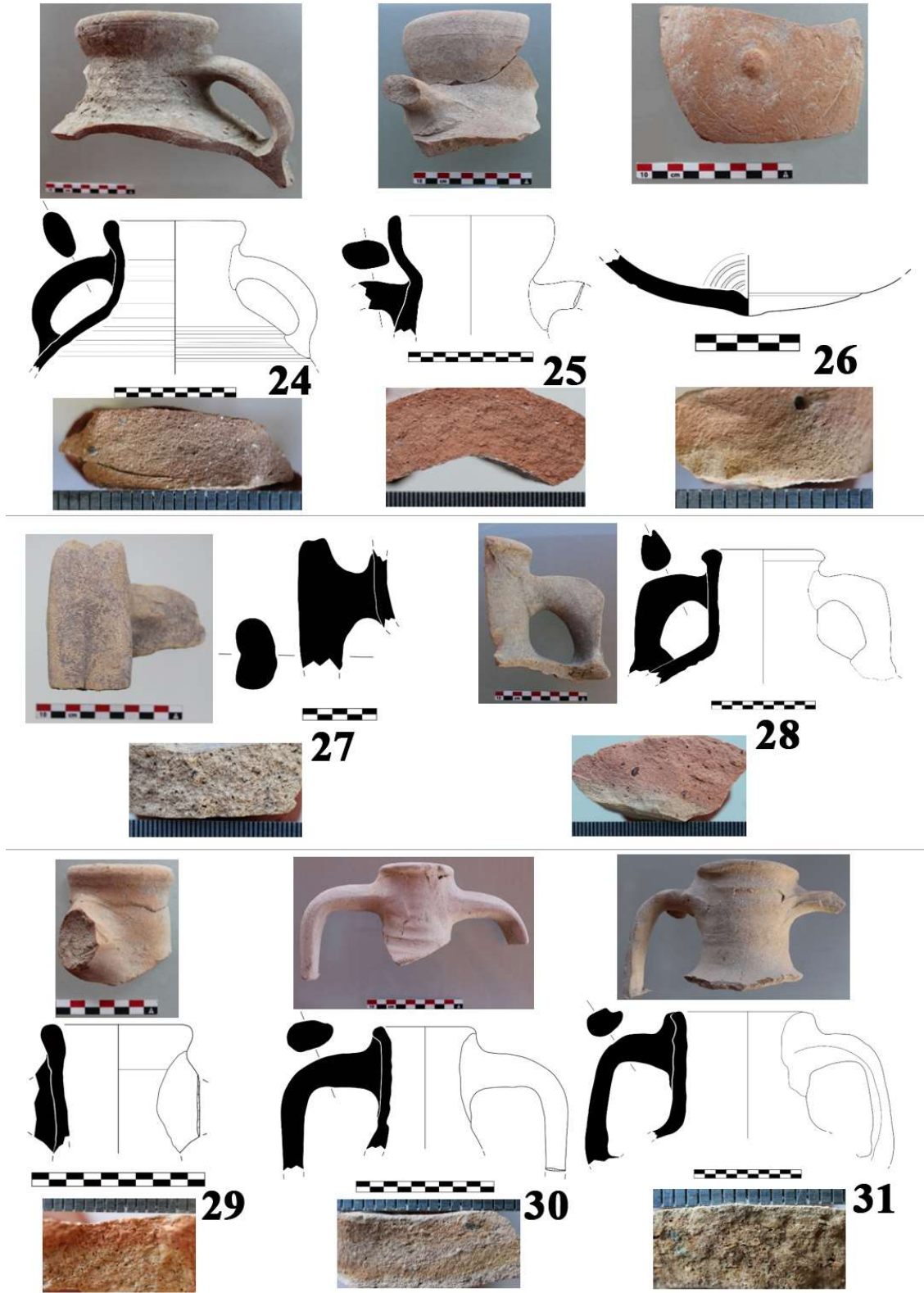

Fig. 5: Erythrai Roma Dönemi LRA 2, Agora M 54, Pinched Handle – Zemer 41, LRA 1 Amphoraları

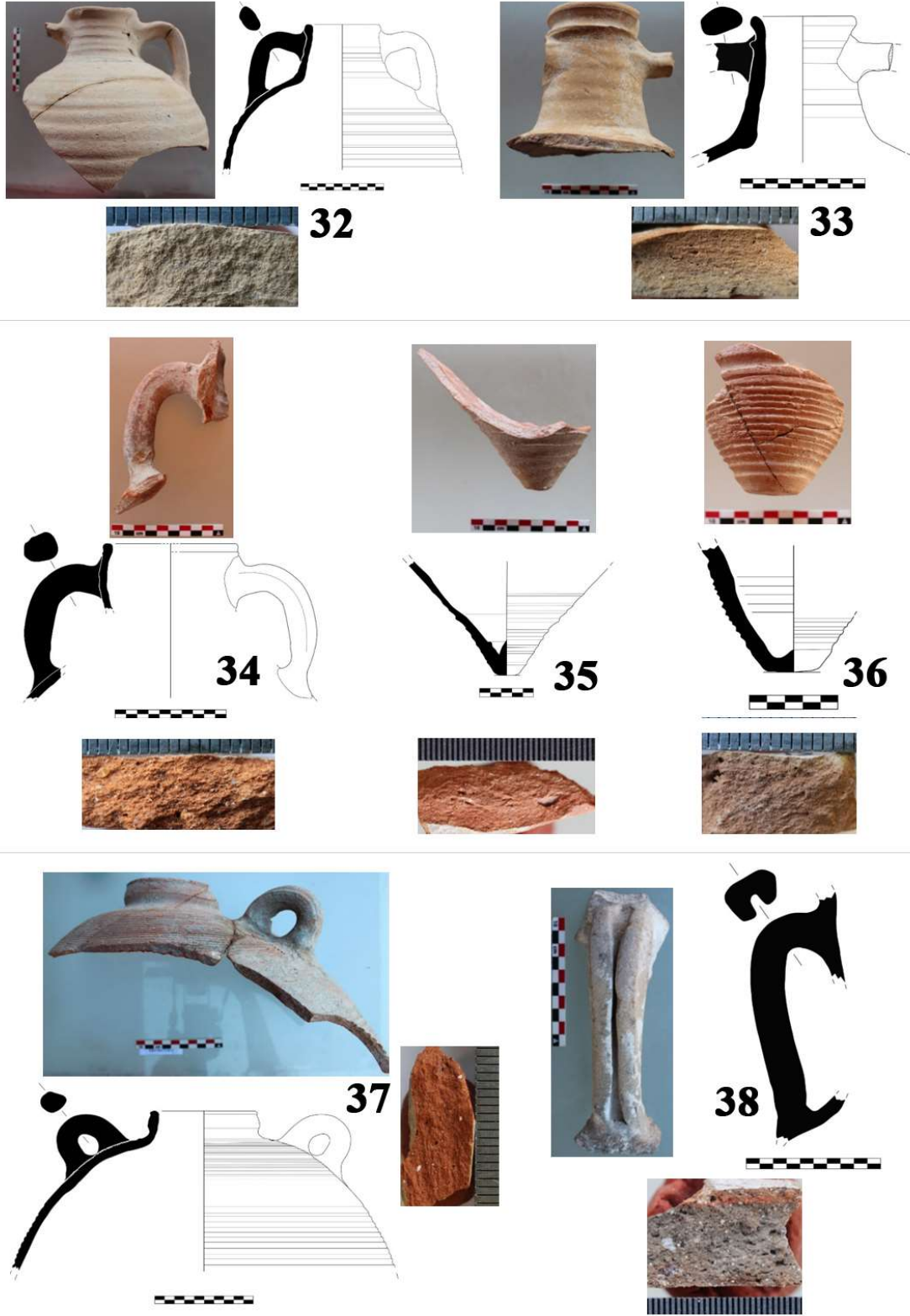

Fig. 6: Erythrai Roma Dönemi LRA 1, Berythus - Agora M 334, LRA 4, LRA 5 – 6, Amrit Amphoraları

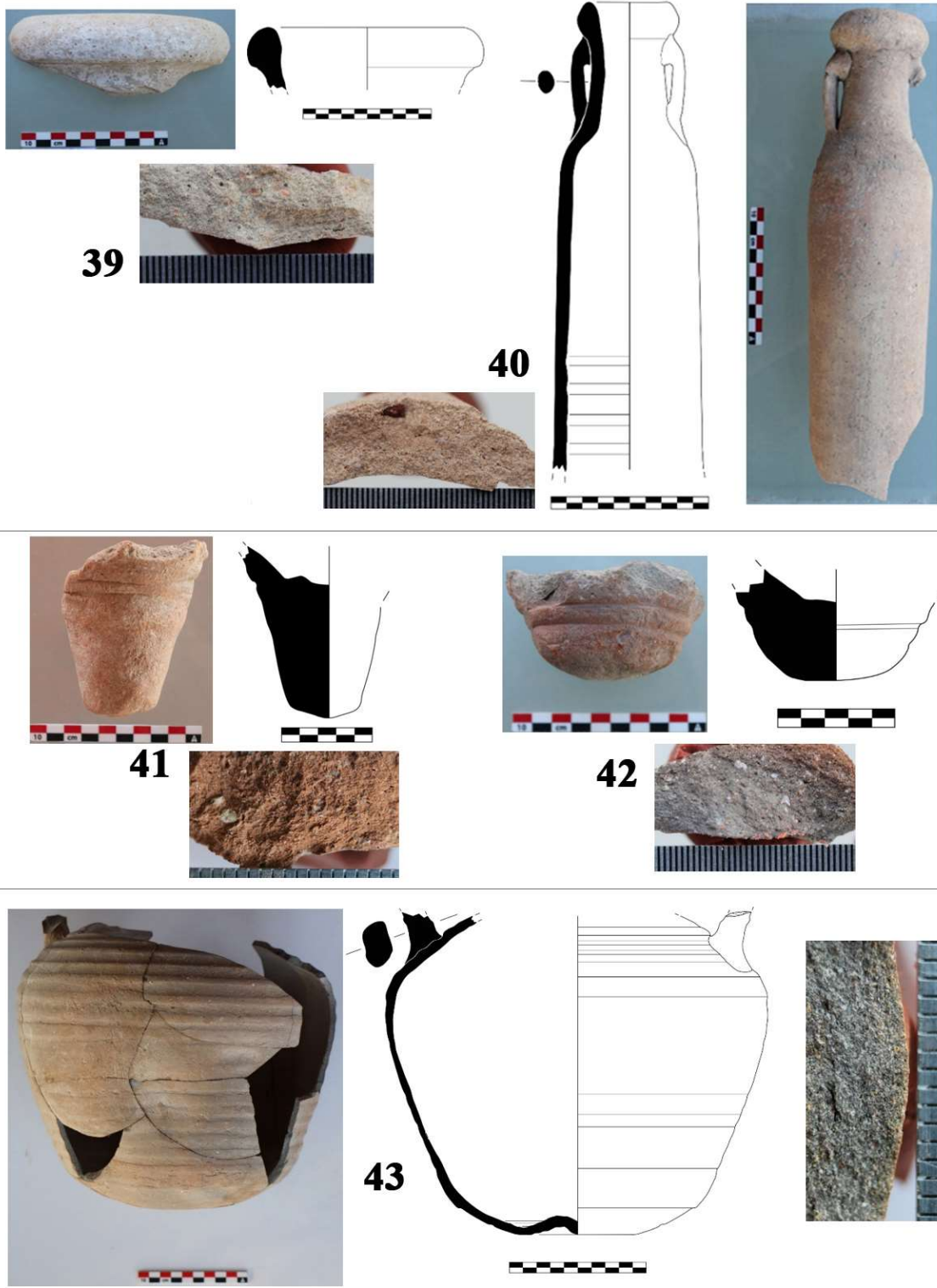

Fig. 7: Erythrai Roma Dönemi Spatheia, Zeest 80, Castrum-Perti Amphoraları

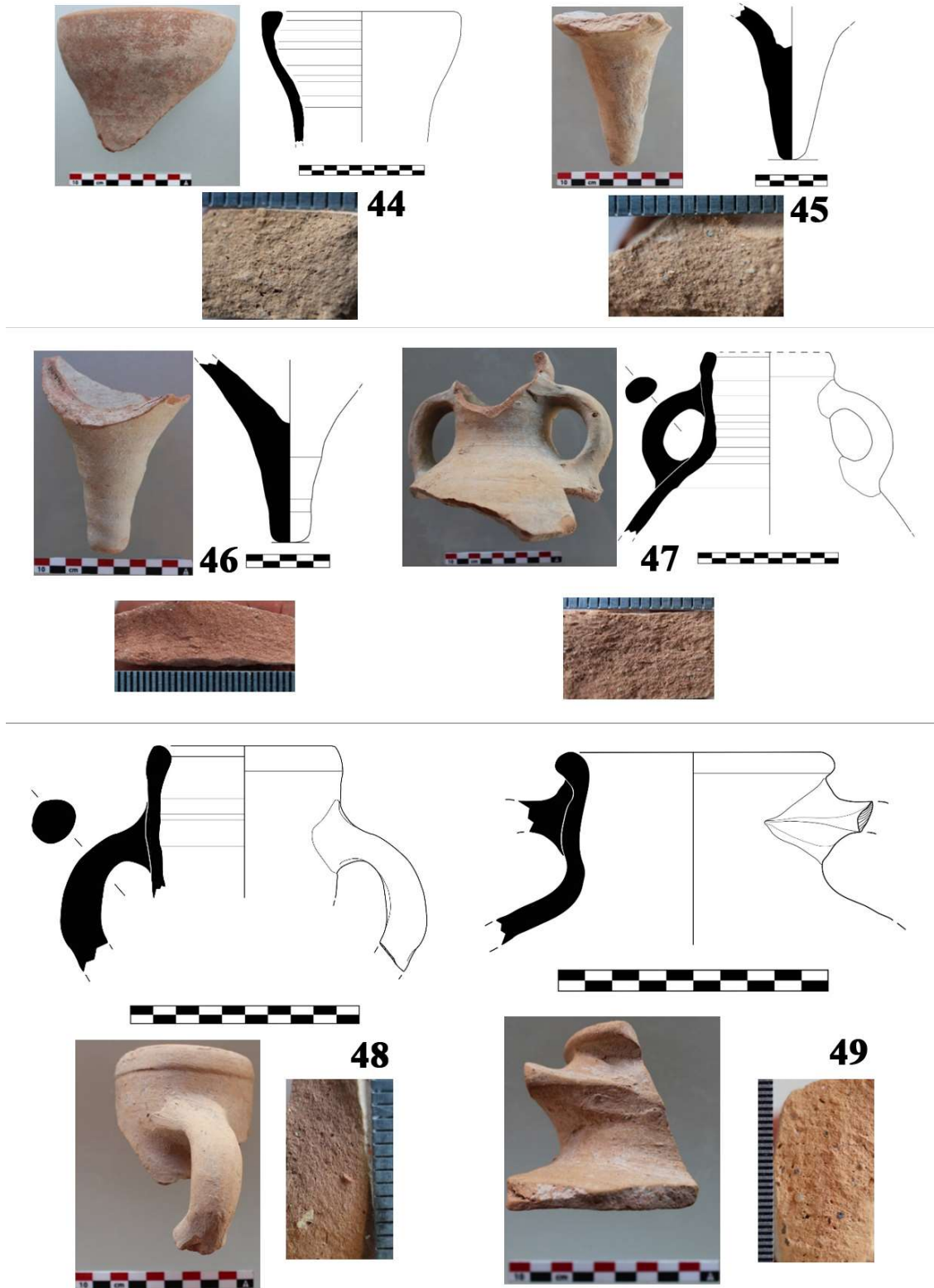

Fig. 8: Erythrai Roma Dönemi Dressel 24, Bag-Shaped Amphoraları

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Geliş Tarihi / Received : 30.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 27.12.2022
Yayın Tarihi / Published: 31.12.2022
Araştırma Makalesi / Research Article
DOI: 10.55061/srmka.1212733

Makale Künyesi / Citation: A. Şengül, “2020 Yılı Syedra Kazı Çalışmalarında Bulunan Bir Grup Geç Roma D Seramiği”. SRMKA 4, 2022, 168-191.

2020 YILI SYEDRA KAZI ÇALIŞMALARINDA BULUNAN BİR GRUP GEÇ ROMA D SERAMIĞI

A GROUP OF LATE ROMAN D CERAMICS FOUND IN SYEDRA EXCAVATIONS IN 2020

Ayşe ŞENGÜL*

Özet

Antalya ilinin Alanya ilçesinde bulunan Syedra Antik Kenti, modern kent merkezinin 20 km güneydoğusunda Seki Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kent bir tepe üzerinde konumlanan yaklaşık 400 m rakımı ile görkemini gerek mimarisi gerekse konumu itibarıyla gözler önüne sermektedir. Çeşitli araştırmacı ve gezginlerin uğrak noktası olan Syedra'nın MS 314-324 tarihlerinde İsauria Bölgesi'ne ait bir kent olduğu, daha sonraları ise Dağlık Kilikya Bölgesine ait kentlerden biri olarak sayıldığı bilinmektedir. Bu özelliği ile Kilikya ve Pamphylia Bölgeleri arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Jeopolitik konumunun verdiği bir diğer özellik ise liman kenti olmasından ötürü ticari faaliyetlerini geliştirmiş ve yakın bölgelerin (Kıbrıs, Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika) kültürleri ile yoğun ilişki halinde olmuştur. Bu etkileşimin sonuçlarından birisi de kazı sırasında çokça rastlanılan seramik buluntulardır. 2020 yılında kazısı gerçekleştirilen merdivenlerde çeşitli formlarda seramikler yoğun olarak ele geçmiştir. Buluntular arasında MS 4.-7. yüzyıllar arasına tarihlenen Geç Roma D seramikleri ağırlıklı form grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim yerleri belli olmayan bu seramiklerin katkı maddeleri birden fazla merkezde üretilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Syedra, Kilikya, Geç Roma D, Ticaret, Kültür

Abstract

The Ancient City of Syedra is situated in the Alanya district of Antalya province, located within the borders of Seki Mahallesi, 20 kilometers southeast of the modern city center. The ancient city, spread over the hill at an altitude of approximately 400 meters, reveals its magnificence in its architectural style and location. It is well-known that Syedra, a frequent destination for many researchers and travelers, was a city belonging to the Isauria Region between 314 and 324 AD and was later considered one of the cities belonging to the Mountainous Cilicia Region. With this attribute, it is a bridge between the Cilicia and Pamphylia regions. Another trait given by its geopolitical position is that it has developed its merchantable activities due to being a port city and has been in close contact with the cultures of the nearby regions such as Cyprus, Eastern Mediterranean, and North Africa. One of the results of this interaction is the ceramic finds particularly found during excavations. Various forms of ceramics were discovered in the stairs area, which was excavated in 2020. Among the findings, Late Roman D ceramics

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD. Karaman, TÜRKİYE, E-posta: ayse.sng17@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-0407-5363

dated between the 4th and 7th centuries AD appear as a predominantly form group. The additives of these ceramics, of which production places are yet undetermined, indicate that they might have been produced in more than one center.

Keywords: Syedra, Cilicia, Late Roman D, Trade, Culture

Giriş

Antalya ilinin Alanya ilçesinde bulunan Syedra Antik Kenti, konum olarak merkezin 20 km güneydoğusunda Asar Tepe olarak da bilinen Seki Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Fig. 1). Yaklaşık 400 m rakıma sahip olan Syedra, bu özelliği ile Dağlık Kilikia kentlerinin tipik bir örneğini temsil etmektedir¹.

Kent, Antik Çağda Kilikia ve Pamphylia Bölgeleri arasında konumlanmaktadır². MS 314-324 tarihlerinde kentin İsaoria Bölgesi'ne ait bir kent olduğu düşünülse de daha sonraları Dağlık Kilikia Bölgesi'ne ait kentler arasına dâhil edilmiştir³. Kent yerleşimi dağlık arazi olması sebebiyle doğal bir savunma mekanizmasına ve önemli su kaynaklarına sahiptir. Stratejik konumu sayesinde Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika ile ticari ilişkilerinin olduğu düşünülmektedir⁴. Kentte 2020 yılına kadar kazı çalışmalarında bulunan en erken seramikler Hellenistik Döneme tarihlenmekteydi. Bununla birlikte 2020 yılı Syedra Antik Kenti kazı çalışmaları sırasında yüzeyde rastlanan Demir Çağ seramik parçalarını inceleyen H. Ergürer⁵, kentin tarihinin MÖ 9. yüzyıla kadar indirilebileceğini belirtmiştir.

Kentin Tiberius (MS 14-37) Dönemi'nde 'CYEΔPE' ya da 'CYEΔPEΩN' lejantıyla sikke bastığı⁶, eşi Salonina Dönemi'ne kadar belli aralıklarla basılmaya devam ettiği bilinmektedir⁷. Kentin yapı elemanları, bulunan yazıtlar ve antik kaynaklar kentin dini açıdan önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle sikkeler üzerinden elde edilen bilgiler kentin Ares kültüyle de ilişkili olduğunu göstermektedir⁸.

¹ Hüber 1993, 31-45.

² French 2014, 11; Can 2017, 38.

³ Güzel 2018, 51; Karamut 1997, 50.

⁴ Can 2017, 38.

⁵ Demir Çağ Seramikleri Hatice Ergürer tarafından değerlendirilmektedir.

⁶ Mitford 1980, 1247.

⁷ Güzel 2018, 59.

⁸ Erhan 2014, 60.

Syedra Antik Kenti MS 2.-3. yüzyıllarda en zengin dönemlerini yaşamış ve Bizans Dönemi'nde de önemli piskoposluk merkezleri arasında sayılmıştır⁹. Yapılan araştırmalar kentteki yerleşimin MS 13.-14. yüzyıllara kadar devam ettiğini ortaya koymuştur¹⁰.

Kentin isminden ilk kez Beaufort 19. yüzyılda bahsetmiş, yüksek bir tepede konumlandığını belirtmiştir¹¹. Heberdey ve Wilhelm 1891-1892 yıllarında kent üzerine ilk araştırmaları yapmış ve Syedra'ya ait yazıtlardan bazılarını değerlendirmiştir¹². Ardından G. F. Hill'in 1900 yılında yapmış olduğu sikke yayınında Syedra'dan bazı sikkelere de yer vermiştir¹³. Nollé- Şahin-Vorster, Hellenkemper-Hild, De Souza gibi araştırmacıların da yazıtlar üzerine epigrafik araştırmalar yürüttüğü bilinmektedir. G. Hüber ise 1967 yılında kentte araştırmalar yapmış, 1990-2000 yılları arasında kentin mimari çizimlerini yaparak bilim dünyasına tanıtmıştır¹⁴. 1993- 1999 yılları arasında Alanya Müzesi tarafından çevre düzenleme ve temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir¹⁵. 2019 yılında Alanya Müzesi ile ortak yapılan kazılar, 2020 yılında H. Ertuğ Ergürer'e devredilmiştir. Çalışmalar araştırmacının başkanlığında halen devam edilmektedir¹⁶.

Sütunlu Cadde'den Akropol'e Çıkan Ara Merdiven Kazı Çalışmaları

Uzunluğu 218 m olarak ölçülen Sütunlu Cadde'de çalışmalara ilk kez 1994 yılında, Alanya Müzesi tarafından başlanmış ve alanın 124 m ölçülerindeki bölümü temizlenmiştir. Makale konusunu oluşturan seramiklerin bulunduğu merdivenler cadde duvarının doğusundaki nişler ve batısındaki dükkânlar arasında bir üst terasa doğru yükselmektedir. O dönemde ilk sahanlık kısmında çalışmalar yapılsa da devam edilmemiştir. Merdivenler 2020 yılında tamamen açığa çıkarılmış, bu sayede Sütunlu Caddeyi bir üst terasta bulunan Bouleuterion'a ve Akropol'e bağladığı tespit edilmiştir¹⁷(Fig. 2).

Merdivenlere giriş 2.05 m genişliğindedir. 2 adet merdivenden sonra 2.50 m derinliğinde bir sahanlık bulunmakta, bu sahanlıktan sonra merdivenler doğuya 22 basamak yükselmektedir. İlk basamakta 1.80 m olarak ölçülen uzunluk son basamakta 2.13 m olarak

⁹ Karamut 1997, 50.

¹⁰ Karamut 1997, 50.

¹¹ Beaufort 1817, 70-71.

¹² Haberday- Wilhelm 1986, 146-147.

¹³ Hill 1900, 157-161.

¹⁴ Hüber 1993, 52-53, 57- 58.

¹⁵ Can 2017, 39.

¹⁶ Syedra Kazı başkanı H. Ertuğ Ergürer ve Yüksek Lisans danışmanım Hatice Ergürer'e katkı ve destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca Syedra'da emeği geçen ekip üyelerine teşekkürü borç bilirim.

¹⁷ Ergürer vd. 2020, 291.

kaydedilmiştir. Birbirinden farklı uzunluk ve derinlikte olan merdiven basamaklarının belli bir standardı olmadığı görülmüştür (Fig. 3).

22. basamakta merdiven tekrar ikinci bir sahanlık yapmaktadır. Bu alanda daha sonra eklendiği düşünülen düzensiz 3 basamak merdiven bulunmaktadır. Sahanlıkta kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu 2.70 m uzunluğunda bir duvar bulunmaktadır. Bu sahanlıktan sonra 6 basamak merdiven batıya doğru bir dönüş yapmakta ve 3. bir sahanlık oluşturmaktadır. 3. sahanlıkta başka bir alana girişin sağlandığı düşünülen kapı eşiği bulunsa da Bouleuterion'a bağlanan açıklıktaki basamaklar korunamamıştır (Fig. 4-6).

Tamamen dolgu toprağından oluşan merdivenlerde kazı sırasında tabaka tespiti yapılamamıştır. Ele geçen buluntuları sikkeler, metal, kemik ve taş objeler, cam parçaları, dokuma ağırlıkları, Bizans seramikleri, amphora parçaları, pişirme kapları, kapaklar, testiler ve çoğunluğu MS 4.-7. yüzyıllara tarihlenen Geç Roma D seramikleri oluşturmaktadır.

Kıbrıs Geç Roma D Seramikleri (LRD)

Geç Roma D seramiklerinin, Kıbrıs üretimi olduğu düşünülen Doğu Sigillata D seramiklerinin devamı niteliğinde olduğu düşünülmektedir¹⁸. Bu seramikler ilk kez Waage tarafından Antiocheia seramiklerini incelediği yayınında Geç Roma D grubu olarak tanımlanmıştır¹⁹. Ancak form, bezeme, astar özellikleri göz önünde bulundurularak ilk kez Hayes tarafından gruplandırılmış, 12 form tipi belirlenmiş ve Cypriot Red Slip Ware (Kıbrıs Kırmızı Astarlı Seramik) olarak adlandırılmıştır²⁰. Bu sınıflandırma halen günümüz seramik çalışmalarında da kullanılmaktadır. Bu gruba 1977'de C. Williams Anemurion kazılarında ele geçmiş yeni formlar eklemiştir²¹. N. Fırat 1999 yılında Perge'de aynı form özelliklerine sahip ancak farklı hamur özellikleri taşıyan seramikler tespit etmiş, Kıbrıs taklidi olarak adlandırdığı bu seramikleri, yeni belirlediği form gruplarını da ekleyerek bilim dünyasına kazandırmıştır²². Meyza, 2007 yılında Nea Paphos buluntuları ışığında Hayes'in formlarını da göz önünde bulundurarak bu gruba yeni formlar eklemiştir ve detaylı bir güncelleme yapmıştır²³.

Kıbrıs'ta bu seramiklere ait fırın kalıntılarına dair herhangi bir ize rastlanmasa da Hayes bu seramiklerin üretim yerinin Kıbrıs olduğunu ifade etmektedir²⁴. Kıbrıs'ın yanı sıra

¹⁸ Tekocak 2007, 16; Meyza 2007, 17-21.

¹⁹ Waage 1948, Form. 31-32, s. 930.

²⁰ Hayes 1972, 371-386.

²¹ Williams 1989, 34, fig.15 no: 191-194.

²² Fırat 1999, 36-64.

²³ Meyza 2007. (Detaylı bilgi için bkz.)

²⁴ Hayes 1972, 371-386.

Anadolu'nun güney kıyılarında da üretim merkezlerinin varlığı söz konusudur²⁵. Özellikle N. Fırat, C. Williams ve J. Poblome'nin araştırmaları sonucunda yapmış oldukları yayınlar Anadolu'nun güney kıyılarında da üretiminin varlığını destekler niteliktedir. Farklı atölyelerde imal edilen bu seramiklerin üretim alanlarını J. Poblome ve N. Fırat 2011 yılındaki yayınlarında "Geç Roma D koinési" olarak tanımlamışlardır²⁶. Bu koiné Akdeniz'in batı ve orta kesimlerini içinde bulunduran bir alanı oluşturmaktadır. Perge, Hierapolis, Sagalassos'ta ele geçmiş seramiklerin arkeometri incelemeleri ve yüzey özelliklerinin farklı olması dolayısıyla Kıbrıs formlarını taklit eden ve yeni formlar üreten bir seramik fırınının varlığı kanıtlanmıştır²⁷. Ayrıca Pednelissos'taki fırın kalıntıları sadece Kıbrıs'ın değil Anadolu'nun da seramik üretimine dâhil olduğunu kanıtlamak açısından önem arz etmektedir²⁸. Aspendos'ta rastlanan fırın atıklarının ele geçmesi de bir fırın kalıntısının daha gün yüzüne çıkabileceğine işaret etmektedir²⁹. Syedra'da henüz seramik üretim izlerine rastlanmasa da bahsedilen Geç Roma D koinésine dâhil olması muhtemeldir.

Kıbrıs üretimi seramiklerin kili ince elenmiş, pürüzsüz ancak içeriğindeki kireç katkısı gözle görülebilir niteliktedir³⁰. Hamur rengi sarımsı turuncu, kahve tonları, bordo, kırmızı, pembemsi kırmızı gibi renklerden oluşmaktadır³¹. Kapların yüzeyinde genellikle hamur renginin bir ton koyusu astar olarak kullanılmaktadır³². Kapların iyi ya da kötü pişirilmesine göre yüzeyi parlak ve mat özellik gösterebilmektedir³³. Bezeme repertuarını ise dış yüzeydeki rulet bezeme oluşturmaktadır. Yaprak tarzı bezemeler ve yivler de süsleme aracı olarak tercih edilmiştir³⁴.

Hayes bu kapların MS 4. yüzyılın sonlarından MS 700'lere kadar yapıldığını söylemektedir³⁵.

Formların genellikle tabak, kâse, leğen gibi formlardan oluştuğu göz önünde bulundurulursa, bu kapların günlük kullanım kapları olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

²⁵ Jackson vd. 2012, 89-114.

²⁶ Poblome- Fırat 2011.

²⁷ Poblome vd. 2001.

²⁸ Köse 2017, 184-185.

²⁹ Köse 2017, 184.

³⁰ Jackson vd. 2012, 89-114.

³¹ Hayes 1972, 371-372.

³² Kısa 2019, 38.

³³ Öz 2020, 71.

³⁴ Hayes 1972, 372.

³⁵ Hayes 1972, 371.

Syedra'da Bulunan Geç Roma D Seramikleri (LRD)

Syedra antik kenti, Sütunlu Cadde'den Akropole çıkan ara merdivende ele geçmiş seramiklerden LRD grubuna ait bir grup seramik bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Hayes'in sınıflandırmasından yola çıkarak Syedra'da 8 form (Form 1, 2, 6, 7, 8, 9(A-B-C), 10, 11) tespit edilmiştir.

Kentin seramikleri Kıbrıs örnekleriyle form olarak aynı özellikleri gösterse de hamuru, katkı maddesi açısından farklılık göstermektedir.

Hayes Form 1: (Kat. No. 1-2, Fig. 7/1-2) Bu formda basit ağız hafif kalınlaştırılmış ve gövde hafifçe dışa açılmaktadır. Ağız kısmı hafif kalın cidarlıdır ve yüzeyde genelde bezeme görülmemektedir³⁶. Benzer örneklerde alçak halka kaide görülmektedir.

Bu form tipinin ağız çapı 21-28 cm arasında değişmektedir³⁷. Makale kapsamında değerlendirilen Form 1'e ait iki parçanın da ağız çapları 21 ve 22 cm'dir. Kat. No. 1 orta kireç az mika katkılı, Kat. No. 2 orta mika ve az kum katkılıdır. Hamur renkleri 2.5 YR 6/8 açık kırmızı, astar renkleri 10 R 5/8 kırmızı olarak gözlenmiştir. Benzer örneklerine Kelenderis³⁸, Perge³⁹, Nea Paphos⁴⁰ ve Syedra⁴¹'da rastlanmıştır.

Doğu Akdeniz'de üretimi yaygın olan bu form MS 4. yüzyıl sonları ile MS 5. yüzyıl ortaları arasına tarihlendirilmektedir⁴². Syedra'da ele geçmiş bu form da benzer örneklerine göre MS 4.- 5. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Hayes Form 2: (Kat. No. 3-6, Fig. 7/3-6) Bu form Hayes'in Afrika 84 formunu taklit etmektedir⁴³. Dışa çekilmiş ve gövdeye göre daha kalınlaşmış dudak üzerinde iki ya da üç yiv görülebilmekte, ağız çapı 22-29.5 cm ve 15.5- 19 cm arasında değişmektedir⁴⁴. Alçak ve halka kaideli, gövde üzerinde çeşitli rulet bezemeler görülmektedir⁴⁵. Form Doğu Akdeniz'de yaygın olarak üretilmekte ve kullanılmaktadır⁴⁶.

Bu forma ait değerlendirilen 4 adet tabak ve kase formlarının ağız çapları 14 cm ile 27 cm arasında değişmektedir. Kil oldukça ince elenmiş, genelinde kum, kireç ve mika katkısı

³⁶ Hayes 1972, 372.

³⁷ Hayes 1972, 372.

³⁸ Tekocak 2006, 62.

³⁹ Atik 1995, 166.

⁴⁰ Meyza 2007, 48-49.

⁴¹ Gerçeker 2020, 108.

⁴² Hayes 1972, 373.

⁴³ Hayes 1972, 132-233, 373, Fırat 1999, 42.

⁴⁴ Hayes 1972, 373.

⁴⁵ Hayes 1972, 132-233, 373.

⁴⁶ Fırat 1999, 42.

gözlenmektedir. Hamur renkleri 2. 5 YR, 5 YR, 10 R kategorilerinde açık kırmızı, kırmızımsı sarı, soluk kırmızı arasında değişmektedir. Astar renkleri ise 2.5 YR, 10 R, 5 YR skalasında kırmızı, açık kırmızı, soluk kırmızı, koyu grimsi tonlarda değişmektedir. Benzer örnekleri Demre⁴⁷, Abu Mena⁴⁸, Anemurium⁴⁹, Perge⁵⁰, Kelenderis⁵¹, Nea Paphos⁵², Andriake⁵³, Arykanda⁵⁴, Pednelissos⁵⁵, Syedra⁵⁶, Atina Agorasi⁵⁷, Olympos⁵⁸, ta ele geçmiştir.

Kapların genelinde rulet tekniğinde bezemeler görülürken, bezemesiz örneklerine de rastlanabilmektedir.

Bu forma ait kaplar benzer örneklerine göre MS 5. yüzyılın ortaları ile MS 6. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir.

Hayes Form 6: (Kat. No. 7, Fig.7/7) Nadir üretilen formlardan birisidir⁵⁹. Genelde dış kısımda ağız kenarında iki adet yiv görülmektedir⁶⁰. Hafif bir dönüşle yuvarlaklaşan gövde formunda ve düz ya da halka kaideli olarak görülebilmektedir.

Form 6'ya ait incelenen seramiğin çapı 18 cm'dir. Kireç, kum ve mika katkılı, açık kırmızı hamur renginde ve pembemsi astar rengine sahiptir Benzer örnekleri Perge⁶¹, Anemurium⁶², Olympos⁶³, ta görülmektedir.

Hayes bu kapların MS 6. yüzyılın ikinci yarısı MS 7. yüzyılın başlarına tarihlendiğini söylemektedir⁶⁴. Benzer örneklere göre Syedra'da bulunan seramikler de MS 6.-7. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

Hayes Form 7: (Kat. No. 8-9, Fig. 7/8-9) Bu form tekne ya da çanak olarak adlandırılmakta⁶⁵, üçgenimsi bir ağız yapısına sahip ve ağız üzerinde iki adet derin yiv göze

⁴⁷ Kaya 2007, 187.

⁴⁸ Hayes 1972, 372, 375.

⁴⁹ Williams 1989, 30-31.

⁵⁰ Atik 1995, 162-166; Fırat 1999, 41-43; Fırat 1992, 49- 63.

⁵¹ Tekocak 2008, 135; Tekocak 2006, 63.

⁵² Meyza 2007, 51.

⁵³ Öz 2020, 74.

⁵⁴ Yaman 2018, 77,133.

⁵⁵ Jackson 2012, 96.

⁵⁶ Gerçeker 2020, 109.

⁵⁷ Hayes 1972, 373.

⁵⁸ Mirzanlı 2019, 19.

⁵⁹ Hayes 1972, 377.

⁶⁰ Hayes 1972, 377.

⁶¹ Fırat 1999, 47; Fırat 1992, 59; Atik 1995, 162.

⁶² Williams 1989, 37.

⁶³ Mirzanlı 2019, Kat. 65.

⁶⁴ Hayes 1972, 377.

⁶⁵ Hayes 1972, 377.

çarpmaktadır⁶⁶. Ağızdan gövdeye geçişte kaba yapışık bir şekilde eklenmiş yatay kulba basılmış parmak izleri görülmektedir. Kavis yapan kısımda dalga motifi de görülebilmektedir. Gövdeye keskin bir geçiş yapan kap yüksek halka kaideye ve kalın cidara sahiptir. Gövdede rulet bezeme ya da ağızda zikzak motifi bazı örneklerde karşımıza çıkmaktadır.

Bu seramiklerin ağız çapları 30 ve 35 cm'dir. Ağız ve gövde arasına eklenmiş yatay kulplu (Fig. 7/8) ve gövde'de dalga motifi bezemesinin görülmesi açısından önemlidir (Fig. 7/9). Hamur rengi açık kırmızı ve açık kahve arasında değişmekte, astar rengi ise kırmızının tonlarından olduğu gözlenmektedir. Katkı maddesinde kireç, kum ve mika görülmektedir.

Bu forma ait benzer örnekler Nea Paphos⁶⁷ ve Perge⁶⁸'de ele geçmiştir.

Benzer örneklerine göre Kat. No. 8 MS 440-600 arasına, Kat. No. 9 ise MS 6.-7. yüzyıllara tarihlenmiştir.

Hayes Form 8: (Kat. No.10, Fig. 8/10) Dışa dönük ağızlı ve yassılaştırılan ağzın dışta kalan kısmı hafif yukarı kaldırılarak oluşturulmuş bir formdur⁶⁹. Bazı örneklerde dışta rulet bezeme görülebilmektedir⁷⁰.

Syedra'dan bu forma ait bir adet seramik değerlendirilmiştir. Açık kırmızı tonlarında hamur rengine ve kırmızı tonlarda astar rengine sahiptir. Hamurunda kireç, mika ve kum gözlenmiştir. Formun paralel örneklerine Anemurium⁷¹, Ksanthos⁷², Kelenderis⁷³, Demre⁷⁴, Perge⁷⁵, Andriake⁷⁶, Arykanda⁷⁷, Olympos⁷⁸ ve Olba⁷⁹'da görülmüştür. Benzer örneklerine göre MS 6.-7. yüzyıllara tarihlenmiştir.

Hayes Form 9: (Kat. No. 11-15, Fig. 8/11-15) Form, dışa çekik kalınlaştırılmış üçgenimsi ağızlı ve düz dip kısmıyla bilinmekte, dudak ise genelde gövdeden bir çıkıntı yaparak ayrılmaktadır⁸⁰. Dışa çekik ağız ve gövdede bir ya da iki sıra halinde rulet tekniği görülmekte,

⁶⁶ Fırat 1999, 49.

⁶⁷ Meyza 2007, 58; Hayes 1991, fig. LXXII/11- 16.

⁶⁸ Meyza 2007, 58; Atik 1995, 162; Fırat 1999, 50.

⁶⁹ Hayes 1972, 379.

⁷⁰ Hayes 1972, 379.

⁷¹ Williams 1989, 34.

⁷² Hayes 1972, 379.

⁷³ Tekocak 2006, 63-64.

⁷⁴ Kaya 2007, 307-310.

⁷⁵ Fırat 1999, 51.

⁷⁶ Öz 2020, 77-78.

⁷⁷ Yaman 2018, 83-84.

⁷⁸ Mirzanlı 2019, 28.

⁷⁹ Aydın 2019, 124.

⁸⁰ Hayes 1972, 379.

bazen de ağız kısmında baskı bezeme dikkat çekmektedir⁸¹. Hayes bu forma ait 3 varyasyon belirlemiştir: bunlar Form 9A, 9B ve 9C' dir.

Form 9A: (Kat. No. 11, Fig.8/11) Erken versiyona ait bu forma ait örnekler, yüksekliği az, yivlenmiş halka kaideye sahiptir⁸². Genelde dışa dönük, dudakta yiv bulunmamakta, bazen gövdede rulet bezeme görülmekte ve Form 2 ve Form 9 arasında benzerlik göstermektedir⁸³.

Bu forma ait seramik, soluk kırmızı hamur renginde ve bir ton koyusu olan kırmızı renk ile astarlanmıştır.

9A varyasyonuna ait kapların benzerlerine Ksanthos Letoon⁸⁴, Perge⁸⁵, Kelenderis⁸⁶ ve Syedra⁸⁷, da rastlanmış, benzer örneklere göre MS 6. yüzyıl ortaları ile MS 5. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Form 9B: (Kat. No. 12-14, Fig. 8/12-14) Bu versiyona ait seramiklerde alçak kaide görülmektedir⁸⁸. Dudak kısmı hafifçe içe meyilli, gövdede rulet bezemelidir⁸⁹. 9A tipine göre derinliği artış göstermiştir⁹⁰.

Formun Syedra örneklerinin hamur ve astar renkleri kırmızı ve açık kırmızı tonlarında değişmektedir. Gövdelerinde rulet bezeme görülmektedir. Fig. 8/14 örneğinde ağız kısmında dalga şeklinde baskı bezeme gözlenmektedir.

Bu form varyasyonuna ait kapların benzer örneklerine Kelenderis⁹¹, Emporio (Chios)⁹², Perge⁹³, Demre⁹⁴, Anemurium⁹⁵, Pednelissos⁹⁶, Andriake⁹⁷, de görülmektedir. 9B formuna ait seramikleri benzer örneklerine göre kabaca MS 6.-7. yüzyıllara tarihlendirilmiştir.

⁸¹ Hayes 1972, 379.

⁸² Hayes 1972, 379.

⁸³ Fırat 1999, 52-53.

⁸⁴ Hayes 1972, 379.

⁸⁵ Fırat 1999, 181; Jackson 2012, 96.

⁸⁶ Tekocak 2006, 64.

⁸⁷ Gerçeker 2020, 110.

⁸⁸ Hayes 1972, 379.

⁸⁹ Fırat 1999, 53.

⁹⁰ Ergürer 2012, 191.

⁹¹ Tekocak 2006, 64; Tekocak 2008, 135.

⁹² Hayes 1972, 381.

⁹³ Fırat 1999, 188-189, 193.

⁹⁴ Kaya 2007, 189-190; Kaya 2007, 191-192.

⁹⁵ Williams 1989, 31.

⁹⁶ Jackson 2012, 96.

⁹⁷ Öz 2020, 81.

Form 9C: (Kat. No. 15, Fig. 8/15) Üçüncü form da 9B’de olduğu gibi düz diplidir⁹⁸. Dışa dödük kalınlaştırılmış dudak üzerinde 2 adet derinleştirilmiş yiv gözlenmektedir.

Hamur rengi açık kırmızı tonlarında astar rengi ise hamur renginden daha koyu kırmızimsı tonlarda, kireç ve mika katkılıdır. İçe dönmüş ve dışa sarkıtılmış ağız üzerinde derinleştirilmiş yivler görülmektedir. Bu forma ait benzer örnekler Olba⁹⁹, Ksanthos¹⁰⁰, Anemurium¹⁰¹, Parion¹⁰², Perge¹⁰³, Nea Paphos¹⁰⁴, Syedra¹⁰⁵, Demre¹⁰⁶,’de görülmektedir. Paralel örneklerine göre MS 6. yüzyıl ortaları ile MS 7. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Hayes Form 10: (Kat. No. 16, Fig. 8/16) Diğer formlar kadar yaygın üretilmeyen bu form 9C formunda olduğu gibi düz ve yivlenmiş bir tabana sahiptir¹⁰⁷. Ancak 9C formundan daha derin ve büyük çapta, gövdede düzensiz birkaç sıra halinde rulet bezeme görülebilmektedir¹⁰⁸.

Açık kırmızı hamur rengine ve hamurundan daha koyu bir astar rengine sahiptir. Hamurunda kireç ve mika gözlenmiştir. İçe dönük ağız dışa doğru sarkıtılmış ve ağız üzerinde iki adet yiv eklenmiştir. Yivlerin üzerine denk gelecek şekilde dalga şeklinde baskı bezeme eklenmiştir. Kabın dış gövdesi ise üç sıra halinde rulet bezeme ile süslenmiştir. Bu formun benzer örneklerine Perge¹⁰⁹, Kelenderis¹¹⁰, Peyia (Cyprus)¹¹¹, Anemurium¹¹², Nea Paphos¹¹³,’ta görülmektedir. Benzer örneklerine göre bu seramiği MS 6. yüzyıl sonları ile MS 7. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir.

Hayes Form 11: (Kat. No. 17-18, Fig. 8/17-18) Yaygın üretilen bu formun ağız çapı 28-40 cm arasında değişmekte, dışa doğru sarkıtılmış ve kalınlaştırılmıştır¹¹⁴. Ağız kısmından gövdeye geçiş kısmına yatay olarak iki kulp eklenmiş ve dış kısımda basamak şeklinde

⁹⁸ Ergürer 2012, 191.

⁹⁹ Aydın 2019, 312.

¹⁰⁰ Hayes 1972, 381.

¹⁰¹ Williams 1989, 32.

¹⁰² Ergürer 2012, 190-191.

¹⁰³ Fırat 1999, 196.

¹⁰⁴ Meyza 2007, 69.

¹⁰⁵ Gerçeker 2020, 110-111.

¹⁰⁶ Kaya 2007, 230-231.

¹⁰⁷ Hayes 1972, 382.

¹⁰⁸ Hayes 1972, 382.

¹⁰⁹ Fırat 1999, 197.

¹¹⁰ Tekocak 2008, 136.

¹¹¹ Hayes 1972, 382.

¹¹² Williams 1989, 33.

¹¹³ Meyza 2007, 70.

¹¹⁴ Hayes 1972, 383.

dizelenmiş düzensiz yivler görülmektedir¹¹⁵. Kulplar kısa, yuvarlak cidarlı ve orta kısmından hafif yukarı kaldırılmıştır¹¹⁶.

Hamur renkleri açık kırmızı ve kırmızımsı kahve arasında, astar renkleri ise kırmızı, pembe ve gri tonlarında değişmektedir. Kat. No. 18 kaide kısmı hariç tam formu vermekte, ağız kısmında ise şerit halinde kahverengimsi boya gözlenmektedir. Yatay kulp kısmen korunmuş ve kulp cidarı oval formdadır. Her iki örnekte de gövde basamak şeklinde yivlenmiştir.

Bu forma ait seramiklerin benzer örneklerine Andriake¹¹⁷, Arykanda¹¹⁸, Olympos¹¹⁹, Alanya-Kadıpaşa¹²⁰, Nea Paphos¹²¹, Syedra¹²², Parion¹²³, Cyprus (Survey)¹²⁴, Demre¹²⁵, Perge¹²⁶, de rastlanmaktadır. Benzer örneklerine göre bu kapları kabaca MS 5. yüzyıl sonları ile MS 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kilikia ve Pamphylia Bölgeleri'nde konumda yer alan Syedra Antik Kenti seramik buluntusu açısından oldukça zengindir. Kazı çalışmasında pek çok buluntuya rastlansa da en yaygın grubu Geç Roma D/Kıbrıs tipi formlar oluşturduğu gözlenmektedir. Syedra'nın konumu, çevre kentlerle çağdaş olması ve bu kentlerde benzer seramik formlarının görülmesi bir ticaret ağının parçası olduğunu düşündürmektedir. Kentte yerel üretim olduğuna dair henüz kalıntılara rastlanmasa da çevre kentlerde üretilmiş olan ya da Kıbrıs üretimi olan örneklerle rastlamak muhtemeldir.

Makale kapsamında değerlendirilen seramiklerin incelemelerine göre katkı maddelerinde kireç, kum, mika görülürken bazı örneklerde şamot ve taş parçacıklarının eklendiği gözlenmiştir. Hamur renkleri kırmızı, soluk kırmızı, kırmızımsı kahve ve açık kahve arasında değişirken astar renkleri ise mat pembe, kırmızı ve koyu grimsi tonlarda değişmektedir. Katkı maddelerinin formlar arası çeşitlilik göstermesi de birden fazla üretim merkezinde üretilen seramiklerin olabileceğini düşündürmektedir.

¹¹⁵ Hayes 1972, 383.

¹¹⁶ Hayes 1972, 383.

¹¹⁷ Öz 2020, 90- 92.

¹¹⁸ Yaman 2018, 100- 102.

¹¹⁹ Mirzanlı 2019, 134- 135.

¹²⁰ Kısa 2019, 42.

¹²¹ Meyza 2007, 72- 74; Hayes 1991.

¹²² Gerçeker 2020, 111.

¹²³ Ergürer 2012, 192.

¹²⁴ Hayes 1972, 183.

¹²⁵ Kaya 2007, 224.

¹²⁶ Fırat 1999, 363.

Hayes'in gruplamasına göre oluşturulan formlardan bazılarında rastlanmamış ancak Form 2, Form 9 ve Form 11 ele geçenler arasında daha büyük bir paya sahiptir. Formlar daha çok tabak, kâse ve leğen olarak adlandırabileceğimiz büyük çaplı kaplardan oluşmakta ve kabaca MS 4. ile MS 7. yüzyıllar aralığına tarihlenmektedir. Syedra'nın bir üretim merkezi olup olmadığı halen soru işareti barındırır da ilerleyen yıllarda bu sorunun açıklık kazanması amaçlanmaktadır.

KATALOG

Kazı No. ABL 173	Kat. No. 1	Fig. 7/1
Ağız Çapı: 21 cm	Yükseklik: 3.5 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 1, dışta yiv ve çark izleri, içte çark izleri, astar yer yer soyulmuş, orta kireç, az mika katkılı		

Kazı No. ABL 204	Kat. No. 2	Fig. 7/2
Ağız Çapı: 22 cm	Yükseklik: 3.1cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 1, basit ağız kenarlı, içte ve dışta az kalker tabakası, orta mika ve az kum katkılı		

Kazı No. ABL 124	Kat. No. 3	Fig. 7/3
Ağız Çapı: 20 cm	Yükseklik: 3.3 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 light red	Astar Rengi: 2.5 YR 5/6 red	
Açıklama: Hayes Form 2, dışa çekik ağızlı, ağızda iki sıra halinde derin yiv, gövdede çizgi bezeme ve çark izleri, yoğun kalker tabakası, içte çark izleri ve az kalker tabakası, yoğun kireç, orta mika ve kum katkılı		

Kazı No. ABL 194	Kat. No. 4	Fig. 7/4
Ağız Çapı: 19 cm	Yükseklik: 2.8 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 2.5 YR 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 2, dışa çekik ağızlı, ağız üzerinde iki adet kanal oluşturmuş yiv, gövdede çentik bezeme, içte ve dışta yiv ve çark izleri, az kalker tabakası, az kireç, kum ve mika katkılı		

Kazı No. ABL 29	Kat. No. 5	Fig. 7/5
Ağız Çapı: 25 cm	Yükseklik: 2.8 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 2.5 YR 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 2, dışa çekik ağızlı ağız üzerinde dört adet yiv, gövdede rulet bezeme ve az kalker tabakası, içte yoğun kalker tabakası, yoğun mika ve az kireç katkı		

Kazı No. ABL 108	Kat. No. 6	Fig. 7/6
Ağız Çapı: 18 cm	Yükseklik: 2.8	
Hamur Rengi: 10 R 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 6/8 light red	
Açıklama: Hayes Form 2, dışa çekik ağızlı, ağız üzerinde iki adet derinleştirilmiş yiv, gövdede çentik bezeme, içte çark izleri, az kireç, mika ve kum katkı		

Kazı No. ABL 191	Kat. No. 7	Fig. 7/7
Ağız Çapı: 18 cm	Yükseklik: 4.8 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 light red	Astar Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	
Açıklama: Hayes Form 6, yükseltilmiş dudak dışa çekik, içte ve dışta yiv ve çark izleri, az kalker tabakası, yoğun kum, az kireç, orta şamot katkı		

Kazı No. ABL 89	Kat. No. 8	Fig. 7/8
Ağız Çapı: 35 cm	Yükseklik: 3.6 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 2.5 YR 4/6 red- 10 R 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 7, dışa çekik ağız üzerinde iki adet kanal oluşturmuş yiv, ağızdan gövdeye geçişte parmak baskılı yatay şerit kulp, içte yoğun kalker tabakası ve çark izleri, az kireç ve kum, yoğun mika katkı		

Kazı No. ABL 83	Kat. No. 9	Fig. 7/9
Ağız Çapı: 30 cm	Yükseklik: 3.9 cm	
Hamur Rengi: 7.5 YR 6/4 light brown	Astar Rengi: 2.5 YR 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 7, dışa çekik ağızlı, ağız üzerinde iki adet derinleştirilmiş yiv, gövdede dalga şeklinde kazıma bezeme ve yoğun kalker tabakası, içte kalker tabakası ve çark izleri, yoğun kireç ve mika, az kum katkı		

Kazı No. ABL 25	Kat. No. 10	Fig. 8/10
Ağız Çapı: 25 cm	Yükseklik: 3.3 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/8 red	
Açıklama: Hayes Form 8, yassılaştırılmış dudak dışı çekik, ağız üzerinde yiv, gövdede keskinleştirilmiş yiv ve az kalker tabaksı, içte çark izleri, az mika, kireç ve kum katkılı		

Kazı No. ABL 174	Kat. No. 11	Fig. 8/11
Ağız Çapı: 23 cm	Yükseklik: 2.5 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/6 red	
Açıklama: Hayes Form 9A, dışı çekik ağızlı, gövdede rulet bezeme, içte ve dışta çark izleri, yoğun kireç, orta mika, az kum katkılı		

Kazı No. ABL 61	Kat. No. 12	Fig. 8/12
Ağız Çapı: 31 cm	Yükseklik: 3.6 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/6 red	
Açıklama: Hayes Form 9B, dışı çekik ağızlı, gövdede çentik bezeme, içte ve dışta çark izleri ve kalker tabakası, orta mika, az kireç katkılı		

Kazı No. ABL 202	Kat. No. 13	Fig. 8/13
Ağız Çapı: 25 cm	Yükseklik: 3.4 cm	
Hamur Rengi: 10 R 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 6/8 light red	
Açıklama: Hayes Form 9B, dışı çekik ağızlı, gövdede çentik bezeme, içte ve dışta yiv ve çark izleri, orta mika katkılı		

Kazı No. ABL 104	Kat. No. 14	Fig. 8/14
Ağız Çapı: Bilinmiyor. Benzer örneğine göre 26 cm	Yükseklik: 3 cm	
Hamur Rengi: 10 R 6/8 red	Astar Rengi: 10 R 6/8 red	
Açıklama: Hayes Form 9B, içe çekik, dışı sarkıtılmış ağızlı, ağız üzerinde dalga motifi, gövdede çentik bezeme, içte çark izleri ve az kalker tabakası, az kireç ve mika katkılı		

Kazı No. ABL 109	Kat. No. 15	Fig. 8/15
Ağız Çapı: 22 cm	Yükseklik: 3.8 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/6 light red	Astar Rengi: 10 R 5/6 red	
Açıklama: Hayes Form 9C, yükseltilmiş ağız hafif içe dönük ve dışa sarkıtılmış, ağız üzerinde iki sıra halinde kanal oluşturmuş yiv, içte çark izleri, az kireç ve mika katkı		

Kazı No. ABL 64	Kat. No. 16	Fig. 8/16
Ağız Çapı: 30 cm	Yükseklik: 6.1 cm	
Hamur Rengi: 10 R 6/8 light red	Astar Rengi: 10 R 5/6 red	
Açıklama: Hayes Form 10, içe çekik ve dışa sarkıtılmış ağız üzerinde iki sıra halinde kanal oluşturmuş yiv ve dalga bezme, gövdede yivler arasında iki sıra halinde çizgi ve rulet bezeme, içte yoğun kalker tabakası, az kireç ve mika katkı		

Kazı No. ABL 9	Kat. No. 17	Fig. 8/17
Ağız Çapı: 22 cm	Yükseklik: 9 cm	
Hamur Rengi: 10 R 4/4 reddish brown	Astar Rengi: 5 YR 5/3 pink	
Açıklama: Hayes Form 11, ağız dışa doğru kalınlaştırılmış, içte ve dışta yiv ve çark izleri, kalker tabakası, yoğun kireç ve mika katkı		

Kazı No. ABL 94	Kat. No. 18	Fig. 8/18
Ağız Çapı: 37 cm	Yükseklik: 9.8 cm	
Hamur Rengi: 2.5 YR 6/8 light red	Astar Rengi: Gley 1 3/1 very dark greenish gray (boya: 7.5 YR 4/1 dark gray)	
Açıklama: Hayes Form 11, ağız dışa doğru kalınlaştırılmış, gövdeye geçişte yatay kulp kırık, ağızın dış kenarında boya ve yoğun kalker tabakası, içte basamak halinde yiv ve az kalker tabakası, yoğun kireç, az taşçık ve mika katkı		

KAYNAKÇA

Atik 1995

N. Atik, Die Keramik aus den Südthermen von Perge, Istanbul Mitteilungen 40, Tübingen 1995.

Aydın 2019

S. Aydın, Olba Geç Roma Dönemi Seramik Buluntuları, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2019.

Beaufort 1817

F. Beaufort, Karamania or a brief descriptions of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity with plans, views etc, London 1817.

Can vd. 2017

B. Can - A. Çakır - B. Cannon - D. Murphy - H. A. Kızıllarslanoglu, "Surveys at Syedra (Second Season) 2016/Syedra 2016 (İkinci Sezon) Yüzey Araştırmaları", ANMED 15, 2017, 242-250.

Ergürer 2012

H. E. Ergürer, Parion Roma Seramikleri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2012.

Ergürer vd. 2020

H. E. Ergürer- Y. Arlı-M. Yıldızlı-U. Büyüme-H. Ergürer, "Syedra 2020 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları" 2019- 2020 Yılı Kazı Çalışmaları, Kazı Sonuçları Toplantısı 42. Cilt 2, Ankara 2022, 289- 310.

Erhan 2014

F. Erhan, Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2014.

Fırat 1992

N. Fırat, Perge Konut Alanı Kullanım Keramiği: Tipolojik İnceleme, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1992.

Fırat 1999

N. Fırat, Perge Konut Alanı Keramiği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1999.

French 2014

D. H. French, Roman Roads and Milestones of Asia Minor Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.6: Lycia et Pamphylia, Ankara 2014.

Gerçeker 2020

G. S. Gerçeker, "2020 Yılı Syedra- Büyük Hamam Kazı Çalışmalarında Bulunan Geç Roma D Seramikleri" SRMKA 2, 2020, 103-135.

Güzel 2018

S. Güzel, Syedra Tarihi ve Sikkeleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

Hayes 1972

J. W. Hayes, Late Roman Pottery, The British School at Rome, London 1972.

Hayes 1991

J. W. Hayes, Paphos: The Hellenistic and Roman Pottery III, Nicosia 1991.

Heberdey-Wilhelm 1986

R. Heberdey-A. Wilhelm, Reisen in Kilikien, Wien 1986.

Hill 1900

G. F. Hill, Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isaura, and Cilicia, London 1900.

Huber 1993

G. Huber, "Syedra", Anzeiger der Philosophisch-Historische Klasse 129. Verlag Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1993, 27-78.

Jackson vd. 2012

M. Jackson-M. Zelle- L. Vandeput- V. Köse, "Primary evidence for Late Roman D Ware production in southern Asia Minor: a challenge to "Cypriot Red Slip Ware", Anatolian Studies 62, 2012, 89-114.

Karamut 1997

İ. Karamut, "1995 Yılı Syedra Antik Kenti Çevre Düzenleme ve Kurtarma Kazısı Çalışmaları", VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 8-10 Nisan 1996, Kuşadası 1997, 49-56.

Kaya 2007

İ. Kaya, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Terra Sigillata ve Red Slip (Kırmızı Astarlı) Seramikler (1998-2004), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

Kısa 2009

A. Kısa, Alanya-Kadipaşa Roma Dönemi Sigillata ve Kırmızı Astarlı Seramikleri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2009.

Köse 2017

V. Köse, "Nehirler, Kıyılar, Limanlar ve Kentler", Anadolu/Anatolia 43, 2017, 179-201.

Meyza 2007

H. Meyza, Nea Paphos V, Cypriot Red Slip Ware: Studies on a Late Roman Levantine Fine Ware, Warsaw University Press, Warsaw 2007.

Mirzanlı 2019

F. Mirzanlı, Olympos Piskoposluk Sarayında Bulunan Erken Bizans Seramikleri, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2019.

Mitford 1980

T. B. Mitford, "Roman Rough Cilicia", Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, Vol. II, Berlin-New York 1980.

Öz 2020

C. Öz, Myra ve Andriake Geç Roma Geç Roma Dönemi Seramikleri, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya 2020.

Poblome vd. 2001

J. Poblome- P. Degryse- D. Cottica- N. Fırat, "A New Early Byzantine Production Centre in Western Asia Minor. A Petrographical and Geochemical Study of Red Slip Ware From Hierapolis, Perge and Sagalassos.", RCRF Acta 37, 2001, 119-126.

Poblome- Fırat 2011

J. Poblome- N. Fırat, "Late Roman D. A Matter of Open(ing) or Closed Horizons?", LRFW 1. Late Roman Fine Wares. Solving Problems of Typology and Chronology, Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 1, (Eds. M. Á. Cau- P. Reynolds- M. Bonifay), Oxford 2011, 49-55.

Tekocak 2006

M. Tekocak, Kelenderis Roma Çağı Seramiği, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2006.

Tekocak 2007

M. Tekocak, "Kelenderis Aşağı Şehir Sondajında Bulunan Kıbrıs Kırmızı Astarlı (Geç Roma D) Kapları", İDOL Arkeologlar Derneği Dergisi 9-33, 2007, s. 16-25.

Tekocak 2008

M. Tekocak, "African and Cypriot Red Slip Wares from Kelenderis", Proceedings of the XII Symposium on Mediterranean Archaeology, Eastern Mediterranean University, Amagusta, North Cyprus, 5- 8 March, SOMA 2008, BAR-IS. 1909, 132- 142.

Waagé 1948

F. O. Waagé, "Hellenistic and Roman tableware of North Syria", Antioch-on-the-Orontes IV, 1, Ceramics and Islamic coins, (Ed. F.O. Waagé), Princeton University Press, Princeton 1948, 1-60.

Williams 1989

C. Williams, Anemurium: The Roman and Early Byzantine Pottery, Wetteren, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1989.

Yaman 2018

A. Yaman, Arykanda Geç Antik Dönem Mahallesi Seramikleri, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla 2018.

FİGÜRLER

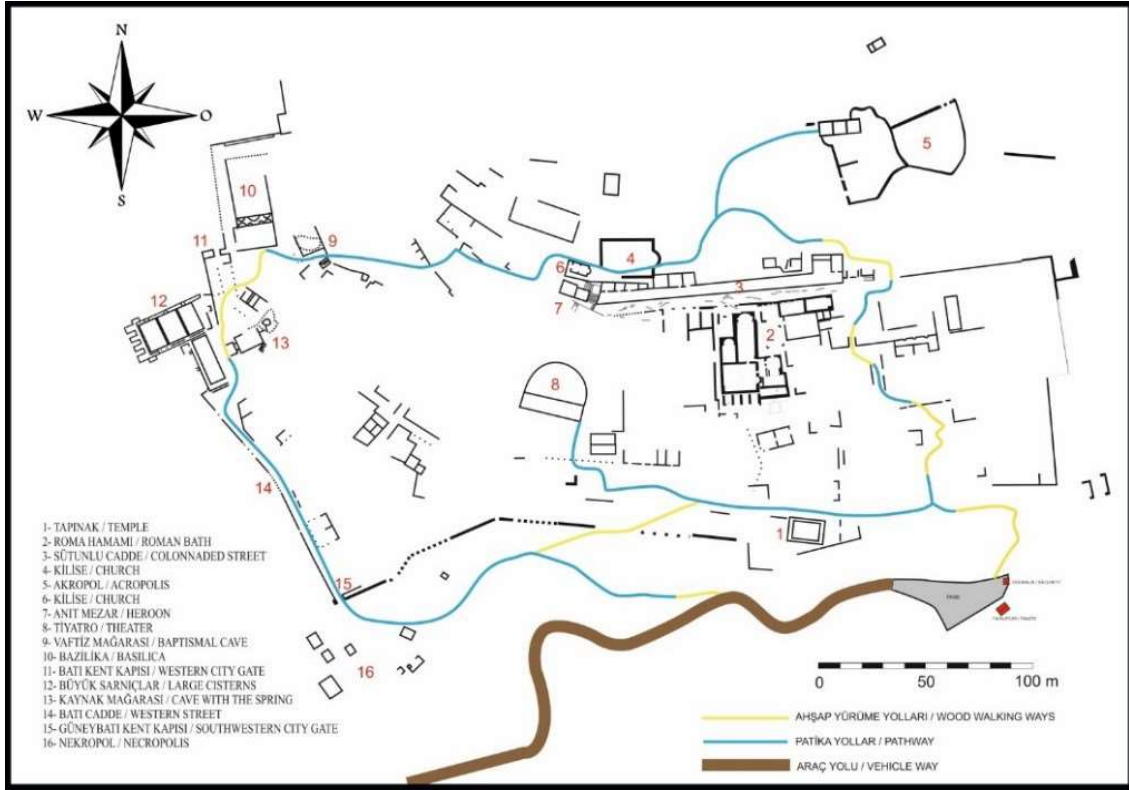

Fig. 1: Syedra Kent Planı

Fig. 1: Sütünlü Cadde

Fig. 3: 1. Sahanlık Bölümü Kazılar Öncesi Görünümü

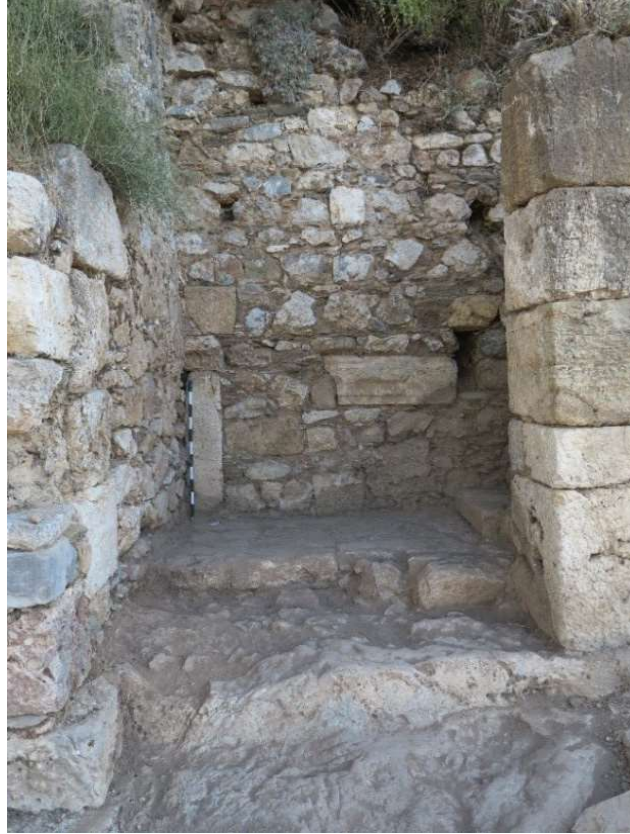

Fig. 4: 1. Sahanlık Bölümü Kazılar Sonrası Görünümü

Fig. 5: Merdivenler Kazılar Sonrası Görünümü

Fig. 6: Merdivenlerin Genel Görünümü

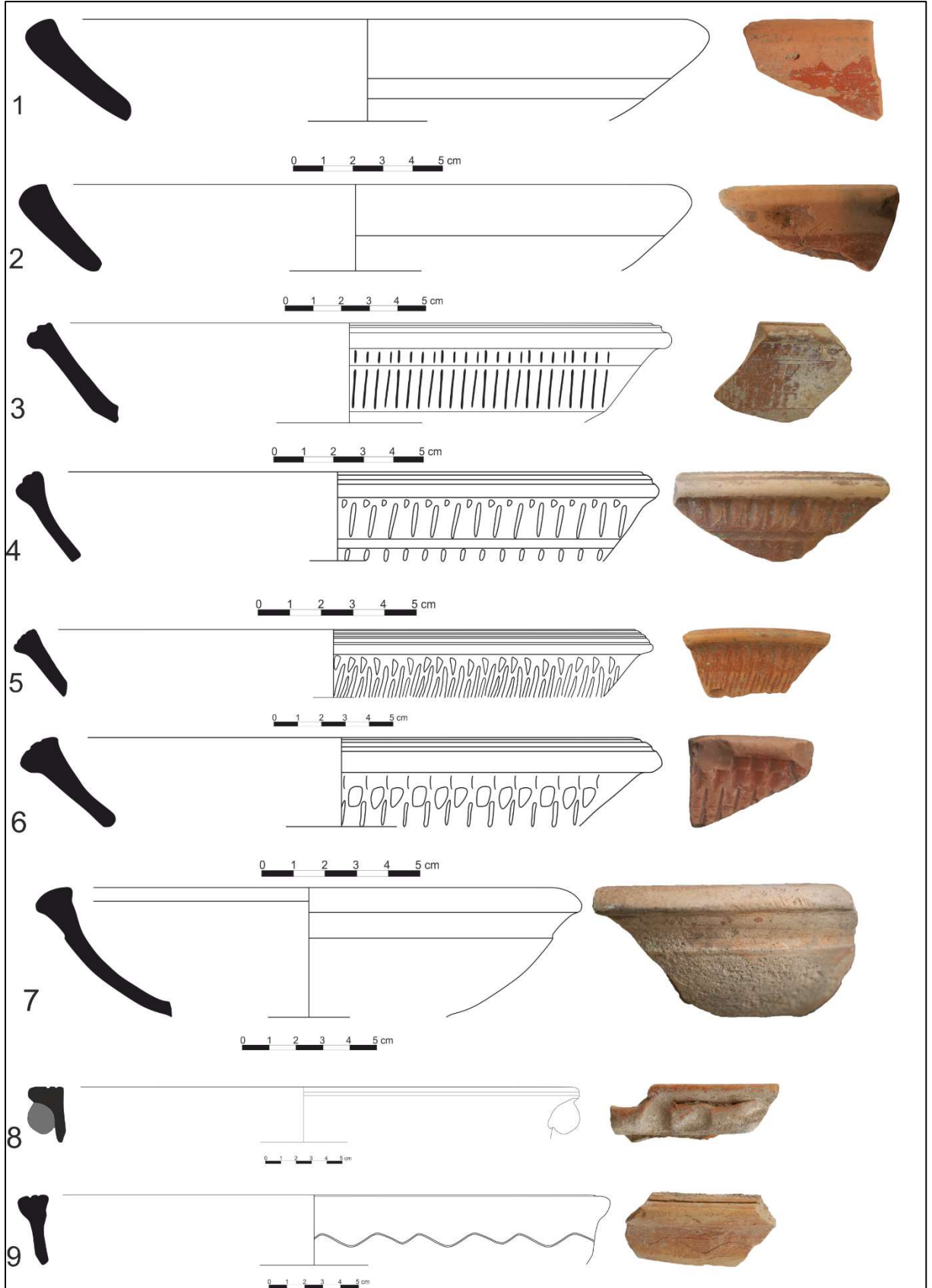

Fig. 7: Hayes Form 1: 1-2, Hayes Form 2: 3-6, Hayes Form 6: 7, Hayes Form 7: 8-9

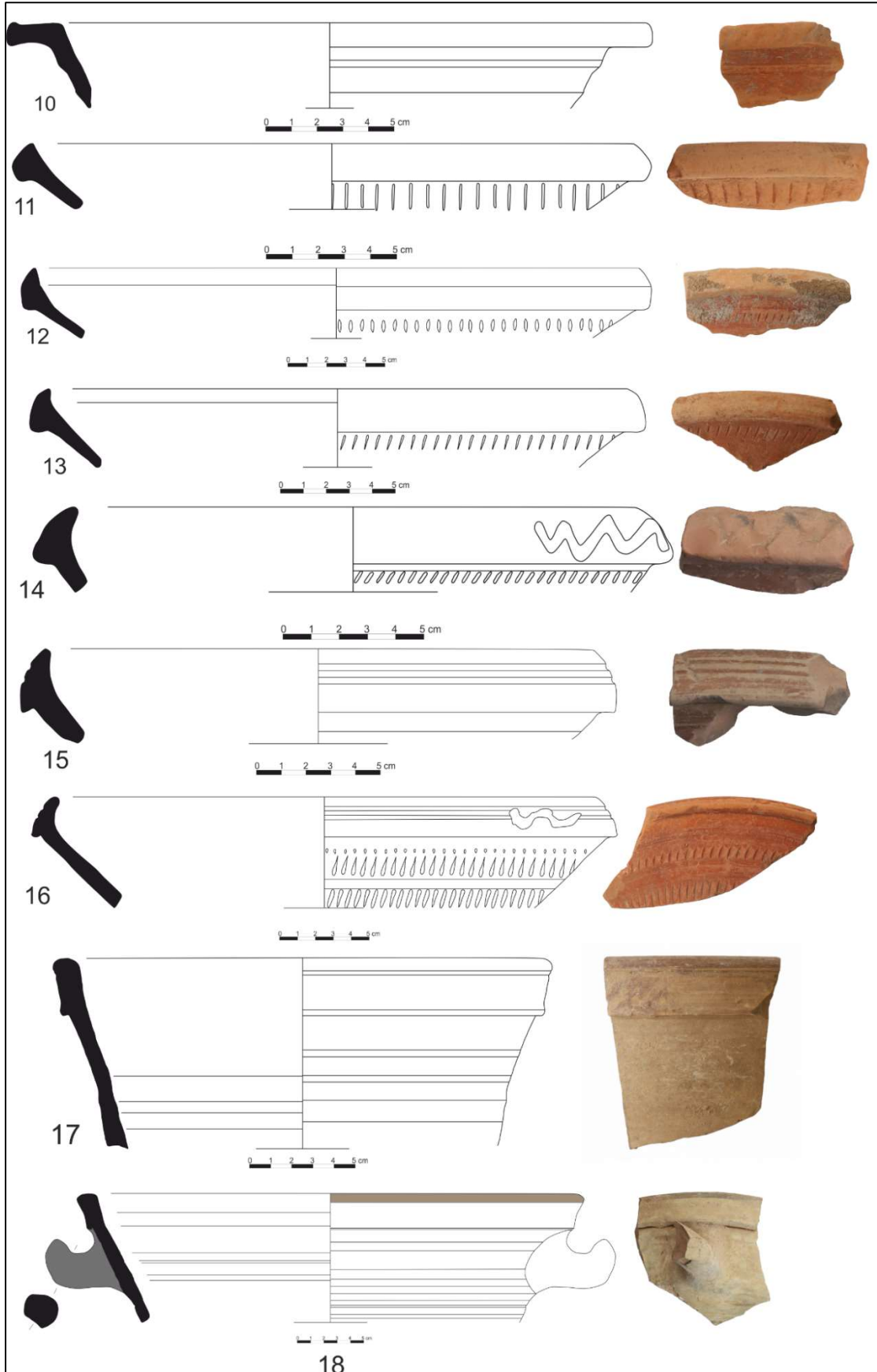

Fig. 8: Hayes Form 8: 10, Hayes Form 9A: 11, Hayes Form 9B: 12- 14, Hayes Form 9C: 15, Hayes Form 10: 16, Hayes Form 11: 17- 18

YAYIN ETİĞİ ve YAZIM KURALLARI

- 1- Seramik Araştırmaları Dergisi [SRMKA], yılda bir kez aralık ayında yayınlanır.
- 2- Gönderilen makaleler daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır.
- 3- Seramik Araştırmaları Dergisi [SRMKA], değerlendirmede çift taraflı kör hakemlik süreci uygulamaktadır.
- 4- Makaleler ilk incelemeden sonra iki hakeme gönderilecektir. Hakemler tarafından sunulan rapora göre, yazılar yayınlanmak üzere kabul edilebilir, düzeltmeler talep edilebilir, yazılar reddedilebilir veya üçüncü hakeme gönderilebilir.
- 5- Makaleler Türkçe ve İngilizce yazılabilir.
- 6- Makele online sistem (DergiPark) aracılığıyla dergi editörlüğüne gönderilmelidir.

Bu konuda aşağıdaki link size yardımcı olacaktır.

https://drive.google.com/file/d/1O2JZ8A1IHZwGZHk-ZtZCH0fcIR3pT_oA/view

- 7- Yazarlar telif hakkı devir formunu onaylamalıdır.
- 8- Dergide yer alan yazılardan doğacak her türlü sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
- 9- Makaleler için intihal programı kullanılacaktır (Benzerlik %20 altında olmalıdır).
- 10- Makaleler Microsoft Word programında yazılmalıdır.
- 11- Makaleler Times New Roman tipinde yazılmalıdır.
- 12- Başlık sayfanın ortasında 14 Punto (Türkçe ve İngilizce alt alta büyük harflerle),
Metin yazısı 12 punto, dipnotlar 10 punto olmalıdır.
- 13- **Özet:** Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 150, en fazla 250 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Özeti altında, en az 5, en çok 8 sözcükten oluşan anahtar kelimeler mutlaka verilmelidir. Anahtar kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmalıdır ve aralarında virgül kullanılmalıdır.

- 14- Noktalama işaretlerinden sonra bir boşluk bırakılmalıdır (Ölçülerde kullanılan 'Virgül' hariç (Örnek: 5,5 cm)).
- 15- Sayfa formatı; A4, kenar boşlukları (normal) (üst, alt, sol, sağ 2,5 cm) olmalıdır.

- 16- Paragraf Satır Aralığı 1,5 olmalıdır.
- 17- Fotoğraflar ve çizimler vd. 300 dpi çözünürlükte ve TIFF formatında olmalıdır.
- 18- Tüm resim, çizim, levha ve haritalar için sadece “Fig.” kısaltması kullanılmalıdır.
- 19- Seramikler yayında kullanması istendiği şekliyle toplu ve tek tek gönderilmelidir.
- 20- Seramiklerin çizimleri yanına mümkün oldukça fotoğrafları da gönderilmelidir.
- 21- İlk dipnotta yazar kurum bilgisi, e-posta adresi ve ORCID (Open Researcher and Contributor ID) numarası eklenecektir.
- 22- Dipnotlar her sayfanın altında verilmelidir.
- 23- İtalik karakter sadece eski diller (Örn. Latince, Akkadca) için kullanılacaktır.

Dipnot: Soyadı tarih, sayfa, figür ya da levha.

Işıklı 1998, 23, Plate 8, Cat. No. 15.

İki İsimde

Yılmaz- Ergürer 2012, 23, Plate 8.

3 isim ve daha fazlasında

Yılmaz vd. 2012, 23, Levha 8, Kat. No. 3.

KAYNAKÇA

Kitaplar

İsim Baş Harfi ve Soyadı, Kitap Tam İsmi, Basım Yeri Tarihi

Hayes 1972

J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London 1972.

Crowfoot vd. 1957

J. W. Crowfoot- G. M. Crowfoot- K. M. Kenyon, The Object from Samaria. Samaria- Sebaste III, Londra 1957.

Sürelî Yayınlar

İsim Baş Harfi ve Soyadı, Tırnak içinde yayın ismi, Dergi ismi ya da kısaltması, Sayfa Aralığı veya Levha

Hayes 1967

J. W. Hayes, "North Syrian Mortaria", Hesperia 36, No. 4, 1967, 337- 347.

Borkisch-Böttger 1966

G. Borkisch- B. Böttger, "Spätrömische und Frühbyzantinische Keramik", Klio 47, 1966, 209- 256

Ceviriler

İsim Baş Harfi ve Soyadı, Kitap Tam İsmi (Parantez içinde Çev. Kısaltması ve çeviren yazar), Basım Yeri Tarihi.

Boardman 2005

J. Boardman, Yunan Heykeli, Klasik Dönem (Çev. G. Ergin), Ankara 2005.

Kitap Bölümleri ve Editörlü Yayınlar/ Chapter in an edited work

İsim Baş Harfi ve Soyadı, “Tırnak içinde yayın ismi”, Kitap İsmi, (Ed. Kısaltması ile editör) , Basım Yeri Tarihi, sayfa aralığı.

Ergürer 2013

H. E. Ergürer, “Tiyatro”, Antik Troas’ın Parlayan Kenti Parion, (Ed. C. Başaran), Ankara 2013, 77- 86.

Ergürer 2014

H. E. Ergürer, “Late Roman Light Coloured Ware from Parion”, Late Hellenistic to Medieval Fine Wares of The Aegean Coast Of Anatolia Their Production, Imitation and Use, (Eds. H. Meyza, K. Domzalski), Varsovia 2014, 175- 192

Sempozyum Yayınları

İsim Baş Harfi ve Soyadı, Tırnak içinde yayın ismi, Yayınladığı Kitap ya da Dergi ismi, varsa (Ed. Kısaltması ile editör) , Basım Yeri Tarihi, sayfa aralığı.

Mandel 2000

U. Mandel, “Die Frühe Produktion Der Sog. Oinophorenware- Werkstätten von Knidos”, RCRFActa 36, Abingdon 2000, 57- 68.

Tezler

İsim Baş Harfi ve Soyadı, tezin ismi, (üniversite, bölüm bilgisi), (Yayınlanmamış/ yayınlanmış) Basım Yeri Tarih.

Ergürer 2012

H. E. Ergürer, Parion Roma Seramikleri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2012.

İnternet Kaynağı/ Internet Source

<https://veritabani.srmka.com/> (Alıntı tarihi ve varsa DOI numarası) şeklinde verilmelidir.

KAYNAKÇA ve YAYIN KISALTMALARI ÖRNEĞİ

Sürelî yayın ve kitap serilerinin kısaltmaları için aşağıdaki linklere bakabilirsiniz.

<https://www.ajaonline.org/submissions/journals-series>

<http://www.tayproject.org/bibkisaltma.html>

AASOR	Annual of the American Schools of Oriental Research
AJA	American Journal of Archaeology
LRCW 1	Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphores in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry, Ed. J. M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos, M.S. Cau Ontiveros, BAR- IS 1340, The Basingstoke Press, England 2005
RIC	The Roman Imperial Coinage
TAD	Türk Arkeoloji Dergisi

Abadie Reynal- Sodini 1992

C. Abadie- Reynal- J. P. Sodini, *La Céramique Paléochrétienne De Thasos (Alikí, Delkos, Fouilles Anciennes), Études Thasiennes XIII. Athens 1992.*

Akyürek 1992

N. E. Akyürek, "Terra Sigillata aus dem Heiligtum des Apollon Smintheios", AMSt 8, Studien zum Antiken Kleinasien II, 1992, 125- 166.

Doğer 2005

L. Doğer, "Byzantine Ceramics: Excavation at Smyrna Agora", Çanak, Akdeniz ve Çevresindeki Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik ve Ortaçağ Seramiği ve Mimari Seramiği, Byzas 7, (Ed. B. Böhlendorf- Arslan, A.O. Uysal, J. Witte-Orr), İstanbul 2005, 97- 121.

Hayes 1972

J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London 1972.

Diğer Kısaltmalar

Arş.	: Arşiv
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Dn.	: Dipnot
Ed. / Eds	: Editör (ler)
Env. No.	: Envanter Numarası
Kat. No.	: Katalog Numarası
Lev.	: Levha
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
Res.	: Resim

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

EDİTÖRLER İÇİN YAYIN ETİĞİ

Yayın etiği konusunda DergiPark tarafından dergi editörleri için önerilen yönerge (The COPE code of Conduct for Journal Editors) beklenen minimum standartları ortaya koymaktadır.

(Türkçe)

<http://dergipark.gov.tr/download/file/6>

Yazım Kuralları: <https://dergipark.org.tr/tr/journal/3024/file-manager/15820/download>

AUTHOR

GUIDELINES

- 1- The Journal of Ceramic Research will be published once a year, in December.
- 2- The material submitted for publication should not be published previously.
- 3- The Journal of Ceramic Research applies an anonymous peer review process.
- 4- After the first examination the article will be sent to two referees. According to the report submitted by the referees, the article will be accepted for publication, corrections will be requested or the article will be rejected. In case of two diverging opinions a third referee will be appointed.
- 5- Articles in Turkish or English are welcome.
- 6- The articles must be sent to the journal's editor through the online system "DergiPark".

Help is provided by the link below:

https://drive.google.com/file/d/1O2JZ8A1IHZwGZHk-ZtZCH0fcIR3pT_oA/view

- 7- Authors must approve the copyright form.
- 8- The full responsibility of the texts, which will be published in the journal, stays with the author(s).
- 9- A plagiarism programme will be used (Similarity should be below 20%).
- 10- Articles should be written in Microsoft Word and submitted in .docx format.
- 11- Articles should be written in Times New Roman.
- 12- The title of the article should be 14pt and centered (with capital letters in Turkish and English). The text should be 12 pt, footnotes 10 pt.
- 13- **Abstract:** The article should include Turkish and English abstracts at the beginning (150-250 words).

Keywords: 5 to 8 keywords should be placed at the end of the abstract. The first letters of the keywords must be written in capital letters and a comma must be used between them.

- 14- One space must be given after the punctuation marks (Except for 'commas' used in measurements (For example: 5,5 cm)
- 15- Format of the page: A4 portrait, margins (normal) (top, bottom, left, right 2,5 cm)
- 16- The spacing of the paragraph line should be 1,5.

- 17- Photographs and drawings should be sent at least in 300 dpi resolution and preferably in TIFF format.
- 18- The abbreviation “Fig.” should be used for all photographs, drawings, plates and maps.
- 19- Ceramics should be sent collectively (for the article) and one by one (for the database).
- 20- Besides the drawings, photographs of ceramics should be sent as well, if possible.
- 21- In the first footnote, the information about the author’s institution, an e-mail address and the ORCID (Open Researcher and Contributor ID) number should be added.
- 22- Footnotes should be given at the bottom of each page.
- 23- Italics will be used for old languages in any article only.

Footnote:

Surname Date, Page Number, Fig. or Plate.

Işıklı 1998, 23, Plate 8, Cat. No. 15.

Two authors

Yılmaz- Ergürer 2012, 23, Plate 8.

Three or more authors

Yılmaz *et al.* 2012, 23, Plate 8, Cat. No. 3.

BIBLIOGRAPHY

Kitaplar/ Books

The first letter of the name, Surname, Title of the Book, Place of Publication Date of Publication

Hayes 1972

J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London 1972.

Crowfoot *et al.* 1957

J. W. Crowfoot- G. M. Crowfoot- K. M. Kenyon, The Object from Samaria. Samaria- Sebaste III, Londra 1957.

Journal Article

The first letter of the name and Surname, “Title of the article in inverted commas”, Name of Journal, Page range or plate.

Hayes 1967

J. W. Hayes, “North Syrian Mortaria”, *Hesperia* 36, No. 4, 1967, 337- 347.

Borkisch-Böttger 1966

G. Borkisch- B. Böttger, “Spätrömische und Frühbyzantinische Keramik”, *Klio* 47, 1966, 209- 256

Translated Works

The first letter of the name and Surname, Title of the Book (Trans.) Place of Publication
Date of Publication

Boardman 2005

J. Boardman, Yunan Heykeli, Klasik Dönem (trans. by G. Ergin), Ankara
2005.

Chapter in an edited work

The first letter of the name and Surname, “Title of the article in inverted commas”, Name
of Book, (Editor(s)), Place of Publication, Date of Publication, Page range.

Ergürer 2013

H. E. Ergürer, Tiyatro, in: (Ed. C. Başaran), Antik Troas’ın Parlayan Kenti
Parion, Ankara 2013, 77- 86.

Ergürer 2014

H. E. Ergürer, “Late Roman Light Coloured Ware from Parion”, Late Hellenistic
to Medieval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia Their Production,
Imitation and Use, (Eds. H. Meyza, K. Domzalski), Varsovia 2014, 175- 192

Symposium Publications

The first letter of the name and Surname, “Title of the article in inverted commas”, Name
of Book or journal, (Editor(s)), Place of Publication, Date of Publication, Page range.

Mandel 2000

U. Mandel, “Die Frühe Produktion der Sog. Oinophorenware- Werkstätten von
Knidos”, *RCRFA* 36, Abingdon 2000, 57- 68.

Thesis

The first letter of the name and Surname, Name of the thesis, Information of University,
(Unpublished PhD diss.), Place of Publication and date

Ergürer 2012

H. E. Ergürer, Parion Roma Seramikleri, Atatürk University,
Institute of Social Sciences, Department of Classical
Archaeology, (Unpublished PhD diss.) Erzurum 2012.

Internet Source

<https://veritabani.srmka.com/> (quote date and if available DOI number) should be.

BIBLIOGRAPHY AND EXAMPLE OF ABBREVIATIONS

For abbreviations of periodicals and book series see:

<https://www.ajaonline.org/submissions/journals-series>

<http://www.tayproject.org/bibkisaltma.html>

AASOR Annual of the American Schools of Oriental Research

AJA American Journal of Archaeology

LRCW 1 Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphores in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry, Ed. J. M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos, M.S. Cau Ontiveros, BAR- IS 1340, The Basingstoke Press, England 2005

RIC The Roman Imperial Coinage

TAD Türk Arkeoloji Dergisi

Abadie Reynal- Sodini 1992

C. Abadie- Reynal- J. P. Sodini, *L Céramique Paléochrétienne De Thasos (Alikí, Delkos, Fouilles Anciennes), Études Thasiennes XIII. Athens 1992.*

Akyürek 1992

N. E. Akyürek, "Terra Sigillata aus dem Heiligtum des Apollon Smintheios", AMSt 8, Studien zum Antiken Kleinasien II, 1992, 125- 166.

Doğer 2005

L. Doğer, "Byzantine Ceramics: Excavation at Smyrna Agora", Çanak, Akdeniz ve Çevresindeki Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik ve Ortaçağ Seramiği ve Mimari Seramiği, Byzas 7, (Ed. B. Böhlendorf- Arslan, A.O. Uysal, J. Witte-Orr), İstanbul 2005, 97- 121.

Hayes 1972

J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London 1972.

Other abbreviations

Arch. : Archive

Trans. : Translate

Fn. : Footnote

Ed. / Eds : Editör (s)

Inv. No. : Inventory Number

Cat. No. : Catalogue Number

Pl. : Plate

BC	: Before Christ
AD	: Anno Domini
<i>i.a.</i>	inter altri = among others
et al.	: et alii

PRACTICE GUIDELINES FOR JOURNAL EDITORS

(English)

https://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors_Mar11.pdf

Author Guidelines: <https://dergipark.org.tr/journal/3024/file-manager/14411/download>

SERAMİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF CERAMIC RESEARCH

e-ISSN: 2687-5683

www.srmka.com